

T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİMDALI
TÜRK İSLAM EDEBİYATI BİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

15. YÜZYIL DİVAN ŞAİRLERİ İLE
HÂFİZ-I ŞÎRÂZÎ'NİN MUKÂYESESİ

Ömer EFE

2501210324

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Bünyamin AYÇİÇEĞİ

İstanbul- 2024

ÖZ

15.Yüzyıl Dîvan Şairleri ile Hâfız-ı Şîrâzî'nin Mukayesesi

Ömer EFE

Bu çalışmanın ana konusu Hâfız-ı Şîrâzî'nin (ö.1390) gazellerinin 15. yüzyıl Türk şairleri ile mukayesesidir. 14. yüzyıl şairlerinden Hâfız-ı Şîrâzî hem İran hem de Türk edebiyatında kendisinden sonraki yüzyıllarda çok okunmuştur ve birçok şaire de tesir etmiştir. Bu çalışmada Hâfız-ı Şîrâzî ve 15. yüzyıl şairlerinden Şeyhî (ö.1429), Eşrefoğlu Rûmî (ö.1470), Kemal Ümmî (ö.1475), Avnî (ö.1481), Dede Ömer Rûşenî (ö.1487) Cem Sultan (ö.1495), Ahmet Paşa (ö.1496) ve Necâtî'nin (ö.1509) gazelleri incelenmiş ve Hâfız-ı Şîrâzî'nin gazelleri ile benzer tarafları ve ayrılan hususları tespit edilmeye çalışılmıştır. Hâfız-ı Şîrâzî'nin Türk edebiyatı üzerindeki tesiri daha önceki akademik çalışmalarda da birçok kez dile getirilmiştir. Hâfız'ın Türk edebiyatına tesirinin muayyen bir yüzyıldaki izdüşümünün peşinde olan bu çalışmada ise gazeller belirli konu başlıkları altında toplanmıştır. Bu sayede hem Türk şairlerin kendilerine mahsus olan tarafları hem de bu şairlerin Hâfız-ı Şîrâzî şahsında İran edebiyatından aldıkları tesirler belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hâfız-ı Şîrâzî, 15. Yüzyıl Divan Şiiri, Türk Edebiyatı

ABSTRACT

Comparison of 15th Century Divan Poets and Hâfız-ı Şîrâzî

Ömer EFE

The main subject of this study is the comparison of the ghazals of Hâfız-ı Şîrâzî (d.1390) with the ghazals of the 15th century Turkish poets. Hâfız-ı Şîrâzî, one of the 14th century poets, was widely known in both Iranian and Turkish literature in the centuries after him and influenced many poets. In this study, ghazals of eight 15th century poets; Ahmet Pasha (d. 1496), Şeyhî (d. 1429), Avnî (d. 1481), Cem Sultan (d. 1495), Necâti (d. 1509), Kemal Ümmî (d. 1475), Eşrefoğlu Rûmî (d. 1470), and Dede Ömer Rûşenî (d.1487) were examined and similarities and differences with their ghazals and of Hâfız-ı Şîrâzî were tried to be determined. The influence of Hafizi Shirazi on Turkish literature is a very popular and perennial problem in academic studies. In this study, which traces the influence of Hafez on Turkish literature by accepting a particular century as a frame, ghazals are classified under some subject headings. In this way, it was tried to determine both the unique aspects of Turkish poets and the influences these poets received from Iranian literature by Hâfız-ı Şîrâzî.

Key Words: Hâfız-ı Şîrâzî, 15th Century Divan Poetry, Turkish Literature

ÖNSÖZ

İran edebiyatı hem şekil hem de muhtevası itibarıyla Türk edebiyatına kaynaklık etmiştir. İran edebiyatının Nizâmî-i Gencevî (ö.1214), Ferîdüddîn-i Attâr (ö.1221), Sâdi-i Şîrâzî (ö.1292) gibi büyük temsilcilerinin eserleri Osmanlı sahasında çokça okunmuş ve bu gibi şairlerin eserlerine birçok nazîreler yazılmıştır. Türk şairler için bu şairler ve eserleri ilham kaynağı olmuştur. Hâfız-ı Şîrâzî de bu şairlerin başında gelir. Anadolu sahasında Hâfız divanına müstakil olarak dört şerh yazılmıştır. Divanından seçilen parçalara yazılan şerhlerin sayısı ise çok daha fazladır. Hâfız-ı Şîrâzî Osmanlı şairlerince çok fazla sevilmiş ve okunmuştur. Öyle ki şairler kendi şiirlerinin güzelliğini Hâfız-ı Şîrâzî'ye nispetle ölçmüşlerdir.

Hâfız-ı Şîrâzî'nin XV. yüzyıl Türk şairleri üzerine tesirini ve XV. yüzyıl Türk şairlerinin kendine mahsus taraflarını ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma şairlerin gazelleri üzerinden yapılmıştır. İncelemeye tabi tutulan şairlerin gazelleri; kader, melâmet, meyhâne, rint, şarap, şairlik ve zâhit başlıkları altında incelenmiştir. Her bir şairin divanından her bir başlıkla ilgili beyitler toplanmış ve akabinde bu beyitler birbiri ile mukayese edilmiştir.

Çalışma giriş ve üç ana bölümden müteşekkildir. Giriş kısmında Hâfız-ı Şîrâzî'nin kendisinden önceki şairlerden aldığı tesirler ve genel hatlarıyla İran edebiyatının Türk edebiyatı üzerindeki tesiri işlenmiştir.

Tezin birinci bölümü incelediğimiz şairlerin kısa hayat öyküleri ve eserlerinin incelenmesinden oluşur. Şairlerin hayatları ile ilgili bilgiler akademik makale ve tezlerden, kitaplardan ve ansiklopedi maddelerinden alınmıştır. Şairler ölüm tarihlerine göre sıralanmıştır. Özellikle şairlerin şiirdeki hususiyetlerini anlatan kısımlar ise XV. yüzyıl şair tezkirelerinden alınmıştır. Tekrara düşmemek adına tezkireler özelinde daha önce başka kaynaklarda zikredilen hususlardan ziyade, dikkat çekilmemiş kısımlar bir araya getirilmeye çalışılmıştır.

Tezin ikinci bölümünde ise Hâfız-ı Şîrâzî'nin Türk şiiri üzerine tesiri incelenmiştir. Bu başlığın zımnında bu konuda daha evvel yapılmış olan akademik çalışmalar da gösterilmiştir. Bu bölümün ikinci kısmında ise XV. ve XIX. yüzyıllar arasında yazılmış şair tezkireleri incelenmiş ve bu tezkirelerde Hâfız'ın Türk şiirine

olan tesirinin izleri araştırılmıştır. Tezkire müelliflerinin Hâfız hakkındaki ifadeleri ve diğer şairlerin Hâfız hakkındaki görüşleri üzerinden Hâfız-ı Şîrâzî'nin Türk edebiyatına tesiri ortaya konulmuştur.

Çalışmanın üçüncü bölümü; kader, melâmet, meyhâne, rint, şarap, şairlik ve zâhit olmak üzere yedi başlıktan oluşmaktadır. Her bir başlıkla alakalı incelemeye tabi tuttuğumuz şairlerin beyitleri, ilgili başlığın altında tablo hâlinde gösterilmiştir. Bu kısımda ilk olarak Hâfız'ın beyitleri üzerinden Hâfız'ın konuyla ilgili genel görüşlerini toplayan bir portre çıkarılmıştır. Hâfız'a ait beyitlerin tamamı tablo hâlinde verilmiştir. Beyitlerin tamamı günümüz harfleriyle yazılmış ve tercümeleri de Muhammed İsti'lâmî'ye ait *Hâfız Divanı Şerhi* esas alınarak tarafımızdan yapılmıştır. Akabinde Hâfız'da birden fazla tekrar edilen kavramlar üzerinden bir kavram haritası oluşturulmuştur. Sonrasında da benzer ve farklı yönleri üzerinden Hâfız, Türk şairleri ile mukayese edilmiştir. Bu kısımda ek olarak Türk şairlerinde geçen Hâfız-ı Şîrâzî'ye bazıları çok benzer bazıları da nazmen tercümeden ibaret olan beyitler “Benzer Beyitler” başlığı altında tablo hâlinde gösterilmiştir. Benzer beyitlerde üzerinde durulan kavramlar koyu şekilde vurgulanmıştır. Çalışma sonuç bölümü ve kaynakça ile sona ermektedir.

Son olarak bu çalışmanın hazırlanma sürecinde kendisinden çok istifade ettiğim ve bizden hiçbir desteğini esirgemeyen danışmanımız Doç. Dr. Bünyamin Ayçiçeği hocama, ders döneminde kendilerinden çok istifade ettiğimiz Prof. Dr. Ali Öztürk ve Doç. Dr. Reyhan Çorak hocalarıma, tez konusunu belirleme hususunda destek aldığımız Prof. Dr. Ozan Yılmaz'a, çalışmalarıyla bize her zaman büyük ufuklar açan kıymetli büyüğümüz Doç. Dr. Fatih Mehmet Şeker'e, bize şiir ve mûsikîyi sevdiren sevgili amcam Dr. Mustafa Bâkî Efe'ye, kendisine talebe olmakla öğrenciliğin her zevkini tattığım muhterem hocam Dr. Öğr. Üyesi Milad Salmani'ye ve her zaman desteklerini gördüğüm muhterem Babam Mehmet Efe ve sevgili Annem Sümeyya Efe'ye teşekkürü bir borç bilirim.

Ömer EFE

Bursa-2024

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
TABLolar LİSTESİ	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1 ŞAİRLERİN HAYATLARI ve ESERLERİ	7
1.1 Hâfız-ı Şîrâzî	7
1.2 Şeyhî.....	8
1.3 Eşrefoğlu Rûmî.....	10
1.4 Kemal Ümmî	13
1.5 Fâtih Sultan Mehmet	13
1.6 Dede Ömer Rûşenî	14
1.7 Cem Sultan	15
1.8 Ahmet Paşa	17
1.9 Necâtî Bey	18

İKİNCİ BÖLÜM

2 HÂFIZ-I ŞÎRÂZÎ’NİN TÜRK ŞİİRİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	20
2.1 Hâfız-ı Şîrâzî’nin Türk Şiirine Tesiri.....	20
2.2 Hâfız-ı Şîrâzî Etkisinin Türkçe Tezkirelere Yansıması.....	22

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3 HÂFIZ-I ŞÎRÂZÎ ve TÜRK ŞAİRLERİN MUKAYESESİ	27
3.1 Kader	27
3.2 Melâmet.....	51
3.3 Meyhâne	75
3.4 Rint	107
3.5 Şairlik	132
3.6 Şarap.....	171
3.7 Züht ve Zâhit	201
SONUÇ	224
KAYNAKÇA	233

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e. : Adı geçen eser

A.P.D : Ahmet Paşa divanı

bkz. : Bakınız

C.S.D : Cem Sultan divanı

çev. : Çeviren

DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi

D.Ö.R.D : Dede Ömer Rûşenî divanı

E.R.D : Eşrefoğlu Rûmî divanı

F.S.M.D : Fatih Sultan Mehmet divanı

haz. : Hazırlayan

H.D : Hâfız divanı

K.Ü.D : Kemal Ümmî divanı

MEB : Millî Eğitim Bakanlığı

N.B.D : Necâtî Bey divanı

s. : Sayfa

sy. : Sayı

Ş.D : Şeyhî divanı

ö. : Ölüm tarihi

trc. : Tercüme eden

TABLO VE ŞEKİLLER LİSTESİ

Tablo 3.1. 1.....	30
Tablo 3.1. 2.....	30
Tablo 3.1. 3.....	31
Tablo 3.1. 4.....	31
Tablo 3.1. 5.....	32
Tablo 3.1. 6.....	32
Tablo 3.1. 7.....	32
Tablo 3.1. 8.....	33
Tablo 3.1. 9.....	33
Tablo 3.1. 10.....	44
Tablo 3.1. 11.....	45
Tablo 3.1. 12.....	46
Tablo 3.1. 13.....	48
Tablo 3.1. 14.....	49
Tablo 3.1. 15.....	49
Tablo 3.1. 16.....	49
Tablo 3.1. 17.....	50
Tablo 3.2. 1.....	54
Tablo 3.2. 2.....	55
Tablo 3.2. 3.....	56
Tablo 3.2. 4.....	57
Tablo 3.2. 5.....	58
Tablo 3.2. 6.....	59
Tablo 3.2. 7.....	60
Tablo 3.2. 8.....	61
Tablo 3.2. 9.....	62
Tablo 3.2. 10.....	69
Tablo 3.2. 11.....	69
Tablo 3.2. 12.....	70
Tablo 3.2. 13.....	71
Tablo 3.2. 14.....	71
Tablo 3.2. 15.....	72
Tablo 3.2. 16.....	73
Tablo 3.2. 17.....	74
Tablo.3.3. 1.....	79
Tablo.3.3. 2.....	80
Tablo.3.3. 3.....	80
Tablo.3.3. 4.....	81
Tablo.3.3. 5.....	82
Tablo.3.3. 6.....	82
Tablo.3.3. 7.....	83
Tablo.3.3. 8.....	83

Tablo.3.3. 9	101
Tablo.3.3. 10	102
Tablo.3.3. 11	102
Tablo.3.3. 12	103
Tablo.3.3. 13	103
Tablo.3.3. 14	104
Tablo.3.3. 15	105

Tablo.3.4. 1	109
Tablo.3.4. 2	109
Tablo.3.4. 3	110
Tablo.3.4. 4	111
Tablo.3.4. 5	111
Tablo.3.4. 6	112
Tablo.3.4. 7	112
Tablo.3.4. 8	113
Tablo.3.4. 9	113
Tablo.3.4. 10	114
Tablo.3.4. 11	115
Tablo.3.4. 12	127
Tablo.3.4. 13	127
Tablo.3.4. 14	128
Tablo.3.4. 15	128
Tablo.3.4. 16	129
Tablo.3.4. 17	130
Tablo.3.4. 18	130
Tablo.3.4. 19	130

Tablo 3.5. 1	136
Tablo 3.5. 2	137
Tablo 3.5. 3	137
Tablo 3.5. 4	138
Tablo 3.5. 5	138
Tablo 3.5. 6	140
Tablo 3.5. 7	140
Tablo 3.5. 8	140
Tablo 3.5. 9	141
Tablo 3.5. 10	141
Tablo 3.5. 11	142
Tablo 3.5. 12	142
Tablo 3.5. 13	143
Tablo 3.5. 14	161
Tablo 3.5. 15	162
Tablo 3.5. 16	163
Tablo 3.5. 17	163
Tablo 3.5. 18	166

Tablo 3.6. 1	173
Tablo 3.6. 2	174
Tablo 3.6. 3	175
Tablo 3.6. 4	175
Tablo 3.6. 5	175
Tablo 3.6. 6	176
Tablo 3.6. 7	176
Tablo 3.6. 8	193
Tablo 3.6. 9	194
Tablo 3.6. 10	194
Tablo 3.6. 11	195
Tablo 3.6. 12	196
Tablo 3.6. 13	197
Tablo 3.6. 14	197
Tablo 3.6. 15	199
Tablo 3.7. 1	205
Tablo 3.7. 2	205
Tablo 3.7. 3	206
Tablo 3.7. 4	207
Tablo 3.7. 5	213
Tablo 3.7. 6	214
Tablo 3.7. 7	215
Tablo 3.7. 8	215
Tablo 3.7. 9	216
Tablo 3.7. 10	217
Tablo 3.7. 11	218
Tablo 3.7. 12	220

GİRİŞ

Fuat Köprülü, edebiyatta İran şiirini model almanın Osmanlı'dan daha önce henüz Selçuklu sarayında başladığını ifade etmektedir. Köprülü'ye göre Selçuklu'nun *Şehnâmesi*'ni yazan Hoca Dehhânî bu cins şairlerin en eskisi ve en sanatkâridir.¹ Selçuklu'dan Osmanlı'ya uzanan tarihi tecrübe içerisinde edebiyat sahasındaki bu etkilenmenin bazı mühim sebepleri vardır. Bu sebeplerden en başta geleni Türk şairlerin, şiir için Türk dilini yeterli bulmamalarıdır. Şairler özellikle XIV. ve XV. yüzyıllarda kaleme aldıkları Türkçe eserlerin başında "Arapça ve Farsça bilmeyen ahali için Türkçe yazdık" diyerek adeta eseri Türkçe telif ettikleri için mazeret beyan ederler.² XV. yüzyıla gelindiğinde de benzer bir anlayış devam etmekle beraber Türk dili Şeyhî'den Ahmet Paşa'ya kadar birçok şair elinde işlenmiştir. Hâkezâ Çağatay sahasının büyük şairi Ali Şîr Nevâî (ö.1501) *Muhâkemetü'l- Lugateyn* adlı eserinde Türk dilinin Farsça'dan daha üstün olduğunu söylemekte, Türkçe yazmaktan ictinâb eden şairlerin kaçınmalarının sebebini Türk diline yeterince hâkim olamamalarına bağlamaktadır. Ancak dilin yetersizliği konusundaki bu önyargı XVI. yüzyılda da devam etmiş, bu sebeple Fuzûlî (ö.1556) Türkçe'nin yetersizliğinden şikâyet etmiştir. XVII. asırda ise durum tersine dönmüştür. Önceki asırlardaki öykünme ve taklitten vazgeçildiği gibi şairlerden bazıları Türkçe'nin Farsça'dan üstün olduğunu iddia etmişler ve kendilerini İranlı şairlerin üzerinde görmüşlerdir. Köprülü'ye göre Türk şairlerin bu asırdaki en büyük başarıları İran tesirinin dışına çıkmalarıdır. Bu durumun böyle olmasında Türkçe'nin klasizmini bulmuş olması ve İran sahasında da Molla Câmî (ö.1492) sonrasında bir devrin kapanıp büyük şair yetişmemesi de etkili olmuştur.³ Özellikle bu asrın şairleri tarafından Şeyhî ve Ahmet Paşa gibi İran edebiyatının tesirinde çok kalmış kimseler şairler tarafından tenkit edilmiştir.⁴

¹ Fuat Köprülü, **Edebiyat Araştırmaları**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1999, s. 287.

² Köprülü, a.g.e., 285.

³ Köprülü, a.g.e., 288.

⁴ Köprülü, a.g.e., 291.

Hasibe Mazıoğlu, *Fuzûlî-Hâfız İki Şair Arasında Bir Karşılaştırma* isimli eserinin sonuç bölümüne şunu söylemektedir: “İran edebiyatı model alınarak kurulan Türk edebiyatında şairler bu edebiyatın bütün mevzularını, edebî şekillerini, zevk telakkilerini aynen duymaya ve düşünmeye ve bunları Türkçe ifade etmeye çalışmışlardır.” Çok benzer ifadeleri Osmanlı Şiir Tarihi müellifi Gibb (ö.1901) şöyle söyler: “Bu meselede de yine, İran harsının hakikat-i hâlde kendi tabiatlarına uyup uymadığını düşünmemişler, hatta millî hususiyetlerine uyabilecek şekilde onu tadile bile kalkışmamışlardır, bilakis kendilerini ona uydurmağa çalışmışlar, İranlılar gibi düşünmeğe ve İranlıların gözüyle görmeğe kendilerini icbar etmişlerdir.”⁵

Tahirü'l- Mevlevî (ö.1951) ise “İran tesiri” hakkında şöyle söylemektedir: “... bizim divan edebiyatı M.13. asırda tesir ve 14.asırda tecdîd edildi. 15. asırda ise Ahmedî ve Şeyhî'den başlayıp Velîyüddinoğlu Ahmet Paşa'ya kadar yükselmek üzere birçok divan şairi yetiştirdi. Fakat bunların yazılarında ihtiradan ziyade intihal bulunuyor, yani Fârisî'den tercüme suretiyle mana naklettikleri görülüyordu.”⁶ Tekrara düşmemek için burada zikretmesek de çok benzer ifadeler Abdülbâkî Gölpınarlı'da (ö.1982) da vardır.⁷

Bu konudaki çalışmaları ile bilinen edebiyat tarihçisi Agah Sırrı Levend (ö.1978) de yukarıdakilere çok benzer bir kanaattedir. Onun ifadelerine göre XIV. yüzyıla gelindiğinde Türkçe üzerindeki Arapça ve Farsça tesiri tehlikeli boyutlara ulaşmıştı ve eğer sonrasında Türk diline sahip çıkan ve bu dili önemseyen şairler yetişmeseydi Türkçe bir edebiyatın kendisini bulup gelişmesi çok uzun yıllar ertelenmiş olacaktı.⁸

Ali Nihat Tarlan'ın (ö.1978) *Fuzûlî Divanı Şerhi* incelendiğinde ise “*Hafız'da aynı mana şöyle geçmektedir*” veya “*Benzer mana Fasîhî'de veya Hayyam'da (ö.1132) şöyledir*” tarzındaki ibareler hiç de az değildir.⁹

⁵ Adnan Karaismailoğlu, “Karşılaştırmalı Edebiyat Araştırmaları Açısından Klasik Türk Edebiyatı ile İran Edebiyatı”, **Bilig**, 2002, s.144.

⁶ Tâhirü'l- Mevlevî, haz. Hasan Çelik, **Dîvan Edebiyatı Yazıları-Birinci Kitap**, Büyüyenay Yayınları, İstanbul, 2020, s.38.

⁷ Abdülbakî Gölpınarlı, **Hâfız Dîvânı**, M.E.B. Yayınları, İstanbul, 1992, bkz. s.27.

⁸ Agah Sırrı Levend, **Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1960, bkz. s.7-9.

⁹ Ali Nihat Tarlan, **Fuzûlî Dîvânı Şerhi**, Akçağ Yayınları, İstanbul,2017, bkz. s.18-25-97-179.

Buraya kadar zikredilen Fuat Köprülü, Tahirü'l- Mevlevî, Agâh Sırrı Levend, Abdülbâkî Gölpınarlı, Gibb, Hasibe Mazıoğlu gibi araştırmacılar, Türk edebiyatı sahasında bu konularla ilgili önemli çalışmalar yapmışlardır. Edebiyattaki İran tesiri hakkında da -yukarıda her birisinin ayrı ayrı görüşleri zikredildiği üzere- Gibb'i istisna edersek benzer görüşlere sahiplerdir. Yani onlara göre özellikle XV. asra gelene kadar Selçuklu'dan başlamak üzere özellikle Osmanlı edebiyatında İran tesiri büyüktür. Bu tesir sadece şekil yönüyle değil aynı zamanda muhteva itibariyle de belirgindir. Yine Gibb istisna edilirse bu araştırmacıların bütün bir divan edebiyatının İran edebiyatı taklidi olduğu gibi bir iddiası söz konusu değildir. Müşterek olarak söylenen şeyler şöyle özetlenebilir: Özellikle XIV. ve XV. yüzyıllarda edebiyatımızdaki İran tesiri belirgin şekilde görülmektedir. Ancak sonraki yüzyıllara gidildiğinde Türk şiiri kendi vadisini bulmuştur. Kendi klasizmini inşa etmiştir. Muhtevada ve şiir üslubunda kendine mahsus bir ifade tarzı ve özgünlük yakalamıştır.

Bunlara nispeten daha yeni akademik çalışmalarda ise konunun çehresinin biraz daha değiştiği görülmektedir. Yani Türk edebiyatı üzerindeki İran tesiri inkâr edilmemiştir. Ancak daha ziyade bu tesirin nedenleri üzerinde durulmuştur. Dikkat edilecek olursa aktüel çalışmaların, edebiyattaki İran tesirini açıklarken bir acziyeti reddettikleri görülmektedir. Aynı zamanda aktüel çalışmaların konuya daha derin baktıkları da bir gerçektir. Çünkü yeni çalışmalarda İran edebiyatının kökeni de incelemeye alınmıştır. Sıradaki örneklerle bu görüş tahkim edilebilir: Ahmet Kartal, bu konuda İran edebiyatının oluşumunda Türk hükümdarların konumunu ve onların himaye ettikleri Türk şairlerin tesirini ileri sürmektedir.¹⁰ Bu bakımdan daha sonraki yüzyıllarda Osmanlı edebiyatına Fars edebiyatından intikal eden herhangi bir şey köken itibariyle Türk edebiyatından ve Türklerden geldiği için tesir diye isimlendirilen şey tesirden ziyade kökeni tespit edilemez bir girift ilişkiden ibaret kalmaktadır. Zikredilen dönemde Türk ve Fars şairlerinin ortak muhayyilelerinin ürünü olarak Fars diliyle eserler sunmaları dikkat çekicidir. Bu sahada çalışmış diğer bir araştırmacı Adnan Karaismailoğlu ise yukarıdaki görüşü de zikrederek -bu görüşün de bir devamı mahiyetinde olan- şu sözleri ilave eder: “*Farsça şiirdeki teşbih, tasvir ve mazmunlar*

¹⁰ Ahmet Kartal, *Şiraz'dan İstanbul'a Türk Fars Kültür Coğrafyası Üzerine Araştırmalar*, Kurtuba Yayınları, İstanbul, 2010, s.126.

yoğunlukla Türkler etrafında oluşmuştur”.¹¹ Benzer görüşler Ahmet Arı’nın “Fars şiiri mi Farsça şiir mi? adlı çalışmasında da mevcuttur.¹²

Bu konudaki tarihleri itibariyle daha eski ve yeni akademik çalışmalar bir arada düşünüldüğünde özetle şu söylenebilir: Klasik Türk edebiyatında özellikle XIV. ve XV. yüzyılda yoğun bir İran edebiyatı tesiri söz konusudur. Daha sonra da bu tesirin etkisi azalarak Türk edebiyatı kendi klasizmini oluşturmuş ve kendine mahsus tarafları iyice belirgin hâle gelmiştir. Türk edebiyatının İran edebiyatı üzerinden aldığı tesir ise bir acziyetten ziyade çözülmesi mümkün olmayan girift bir ilişkiden ibarettir. Burada İran edebiyatının kurucularından sayılan Nizâmî’nin (ö.1212) Farsça şiirler yazan bir Türk olduğunu hatırlamak yeterlidir.

Mevlânâ’nın (ö.1273) *Mesnevi’si* okunurken satır aralarında Attar’ın (ö.1221) sürekli hatırlanması¹³ veya Fuzûlî (ö.1556) okunurken her zaman Hâfız’ın akla gelmesi akademik çalışmalarla da tespit edilmiş bir vakıadır.¹⁴ Buna göre Hâfız’ı da kendisinden evvelki şairlerden ayrı düşünmek mümkün değildir. Hâfız-ı Şîrâzî de diğer bütün büyük şairler gibi kendisinden önce gelen şairlerden gerek şekil gerek muhteva bakımından çok ilhamlar almıştır. Bazen hoşuna giden bir beyti değiştirerek bazen de hiç değiştirmeden olduğu gibi kullanmıştır.

Hâfız kendisinden önceki pek çok şâirden etkilenmiştir ama özellikle üslup bakımından onun üzerinde en çok tesiri olan şair Selmân-ı Sâvecî (ö.1376)’dir. Her ne kadar Hâfız ile Selmân’ın birbirlerini görmedikleri söylene de birbirlerinin şiirlerini okudukları muhakkaktır. Hâfız ile Selmân’ın dîvânları incelendiğinde görülür ki: Hâfız ve Selmân yirmi yedi gazelde ortak bir mazmun, vezin ve kafiye kullanmıştır. Beş gazelde bu iki şairin vezin, redif ve kafiye müsterektir.¹⁵ Vezin, kafiye ve redifte müsterek oldukları bir örnek beyit şöyledir:

¹¹ Adnan Karaismailoğlu, a.g.e., s.149.

¹² Ahmet Arı, "Fars Şiiri mi? Farsça Şiir mi? Klâsik Türk Şiir Geleneğinin Oluşumu ve Sınırları Hakkında Düşünceler", **Bilig**, 2023, s.180.

¹³ Betül Saylan, “Mevlânâ’nın Göç Kervanı: Mevlânâ Üzerinde Ferîdüddîn Attâr Etkisi”. **AKADEMİK İslam Araştırmaları Dergisi** 3/3, (Aralık 2017), s.140.

¹⁴ Hasibe Mazıoğlu, **Fuzûlî-Hâfız: İki Şair Arasında Bir Karşılaştırma**, TTK Basımevi, Ankara. 1956, bkz. s.15-20.

¹⁵ Mahmudrızâ Sâzvârî, “Te’sîr ve teessiri-i Selmân-ı Sâvecî ve Hâfız-ı Şîrâzî”, **Mecelle-i Sebûk Şînâsî Nazm ve Nesr-i Fârsî**, (1389), s.170.

Selmân: ز شراب لعل نوشین، من رند بینوا را

مددی که چشم مستت به خمار کشت ما را

Hâfız: به ملازمان سلطان که رساند این دعا را

که به شکر پادشاهی ز نظر مران گدا را

Firdevsî' nin (ö.1020) *Şehnâme* de Hâfız'ın şiiri üzerinde tesirli olmuştur. Hâfız doğrudan Firdevsî' den alıntı yapmamakla beraber *Şehnâme* karakterlerini kendi şiiri içerisinde farklı formlarda kullanmıştır. Firdevsî şiirinde zengin padişahı temsil eden bir karakter Hâfız'da insan-ı kâmil halinde tekrar ortaya çıkmıştır. Hâfız sevgili ile olan ilişkisini anlatırken muhayyel bir savaş meydanını çoğu zaman yazmaktadır. Bu savaş meydanında kullanılan araç gereçler, galibiyet ve yenilgiler *Şehnâme*'de kullanılanlara çok benzemektedir.¹⁶

Hâcû-i Kirmânî (ö.1352) Hâfız'ın etkilendiği diğer bir şairdir. Hâfız âşıkane ve ârifâne gazellerinde Hâcû-i Kirmânî'den birçok alıntı yapmıştır.¹⁷ Bir örnek beyit şöyledir:

Hâfız : در خرابات طریقت ما به هم منزل شویم :

کاین چنین رفته است در عهد ازل، تقدیر ما

Hâcû-i Kirmânî: گر شدیم از باده بدنام جهان، تدبیر چیست

همچنین رفته است در عهد ازل، تقدیر ما

¹⁶ Fazlullah Rızâ, Firdevsî ve Hâfız, **Mecmûa-i Yağmâ**, (1348), s.423.

¹⁷ Feyrûze Âhencân, Mehdî Nevrûz, Ferzâd Abbâsî, Betül Fahr-i İslâm, Te'sîr-Pezîrî-i Hâfız Ez Hâcû-yi Kirmânî Der Mezâmîn-i Musavver-i Âşıkâne ve Ârifâne Ber Esâs-ı Nazariyye-i Bînâmetnû Jerâr Jenet, **Mütalaat-ı Hüner-i İslâmî**, (1401), s.

Hâfız, Nizâmî-i Gencevî'den (ö.1214) de etkilenmiştir. Hâfız'ın Nizâmî'den etkilenmesi hem şiirin ölçüsü hem de mazmunlar yönündedir.¹⁸ Nizâmî ve Hâfız'da birçok müşterek benzetmeler dikkat çekicidir.

Buraya kadar yaptığımız değerlendirmeler göstermektedir ki gerek Türk şairleri gerekse Fars şairleri şiir dili, içeriği, söyleyiş tarzı bakımından birbirlerinden etkilenmişler, bazen bu etki aynîleşmeye varan bir görüntü sergilemiştir.

¹⁸ Perîsâ Dâverî, Te'sîr-pezirî-i Hâfız Ez Nizâmî Bâ Tekye Ber Sâkînâme ve Ma'nî-nâme, Mütalaat-ı Zebân ve Edebiyât, (1401), s.48.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ŞAİRLERİN HAYATLARI ve ESERLERİ

1.1 Hâfız-ı Şîrâzî

Şîrâz'da dünyaya gelmiştir. Doğum tarihi ile ilgili verilen bilgiler 1317-1326 yılları arasında değişmektedir. Küçük yaşta babasını kaybettiği için fırında çalışmak zorunda kalmış ve yine bu yaşlarda okumaya ilgi duymuştur. İyi bir eğitim almıştır. Kur'an-ı Kerim'i on dört kıraate göre okumayı bildiği için Hâfız mahlasıyla anılmıştır. Hâfız henüz genç bir yaşta iken iyi bir şair olarak ünlenmiştir. Şîrâz'da hüküm süren İncû hükümdarı Ebû İshâk'tan (ö.1357) çok teveccüh görmüştür. Yine Hâfız'ın şairlikteki şöhreti Hindistan'da Bengal'e kadar ulaşmıştır.

Ebû İshâk devrinin ardından başa geçen Mübârizüddîn (ö.1363) zamanında Hâfız birçok zorluk çekmiştir. Akabinde gelen Şah Şüca' devrinde Hâfız ilk zamanlarda müreffeh bir hayat sürse de sonraları Şah'ın siyasetinin değişmesi sebebiyle maddi ve manevi anlamda zorluklar çekmiştir ve Şîrâz'ı bırakarak Yezd şehrine göç etmek durumunda kalmıştır. Burada Celaleddîn Turan Şah'a sığınmıştır. Sonraları Hâfız'ın Şah Şüca'(ö.1384) ile arası düzelmiştir ve Şîrâz'a geri dönmüştür. Ancak Timur'un(ö.1405) Şîrâz'ı ele geçirmesinden sonra Hâfız yine zorluklar içinde kalmıştır. 1390 yılında Şîrâz'da vefat etmiş ve kendi ismiyle anılan Hâfızıyye semtine defnedilmiştir.¹⁹

Hâfız kaside, rubâî, kıt'a nazım şekillerinde de şiir yazmasına rağmen asıl şöhretini gazelde bulmuştur. Dilindeki sadelik ve akıcılık onun bu sahadaki şöhretinin temelini oluşturmaktadır. Hâfız kendisinden önceki şairlerden tesir aldığı gibi kendisinden sonra gelen pek çok şaire de tesir etmiştir. Hâfız'ın tesir aldığı şairlerin başında Hâcû-i Kirmânî gelir. Selman Savecî, Ömer Hayyam, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî de Hâfız'ın şiiri üzerine tesirli olmuştur. Hâfız'ın divanı Türk coğrafyasında

¹⁹ Tahsin Yazıcı, "Hâfız-ı Şîrâzî", **DİA**, C: XV, İstanbul, 1997, s.104.

özellikle Osmanlı sahasında *Mesnevî* ve *Gülîstan*'dan sonra en çok okunan eser olmuştur. Yine Hâfız batı dünyasındaki önemli mütefekkirlerin de dikkatini çekmiştir. Goethe (ö.1832) Hâfız'ın divanını tercümesinden okumuş ve bu divanın ilhamıyla “*Doğu Batı Dîvânı*” isimli eserini yazmıştır.²⁰

Eserleri: Divân: *Hâfız Divan*'ında 60 rubâî, bir mesnevî türünde sâkî-nâme, bir muganni-nâme, 5 kaside, bir muhammes, 4 mesnevî, 34 kıt'a, 509 gazel vardır.²¹ Abdülbâkî Gölpınarlı 1988 yılında, Mehmet Kanar 2011 yılında son olarak da Hicâbî Kırlangıç 2013 yılında eseri Türkçe'ye tercüme etmiştir.

1.2 Şeyhî

1371-1376 yılları arasında doğduğu tahmin edilmektedir. Adı bazı şiirlerinde Sinan, Yusuf Sinan veya Yusuf Sinaneddîn olarak geçmektedir. Eğitim hayatına Kütahya'da başlamıştır. Dîvan şairi Ahmedî'den(ö.1413) ders almıştır. Daha sonra İran'a giderek eğitimini sürdürdü. Sehî Bey(ö.1548) onun İran'da Seyyid Şerif Cürçânî(ö.1413) ile ders arkadaşı olduğunu söylemektedir.²² İran'da tasavvuf, edebiyat ve tıp alanlarında tahsil görmüştür. Âşık Çelebî(ö.1572) Şeyhî'nin birçok ilimde derin olduğunu ifade etmekle beraber onun asıl sahasının tıp ilmi olduğunu bildirir.²³ Yine Âşık Çelebi'nin ifadesine göre Şeyhî kendisi az görürdü ancak halkın gözlerini tedavi ederdi.²⁴ Latîfî(ö.1582), Şeyhî'nin İran seyahatinden sonra Hacı Bayrâm-ı Velî'ye(ö.1430) intisap ettiğini ve Bursa'da Seyyid Nesîmî(ö.1417) ile görüştüğünü söylemektedir. Kendisinin bu zatlar ile görüştüğü için Şeyhî mahlasını aldığı öne sürülmüştür.

Şeyhî Anadolu'ya döndükten sonra Germiyanoglu Beylerinden II. Yakup Bey'in(ö.1428) hizmetine girmiştir ve onun özel doktoru olmuştur. Daha sonra

²⁰ ÖZGÜ, Melehât. “Goethe ve Hâfız”. **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi** 1, sy. 4 (Eylül 1952), s.95.

²¹ Mehmet Taha Ayar, “Hâfız Dîvânı ve Osmanlı Şerhleri”, **Misbah**, sy.3, 2013, s.289.

²² Sehî Beg, **Heşt Bihişt**, haz. Haluk İpekten, Günay Kut, Mustafa İsen, Hüseyin Ayan, Turgut Karabey, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2017, s.68.

²³ Âşık Çelebi, **Meşâiru's-Şuarâ**, haz. Filiz Kılıç, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2018, s.612.

²⁴ Âşık Çelebi, a.g.e., s.612.

Osmanlı Padişahı Çelebi Mehmet'in(ö.1421) gözlerini iyileştirerek Osmanlı'nın ilk Reis-i Etıbbâsı olmuştur. Hayatının son yıllarını nerede geçirdiği bilinmemektedir. Kütahya'da vefat etmiştir. Vefat tarihi hakkında net bir bilgi yoktur.²⁵

Şeyhî; Hüsrev-i Şuarâ, Şeyhu's-Şuarâ gibi lakaplarla anılmıştır. Lâtîfî'ye göre Anadolu sahasındaki şairler mesnevî türünü Şeyhî'den öğrenmişlerdir.²⁶ Yine onun ifadelerine göre Şeyhî'nin şiiri tıpkı Molla Câmî(ö.1492) ve Hâfız gibi her zaman ter ü tazedir.²⁷ Âşık Çelebî de Şeyhî'nin mesnevîsini gazellerinden daha yukarıda görür. Onun ifadelerine göre Şeyhî'nin mesnevîsinin gazelleri ile alakası yoktur.²⁸

Eserleri: Dîvan: Şeyhî'nin *Dîvân*'ı; 15 kaside, 2 terakib-bend, 4 terci-bend, 2 müstezad, 1 mesnevi, 202 gazelden müteşekkildir. *Dîvân*, Ali Nihat Tarlan tarafından 1964 yılında eski harflerle de basılmıştır. Ali Nihat Tarlan metni *Şeyhî Dîvânını Tetkik* adı altında değişik yönleriyle ele alarak incelemiştir. Mustafa İsen ve Cemal Kurnaz tarafından 1990 yılında günümüz alfabesine aktarılmıştır. Eserin tenkitli metni Halit Biltekin tarafından 2003 yılında doktora tezi olarak hazırlanmıştır.²⁹

Hüsrev ü Şîrîn: II. Murat'a sunulmuştur. Şeyhî'nin kendi şöhretini sağladığı eseridir. Nizâmî'nin Hüsrev ü Şîrîn adlı mesnevisinden tercümedir. Şeyhî eseri tercüme ederken tamamen eserin aslına sadık kalmamış kendisi de birçok eklemeler yaparak esere kendi imzasını atmayı başarmıştır. Eser aruz vezninin "mefâilün mefâilün feûlün" kalıbı ile yazılmıştır. 6944 beyittir. Faruk Kadri Timurtaş tarafından 1949 yılında yapılan bir doktora tezi çalışması vardır. Bunun dışında daha sonra eser hakkında 1999 yılında Mehmet Kıpçak ve 2002 yılında Gülşen Çulhaoğlu tarafından iki yüksek lisans tezi de yapılmıştır.³⁰

²⁵ Ayşe Yıldız, "HUSREV Ü ŞÎRÎN (ŞEYHÎ)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/husrev-u-sirin-seyhi>. [Erişim Tarihi: 10 Şubat 2024].

²⁶ Lâtîfî, *Tezkiretü's- Şuarâ ve Tabsiratü'n- Nüzamâ*, haz. Rıdvan Canım, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2018, s.311.

²⁷ Lâtîfî, a.g.e., s.312.

²⁸ Âşık Çelebi, a.g.e., s.613.

²⁹ Müjgan Çakır, "DÎVÂN (ŞEYHÎ)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-seyhi>. [Erişim Tarihi: 10 Şubat 2024].

³⁰ YILDIZ, Ayşe. "HUSREV Ü ŞÎRÎN (ŞEYHÎ)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/husrev-u-sirin-seyhi>. [Erişim Tarihi: 10 Şubat 2024].

Harnâme: 126 beyitten müteşekkildir. Aruz vezninin “feilâtün mefâilün feilün” kalıbıyla yazılmıştır. Eser klasik mesnevi yazım geleneğine uygun olarak tevhit, naat, padişah methiyesi, asıl hikâye ve dua bölümlerinden oluşmaktadır. Türk mizah edebiyatının ilk büyük örneklerinden olan bu eser yük taşımaktan bıkmış bir eşeğin çift süren öküzlere özenmesi ve netice itibariyle de kulağını ve burnunu kaybetmesini konu edinir. Eser 1949 yılında Tahir Olgun, 1970 yılında da Faruk Kadri Timurtaş tarafından yayınlanmıştır.³¹ Eser Mehmet Özdemir tarafından Kapı yayınlarından 2021 yılında yayınlanmıştır.

1.3 Eşrefoğlu Rûmî

Asıl adı Abdullah, babasının adı ise Ahmed Eşref’tir. Abdullah-ı İznîkî ve Abdullah-ı Rûmî isimleriyle de bilinir. Doğum tarihi 1377’dir. Ailesi Mısır’dan Suriye’ye Suriye’den ise Anadolu’ya göçmüştür. Eğitim hayatına İznîk’te ailesinin yanında başlamış oradan Bursa’ya gelerek Çelebi Sultan Mehmet medresesine devam etmiştir. Hayatının menkıbevi tarafı şöyledir: Eşrefoğlu ilim tahsil ederken gördüğü bir rüya üzerine ilmi terk eder. Emir Sultan’a giderek intisap etmek ister. Emir Sultan kendisini Hacı Bayrâm-ı Velî’ye gönderir. Hacı Bayrâm’ın yanında on bir sene hizmet ederek hilafet alır ve Hacı Bayrâm’ın damadı olur. Bunun üzerine Bayrâmîlik tarikatında irşâda vazifeli olarak İznîk’e geri döner. İznîk’e geri dönükten sonra manevi arayışı devam eden Eşrefoğlu Rûmî tekrar şeyhi Hacı Bayrâm’a müracaat edince Hacı Bayrâm kendisini Suriye’deki Hama bölgesine gönderir. Burada Abdülkâdir Geylânî’nin beşinci kuşak torunu Hüseyin El-Hamevî’ye intisap eder. Orada seyr ü sülûkunu tamamladıktan sonra İznîk’e geri dönerek halkı irşada başlar. İznîk’te 1470 tarihinde vefat eder.³²

³¹ Ozan Kolbaş, "HAR-NÂME (ŞEYHÎ)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/har-name-seyhi>. [Erişim Tarihi: 10 Şubat 2024].

³² Necla Pekolcay, Abdullah Uçman, “Eşrefoğlu Rûmî”, **DİA**, C: XI, İstanbul, 1995, s.480.

Şiirlerinde daha çok Yunus Emre (ö.1320) tesiri görülmektedir. Hece ve aruz veznini bir arada kullanmıştır. Bazı şiirlerinde vahdet-i vücut neşesi açıkça görülmektedir.

Eserleri: Divan: Eşrefoğlu Rûmî'nin manzum tek eseridir. 144 gazel, 7 mesnevi, rubai ve kıt'a tarzında 69 dördlük olmak üzere toplamda 220 manzumeden müteşekkildir. Mustafa Güneş tarafından tenkitli neşri yapılmıştır. Divan genel hatlarıyla Eşrefoğlu'nun yaşadığı manevi tecrübeler, halkı irşat etme amacıyla söylediği sözler, nefis ve nefis mertebeleri üzerine tasavvufi görüşlerini konu edinmektedir. *Divan* 'nda hem aruz hem de hece veznini kullanmıştır.³³

Müzekki'n-Nüfûs: Mensur bir eser olmasına rağmen bazı bölümlerinde kısa manzum parçalar bulunmaktadır. Eserin ismi nefisleri arıtan, temizleyen manasına gelmektedir. Eserin resmi ve özel kütüphanelerde pek çok yazma nüshası bulunmaktadır.³⁴

Tarîkat-nâme: Mensur bir eserdir. Osmanlı sahasında *Müzekki'n- Nüfûs*'tan sonra halkın en çok rağbet ettiği eseridir. On iki bölümden oluşmaktadır. Eşrefoğlu Rûmî'nin kendi tarikat yolunda ilerleyen dervişleri için ve diğer tarikatlara müntesip kimseler için yazdığı bir rehber kitap mahiyeti taşımaktadır. Eserle ilgili Esra Keskinçelik tarafından 1996 yılında bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır.³⁵

1.4 Kemal Ümmî

Asıl adı İsmâîl olup muayyen bir tahsil görmediği için Kemâl Ümmî mahlasını kullanmıştır. Halvetî tarikatına mensuptur ve şeyhi Ubeydullah Hâmid'dir. Neclâ Pekolcay'a göre bu zat Somuncu Baba ismiyle tanınan Ebû Hâmid Aksarâyî'dir. Fuat

³³ Mustafa Güneş, "DÎVÂN (EŞREFOĞLU, ABDULLAH)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-tees-643>. [Erişim Tarihi: 10 Şubat 2024].

³⁴ Abdullah Bağdemir, "MÜZEKKİ'N-NÜFUS (EŞREFOĞLU, ABDULLAH)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/muzekki-n-nufus>. [Erişim Tarihi: 10 Şubat 2024].

³⁵ Mustafa Güneş, "TARİKAT-NÂME (EŞREFOĞLU, ABDULLAH)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/tarikat-name>. [Erişim Tarihi: 10 Şubat 2024].

Köprülü ise Kemâl Ümmî'nin Şeyh Alaeddîn Erdebîlî olduğunu ileri sürmüştür. Latîfî, Kemâl Ümmî'nin Seyyid Nesîmî (ö.1417) ile birlikte Şah Şücâ' tekkesinde kaldığını söylemektedir.³⁶ 1475 yılında vefat etmiştir. Kemâl Ümmî'nin hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Bu bakımdan yaşadığı yer ve kabrinin yeri ile ilgili bilgiler de birbirini tutmamaktadır.

Şiirlerinde ise Sünnî akidenin dışına çıkmamıştır. Tamamiyle tasavvûfî öğretinin içinde yazdığı şiirlerinin bir kısmı Arapça ve Farsça terkiplerle dolu iken bir kısmı da bu terkiplerden uzak ve sade bir Türkçe ile yazılmıştır. Birçok beytinde tasavvufî deyim ve atasözlerini nazma çekmiştir.

Eserleri: Divan: Divanında 3353 beyit vardır. "*Divanı 4 mesnevi, 141 gazel, 9 murabba, 2 nazm ve 3 tuyuğdan müteşekkildir.*" 1997 yılında Hayât Yavuzer ve Ramazan Sarıççek adlı araştırmacılar eser hakkında iki ayrı doktora tezi hazırlamıştır. Divanın yurt içi ve yurtdışında 42 ayrı nüshası tespit edilmiştir.³⁷

Kırk armağan: Dini tasavvufî formda bir mesnevidir. Aruzun fâilâtün fâilâtün fâilün vezninde yazılmıştır. Eser 210 beyittir. Kemal Ümmî'nin tarikat anlayışını yansıtan bir eserdir. Hayati Yavuzer ve Ramazan Sarıççek 1997 yılında eseri de inceleyen iki ayrı doktora çalışması yapmışlardır.³⁸

Risâle-i vefât: 84 beyitten oluşan bir kasidedir. Aruzun mefâilün mefâilün feûlun kalıbı ile yazılmıştır. Sade bir dil ve doğal bir söyleyişi vardır. Eserin konusu kişinin ölüm anından itibaren kabre indirilirken yaşayacağı şeylerdir. Ölüm karşısında halkı irşat etmek maksadıyla yazılmıştır.³⁹

Hikâye-i Hazîre-i Kuds: Enes bin Malik'den (ö.712) rivayet edilen bir hadisin manzum şerhidir. 148 beyitten oluşmaktadır. Aruz vezninin mefâilün feilâtün mefâilün feilün vezninde yazılmıştır. Eserde cennet cehennem ehli ayrıldıktan sonra cennet

³⁶ Latîfî, a.g.e., s.453.

³⁷ Büşra Karasu, "DÎVÂN (KEMÂL ÜMMÎ)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-kemal-ummi>. [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2024].

³⁸ Munise Koç, "KIRK ARMAĞAN (KEMÂL ÜMMÎ)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/kirk-armagan-kemal-ummi>. [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2024].

³⁹ Beyhan Kesik, "VEFÂT (KEMÂL ÜMMÎ)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/vefat-kemal-ummi>. [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2024].

ehlinin yaşayacakları tasvir edilmiştir. Divan üzerine yapılmış doktora tezinde bu eser de mevcuttur.⁴⁰

1.5 Fâtih Sultan Mehmet

1432 tarihinde Edirne’de doğmuştur. Yedi yaşında iki lalası ile beraber Manisa sancağına gönderildi. On iki yaşına geldiğinde II. Murat, kendi isteğiyle tahttan feragat edip idare Fâtih Sultan Mehmet’e bıraktı. Ancak devletin hem içindeki hem de dışındaki olumsuzluklar sebebiyle Fâtih iki sene sonra tahttan çekilerek idareyi tekrar II.Murat’a bırakmıştır. On sene sonra tekrar Osmanlı tahtına oturan Fâtih gerek kendi siyasi idaresini kuvvetlendirmek için gerek de babasının yarım kalan idealini gerçekleştirmek üzere İstanbul’un fethine hazırlık yaptı. 1453 yılında İstanbul’u fethetti. Akabinde orta Anadolu’da Uzun Hasan’ın çıkardığı isyanları bastırdı. Macaristan’a ve Karadeniz kıyılarına seferler düzenledi. 1481 yılında vefat etmiştir. Fâtih’in vefatından sonra iki oğlu olan Cem ve Bayezit arasındaki çekişme Bayezit lehine sonuçlanmıştır. Diğer oğlu Mustafa ise kendisinden iki sene evvel vefat etmiştir.⁴¹

Fâtih Sultan Mehmet, mahlas kullanan ve şiirleri bir araya toplanan ilk Osmanlı padişahıdır. Fâtih şiirde Arapça-Farsça tamlamalar yerine Türkçe ifadeleri tercih etmiştir. Sehî Bey, Fâtih’in gazellerini âşıkâne olarak nitelemiştir.⁴² Kınalızâde Hasan Çelebî, Fâtih’in haftada iki defa alim ve şairlerle bir araya gelerek müzakereler yaptığını söyler. ⁴³ Beyânî, Fatih’in birçok şairi himaye ettiğini ve şairlerin onun devrinde refah içinde olduklarını ifade etmektedir. ⁴⁴

⁴⁰ KESİK, Beyhan. "HİKÂYE-İ HAZÎRE-İ KUDS (KEMÂL ÜMMÎ)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/hikaye-i-hazire-i-kuds-kemal-ummi>. [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2024].

⁴¹ Halil İnanlıcık, "MEHMED II", *DİA*, C. XXVIII, s.397.

⁴² Sehî Bey, a.g.e., s.16.

⁴³ Kınalızâde Hasan Çelebî, a.g.e., s.124.

⁴⁴ Beyânî, a.g.e, s.12. , Benzer ifadeler Lâtîfî’de de vardır. Bkz. a.g.e., s.98. ,Sehî Bey de Fâtih’in şairleri himayesinden uzunca bahsetmiştir. Bkz. Sehî Bey, a.g.e., s.15.

Eserleri: Divan: Divanı 68 gazel, bir kıta, bir muhammesten oluşmaktadır. Şahmeran Baltacıoğlu 2003 yılında eser üzerine bir doktora çalışması yapmıştır.⁴⁵

1.6 Dede Ömer Rûşenî

Dedesı Umur Bey lakabı ile bilinir ancak tarihteki hangi Umur Bey olduğu belli değildir. Sehî Bey, kendisine Rûşenî denilmesinin Aydınlı olması sebebiyle olduğunu söyler.⁴⁶ Ağabeyi Allaeddin Ali, Anadolu'daki ilk Halvetî şeyhlerindendir ve Dede Ömer'in yetişmesinde ve tasavvufa intisap etmesinde önemli bir rol oynamıştır. Dede Ömer gençlik yıllarında Bursa'da müderrislik yapmış ve bu esnada Bakû'ye giderek Seyyid Yahya Şîrvânî'ye intisap etmiştir. Seyyid Yahya Şîrvânî kendisini Anadolu'ya halife olarak göndermiştir ancak Dede Ömer şeyhinden uzak kalmak istemediği için Karabağ, Gence, Berdea gibi bölgelerde halkı irşad etmekle meşgul olmuştur. Akkoyunlar hükümdarı Uzun Hasan'ın Tebrîz'i başşehir olarak fethetmesinin ardından Dede Ömer Rûşenî Uzun Hasan'ın tertip ettiği ilim meclislerinde bulunmuş ve bu meclislerde çok saygı görmüştür. Uzun Hasan'ın vefatından sonra yine alim ve sanatkarların hâmisı Sultan Yakub'un yanında bulunmuş ve ondan da çok hürmet görmüştür. Dede Ömer, Sultan Yakub zamanında Tebrîz'de 1487 tarihinde vefat etmiştir.

Dede Ömer kuvvetli bir divan şairidir. Latîfî, Dede Ömer Rûşenî'yi melekler meclisinin mumu ve güneşi ayrıca şeyhlerin kutbu olarak isimlendirir.⁴⁷ Ayrıca Latîfî, şiirde şöhret bulduğunu ve Hz. Mevlânâ'nın Dîvân-ı Kebîr'de Dede Ömer Rûşenî'nin geleceğini müjdelediğini aktarmaktadır.⁴⁸ Dede Ömer Rûşenî, dini-tasavvufî konuları daha çok Hz. Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinden ilhamla yazdığı mesnevilerinde işlemiştir. Münacaat ve naat türlerinde güzel örnekler vermiştir.

⁴⁵ Mustafa İsen, "DÎVÂN (AVNÎ)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-avni>. [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2024].

⁴⁶ Sehî Bey, a.g.e., s.81.

⁴⁷ Latîfî, a.g.e., s.83.

⁴⁸ Latîfî, a.g.e., s.85.

Eserleri: Divan: *Divan*'ı 7 kaside, 87 gazel, 6 musammat, 1 müstezad, 114 tuyuğ, 3 mesneviden müteşekkildir. Divanında dikkat çekici yerlerden bir tanesi 43 tuyuğu sıralayarak bir hilye örneği verdiği kısımdır. Orhan Kemal Tavukçu ve Sema Aydemir tarafından divanın tenkitli metni hazırlanmıştır.⁴⁹

Çoban-nâme: Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinde geçen Musa ve Çoban kıssasını konu edinen manzum bir eserdir. Farsça bir metinle başlayan eser Türkçe devam etmektedir. Eserin girişteki Farsça kısım hariç tamamı Türkçe'dir. Eserin tamamı 571 beyittir.⁵⁰

Miskinlik-nâme: Aruz vezninin mefâilün mefâilün feûlün kalıbıyla yazılmış 1181 beyitlik bir eserdir. Eser telif olmasına rağmen üzerinde belirgin olarak Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinin tesiri vardır. Eserin tenkitli metni 1982 yılında Mustafa Uzun tarafından hazırlanmıştır.⁵¹

Ney-nâme: Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinin ilk on sekiz beytinin manzum şerhidir. Eserde ney kamışının kamışlıktan ayrılması tasavvufi öğelerle sembolize edilmiştir. 1982 yılında Mustafa Uzun tarafından eserin tenkitli metni yayınlanmıştır.⁵²

Kalem-nâme: Farklı çalışmalarda eserin beyit sayısı ile ilgili ihtilaflar vardır. 99, 101 veya 250 beyitten oluştuğu akademik çalışmalarda iddia edilmiştir. Eserin yazılış tarihi belli değildir.⁵³

1.7 Cem Sultan

⁴⁹ Orhan Kemal Tavukçu, "DÎVÂN (RÛŞENÎ)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-ruseni>. [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2024].

⁵⁰ Hanifi Vural, "ÇOBANNÂME (RÛŞENÎ, DEDE ÖMER)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/cobanname-ruseni-dede-omer>. [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2024].

⁵¹ Orhan Kemal Tavukçu, "MİSKİNLİKNÂME (RÛŞENÎ, DEDE ÖMER)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/misliklikname-ruseni-dede-omer>. [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2024].

⁵² Faruk, Sönmez, "NEYNÂME (RÛŞENÎ DEDE ÖMER)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/neyname>. [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2024].

⁵³ Necip Fazıl Şeneraslan, "KALEMNÂME/ DER BEYÂN-I SIFAT-I KALEM (RÛŞENÎ ÖMER DEDE)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/kalemname-der-beyan-i-sifat-i-kalem-ruseni-omer-dede>. [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2024].

Fatih Sultan Mehmet'in oğludur. 1459 yılında Edirne'de doğdu. On yaşında iken Kastamonu'ya sancak beyi olarak gönderildi. 1474 yılında sancak beyi olarak tekrar Konya'ya tayin edildi. Burada etrafına alim ve sanatkarları topladı ve yüksek bir ilim ve sanat zümresi oluşturdu. Bu esnada kardeşi Beyazıt'ın tahta geçmesini kabul etmedi. Beyazıt'ın haksız olarak tahta çıktığını iddia ederek Bursa'ya geldi ve burada kendi adına para bastırıp hutbe okuttu. Bursa'da Beyazıt ve askerleri Cem'i mağlup edince Cem Sultan evvela Mısır'a oradan da Rodos'a sığındı. Cem Sultan Roma'da 1495 yılında vefat etmiştir.⁵⁴

Sehî Bey onun gazellerinin yüksek hayaller ve misallerle dolu olduğunu söyler.⁵⁵ Cem Sultan, Türk edebiyatı ile birlikte Farsçaya da çok hakimdir. Bu bakımdan gazellerinden İranlı şairlerin tesiri görülmektedir.

Eserleri: Farsça Divan: İsmail Hikmet Ertaylan tarafından 1951 yılında yayınlanmıştır. Divan 3 kaside, 262 gazel, 91 kıt'a ve 6 müfreden oluşmaktadır.⁵⁶ Eser Naci Tokmak tarafından 2002 yılında İran'da neşredilmiştir.

Türkçe Divan: Divanı; "2 tevhid, 1 münacat, 2 naat, 4 kaside, 1 terakib-i bend, 1 terci-i bend, 348 gazel, 1 rubai, 41 muamma ve 19 müfred olmak üzere 420 manzumeden" müteşekkildir. Eserin tespit edilmiş 11 nüshası mevcuttur. Divan 1981 yılında Halil Ersoylu tarafından yayınlamıştır.⁵⁷

Cemşîd ü Hurşîd: Cem Sultan'ın Selmân Sâvecî'den tercüme ettiği aşk konulu bir eserdir. Mefâilün Mefâilün Feûlün vezninde yazılmıştır. 1039 beyitlik bir eserdir. Eser Adnan İnce tarafından 2000 yılında yayınlanmıştır.⁵⁸

⁵⁴ Günay Kut, "Cem Sultan(Edebî Yönü)", **DİA**, C: XVII, s.284.

⁵⁵ Sehî Bey, a.g.e., s.18.

⁵⁶ Kadim Polat, "DÎVÂN-I FÂRÎSÎ (CEM)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-i-farisi-cem>. [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2024].

⁵⁷ Hulusi Eren, "DÎVÂN-I TÜRKÎ (CEM)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-i-turki-cem-sultan>. [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2024].

⁵⁸ Adnan İnce, "CEMŞİD Ü HURŞİD / ÂYÂT-I UŞŞÂK (CEM)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/cemsid-u-hursid-ayat-i-ussak-cem-sultan>. [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2024].

Fâl-ı Reyhân-ı Cem Sultan: Falnâme türünde bir manzum eserdir. Eserin Cem Sultan'a ait olup olmadığı hakkında ihtilaf vardır. Eser Mefâilün Mefâilün feûlün veznindedir. Eser İsmail Hikmet Ertaylan tarafından 1951 yılında yayınlanmıştır.⁵⁹

1.8 Ahmet Paşa

Edirne'de dünyaya gelmiştir ancak hayatının büyük kısmını Bursa'da geçirdiği için ve Bursa'da vefat ettiği için Bursalı olarak bilinir. Aşık Çelebi ve Sehî Bey onun Seyyid olduğunu söylerler.⁶⁰ Bursa Murâdiye Medresesine müderris olmuştur akabinde Molla Hüsrev yerine Edirne'ye tayin edilmiştir. Fâtih Sultan Mehmet'in saltanatı döneminde hızla yükselerek Kazasker olmuş akabinde de padişahın hem musâhibi hem de hocası olmuştur. Daha sonra hakkında çıkan bazı dedikodular sebebiyle Bursa'ya sürülmüştür ve burada 1496 yılında Bursa'da vefat etmiştir.⁶¹

Kınalızâde Ahmet Paşa'dan evvel Türk şiirinde lezzet olmadığını ifade eder⁶². Gelibolulu Âlî ise onu kaside yazma hususunda en az Selman Savecî kadar iyi olduğunu söylemiştir⁶³. Latîfî, onun divanından bazı beyitleri örnek vererek onun şiirinin Hâfız-ı Şîrâzî'den çok tesir aldığına vurgu yapmıştır⁶⁴.

Eserleri: Divân: *Divan*'ı II. Beyazıt'ın (ö.1512) emri üzerine hazırlanmıştır. Divanın kırk bir nüshası tespit edilmiştir. Tenkitli metni 1966 yılında Ali Nihat Tarlan tarafından yapılmıştır. Harun Tolasa 1973 yılında *Divan* üzerine bir doktora tezi hazırlamıştır. Ali Nihat Tarlan'ın hazırladığı divanın içinde; 4 kaside, 4 mesnevi, 352

⁵⁹ Hulusi Eren, "FÂL-I REYHÂN-I SULTÂN CEM (CEM)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/fal-i-reyhan-i-sultan-cem-cem-sultan>. [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2024].

⁶⁰ Aşık Çelebî, a.g.e., s. 111, Sehî Bey, a.g.e., s.25.

⁶¹ Günay Kut, "Ahmet Paşa", *DİA*, C:II, İstanbul, s.111.

⁶² Kınalızâde Hasan Çelebî, *Tezkiretü's-Şuarâ*, haz. Aysun Sungurhan, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2017, s.172.

⁶³ Gelibolulu Mustafa Âlî, *Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, haz. Mustafa İsen, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2017, s. 49.

⁶⁴ Latîfî, a.g.e., s.112.

gazel, 2 terci-i bend, 1 terhib-i bend, 1 murabba, 14 kıta, 39 nazm, 27 tarih manzumesi ve 48 müfred ve bir matla bulunmaktadır.⁶⁵

1.9 Necâtî Bey

Fâtih Sultan Mehmet Devrinin ilk yıllarında (1444-1446) Edirne’de doğduğu tahmin edilmektedir. Şiir yazmaya yöneldiği gençlik yıllarında Edirne’den ayrılıp Kastamonu’ya gitmiştir. Burada hat dersleri de almıştır. Şiirleriyle Fâtih’in dikkatini çekerek İstanbul’a gelir ve burada divan katipliği vazifesini yapar. Fâtih’in vefatından sonra II. Beyazıt’ın da takdirini kazanarak Karaman sancağında divan katipliği vazifesine tayin edilir. Karaman’da Şehzade Abdullah’ın ani vefatı üzerine İstanbul’a döner. Vefâ semtindeki evinde ilim ve sanat sohbetleri düzenleyerek hayatına devam eder. Necâtî Bey 1509 yılında vefat etmiştir.⁶⁶

Âşık Çelebî’ye göre Türk şiiri Acem şiirini taklit etmekle itham edilmekten Necâtî Bey sayesinde kurtulmuştur.⁶⁷ Latîfî’ye göre ise Necâtî Bey, Türk şiirinin Hâfız’ıdır.⁶⁸ Beyânî ise Necâtî Bey’in gazel formunda en iyi şair olduğunu ifade eder.⁶⁹ Yine benzer bir ifade Latîfî’de şöyle geçmektedir: “Mesnevî’de Şeyhî, kaside de Ahmet Paşa, gazelde Necâtî”.⁷⁰ Necâtî Bey ayrıca Melik-i Şuarâ, Hüsrev-i Rûm, Tûsî-i Rûm olarak isimlendirilmiştir.⁷¹

Eserleri: Divân: Eser Kazasker Müeyyed-zâde Abdurrahman Çelebî’ye (ö.1516) sunulmuştur. *Divan*’ında birçok atasözü ve deyme yer vermiştir. Eserin tespit edilmiş 99 nüshası vardır. 1963 yılında Ali Nihat Tarlan eserin tenkitli metnini yayınlamıştır. 1966 yılında Mehmet Çavuşoğlu tarafından eserin içeriğine dair bir doktora tezi

⁶⁵ Sercan Kadaş, "DÎVÂN (AHMED)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-ahmed-pasa>. [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2024].

⁶⁶ Bayram Ali Kaya, “Necâtî Bey”, *DİA*, C.XXXII, s.477.

⁶⁷ Âşık Çelebi, a.g.e., s.362.

⁶⁸ Latîfî, a.g.e., s.504.

⁶⁹ Beyânî, *Tezkiretü’ş-Şuarâ*, Aysun Sungurhan, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2017, s.203.

⁷⁰ Latîfî, a.g.e., s.68.

⁷¹ Latîfî, a.g.e., s.505.

hazırlanmıştır. Divan üzerine yapılan mühim çalışmalardan birisi de Ozan Yılmaz'a ait tenkitli metindir bu çalışma 2015 yılında yayınlanmıştır.⁷²

⁷² Enes İlhan, "DÎVÂN (NECÂTÎ)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-necati-bey>. [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2024].

İKİNCİ BÖLÜM

2 HÂFİZ-I ŞÎRÂZÎ’NİN TÜRK ŞİİRİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

2.1 Hâfız-ı Şîrâzî’nin Türk Şiirine Tesiri

Hâfız ile ilgili Türk edebiyatında çok önemli çalışmaları bulunan Abdülbâkî Gölpınarlı(ö.1982) şu tespitlerde bulunmaktadır: “*Hâfız-ı Şîrâzî’nin edebiyatımızda tesiri pek şumüllü ve pek sürekli. Klasik edebiyatımızın birçok şairlerini tetkik ederken mutlaka onları Hâfız’la karşılaştırmak lazımdır. Hele XIV. ve XV. yüzyıllarda Hâfız tesiri altında kalış adeta mütercimlik mahiyetini arz eder*”.¹

Türk edebiyatının önemli isimlerinden ve eski şiirimiz üzerine birçok çalışması bulunan Tâhirü’l-Mevlevî (ö.1951) de edebiyatımızdaki Fars tesiri ile alakalı şu düşünceleri sarf etmektedir: “... bizim divan edebiyatı M.13. asırda tesir ve 14.asırda tecdid edildi. 15. asırda ise Ahmedî ve Şeyhî’den başlayıp Velîyüddinoğlu Ahmet Paşa’ya kadar yükselmek üzere birçok divan şairi yetiştirdi. Fakat bunların yazılarında ihtiradan ziyade intihal bulunuyor, yani Fârisî’den tercüme suretiyle mana naklettikleri görülmüyordu.”²

Abdülbâkî Gölpınarlı ve Tâhirü’l-Mevlevî’ye ait yukarıdaki ifadeler Hâfız’ın özellikle klasik dönem Türk şiirine tesirini ifade etmeleri bakımından önemlidir. Bu etkilenenin sebebi hakkında Tâhirü’l-Mevlevî şunları söyler: “*O vakitteki şairlerin Fârisî’den tercüme yapmaya bu kadar düşkün olmalarında biraz da hakları vardı. Çünkü İslam tesiri altındaki Fârisî edebiyatı bizden asırlarca evvel başlamış, terakkî ve tekâmül neticesi olarak mühim ve şâirâne eserler yazılmıştı. İkinci sebep de: Şimdi Avrupa ve Amerika’ya gidildiği gibi o vakitler ikmâl-i tahsil için İrân’a gidenler vardır*.”³ Üçüncü ve en mühim sebep de Osmanlı padişahları ile devlet adamlarının

¹ Abdülbâkî Gölpınarlı, Hâfız Dîvânı, M.E.B. Yayınları, İstanbul, 1992, s.27.

² Tâhirü’l-Mevlevî, haz.a.g.e., s.38.

³ İncelediğimiz şairlerden Şeyhî de İran’a gitmiş ve Seyyid Şerîf Cürçânî ile sınıf arkadaşı olmuştur. Bkz. Sehî Bey, a.g.e., s.68.

*Acem metainı yerli malından daha ziyade rağbet göstermeleri idi. İran'dan gelen bir adam burada birçok ikram gördüğü gibi İran'a ve Horasan'a kadar hediyeler ve ikramiyeler gönderiliyordu.*⁴

Nitekim Hâfız da kendisinden evvel gelen Selmân-ı Sâvecî, Ömer Hayyâm⁵, Sâdî-i Şîrâzî gibi şairlerden ve kendisi de medrese mezunu olması bakımından çok aşinası olduğu Arap edebiyatından etkilenmiştir.⁶ Onun şiirinde bu tesirlerin izleri açıkça görülmektedir.⁷ Yukarıdaki ifadelere bakıldığında Türk şiirinde Hâfız'ın tesiri söz konusu olduğunda ifadelerin özellikle tercüme kavramı etrafında yoğunlaştığı görülmektedir. Yani iddia edilen şudur: Özellikle XV. asır ve öncesinde Türk şiiri İran şiirinden yapılan tercümelerle doludur. Gerek bu çalışmada gerek bundan önce yapılan çalışmalarda bu hükmü destekleyecek birçok bilgiyi bulmak mümkündür.⁸ Ancak burada cevap bekleyen soru bu tercüme faaliyetinin ne kadar olduğudur? Elimizdeki mevcut veriler, özellikle XIV. ve XV. asırdaki Türk şiirinin İran edebiyatından doğrudan tercüme olduğunu iddia etmek için veya Türk şiirinin çoğunun İran edebiyatından tercüme olduğunu söylemek için yetersizdir. Yani Türk şiirinde özellikle ilk dönemlerde İran edebiyatından yapılan tercümelerin varlığı hakkında şüphe yoktur. Ancak bu tercümelerin miktarı tartışmaya açıktır.

Tâhiru'l-Mevlevî'nin ifadelerine ilave olarak Hâfız'ın Anadolu coğrafyasında çok fazla beğenilmesinin diğer bir nedeni Ahmet Kartal'a göre şöyledir: Hâfız, İran coğrafyasında Türklerin çok tesirli olduğu bir saray geleneğini teneffüs etmişti. Çünkü İran saraylarında Türk asıllı Farsça şiirler söyleyen şairler çok fazlaydı. Hâfız böyle bir geleneğin çocuğu olduğu için Osmanlı Türk'ü ile bir gönül bağı kurmuştur.⁹ Hâfız'ın Anadolu sahasında çok beğenilmesinin ve okunmasının bir diğer sebebi de Sünnî geleneğe bağlı olmasıdır.¹⁰

⁴ Tâhiru'l-Mevlevî, a.g.e., s.39.

⁵ Abdülbâkî Gölpınarlı, a.g.e., s.26.

⁶ Ahmet Arı, "Fars Şiir mi? Farsça Şiir mi? Klasik Türk Şiirinin Oluşumu ve Sınırları Hakkındaki Düşünceler", s.180.

⁷ Tahsin Yazıcı, "Hâfız-ı Şîrâzî", s.104.

⁸ Abdülbâkî Gölpınarlı, a.g.e., s.28-30.

⁹ Ahmet Kartal, a.g.e., s.143.

¹⁰ Ahmet Kartal, a.g.e., s.144.

Daha önceki çalışmalarda Hâfız'ın Türk edebiyatına tesirine dair bazı noktalara dikkat çekilmiştir. Örneğin Hâfız'ın “Elâ yâ eyyühe's-sâkî edir ke'sen ve nâvilhâ” diye başlayan Muâviye oğlu Yezid (ö.683)'e nispet edilen, Hâfız divanının birinci beytine, on farklı Türk şairi tarafından nazîreler yazılmıştır. Bu şairler; Behiştî, Mîrî, Zikrî, Sırrî, Sâni, Hisâlî, Nimetî ve Hıfzî'dir.¹¹

Türkçenin en büyük şairlerinden Fuzûlî'nin de Hafız'dan etkilendiği muhakkaktır.¹² Osmanlıda ilmi temsil eden kimselerin başında gelen Kemâl Paşazâde'nin de günah sevap kavramı ile ilgili Hâfız'ın bir beytini şerh eden müstakil bir risale yazması dikkate değerdir.¹³

Diğer taraftan Osmanlı sahasında Hâfız ile ilgili dört başı mamur dört tane şerh yapılmıştır. Surûrî, Şem'î ve Sudî'nin şerhleri XVI. yüzyılda Mehmet Vehbî Konevî'ye ait olan şerh ise XIX. yüzyılda yazılmıştır. Bunlar dışında risale tarzında Hâfız şerhleri de mevcuttur. Ancak bunlar Hâfız Divan'ının bazı parçalarının şerhinden ibarettir.¹⁴

2.2 Hâfız-ı Şîrâzî Etkisinin Türkçe Tezkirelere Yansıması

Şairlerin hayatları zımnında devirlerin edebî anlayışlarını doğrudan gösteren tezkireler incelendiği zaman Hâfız-ı Şîrâzî'nin Türk edebiyatına tesiri daha açık bir şekilde anlaşılır. Gelibolulu Âlî tezkiresinde Necâtî Bey'i anlattığı kısımda Sâfi mahlaslı bir şairin şiiri ile Necâtî Bey'i şöyle över: “*Selman anıldı Ahmed Hâcû yazıldı Zâtî/ Hüsrevlenir Necâtî Hâfızlanır Hayâlî.*”¹⁵ Şair Hayretî'yi anlattığı kısımda Hayretî'nin divanının sırları açıkladığını ifade ederken divanın bu yönünün tıpkı Hâfız'a benzediğini ifade eder.¹⁶ Mü'min mahlaslı şairin hayatını anlatırken şairin ağzından şu ifadeler yer verir: “*Hâfız ve Câmî benim asrımdaydı gelse bana bi'z-zarûre*

¹¹ İ. Hakkı Aksoyak, “Hâfız Divanındaki İlk Beytin Osmanlı Edebiyatına Etkisi”, **Bilig**, sy.8, 1999, s.101.

¹² Veysel Elkatmış, ““Etkilenme Endişesi” Kapsamında Hâfız Fuzuli Karşılaştırması”, **Baytarek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi**, yıl:7, sayı:2, 2018, s.191. Bkz. Abdülbaki Gölpınarlı, a.g.e., s.27.

¹³ Kadir Turgut, “Kemal Paşazadenin Hâfız'a Ait Bir Beytin Şerhini İçeren Farsça Risalesi”, **Doğu Araştırmaları Dergisi**, sy.25, 2013, s.26.

¹⁴ Osman Sacit Arı, Osmanlı'da Hâfız Divanı'na Sûfi Bakış, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, sy. 30, 2017, s.244.

¹⁵ Gelibolulu Âlî, a.g.e., s.86.

¹⁶ Gelibolulu Âlî, a.g.e., s.128.

baş eğerlerdi.”¹⁷ Bu ifadeler de bazı şairlerin; Hâfız, Selmân, Câmî gibi şairlere özenirken bazı şairlerin de kendilerini bu isimlerle kıyasladıklarını göstermesi bakımından önemli bir örnektir. Ayrıca Gelibolulu, Nisârî mahlaslı bir şairin bütün Hâfız divanını elif harfinden ye harfine kadar tanzir ettiğini kaydetmektedir. Bu örnek de Hâfız’ın şairler üzerindeki tesirini göstermesi bakımından hususi bir önem taşımaktadır.

Kınalızâde Hasan Çelebî (ö.1604) tezkiresinde de bu konuyla ilgili birçok örnek vardır. Kınalızâde, mesleği vaizlik olan Sa’atî mahlaslı bir şairin riyakârlığını anlatırken Hâfız’ın şu beytine başvurur: “ *Vâ’izân kîn cilve der-mihrâb u minber mîkonend/ Çün be-halvet mîrevend ân kâr-ı diger mîkonend*” yani “Vaizler mihrap ve minberde bu cilveyi yapmaktalar/ Ama yalnız kaldıklarında başka işler yapıyorlar.”¹⁸ Kınalızâde’nin bir kişinin riyakârlığını anlatırken başka bir söz söylemek yerine doğrudan Hâfız’ın bir beytini söylemesi edebiyat mahfillerinde Hâfız’ın bilinirliğini göstermesi bakımından dikkate değerdir. Ayrıca Kınalızâde Fazlî mahlaslı bir şairin de bütün Hâfız divanını gazel ve kafiyesine tam riayet ederek tanzir ettiğini kaydetmektedir.¹⁹

Kınalızâde, Nesîmî’yi anlattığı bölümde Hâfız’ı şöyle tasvir eder: O mecaz ve hakikat tavırlarının yolcusu, aşk meydanının neşesi, sırların vâkıfıdır.”²⁰ Bu satırlar bir tezkire müellifinin Hâfız’a bakışını göstermesi bakımından önemlidir.

Beyânî (ö.1597), yukarıdaki bölümde geçen şair Fazlî’nin Hâfız divanına naziresini tenkit etmiştir. Onun kanaatine göre Hâfız divanının tamamına nazire yapmak akıllıca bir iş değildir ve doğru değildir. Çünkü bu divan her bakımdan çok yüksektir.²¹

¹⁷ Gelibolulu Âlî, a.g.e., s.212.

¹⁸ Kınalızâde, a.g.e., s.413.

¹⁹ Kınalızâde, a.g.e., s.665.

²⁰ Kınalızâde, a.g.e., s.851.

²¹ Beyani, a.g.e., s.148.

Âhdî (ö.1594), *Gülşen-i Şuarâ*'da Hayretî isimli şairi tavsif ederken “Mânend-i Hâfız-ı hoş-nevâ” ifadesini kullanmıştır.²² Yine Hayâlî Bey'den bahsederken: “Anadolu'nun Hâfız-ı Şîrâzî'sidir” demiştir.²³

Âşık Çelebî, *Meşâiru's-Şuarâ*'da Emîrek mahlaslı bir şairin kibirli tavrını şöyle anlatır: “Konuşurken Câmî kardeşimiz ve Hâfız sebükdaşımız diyerek selefi yad ederdi.”²⁴ Vâlihî mahlaslı bir şairin şiirde Hâfız ve Câmî takipçisi olduğunu söylemektedir.²⁵ Nihânî-i Sânî isimli bir şairin aşkının ne kadar yüksek olduğunu anlatırken Aşık Çelebî şu ifadeleri kullanır: “Eğer Nihânî'nin yolu Şîrâz'a düşse Hâfız'ın ruhu yerinden kalkar ve altın revakını onun yoluna döker.”²⁶

Latîfî, Hızrî mahlaslı bir şairin vaktinin çoğunu Hâfız'a nazireler yazarak geçirdiği söylenmektedir. Yine bu şairin Hâfız'a yaptığı bir nazire tezkirede yer almaktadır.²⁷ Latîfî meşhur Şeyhî'nin şairliğini şöyle övmektedir: “Onun şiiri Câmî ve Hâfız'ın divanları gibidir. Ne zaman okunsa yeni ve tazedir.”²⁸ Yine Latîfî, Konyalı Nizâmî'yi şöyle över: “Devrinin Selmân'ıdır. İkinci Hâfız-ı Şîrâzî'dir.”²⁹

Sehî Bey, Mahmut Paşa'nın Hâfız'a birçok nazire yazdığını kaydeder.³⁰ Sehî, Nişancı Mustafa Çelebî'yi şöyle över: “Onun gazelini Selman görse hayrette kalır. Hâfız'ın hayalinin dahi ulaşamadığı bir noktada onun gazelleri vardır.”³¹

Riyâzu's-Şuarâ'da Hasîbî'nin Hâfız divanı fallarını topladığı anlatılmıştır.³² Burada dikkat çeken diğer bir nokta da şudur: Riyâzî Muhammed Efendi meşhur şair Hayâlî Bey'i tenkit ederken, onun şiirinin güzel ve yüksek olduğunu ancak şiirinin Hâfız-ı Şîrâzî taklidi olduğunu söylemiştir.³³

²² Âhdî, a.g.e., s.136.

²³ Âhdî, a.g.e., s.144.

²⁴ Aşık Çelebi, a.g.e., s.156.

²⁵ Aşık Çelebi, a.g.e., s.237.

²⁶ Aşık Çelebi, a.g.e., s.400.

²⁷ Latîfî, a.g.e., s.211.

²⁸ Latîfî, a.g.e., s.313.

²⁹ Latîfî, a.g.e., s.519.

³⁰ Sehî, a.g.e., s.27.

³¹ Sehî, a.g.e., s.47.

³² Riyâzî Muhammed Efendi, *Riyâzu's-Şuarâ*, haz. Namık Açıkgöz, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2017, s.124.

³³ Riyâzî Muhammed Efendi, a.g.e., s.140.

Mirzâ-zâde Mehmet Sâlim Efendi (ö.1743) tezkiresinde şair Emrî'yi şöyle över: "...*Fürsde yad-dâştı bî-enbâğ olmagla güyâ Hâfız-ı Şîrâzî idi.*"³⁴

Mehmet Tevfik Efendi (ö.1865), Hüseyin isimli bir şairin Hâfız falı bakan kimselerin garip hallerini derlediği ve bu esere "Fal-nâme" adını verdiğini söylemektedir.³⁵

Fatîn (ö.1866) tezkiresinde Hâfız İsmail Müşfik Efendi'nin şairlikteki kudreti anlatılırken, "Müşfik Efendi'nin şiirdeki kudreti tıpkı Hâfız-ı Şîrâzî gibidir." denilmektedir.³⁶

Ali Emîrî Efendi (ö.1924) tezkiresinde meşhur mutasavvıf Mehmet Emin Tokâdî'nin(ö.1530) kendisine gelen talebelere uzun süre Hâfız divanını okuttuğunu anlatmaktadır.³⁷ Ayrıca Ali Emîrî meşhur şair Cevrî'nin Hâfız divanından fal açmayı çok sevdiğini ifade etmektedir.³⁸ Yine Ali Emîrî aynı zamanda bir Mevlid nâzımını da olan şair Re'fet'in Farsçasından Hafız divanı okumak için özel dersler aldığını da kaydetmiştir.³⁹

Fâik Reşâd (ö.1914) Türk edebiyatının müessisi olarak gördüğü Ahmet Paşa'yı⁴⁰ Hâfız-ı Şîrâzî taklitçisi olmakla tenkit edenlere karşı edebiyatta iktibasın normal olduğunu söyleyerek savunur.⁴¹ Fâik Reşâd, Bâkî'nin "*Ne mümkün dest-res dâmen-i vasl-ı yâre ey Bâkî/ Felek nâ-mihribân düşmen kavî dil-dâr her-câyî*" beytini açıklarken "dest-res" terkibi üzerinde durmuş ve bu kelimeyi Hâfız'a ait "*Merâ be vasl-ı to ger zân ki dest-res bâşed/ Diger zi-tâli' hîşem çe mültemes bâşed*" beytiyle açıklamıştır. Fâik Reşâd bu açıklamanın ardından şunu söylemektedir: "*Beyitde*

³⁴ Mirzâ-zâde Mehmet Sâlim, **Tezkiratü'ş-Şuarâ**, haz. Adnan İnce, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2018, s.127.

³⁵ Mehmed Tevfik, **Kâfile-i Şuarâ**, haz. Hanife Koncu, Müjgan Çakır, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2017, s.226.

³⁶ Fatîn Davud, **Fatîn Tezkiresi (Hâtimetü'l-Eşâr)**, haz. Ömer Çiftçi, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2017, s.77.

³⁷ Ali Emîrî Efendi, **Tezkire-i Şuarây-ı Amid**, haz. İdris Kadioğlu, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2018, s.138.

³⁸ Ali Emîrî Efendi, a.g.e., s.198.

³⁹ Ali Emîrî Efendi, a.g.e., s.444.

⁴⁰ Fâik Reşâd, **Eslâf**, haz. Emrah Aydemir, Fatih Özer, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2019, s.168.

⁴¹ Fâik Reşad, a.g.e., s.168.

görüldüğü üzere bu isti'mâl asla muvafıktır."⁴² Fâik Reşât'ın asıl tabir ederek doğrudan Hâfız-ı Şîrâzî'yi işaret etmesi ve Bâkî'de Hâfız'a herhangi bir atıf veya iktibas olmamasına rağmen tabirin aslını Hâfız'da araması, klasik Türk şiirini iyi bilen bir edebiyat tarihçisinin Hâfız-ı Şîrâzî'ye bakışını göstermesi bakımından dikkate değerdir.

XV. ve XX. Yüzyıllar arasındaki tezkireler incelendiğinde görülür ki: Hâfız-ı Şîrâzî Türk edebiyatında şairler için adeta bir miyârdır. Yani şairler kendi şiirlerinin güzelliğini Hâfız'a nispetle ölçmüşdür ve yine şairlik kudretlerini Hâfız'ı esas alarak belirlemişlerdir. "Anadolu'nun Hâfız'ı" veya "İkinci Hâfız-ı Şîrâzî" sıfatıyla anılmak bir şair için iftihar vesilesidir. Ya da bir şair kendi şiirinin Hâfız'dan iyi olduğunu ifade ederek övünmüştür. Özetle tenkit için bile olsa ölçü yine Hâfız'dır. Şairlerin birçoğu Hâfız divanının tamamını -ders olarak- okumuş ve okutmuştur. Hâfız divanının tamamına veya bazı parçalarına pek çok şair tarafından nazireler yazılmıştır. Hâfız divanından açılan fallarla ilgili müstakil eserler kaleme alınmıştır. Özellikle klasik dönem şairleri için kâmil bir mutasavvıf hüviyetinden başka bir şeyi temsil etmeyen Hâfız'ın, tasavvufi fikirleri şiire konu olmuştur. Bu dönemin şairleri için Hâfız, gaybın lisanı ve sırların sahibidir. Bütün bunlar dikkate alındığında Türk edebiyatında, Hâfız-ı Şîrâzî'nin, Fâik Reşâd'ın tabiriyle asıl olduğu yani tesiri itibariyle bu edebiyatın tam merkezinde bulunduğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

⁴² Eslâf, a.g.e., s.177.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3 HÂFİZ-I ŞÎRÂZÎ ve TÜRK ŞAİRLERİNİN MUKAYESESİ

Bu bölümde Hâfız ve Türk şairleri; kader, melamet, meyhane, rint, şairlik, şarap, züht ve zahitlik başlıkları altında birbirleri ile mukayese edilmiştir. Başlıklar, İran ve Türk edebiyatlarında çok tekrar edilmeleri ve daha da önemlisi müşterek oldukları için seçilmiştir. Şairlerin bu başlıklarla ilgili beyitleri her bölümün sonunda bir arada verilmiştir. Bölümlerin girişlerinde ise Hâfız'ın beyitlerinden hareketle Hâfız'ın bu kavramlar hakkındaki görüşleri ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir.

3.1 Kader

Hâfız'ın kaderle ilgili beyitlerini incelediğimizde ortaya çıkan portre şöyledir: Hâfız, kaderin yaratılıştan önce yazıldığı ve âlemdeki her şeyin bu ilahi senaryoya göre işlediği görüşünü benimsemiştir. Bunu ifade eden beyitlerinin sayısı çok fazladır. Bu sebeple de “ezel” Hâfız'ın şiirinde çok tekrar eden bir ifadedir.¹ Hâfız'ın şiirinde, bu görüşün bir devamı mâhiyetinde olan, cebrîlik düşüncesinden de örnekler vardır. Yani Hâfız, bazı beyitlerinde kulun iradesini hiçe sayarak bütün fiilleri yaratıcıya nispet etmektedir.²

Ayrıca Hâfız'ın kader düşüncesindeki önemli noktalardan birisi, kaderin bilinemezliğidir. Hâfız birçok beyitte kaderin bu bilinemez tarafına dikkat çekmiştir.³ Hâfız kaderin bilinemez olduğunu ifade etmek için “Perdenin arkası” tabirini kullanmıştır.⁴

¹ H.D(10/3), H.D(16/10), H.D(24/1), H.D(26/5), H.D(80/5), H.D(111/5), H.D(133/9), H.D(152/1), H.D(161/6), H.D(165/3), H.D(178/6), H.D(218/1), H.D(222/3), H.D(256/6), H.D(260/2), H.D(310/2), H.D(319/6), H.D(337/7).

² H.D (53/7), (65/5), (165/3), (230/2), (256/6), (319/6).

³ H.D(65/2), H.D(65/6), H.D(80/5), H.D(119/6), H.D(140/5), H.D(169/9), H.D(196/6), H.D(205/4), H.D(222/6), H.D(229/3).

⁴ H.D(65/6), H.D(80/5), H.D(140/5), H.D(161/6), H.D(196/6), H.D(205/4), H.D(229/3).

Hâfız kader konusunu işlediği beyitlerde günah kavramına da değinmiştir. Hâfız’a göre günahlar, kadere bağlı olarak işlendiği için kullar ma’zur sayılabilir. Onun düşüncesinde insan sadece yaratıcıya karşı bir edep ifadesi olarak işlediği günahı üzerine almalıdır⁵. Hâfız’ın kaderden bahsettiği beyitlerinde dikkat çeken diğer bir taraf da bu beyitlerin birçoğunda şarap ve şarapla ilgili unsurları kullanmasıdır.⁶ Ayrıca birçok beyitte aşktan, kaderle ilişkili olarak bahsetmiştir.⁷

Hâfız bazı beyitlerinde ise bütün fiilleri Allah’a nispet etmektedir. Bu ise sûfîlerin “tevhîd-i ef’al” olarak isimlendirdiği fiillerin birlenmesi ile tam olarak örtüşmektedir.⁸ Bu görüşe bağlı olarak Hâfız günahkâr olarak görülen kimselerin kınanmasını da tenkit eder. Çünkü bütün kullar kendilerine yazılan bir kader doğrultusunda fiillerini işlemektedir. Onun düşüncesinde bir kimseye günahkâr olduğu için itiraz etmek doğrudan kadere ve bunun zımında ise yaratıcıya itiraz etmektir.⁹ Hâfız bazı beyitlerde ise kendi kaderinden şikâyet etmektedir¹⁰.

Kader anlam dairesi çevresinde oluşan kavram haritası şöyledir: ahd, ezel, ihtiyar, sır, mescit, meyhâne, gayb, şarap, tedbir, takdir, kısmet.

Hâfız’ı incelediğimiz Türk şairler ile karşılaştırdığımızda karşımıza şu portre çıkmaktadır:

Hâfız’da ve Türk şâirlerinde ezel bezmine atıf yapılan beyitlerin sayısı çok fazladır. “Ezel” kelimesi hem Hâfız’da hem de Türk şâirlerinde lafzen geçmektedir: H.D(10/3), (16/10), (24/1), (26/5), (80/5), (111/5), (133/9), (152/1), (161/6), (165/3), (178/6), (218/1), (222/3), (256/6), (260/2), (310/2), (319/6), (337/7), C.S.D(70/2), (80/3), (141/4), (155/2), (193/2), (203/1), (231/2), (256/5), (333/2), A.P.D(260/5), (291/2), N.B.D(17/7), (102/5), (181/2), (235/2), (504/6), Ş.D(41/2), (82/4), (118/3), (155/7), (160/3), (179/2), D.Ö.R.D(12/1), (17/4), (50/7), (67/7), (70/7), K.Ü.D(24/16),

⁵ H.D(53/7).

⁶ H.D(26/5), H.D(26/6), H.D(44/4), H.D(161/5), H.D(218/1), H.D(222/6), H.D(222/3).

⁷ H.D(178/6), (188/1), (230/2).

⁸ H.D(186/4), (230/2).

⁹ H.D(65/6), H.D(133/9), H.D(188/1).

¹⁰ H.D(23/4), H.D(105/3), H.D(120/12), H.D(345/4).

(33/10), E.R.D(21/1), (43/2), (54/5), (54/5), (54/6), (55/6), (61/8), (79/6), (124/5), (130/2).

Hâfız ve Türk şairlerinde, bütün fiillerin Allah’a ait olduğunu bilmek anlamına gelen “tevhîd-i ef’al” anlayışına göre yorumlanabilecek beyitler müşterek olarak geçmektedir: H.D(186/4), (230/2), Ş.D(155/7), (158/5), K.Ü.D(40/2), (40/4), (54/3), (81/17), (131/1), (131/3).

Kaderle ilgili beyitlerde, şarap ve şarapla ilgili unsurlardan veya şarap içmenin sonucu olan sarhoşluktan bahsedilmesi, Hâfız’da ve incelediğimiz Türk şairlerinde müşterek olarak geçmektedir: C.S.D(231/2), Ş.D(118/3), D.Ö.R.D(17/4), E.R.D(54/5), (54/6), (73/1), (75/3).

Hâfız ve Türk şairleri kaderden bahsettikleri beyitlerde aynı zamanda aşktan da bahsetmişlerdir: H.D(178/6), (188/1), (230/2), A.P.D(349/5), N.B.D(93/4), (102/5), (312/2), (504/6), Ş.D(39/5), (64/6), (82/4), D.Ö.R.D(67/7), E.R.D(24/4), (24/10), (82/5), (99/1), (108/2), (124/5), (130/2).

Hâfız’da ve Türk şairlerinde kulun iradesini hiçe sayan, cebrî kader anlayışı ile örtüşen müşterek beyitler vardır: H.D (53/7), (65/5), (165/3), (230/2), (256/6), (319/6), N.B.D(100/1), Ş.D(39/5), K.Ü.D(54/12), (86/17), (81/17).

Hâfız ve Türk şairleri insanları hatalarından veya bulundukları halden dolayı eleştirenleri tenkit etmişlerdir: H.D(65/6), (313/4), (447/4), Ş.D(41/2), (179/2).

Hâfız ve Türk şairleri kaderin cevrenden şikâyet etmişlerdir: C.S.D(74/5), A.P.D(298/4), N.B.D(18/5), (291/8), (294/7), Ş.D(57/7).

Kaderle ilgili beyitlerde; yazı, nakış, nakkaş, hat, hattat, defter, kalem, levh, kâtip gibi ifadeler Hâfız ve Türk şairlerinde müşterek olarak geçmektedir: H.D(248/6), (256/5), C.S.D(108/2), (155/2), (333/2), A.P.D(291/2), N.B.D(610/4), Ş.D(127/9), E.R.D(21/1).

Kaderle ilgili beyitlerde “çarh” kelimesi Hâfız’da ve Türk şairlerinde müşterek olarak geçmektedir: H.D(32/4), (155/6), (252/5), C.S.D(37/4), A.P.D(289/6), N.B.D(63/2), Ş.D(117/4), K.Ü.D(27/1), (35/10), (76/11).

Hâfız, Cem Sultan ve Şeyhî, kader kavramını işledikleri beyitlerinde, elest bezmindeki “belâ” kelimesine atıf yapmıştır ve aynı zamanda bu kelimeyi gerçek anlamında kullanmıştır: H.D(25/5), C.S.D(230/6), Ş.D(98/1).

Kaderle ilgili beyitlerde “kısmet” ifadesi Hâfız’da ve Türk şairlerde müşterek olarak geçmektedir: H.D(15/3), (161/5), (165/3), (256/6), (268/8), (371/5), (493/9), C.S.D(193/2) (256/5), N.B.D(17/7), (181/2), Ş.D(155/7), (160/3), K.Ü.D(44/10).

Kaderle irtibatlı beyitlerde, Hâfız’da ve Türk şairlerinde “tedbîr ve takdîr” kelimeleri birlikte kullanılmıştır: H.D(256/5), (347/8), C.S.D(172/1), Ş.D(82/4), K.Ü.D(106/6), (128/10).

Benzer Beyitler:

Hâfız ve Türk şairlerinin lafzen veya manen benzer beyitleri aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir. Beyitlerde geçen müşterek kavramlar siyah renkle vurgulu halde gösterilmiştir.

Tablo 3.1. 1

337/2	غم غریبی و غربت چو بر نمی تابم/ به شهر خود روم و شهریار خود باشم Gamı-ı garîbî ve gurbet çü ber ne-mî tâbem/ Be şeh-i hod revem u şehriyâr-ı hod bâşem Gariplik ve gurbet gamından kurtulayım/ Kendi şehime gideyim kendi dostlarımın yanında olayım.	Hâfız-ı Şîrâzî
346/5	Görün gerdûn-ı dūnun himmetini/ Bu gurbette Cem’i bî-mâr kıldı	Cem Sultan

Tablo 3.1. 2

165/3	مرا روز ازل کاری به جز رندی نفرمودند/ هر آن قسمت که آن جا رفت از آن افزون نخواهد شد Merâ rûz-i ezel kârî be coz rindî ne-fermûdend/ Her ân kısmet ki ân câ reft ez ân efzûn ne-hâhed şod Ezel gününde benim için rintlikten başka bir şey yazmadılar./ Kısmette ne varsa o olur. Ondan fazlası olmaz.	Hâfız-ı Şîrâzî
133/9	حافظ مکن ملامت رندان که در ازل/ ما را خدا ز زهد ریایی نیاز کرد Hâfız me-kon melâmet-i rindân ki der ezel/ Mâ râ Hüdâ zi zühd-i riyâ bî-niyâz kerd Hâfız rintleri kötöleme! Çünkü ezelde/ Bizi Hüdâ zühtten ve riyâdan âzâde kıldı.	Hâfız-ı Şîrâzî
82/4	Bizi takdîr-i ezel çün kıldı rind-i mey-perest/ Âh kim hâsıl degül tedbîr ile takdîrümüz	Şeyhî

Tablo 3.1. 3

25/5	مقام عیش میسر نمی‌شود بی‌رنج/ بلی به حکم بلا بسته‌اند عهد الست Makâm-ı îş müyesser ne-mî şevêd bî-renc/ Belî be hükm-i belâ beste-end ahd-i elest İşret makamına zahmetsizce ulaşamaz./ Elest bezminde bunu belâ hükmüne bağladılar.	Hâfız-ı Şîrâzî
98/1	Dem-i elest olıcak mest anda bulınduk/ Belî didük ü belâlu cihânda bulınduk	Şeyhî

Tablo 3.1. 4

24/1	مطلب طاعت و پیمان و صلاح از من مست/ که به پیمانه کشی شهره شدم روز الست	Hâfız-ı Şîrâzî
------	--	----------------

	Me-taleb tâat u peymân u salâh ez men-i mest/ Ki be peymâne-keşî şöhre şodem rûz-i elest Benim gibi bir sarhoştan salâh ve itaati bekleme/ Ben ezel gününde şarap içmekle meşhur oldum.	
98/1	Dem-i elest olıcak mest anda bulınduk/ Belî didük ü belâlu cihânda bulınduk	Şeyhî

Tablo 3.1. 5

265/7	در ازل دادمست ما را ساقی لعل لب جرعه جامی که من مدهوش آن جامم هنوز Der ezel dâde-est mâ râ sâkî-i la'l-i lebet/ Cür'a-i câmî ki men medhûş-i ân câmem henüz Ezel gününde sâkî bize senin la'l dudağından verdi./ Bir yudum şarap ki ben hala o şarabın sarhoşuyum.	Hâfız-ı Şîrâzî
231/2	Leb- i la'lün şarâbından ezel bezminde nûş itmiş/ Gönül mest ü harâb oldı gör ol hamrun humârundan	Cem Sultan
118/3	Ezel seher-gehi bir câm içürdi sâkî-i vakt/ Ebed gününe degin cânımı humâr iderem	Şeyhî
17/4	Ezelden nûş iden ıskun meyinden / Henûz ol cur'anun mestânesidür	Dede Ömer Rûşenî

Tablo 3.1. 6

230/2	جهانيان همه گر منع من کنند از عشق من آن کنم که خداوندگار فرماید Cihâniyân hemi ger men'-i men konend ez ışk/ Men ân konem ki Hudâvendigâr fermâyed Cihandaki herkes beni aşktan men etse de/ Ben Allah'ın buyruğundan başka iş yapmam.	Hâfız-ı Şîrâzî
172/1	Derd-i ıskun âh kim tedbîrî yok/ Çünkü takdîr işidür tağyîri yok	Cem Sultan

Tablo 3.1. 7

133/9	حافظ مکن ملامت رندان که در ازل/ ما را خدا ز زهدِ ریا بی‌نیاز کرد Hâfız me-kon melâmet-i rindân ki der ezel/ Mâ râ Hüdâ zi zühd-i riyâ bî-niyâz kerd Hâfız rintleri kötöleme! Çünkü ezelde/ Bizi Hüdâ zühitten ve riyâdan âzâde kıldı.	Hâfız-ı Şîrâzî
24/1	مطلب طاعت و پیمان و صلاح از من مست/ که به پیمانه کشی شهره شدم روز الست Me-taleb tâat u peymân u salâh ez men-i mest/ Ki be peymâne-keşî şöhre şodem rûz- i elest Benim gibi bir sarhoştan salâh ve itaati bekleme/ Ben ezel gününde şarap içmekle meşhur oldum.	Hâfız-ı Şîrâzî
54/6	Ben dostıla peymânımı elestten ön berkitmişem/ Hiç ayılmaz esrûklüğüm zühd ü takvâ neme gerek	Eşrefoğlu Rûmî

Tablo 3.1. 8

227/3	گوهر پاک بپاید که شود قابل فیض ور نه هر سنگ و گلی لؤلؤ و مرجان نشود Gevher-i pâk be-bâyed ki şeved kâbil-i feyz/ Ver ne her seng u gilî lü'lü' ü mercân ne- şeved Feyiz almak için temiz bir cevher gereklidir./ Her taş inci ve mercana dönüşemez.	Hâfız-ı Şîrâzî
73/3	Agu talında bite mi hurma Sirke kabu taşına bal uymaz	Kemal Ümmî

Hâfız-ı Şîrâzî

Hâfız'ın kadere dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.1. 9

10/3	در خرابات طریقت ما به هم منزل شویم/ کاین چنین رفته‌ست در عهد ازل تقدیر ما
------	--

	Der hârâbât- tarîkat-i mâ be hem menzil şevîm/ Kîn çenîn refte-est der ahd-i ezel takdîr-i mâ Meyhanede tarikat pîrimiz ile aynı menzile geldik/ Bu gidiş tarzı ahd-i ezelde bizim takdîrimiz oldu.
16/10	مگر گشایش حافظ در این خرابی بود/ که بخشش از لش، در می مغان انداخت Meger goşâyeş-i Hâfız der îñ harâbî boved/ Ki bahşêş-i ezel-eş der mey-i muğân endâht Aceba Hâfız'ın açılması bu harâbede mi oldu?/ Ezelin bahşışını muğların şarabına attılar.
23/4	اگر به زلف دراز تو دست ما نرسد/ گناه بخت پریشان و دست کوتاه ماست Eger be zülf-i derâz-ı to dest-i mâ ne-resed/ Günâh-ı baht-ı perîşân ve dest-i kûteh-i mâ-est Eğer bizim elimiz senin uzun saçına erişmezse/ Bunun günahı bizim perîşân kaderimizde ve elimizin kısalığındadır.
24/1	مطلب طاعت و پیمان و صلاح از من مست/ که به پیمانه کشی شهره شدم روز الست Me-taleb tâat u peymân u salâh ez men-i mest/ Ki be peymâne-keşî şöhre şodem rûz-i elest Benim gibi bir sarhoştan salâh ve itaati bekleme/ Ben ezel gününde şarap içmekle meşhur oldum.
25/5	مقام عیش میسر نمی شود بی رنج/ بلی به حکم بلا بسته اند عهد الست Makâm-ı îş müyesser ne-mî şeved bî-renc/ Belî be hükm-i belâ beste-end ahd-i elest İşret makamına zahmetsizce ulaşamaz./ Elest bezminde bunu belâ hükmüne bağladılar.
26/5	برو ای زاهد و بر دُرْدکشان خرده مگیر/ که ندادند جز این تحفه به ما روز الست Be-rev ey zâhit ve ber dord-keşân-ı horde megîr/ Ki ne-dâdend coz îñ tuhfe be mâ rûz-i elest Ey zâhit! Git tortulu şarap içenleri küçümseme/ Bize elest günü bundan daha iyi bir hediye vermediler.
26/6	آن چه او ریخت به پیمانه ما نوشیدیم/ اگر از خمر بهشت است و گر باده مست Âñ çe û rîht be peymâne-i mâ nûşîdîm/ Eger ez hamr beheşt est ve ger bâde-i mâ-est

	O, içtiğimiz bu şeyi bizim kadehimize dökmüştür./ O cennet şarabı olsa da sarhoşun içtiği şarap olsa da...
32/1	خدا چو صورت ابروی دلگشای تو بست/ گشاد کار من اندر کرشمهای تو بست Hudâ çü suret-i ebrû-i dil-güşâ-i tu/ Goşâd kâr-ı men ender kereşme-hâ-i tu best Allah senin gönül açan kaşlarını yarattığı vakit/ Bizim işimizi de senin gamzene bağladı.
32/4	مرا به بند تو دوران چرخ راضی کرد/ ولی چه سود که سر رشته در رضای تو بست Merâ be bend-i tu devrân-ı çerh râzî kerd/ Velî çe sûd ki ser-rîşte der rızâ-i tu best Beni sana köle olmaya feleğin devrânı râzı etti./ Ama ne çare ki ipin ucunu da senin rızana verdi.

44/4	به درد صاف تو را حکم نیست خوش درکش/ که هر چه صاقی ما کرد عین الطاف است Be dord-i sâf-ı tu râ hûş der-keş/ Ki her çe sâfî mâ kerd ayn-ı eltâf est Senin için saf ve tortulu şarap içmekte bir beis yoktur güzellikle iç!/ Bizim sâkîmizin verdiği her şey aynıyle lütuftur.
53/7	گناه اگر چه نبود اختیار ما حافظ/ تو در طریق ادب باش، گو گناه من است Günâh eger çe nebved ihtiyâr-ı mâ Hâfız/ Tu der tarîk-i edep bâş gû günâh-ı men est Ey Hâfız her ne kadar günah işlemek bizim elimizde olmasa da/ Sen edep yolunu tut! De ki: Günah benimdir.
65/2	هر وقت خوش که دست دهد مغتنم شمار/ کس را وقوف نیست که انجام کار چیست Her vakt-i hûş ki dest dehed muğtenem şomâr/ Kes râ vukuf nîst ki encâm-ı kâr çîst Eline geçen her hoş vakti ganimet bil/ Çünkü kimse işlerin nihayetine vâkıf değildir.
65/5	مستور و مست هر دو چو از یک قبیله‌اند/ ما دل به عشوه که دهیم اختیار چیست؟ Mestûr u mest her d üçü ez yek kabîle-end/ Mâ dil be işve-i ki dehîm ihtiyâr çîst Örtülü olan ve sarhoş olanın ikisi de bir kabiledendir/ Biz gönlümüzü kimin işvesine verelim? İhtiyar kimdedir?
65/6	راز درون پرده چه داند فلک، خموش/ ای مدعی نزاع تو با پرده دار چیست Râz-ı derûn-ı perde çe dâned felek hamûş/ Ey müddeî nizâ-ı tu bâ perde-dâr çîst

	Perdenin arkasındaki sırrı felek nereden bilsin? Sessiz ol!/ Ey iddiacı! Senin bu perdenin arkasındaki ile çekişmen nedir?
65/7	سهو و خطای بنده گرش اعتبار نیست/ معنی عفو و رحمتِ اُمّزگار چیست؟ Sehv u hatâ-i bende ger-eş i'tibâr nîst/ Ma'nî-i afv u rahmet-i âmûz-gâr çîst Eğer kulun yanlış ve hatalarına i'tibâr edilmezse/ Hüdâ'nın rahmet ve affediciliğinin manası nedir?
80/5	نامیدم مکن از سابقه لطف ازل/ تو پس پرده چه دانی که که خوب است و که زشت Nâ-ümîdem me-kon sâbika-i lütf-i ezel/ Tu pes-i perde çe dâni ki ki hûb est u ki zeşt Ezel lütfundan beni ümitsiz etme!/ Sen perdenin arkasında kimin iyi kimin kötü olduğunu nereden bileceksin?

105/3	پیر ما گفت خطا بر قلم صنع نرفت/ آفرین بر نظر پاکِ خطاپوشش باد Pîr-i mâ goft hatâ ber kalem-i sun' ne-reft/ Âferîn ber nazar-ı pâk-ı hatâ- pûşeş bād Bizim pîrimiz şöyle buyurdu: Yaratma kaleminde bir hata yoktur./ Onun hataları örten gözüne aferin!
111/5	من ز مسجد به خرابات نه خود افتادم/ ایم از عهد ازل حاصل فرجام افتاد Men zi mescit be harâbât ne hod oftâdem/ İnem ez ahd-i ezel hâsıl-ı fercâm oftâd Ben mescitten meyhaneye kendim düşmedim/ Beni ahd-i ezele göre işin nihayeti buraya getirdi.
119/6	ز سِرّ غیب کس آگاه نیست، قصه مخوان/ کدام محرم دل ره در این حرم دارد Zi sırr-ı gayb kes âgâh nîst kıssa me-hân/ Kodâm mahrem-i dil reh der ân harem dâred Gaybın sırrını kimse bilemez, kıssa okuma! / Hangi gönül mahremi bu muhterem yere bir yol bulabilir.
120/12	چه عذر بخت خود گویم؟ که آن عیار شهر آشوب/ به تلخی گشت حافظ را و شکر در دهان دارد Çe özr-i baht-ı hod gûyem ki ân ayyâr-ı şehr-âşûb/ Be telhî koşt Hâfız râ ve şekker der dehân est Kendi kötü kaderimin affını nasıl isterim/ Bu şehri karıştıran güzel ağzında şeker olduğu halde Hâfız'ı öldürdü.

133/1	صوفی نهاد دام و سرِ حَقّه، باز کرد/ بنیادِ مکر با فلکِ حَقّهباز کرد Sûfî nehâd dâm ve ser-i hokka bâz kerd/ Bünyâd-ı mekr bâ felek-ı hokka-bâz kerd Sûfî bir tuzak kurdu ve hokkanın ağzını açtı/ Bu sahtekar olan feleklerle aşık atmaya kalktı.
133/9	حافظ مکن ملامتِ رندان که در ازل/ ما را خدا ز زهدِ ریا بی‌نیاز کرد Hâfız me-kon melâmet-i rindân ki der ezel/ Mâ râ Hüdâ zi zühd-i riyâ bî-niyâz kerd Hâfız rintleri kötüleme! Çünkü ezelde/ Bizi Hüdâ zühtten ve riyâdan âzâde kıldı.
140/5	ساقیا جامِ می‌ام ده که نگارنده غیب/ نیست معلوم که در پرده اسرار چه کرد Sâkiyâ câm-ı mey-em deh ki nigârende-i gayb/ Nîst ma'lûm ki der perde-i esrâr çe kerd Ey sâkî! Şarap kadehimi ver çünkü gaybın düzenleyicisi/ Malum değildir ki esrar perdesi içinde ne yapmaktadır.
140/6	آن که پُرنقش زد این دایره مینایی/ کس ندانست که در گردشِ پرگار چه کرد Ân ki por-nakş zed ân dâire-i mînâyî/ Kes ne-dânist ki der gerdeş-i pergâr çe kerd Bu nakış dolu gök kubbe altında/ Kimse bu dönüşün neler edeceğini bilemedi.
142/6	حافظ افتادگی از دست مده زان که حسود/ عرض و مال و دل و دین در سر مغروری کرد Hâfız uftâdegî ez dest me-deh zân ki hasûd/ Arz u mâl u dil u dîn der ser-i mağrûrî kerd Ey Hâfız! Düşmüşlüğü elden bırakma! Zira hasetçi olan kimse/ Irzını, malını, gönlünü ve dînini gurura bırakmıştır.
149/8	نصیحتگوی رندان را که با حکم قضا جنگ است/ دلش بس تنگ می‌بینم مگر ساغر نمی‌گیرد Nasîhat-gûy-i rindân râ ki bâ hükm-i kazâ cenk est/ Dileş bes teng mî bînem meğer sâgar nemî gîred Rintlere nasihat edenler kaderin hükmüyle savaşmaktadır/ Onların gönüllerini çok dar gördüm yoksa ellerinde kadeh yok mudur?
152/1	در ازل پرتو حُسنِت ز تجلی دم زد/ عشق پیدا شد و آتش به همه عالم زد

	Der ezel pertev-i hüsnét zi tecellî dem zed/ Işk peydâ şod u âteş be hemî âlem zed Ezelde senin hüsnünün parlaklığı zamana vurdu/ Oradan aşk peydâ oldu ve bütün âlemi ateşe verdi.
155/6	تو عمر خواه و صبوری که چرخ شعیبه باز/ هزار بازی از این طرفتر برانگیزد Tu ömr hâh ve sabûrî ki çerh-i şa'bede-bâz/ Hezâr bâzî ez ân torfe-ter ber- engîht Sen bir ömür sabrı iste! Zira bu oyunlar çeviren felek/ Bundan ziyade bin oyun daha çevirmiştir.
161/5	جام می و خون دل هر یک به کسی دادند/ در دایره قسمت اوضاع چنین باشد Câm-ı mey ve hûn-i dil her yek be kesî dâdend/ Der dâire-i kısmet evzâ' çenîn bâşed Şarap kadehi ve gönlün kanını bir kişiye verdiler/ Kısmet dairesinden durumlar böyledir.
161/6	در کار گلاب و گل حکم ازلی این بود/ کاین شاهد بازاری وان پرده نشین باشد Der kâr-ı gülâb u gül hükm-i ezeli ân bûd/ Kîn şâhid-i bâzârî vân perde-neşîn bâşed Gülsuyu ve gülün arasında ezelde şöyle hüküm verildi/ Birisi pazarın güzeli diğeri ise perdede oturandır.
165/1	مرا مهر سیّہ چشمان ز سر بیرون نخواهد شد/ قضای آسمان است این و دیگرگون نخواهد شد Merâ mihr-i siyeh-çeşmân zi ser bîrûn ne-hâhed şod/ Kazây-ı âsmân est ân ve dîger-gûn ne-hâhed şod Benim için siyah gözlülerin güzelliğinden yüz çevirmek yoktur./ Semanın kazası budur ve asla değişmeyecektir.
165/3	مرا روز ازل کاری به جز رندی نفرمودند/ هر آن قسمت که آن جا رفت از آن افزون نخواهد شد Merâ rûz-i ezel kârî be coz rindî ne-fermûdend/ Her ân kısmet ki ân câ reft ez ân efzûn ne-hâhed şod Ezel gününde benim için rintlikten başka bir şey yazmadılar./ Kısmette ne varsa o olur. Ondan fazlası olmaz.
169/9	حافظ اسرار الهی گس نمی‌داند، خموش/ از که می‌پرسی که دور روزگاران را چه شد Hâfız esrâr-ı ilâhî kes ne-mî dâned hamûş/ Ez ki mî porsî ki devr-i rûzgârân râ çe şod Hâfız! İlâhî sırları kimse bilemez. Sus!/ Bu devreden zamanlar ne oldu diye kimden soracaksın?

178/6	جز دل من کز ازل تا به ابد عاشق رفت جاودان کس نشنیدیم که در کار بمآند Coz dil-i men kez ezel tâ be ebed âşık reft/ Câvidân kes ne-şenîdem ki der kâr be-mând Benden başka ezelen ebede kadar kim âşık olmuştur?/ Sürekli işinde kalan ölümsüz bir kimseyi hiç işitmedim.
186/4	گر رنج پیش آید و گر راحت ای حکیم نسبت مکن به غیر که این‌ها خدا کند Ger renc pîş âyed ve ger râhat ey hakîm/ Nisbet me-kon be gayr ki înhâ hudâ koned Ey hakîm! Önüne bir zorluk da kolaylık da gelse/ Onu başkasından bilme onu yapan Hüdâ'dır.
187/3	ز مُلک تا ملکوتش حجاب بردارند هر آن که خدمتِ جام جهان نما بکند Zi mülk tâ melekûteş hicâb ber-dârend/ Her ân ki hizmet-i câm-ı cihân-nümâ be-koned Mülk aleminden melekût alemine kadar gözünden perde kalkmıştır/ O ki cihan gösterici kadehe hizmet etmektedir.
188/1	مرا به رندی و عشق، آن فضول عیب گُند که اعتراض بر اسرار علم غیب گُند Merâ be rindî ve ışk ân fuzûl ayb koned/ Ki i'tirâz ber esrâr- ı âlem-i gayb est Beni aşık ve rint olmamdan dolayı o fuzûlî işlerle uğraşan kimse ayıplıyor/ Aslında O gayb ilminin sırlarına i'tirâz etmektedir.
196/6	حالی درون پرده بسی فتنه می‌رود تا آن زمان که پرده برافتد چه‌ها کنند Hâlî derûn-ı perde besî fitne mî reved/ Tâ ân zemân ki perde ber-ofted çeh-hâ konend Perdenin arkasında birçok fitne yürümektedir/ Perde kalktığı zaman neler edecekler.
205/4	برو ای زاهدِ خودبین که ز چشم من و تو راز این پرده نهان است و نهان خواهد بود Be-rev ey zâhit-i hod-bîn ki zi çeşm-i men u tu/ Râz-ı îhân perde nihân est u nihân hâhed bûd Ey kendini beğenmiş zâhit! Git! Zira senin ve benim gözümden/ Bu perdenin esrârı gizlidir ve gizli kalacaktır.
218/1	در ازل هر کو به فیض دولت ارزانی بُود تا ابد جام مرادش همدم جانی بُود Der ezel her kû be feyz-i devlet erzânî boved/ Tâ ebed câm-ı murâdeş hem-dem-i cânî boved

	Kim ki ezelde bu feyiz devletine zahmetsizce ermiştir/ Ebede kadar da onun muradının kadehi canına hemdem olacaktır.
222/6	حکم مستوری و مستی همه بر خاتمت است کس ندانست که آخر به چه حالت برود Hükm-i mestûrî ve mestî hemi ber hâtime test/ Kes ne-dânist ki âhir be çe hâlet be-reved Gizliliğin ve sarhoşluğun hükmünün tamamı senin iradendedir./ Kimse sonunda hangi hal üzere gideceğini bilmemektedir.
223/3	در ازل بست دلم با سر زلفت پیوند تا ابد سر نگشدد، وز سر پیمان نرود Der ezel best dilem bâ ser-i zülfet peyvend/ Tâ ebed ser ne-keşed vez ser-i peymân ne-reved Ezelde benim gönlümü senin saçlarına bağladılar/ Ebede kadar serkeşlik etmedi ve kadehten yüzünü çevirmedi.
227/3	گوهر پاک بپاید که شود قابل فیض ور نه هر سنگ و گلی لؤلؤ و مرجان نشود Gevher-i pâk be-bâyed ki şevved kâbil-i feyz/ Ver ne her seng u gili lü'lü' ü mercân ne-şevved Feyz alabilmek için temiz bir cevher gereklidir/ Her taş ve toprak mercan ve inciye dönüşmez.
229/3	مردم در این فراق و در آن پرده راه نیست یا هست و پرده دار نشانم نمی‌دهد Mordem în firâk ve der ân perde râh nîst/ Yâ hest u perde-dâr neşânem ne-mî dehed Bu ayrılıktan can verdim ve hala o perdeye bir yol bulamadım/ Yoksa bu varlık ve perde sahibi bana işaret göstermiyor mu?
230/2	جهانیان همه گر منع من کنند از عشق من آن کنم که خداوندگار فرماید Cihâniyân hemi ger men'-i men konend ez ışk/ Men ân konem ki hudâvendigâr fermâyed Bütün âlem beni aşktan men etse de/ Ben Allah'ın bana emrettiğini yaparım.
235/7	ز نقش بند قضا هست امید آن حافظ که همچو سرو به دستم نگار باز آید Zi nakş-ı bend-i kazâ hest ümîd ân Hâfız/ Ki hemçü serv be destem nigâr bâz-âyed Hâfız'ın kaderden ümidi şudur/ Serviye benzeyen sevgili geri onun eline dönecektir.

248/6	ساقیا عشرت امروز به فردا مَفکَن یا ز دیوان قضا خطِ امانی به من آر Sâkiyâ işret-i imrûz be ferdâ me-feken/ Yâ zi dîvân-ı hatt-ı emânî be men âr Ey Sâkî! Bugünün işretini sakın yarına erteleme/ Eğer bu işi yapacaksan bana ilahi divandan bir aman getir!
256/5	بر آن سَرَم که نَنوَشَم می و گَنه نکَم اگر موافق تدبیر من شود تقدیر Ber ân serem ki ne-nûşem mey ve güneş ne-konem/ Eger muvafık-ı tedbîr-i men şeved takdîr Ben içki içmez ve günah işlemezdim/ Benim tedbirim takdire uysaydı.
258/6	چه فتنه بود که مشاطه قضا انگیخت که کرد نرگس مستش سیّه به سرمه ناز Çe fitne bûd ki meşşâta-i kazâ engîht/ Ki kerd nergis-i mesteş siyeh be sermâye-i nâz İlahi kader nasıl bir fitne uyandırdı/ Onun sarhoş gözlerini naz sermayesi yaptı.
259/1	منم که دیده به دیدار دوست کردم باز چه شکر گویمت ای کار ساز بنده نواز Menem ki dîde be dîdâr-ı dûst kerdem bâz/ Çe şükr gûyemet ey kâr-sâz-ı bende-nüvâz Ben yine gözlerimi dostun yüzüne açtım/ Ey kullarını seven Allah! Sana nasıl şükredeyim?
260/2	فرخنده باد طلعتِ خوبت که در ازل بُیْریده‌اند بر قدِ سُرُوتِ قبای ناز Ferhunde bâd tal'at-ı hûb-et ki der ezel/ Bobrîde-end ber kad-i serv-et kabây-ı nâz Senin ezelde yazılmış iyi talihin mübarek olsun/ Servi gibi gizel boyunun ölçüsünü naz elbisesinden kesmişler.
265/2	روز اول رفت دینم در سر زلفین تو تا چه خواهد شد در این سودا سرانجام هنوز Rûz-i ezel reft dînem der ser-i zülfeyn-i tu/ Tâ çe hâhed şod der ân sevdâ ser-encâm henüz Ezel gününde benim dinim senin saçlarına bağlandı/ Bu sevdanın nihayetinde ne olacaktır.

265/7	در ازل دادهست ما را ساقی لعل لب جرعه جامی که من مدهوش آن جامم هنوز Der ezel dâde-est mâ râ sâkî-i la'l-i lebet/ Cür'a-i câmî ki men medhûş-i ân câmem henüz Ezelde bizim için sâkî la'l renkli dudaklarındır/ O kadehten bir yudum içtim hala onun sarhoşuyum.
268/8	حافظ از مَثْرَبِ قسمت گِله نانا صافست طبع چون آب و غزل های روان ما را بس Hâfız ez meşreb-i kismet gele nâ-insâfî-est/ Tab' çün âb u gazel-hây-ı revân-ı mâ râ bes Ey Hâfız! Kaderden şikâyet etmek insafsızlıktır/ Su gibi bir tabiat ve güzel gazeller bizim için yeterlidir.
310/2	یا رب این قافله را لطف ازل بدرقه باد که از او خصم به دام آمد و معشوقه به کام Yâ Rab! İn kâfile râ lütf-i ezel bedrika bâd/ Ki ez û hasm be dâm âmed u ma'şûka be kâm Ya Rab! Bu sevgiliden haber bekleyen kafiye/ Düşmanın artık dost olmasıyla ve sevgilinin de kendisine uysal olmasıyla ödüllendir!
313/4	عیبم مکن به رندی و بدنایم ای حکیم کاین بود سرنوشت ز دیوان قسمتم Aybem me-kon be rindî u bed-nâmî ey hakîm/ Kîn bûd ser-neveşt zi dîvân-ı kismetem Ey Hikmetli Kimse! Rintlikten ve adımın kötüye çıkmasından dolayı beni ayıplama!/ Bu bana kader divanında yazılmış bir alın yazısıdır.
319/6	نکش مستوری و مستی نه به دست من و توست آن چه سلطان ازل گفت بکن، آن کردم Nakş-i mestûri u mestî ne be dest-i men u tûst/ Ân çe sultân-ı ezel goft be-kon ân kerdem Sarhoşluğun ve gizliliğin nakşı ne sende ne de bendedir/ Ezel sultanının yap dediği şeyi yapıyorum.
321/5	قسمت حوالتم به خرابات می کند هر چند کاین چنین شدم و آن چنان شدم Kismet havâletem be harâbât mî koned/ Her çend kîn çenîn şodem ve ân çenân şodem Kader beni meyhaneye yöneltti/ Bu tarafta veya o tarafta olsam da.

337/2	بُود که لطفِ ازل رهنمون شود حافظ وگر نه تا به ابد شرمسارِ خود باشم Boved ki lütf-i ezel reh-nemûn şeved Hâfız/ Ve ger ne tâ be ebed şerm-sâr hod bâşed Ezeldeki lütuf Hâfız' a yol gösterici oldu/ Yoksa o ebediyen kendisinden utanırdı.
339/5	نخست روز که دیدم رخ تو دل می‌گفت اگر رسد خللی، خون من به گردن چشم Nehost rûzî ki dîdem roh-i tu dil mî goft/ Eger resed halelî hûn-i men be gerden-i çeşm Birinci gün yüzünü gördüm ve gönül şöyle dedi/ Acaba benden akan kandan dolayı göze bir zarar dokunur mu?
345/3-4	برقِ غیرت چو چُنین می‌جهد از مکمنِ غیب تو بفرما که من سوخته خرم من چه کنم Berg-i gayret çü çonîn mî cehed ez mekmen-i gayb/ Tu be-fermâ ki men-i sûhte-hırmen çe konem Gayret şimşekleri gayb aleminden geliyor/ Sen söyle bu harmanı yanmış olan ben ne yapayım?
347/8	نیست امیدِ صلاحی ز فسادِ حافظ چون که تقدیر چُنین است، چه تدبیر کنم Nîst ümîd-i salâhî zi fesâd-ı Hâfız/ Çün ki takdîr çenîn est çe tedbîr est Hâfız' ın fesadının düzelmesine bir ümit yoktur/ Zira takdir böyledir tedbirden ne çıkar?
418/1	گر تیغِ بارد در کوی آن ماه گردن نهادیم الحکم لله Ger tîğ bâred der kûy-ı ân mâh/ Gerden nehâdîm el-hükm'ü lillâh O ay gibi güzel sevgiliden bize oklar yağsa/ Başımızı eğip hüküm Allah'ındır deriz.
447/4	بد رندان مگو ای شیخ و هش دار که با حکمِ خدایی کینه داری Bed-i rindân me-gû ey şeyh u huş dâr/ Ki bâ hükm-i Hudâyî kîne dârî Rintleri kötüleme ey Şeyh! Dikkat et!/ Allah'ın hükmüne kin tutmuş olursun!

Şeyhi

Şeyhî'nin kadere dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.1. 10

39/5	Râzî durur ezelde her kişi bir amelden/ Âşık yolında sâdık sûfî safâsın ister
41/2	Kendüzüne vir öğüdün yürü i zâhidem diyen/ Mahv idemezsin alnumuz yazusu çün ezelledür
57/7	Tâ kim ol zevk ile bir lahza ferâmûş idevüz/ Bu cefâyı ki bize gerdiş-i eflâk eyler
64/6	Sevdâ-yı aşkı hükm-i kazâ saldı başuma/ Bu şûr u şevkümün sebebi ol kadar yiter
82/4	Bizi takdîr-i ezel çün kıldı rind-i mey-perest/ Âh kim hâsıl degül tedbîr ile takdîrümüz
84/5	Dilegün buyısa Şeyhî işiginde viresin cân/ Yüzüm ururam dün ü gün eser-i duâ belürmez
98/1	Dem-i elest olıcak mest anda bulınduk/ Belî didük ü belâlu cihânda bulınduk
117/4	Naht-i tâli'dür beni dil-haste kılan dem-be-dem/ Yoksa ben kul şâkirem devletlü şâhumdan benüm
118/3	Ezel seher-gehi bir câm içürdi sâkî-i vakt/ Ebed günine degin cânımı humâr iderem
127/9	Ne yazsa defterüne râzî ol ezel kalemi/ Ki Şeyhî adını dîvânuma yegâne yazam
139/5	Sabr hicrine vü kazâyâ rızâ/ Bu kadar kaldı yoğ u varumdan
155/7	Şeyhî ezelde kısmet imiş sana derd ü âh/ Dermâna nice irişesin zûr u zâr ile
158/5	Takdîrdür her işi iden Şeyhî eyle bil/ Teşnî nice bir kılasın sen sitâreye
160/3	Yârün cemâli şem'ine bin cehd ider isem/ Olmayıcak çü kısmet ezelden ne fâyide
179/2	Âkil bana nasîhat ider kim dir usunu/ Bilmez ki yâr ezelde idüpdür delü beni

Eşrefoğlu Rûmî

Eşrefoğlu Rûmî'nin kadere dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.1. 11

21/1	Nakkaşumuz bizi ezel bî-levn ü renk yazup durur/ Levj-i gönülden gayrının nakşını hep bozup durur
24/4	Yogıdı bu yir ü gök ins ü melek/ Âşıkıdum anda ben rûy-ı nigâr
24/10	Kim ki andan bunda âşık gelmedi/ Oldur ol kim yürüyüp dünyâ kovar
43/2	Ezeldendür bana bu derd ezelden/ Velâkin kılmadum izhâr hîrgîz
54/5	Ben mest-i ezel gelmişem ben tâ ebed mest giderem/ Hiç ayılmaz esrûklüğüm zühd ü takva neme gerek
54/6	Ben dostıla peymânımı “Elest”den ön berkitmişem/ Hiç ayılmaz esrûklüğüm zühd ü takvâ neme gerek
55/6	Âdem yaradılmazdan “Elest”den ilerüden/ Ahdleri var dostıla pinhânı dervîşlerün
61/8	Eşrefoğlu Rûmî ezel ikrârına turdunsa/ Mâsivâ rengin gönülden pes ne içün silmedün
73/1	Ezelden ışk odına yana geldüm/ İçüp ıskun şarâbın kana geldüm
75/3	Ezel nûş itmişem ıskun şarabın/ Ebed ayrılmazam mestâna geldüm
79/6	Bu harâbâtun niçün mi’ mârı olam çünkü ben/ Dostıla kıldum ezelde ahd ü peymân giderem
82/5	Siz şöyle sanmanız kim ben şimdi âşık oldum/ Cânım ezel güninde ıška tolaşa geldüm
83/11	Ezelden kim ki içdi ışk şarâbın/ Ebed şöyle gider ol mest ü hayrân
99/1	Anun derdiyle dâ’im yana bu yüregüm yana/ Kodı cânımdan ışk odın ezelden tâ ebed yana
108/2	Meger bu cân bu sevdâyı ezelden tuta gelmişdi/ Yine ol dosta varmaga bunı idindi sermâye
114/3	Gör ol şeyhsüz gidenleri kimi mülhid kimi Dehrî/ Olma Cebrî yâhûd Kaderî zinhâr şeyhe iriş şeyhe

121/3	Ana irmege cân virmek gerek iki cihân olmaz/ Ezelden söyle kalmışdur bu yolun ayin erkânı
124/5	Siz şöyle sanmanız kim ben şimdi âşık oldum/ Cânum ezel güninde ışka tolaşa geldi
130/2	Muhabbet dâdın ezelden kodı cânım dimâğından/ Kamudan el çeküğ bu cân anın ister o Mevlâyı

Kemal Ümmî

Kemâl Ümmî'nin kadere dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.1. 12

24/16	İrer ebedî devlete ol yârı sevenler/ Zîrâ ki anun bahtı Hudâ'dan ezelîdür
27/1	Görün bu çarh-ı gaddârı ki âlemde neler kıldı/ Yine bu gerdiş-i gerdûn niçe müşkil hatar kıldı
33/10	Veyl-i ebedî ol katı gönüllere kim ol/ Gözi vü kulagı ezelî kör ü ker oldı
35/10	Gözin açdı yine tiz yumdı nergis/ Çü bildi ömrini çarh az kıldı
36/27	Ecel okı şu degüldür ki men ide kalkan/ Bu çerh ol atıcı degül ki atdugun yaza
38/8	Bâ-cefâdur gey sakın çarh-ı felek/ Bî-vefâdur ger inanmazsan sına
40/2	Yardım olmayınca ol Sultân'dan/ Yalunuz hiç kimse iş başarmaya
40/4	Kimse ol onardugın azdurmaya/ Kimse ol azdurdugın onarmaya
44/4	Nite ola bu halk mekrunden emîn/ Ki kavsun okına olmışdur umâc
44/10	Kiminün kısmeti zakkûmıla kır/ Kiminün gösterür hülle vü dîbâc

45/15	Al dâr-ı bekâ âkilisen vir bu fenâyı/ Gaddârdur çarh sakın kim seni aldar
47/14	Kamu mahkûkâta rızkî ol kapudan bahş olur/ Ba'zına düşvâr irişür ba'zına âsân yiter
54/3	Dilerse düni gün dilerse düni dün kılur/ Dilerse yazı kış dilerse kışı yaz ider
54/10	Kimin sa'âdet ehli namâz ehli gey sa'id/ Kimin şakâvet ehli sakî bî- namâz ider
54/12	Bir fâsikun mecâzını iltür hakîkate/ Bir zâhidün hakâyıkın âhir mecâz ider
73/3	Agu talında bite mi hurma/ Sirke kabu taşına bal uymaz
76/11	Çarh-ı felek yasinun oklarına/ Kanı siper çün sen olupsın hedef
82/11	Nîçe kez urdı tabanca sana bu çarh-ı felek/ İ gönül sen gey delüsün kim henüz uslanmadun
83/10	Kassâm çünkü (Nahnü Kasemnâ) didi bize/ Maksûm lokma hırka için pes ne gam gerek
86/17	İhtiyârî sanmanız bu işleri İztirâridür bize bu her fi'al
87/41	Me fâ 'i lün fe 'i lâ tün me fâ 'i lün fe 'i lâ/ Her işde fâ'il ü muhtâr Hak'dur ol fe'al
105/10	Ölümden kaçuben kande varasın/ Çü çarh oklarına karşı sipersin
106/4	Sen yiri yiyem sanma ki âhir seni yir yir/ Nerd oynamagıl çarhıla yiner utamazsın
106/6	Tedbîr idüben iledimezsın hiç ilerü/ Takdîr işini zôrıla girü atıamazsın
108/5	İlmüne vü zühdüne tekye urup/ Olma emîn mekr-i Hudâ'dan sakın
109/18	Sağlığuna şâz olup gülme çoğ agla kim bu çarh/ Nîçeleri âkıbet giryân ider handâniken

115/17	Kulun çok tâ'atıla işi bitmez/ Hudâ'nun fazlı koldaş olmayınca
116/19	Çü çarh atar ecel okın bilişe vü yâda/ Hem atısar bize dahı ki kurludur yada
121/16	Kimün ki bahtı bâgını susuz kuruda Hak/ Kimse suvarıamaz anı Nîlü Fürât'ıla
127/15	Selâtin i zamânı hep zemîne/ Geçürdi çarh-ı gerdân kondı göçdi
128/8	Nece cüvânem dâhi illâ bilümi bükdi bu çarh/ Geçdi ömrüm âh ile derd uş beni pîr eyledi
128/10	Bozamaz yüz bin selâtin leşker ü tedbîrile/ Hak Ta'âlâ her işe kim emr ü takdîr eyledi
129/9	Kimse ol var itdügin yog idemez/ Kimse ol yog itdügin var itmedi
130/1	Dünyâda bu çarhun kime ok atmadı yası/ Kim kimse hiç anı ne çekibildi ne yası
131/1	İhtiyârı komayınca ihtiyar olmaz kişi/ İztırârîdür ki hergiz ihtiyâr olmaz kişi
131/3	Baht u devlet Tanrı'dandur kime dilerse virür/ Kendü cehdi birle dâyim bahtıyâr olmaz kişi
138/2	Âhir bu felek sini dahı eyle kılsar/ Senden ilerü n'itdise atayı anayı

Fatih Sultan Mehmet

Fatih Sultan Mehmet'in kadere dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.1. 13

12/5	Bî-ihtiyâr yârini kendüye râm ider/ Avnî anun ki tâlî'i vü bahtı yârdur
18/7	Bir dilbere düşürdi beni gerdiş-i eflâk/ Kim mâh ü güneş yüzi ziyâsında Sühâdur
56/4	Felek her gün çü merdân-ı cihânı zîr-i hâk eyler/ Ko câm-ı merg yâdını getür bir câm-ı merd-efgen

Dede Ömer Rûşenî

Dede Ömer Rûşenî'nin kadere dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.1. 14

12/1	Sen şehe her kim ki cândan bendedür âzâddur/ Men sana kulam ezelden gönlüm ana şâddur
17/4	Ezelden nûş iden 'ışkun meyinden/ Henûz ol cur'anun mestânesidür
50/7	Sen mürîdümsin menüm rûz-ı ezelden gitme gel/ Men senün kimi neçenün pîr-i devle-hâhıyam
67/7	Rûz-ı ezelde 'ışkunı oynaş dutmışam/ Oynaş dahı dutmazam oynaşum üstine
70/7	Sâye kimi Rûşenî mihründen ayrılmaz senün/ Çün ezelden mihri vardur mihr-i cânârâyuna

Cem Sultan

Cem Sultan'ın kadere dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.1. 15

37/4	Hırka-i ışkî gitmez egnümden/ Nice kim devr ide bu çarh-ı anîd
70/2	Ne câm içildi gam meyhânesinde/ Ki dil bir cur'adan mest-i ezeldür
74/5	Cem ne gam oldun ise yârün eşîğinden ırag/ Kişiyi devr-i felek cevri vatandan çıkarur
80/3	Sînem gamzen oku geçdi didüm güldi didi/Lâ-cerem sadra geçer şol kim ezelden ülidür
108/2	Levh-i rûyumda kâtib-i eşküm/ Kıssa-i derd-i intizâr yazar
141/4	Ateş-i aşkına ko kim yanayum hükm-i ezel/ Hâkümü âb ü revân ile çü tahmîr eylemiş
155/2	Müşğ ile çekti cetvelini kâtib-i ezel/ Yazup izar-ı mushafına âb-dâr hat
172/1	Derd-i ışkun âh kim tedbîrü yok/ Çünkü takdîr işidür tağyiri yok
193/2	İşkun ile ölürem ger ölür isem sanemâ/ İşkunu kismet idüptür bana kassâm-ı ezel
203/1	Ahd-i kadîmi arada iy yâr unıtma gel/ Ağyara baş koşup beni zinhar unıtma gel
230/6	Tîr-i belâyâ karşı tutupdur siper gibi/ Ya rab! Ne kıldı n'eyledi bu rüzgâra Cem
231/2	Leb- i la'lün şarâbından ezel bezminde nûş itmiş/ Gönül mest ü harâb oldı gör ol hamrun humârundan
256/5	Kismet bu-y-ımış ikimüze iy Cem ezelden/ Kim dehr cefâsın çekerüz hem sen ü hem ben

333/2	Hattat-ı ezel defter-i hüsnünü yazarken/ Nev yâfte yazmış bu hat-ı müşg-feşânı
342/4	Dil-berün cevri değıldür yalunuz ben çekdiğüm/ Bu felek de cevri der her lahza meh-rûlar gibi
346/5	Görün gerdûnu dûnun himmetini/ Bu gurbette Cem'i bî-mâr kıldı

Ahmet Paşa

Ahmet Paşa'nın kadere dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.1. 16

260/5	Ahmed'â sana Kemâl oldu atâ-yi ezeli/ Ki nedim oldu senin bezmine Hassan bu gece
289/6	Ey çarh mihnet tîrini çok atma burc-ı cismime/ Ol mâh bu menzildedir ok ır gürürsün mâhıma
291/2	Ezel nakkâşı yazarken cemâlin nakşına/ Kaleminden nokta-i anber bu gül-berg-i dil-ârâya
298/4	Tâli'imdir rakîb-i bed-çehre/ Görün ol tâli'-i siyâhımızı
349/5	Ahmed'in cânına zahm urdu ezelde tîr-i aşk/ Bir avuç ten topragıyla gizlenir mi yarası

Necâti Beg

Necâti Bey'in kadere dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.1. 17

17/7	Kısmet-i bezm-i ezeldür ey Necâtî bilmiş ol/ Âşinâ bîgâne vü bîgâne olmaz âşinâ
18/5	Düşdi bu Necâtî yine zülfün hevesine/ Ne kara yazı imiş başına bu kuru sevdâ
63/2	Eyledi sen meleki dîv-i recîme şâgird/ Gör ne rîv ile ayırdı beni çarh-ı gaddâr
93/4	Bana düşmez kim ruhun gül-zârına şeydâ geçem/ Ne kılub neyleyeyin çârem nedür gönül düşer
100/1	Halkun kimisi şûfî kimi mey-perest olur/ Ey hâce bu mu'âmele rûz-i elest olur
102/5	Ey dost bu günlük yâ yarınlık degülüz biz/ Şol 'ışka fedâ cân ü cihân kim ezelîdür
181/2	Leb ü la'linden anun ayrılma/ Ezelî kısmet ü nasîbüdür
183/5	Ey Necâtî çün ezeldendür mahabbet yâr ile/ Pes ne ma'nîden seni ol dil-rübâyâ çaqdılar
216/6	Delülügi ko gönül kim rızâdürür tadbîr/ Kazâ hadengine uslu olan siper dilemez

235/2	Ko ben ağlayayın ey serv-i semen-ber sen gül/ Ki sana nâz virilmiş ezeli bana niyâz
291/8	Dest-i cefâ ile felek bükdi belümi yay tek/ Tîr-i murâdı âh kim bir kez nişânda görmedük
294/7	Yârumı men‘ eyleyüb yarına şaldun katlumi/ Ey felek bî-çâreler hakkında ihmâl eyledün
312/2	‘Aşıkam kâlû belîdan ırma yolumdan beni/ Kimsenün hakkı degül takdîri tağyîr eylemek
410/6	Beni öldürme ki Ferhâda felek kıyduğına/ Dögünür tolduruban taş ile tağlar eteğîn
436/1	Kıldı ben bî-tâli‘i devrân cüdâ sen şâhdan/ Umar iken vaslunı şâm ü seher Allâhdan
504/6	Biz ezelden derdünü cân ile alub satmışuz/ Şimdi geldük sanma bizi ışkunun bâzârına
610/4-5	Nakkâş-ı ezel cedvel ü pergâra koyunca/ Devrân beni bir nice zemân çekdi çevirdi Münşî-i kader dün beni dîvân-ı kazâda/ Âlemlere olmağa nişân çekdi çevirdi

3.2 Melâmet

Hâfız’ın melâmete dair beyitleri incelendiğinde ortaya çıkan portre şöyledir: Hâfız’ın melâmete bakışı aşk temellidir. Bu sebeple melâmete dair fikirlerini, aşka dair fikirleri olarak okumak pekâlâ mümkündür. Hâfız’ın melâmet hakkındaki bütün görüşleri aşkla irtibatlıdır. Yani Hâfız’ın bu fikirlerinin arkasında ya sevgiliyi memnun etmek ya da sevgiliye olan aşkın bir başka tezâhürü vardır.

Hâfız’ın düşüncesinde âşık, sevgiliye olan aşkıdan dolayı daima zorluk çekmeli ve “rüsva” hâlde olmalıdır. “Emniyet ve âsâyîş” içinde olmak aşıklığa yakışmayan bir hâldir.¹¹ Hâfız birçok beyitte kendisinin bu hali yaşadığını ifade ederken bu hali yaşamayanları da hakir görür. Hâfız’a göre halk arasında meşhur olmak ve “iyi isimle” anılmak âşık için kötüdür. Gerçekten âşık olan bir kimse bundan kaçınmalıdır çünkü bu, kişinin yönünü sevgiliden halk tarafına çevirir. Bu sebeple âşık için kaçınılması gereken bir haldir.

¹¹ H.D(470/5).

Hâfız'ın şiiri sadece aşıkların halini anlatmamaktadır. Hâfız kendi şiiri içerisinde başka birçok konuyu da işlemektedir. Dînin emir ve yasakları da bu konulardan birisidir. Hâfız'ın dînin emir ve yasakları hususundaki düşüncesi yukarıdaki tavrının aynısıdır. Yani onun düşüncesinde ibadetler gizlenmelidir. Zira kişinin zühdünü ön plana çıkarması, yönünü Allah'tan halka çevirmesine neden olacaktır.¹² Bu da riyaya ve bu riya zımnında da kişiyi küfre götürecektir. Hâfız'ın melâmet hakkındaki diğer bir görüşü ise melâmetin kişiye ezelde yazıldığıdır. Yâni onun düşüncesinde melâmet ihtiyârî değildir.¹³ Kime elest bezminde melâmet yazıldıysa melâmî tavır o kişide zuhur eder. Genel hatlarıyla Hâfız'ın melâmete bakışı bu şekilde özetlenebilir.

Daha ayrıntıya inildiğinde ise Hâfız'ın melâmet düşüncesini bazı anahtar kelimeler/kavramlar üzerine inşâ ettiği görülür. Bu anahtar kavramlardan birisi “nâm u neng” dir.¹⁴ Türkçeye “ar ve namus”¹⁵ şeklinde tercüme edilebilecek “nâm u neng” ifâdesi Hâfız'ın şiirinde beğenilmenin/iyi isimle anılmanın zıddı yani kötü anılmak olarak kullanılır. Aynı zamanda Hâfız “nâm u neng” i terk edilmesi gereken bir şey olarak görür. Burada bir hususu belirtmek faydalı olacaktır: Nâmus kavramının günümüz Türkçesinde yaygın olarak kullanıldığı anlamıyla Hâfız'da ve diğer Türk şairlerinde kullanılan anlamı birbirinden farklıdır. “Nâm u neng” ile kastedilen çoğunlukla cinsel anlamda düşünülen nâmus meselesi değil şöhret sahibi olma, riyâ maksadıyla ibadet etme ve bu yolla insanlar arasında ayrıcalık sahibi olmaya çalışmaktır.

Hâfız için önemli kavramlardan diğer bir ikisi de “kötü isim” ve “iyi isim” anlamına gelen “bed-nâm ve nîk-nâm” dır.¹⁶ Hâfız melâmet düşüncesini ifade ederken bu iki kavramı çok fazla kullanır. Hâfız'a göre iyi isimle anılmak hem ehemmiyetsiz hem de istenmeyen bir şeydir. Bunun zıddı olan kötü isimle anılmak da Hâfız için aynıdır. Yâni âşık olan kişi için isminin ne olduğunun bir önemi yoktur.

¹² H.D(24/1) .

¹³ H.D(111/5).

¹⁴ H.D(8/3).

¹⁵ 15.yy. Türk şairlerinde “nâm ü neng” ifadesinin tam karşılığı olarak “ar ve namus” kullanılmıştır.

¹⁶ H.D(8/3), (217/8).

Hâfız'ın melâmet düşüncesinde öne çıkarttığı diğer bir önemli tabir “nâme-siyâh” tır. Sözlükte günahkâr anlamına gelen bu ifâde onun şiirinde de tam olarak sözlük anlamıyla kullanılmıştır. Hâfız kendisini dâimâ günahkâr olarak görür. Günahkârlığını halktan gizlemez ancak günahkâr olsa da Hakk'ın lütfundan ümidini kesmez.

Bu anahtar kavramların yanında dikkat çeken diğer bir husus da Hâfız'ın melâmetle ilgili beyitlerde “rint” kelimesini fazlaca kullanmasıdır. Hâfız günahkârlığını veya kötü isimle anıldığını söylediği beyitlerde kendi rintliğine de vurgu yapmıştır.

Melâmet anlam dairesi çevresinde oluşan kavram haritası şu şekildedir: Aşk, bed-nâm, belâ, nîk-nâm, neng u nâm, salâh, rint, nâme-siyah, şarap, meyhane, harâbât, zâhit.

Hâfız'ı incelediğimiz Türk şairleri ile mukâyese ettiğimizde karşımıza şu portre çıkmaktadır: Türkçeye “ar ve nâmus” olarak tercüme edilebilecek “nâm u neng” ifâdesi Hâfız'da Türk şairlerinde birebir şekilde birçok kez tekrar edilmiştir: H.D(8/3), (46/8), (453/5), C.S.D. (114/7), N.B.D. (568/5), (609/6), Ş.D.(156/5), (180/3).

“Nâm u neng” yerine kelimenin Türkçe tercümesi sayılabilecek “ar ve nâmus” ifadesi, Türk şairlerinde daha fazla geçmektedir: CSD (250/2), A.P.D. (134/5), N.B.D. (236/2), (609/6), Ş.D. (60/3), (91/4), (156/5), (179/4), (179/5), (180/3), K.Ü.D. (62/3), (74/4), (85/12), E.R.D. (7/10), (19/10), (40/7), (41/1), (68/3), (72/11), (75/6), (83/2), (96/1), (111/5), (138/1).

“Ar -namus” anlamında kullanılan “nişân” kelimesi Hâfız'da lafzen bir yerde geçerken Türk şairler tarafından daha çok tercih edilmiştir: H.D. (483/4), N.B.D. (227/5), (287/4), Ş.D. (159/7) E.R.D. (25/6), (110/8).

“Nîk-nâm” (iyi isim) ve “bed-nâm” (kötü isim) ifadeleri de Hâfız'da ve Türk şairlerinde müşterek olarak geçmekle birlikte lafızları farklıdır. Türk şairleri bazı beyitlerde bu kelimelerin tercümelerini kullanmışlardır: H.D. (74/9), (77/6), (240/6), (463/11) K.Ü.D. (51/24), (91/25), D.Ö.D. (85/1) E.R.D. (10/7), (83/2), (91/10).

Hâfız ve diğer şairler kendi melâmî tavrılarını ifâde ederken “selâmet” kelimesini kullanmışlardır: H.D. (89/1), (182/5), N.B.D. (152/7), (398/5), E.R.D. (141/4).

“Belâ” kelimesi ya elest bezmine atıf yapılarak ya da musibet anlamında kullanılarak; Hâfız, Cem Sultan ve Necâtî Bey’de müşterek olarak geçmektedir: H.D. (25/5), (470/5), C.S.D. (134/6), N.B.D. (384/5).

Melâmetin kadere mebnî olup ihtiyarî olmadığı konusunda Hâfız, Şeyhî, Kemal Ümmî ve Eşrefoğlu Rûmî fikir birliği içerisinde: H.D. (24/1), (25/5), (80/5), (111/5), (179/3), Ş.D.(41/1) K.Ü.D. (61/8) E.R.D. (74/6).

Hâfız ile birlikte Cem Sultan ve Şeyhî melâmetin zıt anlamlısı olarak “salâh” kelimesini kullanmaktadır: H.D. (24/1), C.S.D. (28/7), Ş.D. (99/7).

Hâfız kendi melâmî tavrını ifâde ederken rintliğine de vurgu yapmıştır. Bu noktada benzer bir beyit Şeyhî’de de bulunmaktadır: H.D. (74/9), (101,1), (182/5), (201/2), (240,6), (463/11), Ş.D. (41/1).

Benzer Beyitler

Hâfız ve Türk şairlerinin lafzen veya manen benzer beyitleri aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir. Beyitlerde geçen müşterek kavramlar siyah renkle vurgulu halde gösterilmiştir.

Tablo 3.2. 1

24/1	مطلب طاعت و پیمان و صلاح از من مست/ که به پیمانہ کشی شهرہ شدم روز الست Me-taleb tâat u peymân u salâh ez men-i mest/ Ki be peymâne-keşî şöhre şodem rûz-i elest Bu sarhoş olan benden tâat, peymân ve salâhı isteme/ Ben elest günü şarap içme ile meşhur oldum.	Hâfız-ı Şîrâzî
------	--	-----------------------

28/7	İhtiyâr-ı melâmet et ey Cem/ Çün yaramaz sana bu zühd ü salâh	Cem Sultan
99/7	Tevbe vü zühd ü salâh ile bulımadum felâh/ Hâzır ol Şeyhî melâmet ihtiyâr itsem gerek	Şeyhî

Tablo 3.2. 2

8/3	گر چه بدنایست نزد عاقلان/ ما نمی‌خواهیم ننگ و نام را Gerçi bed-nâmî est nezd-i âkilân/ Mâ nemî hâhîm neng u nâm râ Her ne kadar âkillerin yanında ismin kötüye çıkması olsa da/ Biz isim ve âr peşinde değiliz	Hâfız-ı Şîrâzî
46/8	از ننگ چه گویی که مرا نام ز ننگ است/ وز نام چه پرسى که مرا ننگ ز نام است Ez neng çe gûyî ki merâ nâm zi neng est/ Vez nâm çe porsî ki merâ neng zi nâm est Bana utanmak hakkında niye soru soruyorsun? İyi isim benim için utanmadır/ İyi isim hakkında niye soru soruyorsun benim için utanç iyi isimdendir.	Hâfız-ı Şîrâzî
453/5	بگذر از نام و ننگ خود حافظ ساغر می‌طلب که مخمورى Be-gozer ez nâm u neng-i hod Hâfız/ Sâğar-ı mey taleb ki mahmûrî Ar namustan geç Hâfız!/ Sarhoşluk veren kadehi iste!	Hâfız-ı Şîrâzî

114/7	Nâm ü neng isteme ey müddeî Cem'den yûri var/ Bî- nevâlar ne bilür nâm ü neng nedür	Cem Sultan
568/5	Tanrı cânım almasın ey çeşme-i Âb-ı Hayât/ Suya salmayınca neng ü nâmı bayram irtesi	Necâtî Bey
609/6	Cânumuz iver sohbete lutf eyle Necâtî/ Nâmûsı unut nengi gider nâmı ko şimdi	Necâtî Bey
91/4	Âkil isen tut sözüm nâm ile nâmûsı ko/ Ârif olan itmez ol kimseneden ihtiyât	Şeyhî
156/5	Ârif olan katı neng ola eger saklaya nâm / Zahmet iden bize nâmûs ile âr oldu yine	Şeyhî
159/7	Şeyhî'yi kûy-ı melâmetde nişân itmek içün/ Virürüz ârı yile nâm u nişân ile bile	Şeyhî
180/3	Ârif isen yırtagör âr u hayâ perdesin/ Âkil isen yire çal nengüni vü nâmuni	Şeyhî

Tablo 3.2. 3

25/5	مقام عیش میسر نمی شود بی رنج/ بلی به حکم بلا بسته اند عهد الست Makâm-ı îş müyesser nemî şevêd bî-renc/ Belî be hükm-i belâ beste-end rûz-i elest İşret makamı zahmetsiz kolayca elde edilemez/ Elest gününde o makamı belâ çekmeye bağlamışlardır.	Hâfız-ı Şîrâzî
470/5	در طریق عشق بازی امن و آسایش بلاست ریش باد آن دل که با درد تو خواهد مرهمی	Hâfız-ı Şîrâzî

	Der tarîk-i ışk-bâzî emn u âsâyîş belâst/ Rîş bâd ân dil ki bâ derd-i tu hâhed merhemî Âşıklık yolunda asâyîş ve emniyette olmak belâdır/ Senin derdine devâ arayan bir gönül yok olsun!	
134/6	Ayş umma dehr-i dündan iy âşık-ı belâ -keş/ Aşık cihânda hürrem olduğu yokdur olamaz	Cem Sultan
227/5	Her kanda ise tîr-i belâna nişaneyüz/ Ey kâş olmaya idi nâm ü nişanumuz	Necâtî Bey
384/5	Andurma ben garîbe diyâr-ı melâmeti/ Öğretme mübtelâya efendi belâ yolın	Necâtî Bey

Tablo 3.2. 4

89/1	یا رب سببی ساز که یارم به سلامت/ باز آید و پرهائدم از بند ملامت Ya Rab! Sebebî sâz ki yârem be selâmet/ Bâz- âyed u be-rehânedem ez bend-i melâmet Ya Rab! Bir sebep yarat ki sevgilim selâmete ulaşsın/ Geri dönsün ben de melâmet bağından bu sayede kurtulayım.	Hâfız-ı Şîrâzî
182/5	زاهد از کوچه رندان به سلامت بگذر/ تا خرابت نکند صحبت بدنامی چند	Hâfız-ı Şîrâzî

	Zâhit ez kûçe-i rindân be-selâmet be-gozer/ Tâ harâbet ne-koned sohbet-i bednâmî çend Zahit! Rintlerin yanından selâmet yurduna kaç! / Melâmet ehliyle olan bu sohbet seni harap etmesin.	
152/7	Bir selâmet yakasına çıkaran/ Beni bu dâmen-i melâmetdür	Necâtî Bey
398/5	Ey Necâtî selâmet ehli idün/ Ne acâyib melâmet olmışsın	Necâtî Bey

Tablo 3.2. 5

483/4	مروت گر چه نامی بی نشان است نیازی عرضه کن بر نازنینی Mürüvvet gerçi nâmî bî-nişân est/ Niyâzî arza kon ber nâzenînî İnsanlık nişansız bir isim sahibi olmaktadır. / Sen nâzenîn olana niyâz et.	Hâfız-ı Şîrâzî
227/5	Her kanda ise tîr-i belâna nişaneyüz/ Ey kâş olmaya idi nâm ü nişân umuz	Necâtî Bey
287/4	Şem gibi ışk odına yanayın kon yanayın/ Mahv olunca dünyede nâm ü nişân ı kendümün	Necâtî Bey

159/7	Şeyhî'yi kûy-ı melâmetde nişân itmek içün/ Virürüz ârı yile nâm u nişân ile bile	Şeyhî
-------	---	-------

Tablo 3.2. 6

74/9	نام حافظ رقم نیک پذیرفت ولی/ پیش رندان رقم سود و زیان این همه نیست Nâm-ı Hâfız rakam-ı nîk pezîroft velî/ Piş-i rindân rakam-ı sûd u ziyân in heme nîst Hâfız'ın ismi iyi olarak anılmayı hak etmişti ancak/ Rintlerin indinde iyi kötünün bir kıymeti yoktur.	Hâfız-ı Şîrâzî
182/5	زاهد از کوچه رندان به سلامت بگذر/ تا خرابت نکند صحبت بدنامی چند Zâhit ez kûçe-i rindân be-selâmet be-gozer/ Tâ harâbet ne-koned sohbet-i bednâmî çend Zahit! Rintlerin yanından selâmet yurduna kaç! / Kötü isimlilerle olan bu sohbet seni harap etmesin.	Hâfız-ı Şîrâzî
201/2	من ار چه عاشقم و رند و مست و نامه سیاه هزار شکر که یاران شهر بی‌گنهند Men er çe âşıkem u rind u mest u nâme-siyâh/ Hezâr şükr ki yârân-ı şehîr bî-güneh-end Ben aşık, rint, sarhoş ve günahkâr olsam da/ Şükürler olsun ki şehirdeki dostlarımız günahsızdır(!).	Hâfız-ı Şîrâzî
240/6	دامنی گر چاک شد در عالم رندی چه باک جامه‌ای در نیکنامی نیز می‌باید درید	Hâfız-ı Şîrâzî

	Dâmenî ger çâk şod der âlem-i rindî çe bâk/ Câmeî der nîk-nâmî nîz mî bâyed derîd Rintlik aleminde benim eteğim yırtılsa ne korku? / İyi isim elbisesinin de burada yırtılması gerekir.	
41/1	Rind-i melâmetüz bizüm hâtırumuz güzeldedür/ Bize öğüt viren sanur gönül ile göz eldedür	Şeyhî
85/1	Men ol hoşdur ki olam rind-i âmî / Degül nîgû çü zühd-i nîk nâmı	Dede Ömer Rûşenî

Tablo 3.2. 7

101/1	شراب و عیش نهان چیست؟ کار بی بنیاد/ زدیم بر صفِ رندان و هر چه بادا باد Şarâb u îş-i nihân çîst ? Kâr-ı bî-bünyâd/ Zedîm ber saf-ı rindân ve her çe bâdâ bâd Gizli şarap içmek, gizli işret etmek nedir? Temeli olmayan bir iş! / Ben rintlerin safına geçtim. Ne olursa olsun!	Hâfız-ı Şîrâzî
81/3	گر طمع داری از آن جامِ مُرَصَّع می لعل/ ای بسا دُر که به نوکِ مژدهات باید سفت Ger tama' dârî ez ân câm-ı murassa' mey-i lâl/ Ey besâ dor ki be nevk-i müje-et bâyed soft Eğer sen murassa' kadehten la'l renkli şarabı içmek istiyorsan/ Kirpiklerinin ucundan çokça inci derilmesi gerekir.	Hâfız-ı Şîrâzî
462/3	می ده که گر چه گشتم نامه سیاه عالم/ نومید کی توان بود از لطف لایزال Mey deh ki ger çe goştem nâme-siyâh-ı âlem/ Nevmîd key tevân boved ez lutf-i lâ-yezâlî	Hâfız-ı Şîrâzî

	Ben her ne kadar alemin günâhkarı da olsam sen şarap sun! /Hâlık'ın lütfundan nasıl ümit kesilir?	
463/11	کجا یایم وصال چون تو شاهی من بدنام رند لاابالی Kucâ yâbem visâl çün tu şâhî/ Men-i bed-nâm-ı rind-i lâubâlî Senin gibi bir şâha nereden yol bulayım? / Bu rint, kötû isimli ve lâubâlî halimle...	Hâfız-ı Şîrâzî
179/5	Nâmûsı yile toprağa nâmı şarâb içün/ Virdüm dahı ne oda salısar bu su beni	Şeyhî

Tablo 3.2. 8

79/6	مکن به نامه سیاهی ملامت من مست/ که آگه است که تقدیر بر سرش چه نوشت Mekon be nâme-siyâhî melâmet-i men-i mest/ Ki âgeh est ki takdîr ber sereş çe neveşt Günahkâr olmamdan dolayı beni kınama/ Kim kaderin kendisine ne yazdığına vâkıftır?	Hâfız-ı Şîrâzî
111/5	من ز مسجد به خرابات نه خود افتادم/ اینم از عهد ازل حاصل فرجام افتاد Men zi mescit be harâbât ne hod oftâdem/ İnem ez ahd-i ezel hâsıl-ı fercâm oftâd Ben mescitten meyhâneye kendi kararım la gitmedim/ Beni oraya ezelde kararla nan iş götürdü.	Hâfız-ı Şîrâzî
80/5	ناامیدم مکن از سابقه لطف ازل/ تو پس پرده چه دانی که که خوب است و که زشت	Hâfız-ı Şîrâzî

	Nâ-ümîdem mekon ez sâbika-i lutf-i ezel/ Tu pes-i perde çe dâni ki ki hûb est u ki zeşt Ezelî lütuf kapısından benim ümidimi kırma/ Sen perdenin ardında kimin iyi kimin kötü olduğunu bilemezsin.	
41/1	Rind-i melâmetüz bizüm hâtırumuz güzelledür/ Bize öğüt viren sanur gönül ile göz eldedür (Kader)	Şeyhî

Hâfız-ı Şîrâzî

Hâfız'ın melâmete dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.2. 9

8/3	گر چه بدنمیست نزد عاقلان/ ما نمی‌خواهیم ننگ و نام را Gerçi bed-nâmî est nezd-i âkilân/ Mâ nemî hâhîm neng u nâm râ Her ne kadar âkillerin yanında ismin kötüye çıkması olsa da/ Biz isim ve âr peşinde değiliz
24/1	مطلب طاعت و پیمان و صلاح از من مست/ که به پیمانه کشی شهره شدم روز الست Me-taleb tâat u peymân u salâh ez men-i mest/ Ki be peymâne-keşî şöhre şodem rûz-i elest Bu sarhoş olan benden tâat, peymân ve salâhı isteme/ Ben elest günü şarap içme ile meşhur oldum.
25/5	مقام عیش میسر نمی‌شود بی‌رنج/ بلی به حکم بلا بسته‌اند عهد الست

	Makâm-ı îş müyesser nemî şevêd bî-renc/ Belî be hük-m-i belâ beste-end rûz-i elest İşret makamı zahmetsiz kolayca elde edilemez/ Elest gününde o makamı belâ çekmeye bağlamışlardır.
45/2	جریده رو که گذرگاه عافیت تنگ است/ پیاله گیر که عمر عزیز ببیدل است Cerîde rev ki gözer-gâh-ı âfiyet teng est/ Piyâle gîr ki ömr-i azîz bî-dil est Sen yalnız yürü! Afiyet yolu dardır. / Eline kadehi al çünkü aziz ömrünün kararı yoktur yani aşık gibidir.
46/8	از تنگ چه گویی که مرا نام ز تنگ است/ وز نام چه پرسی که مرا ننگ ز نام است Ez neng çe gûyî ki merâ nâm zi neng est/ Vez nâm çe porsî ki merâ neng zi nâm est Bana utanmak hakkında niye soru soruyorsun? İyi isim benim için utanmadır/ İyi isim hakkında niye soru soruyorsun benim için utanç iyi isimdendir.
74/9	نام حافظ رقم نیک پذیرفت ولی/ پیش رندان رقم سود و زیان این همه نیست Nâm-ı Hâfız rakam-ı nîk pezîroft velî/ Pîş-i rindân rakam-ı sûd u ziyân ân heme nîst Hâfız’ ın ismi iyi olarak anılmayı hak etmişti ancak/ Rintlerin indinde iyi kötünün bir kıymeti yoktur.
77/6	گر مرید راه عشقی فکر بدنامی مکن/ شیخ صنعان خرقه رهن خانه خمار داشت Ger mürîd-i râh-ı ışkî fikr-i bednâmî mekon/ Şeyh San’ân hırka rehn-i hane-i hammâr dâşt Eğer sen aşk yolunun müridi isen isminin kötüye çıkmasından çekinme/ Şeyh San’ân hırkasını meyhâneye rehin bırakmıştı.
79/6	مکن به نامه سیاهی ملامت من مست/ که آگه است که تقدیر بر سرش چه نوشت Mekon be nâme-siyâhî melâmet-i men est/ Ki âgeh est ki takdîr ber sereş çe neveşt

	Günahkâr olmamdan dolayı beni kınama/ Kim kaderin kendisine ne yazdığına vâkıftır?
80/5	نالمیدم مکن از سابقهٔ لطفِ ازل/ تو پس پرده چه دانی که که خوب است و که زشت Nâ-ümîdem mekon ez sâbika-i lutf-i ezel/ Tu pes-i perde çe dâni ki ki hûb est u ki zeşt Ezelî lütuf kapısından benim ümidimi kırma/ Sen perdenin ardında kimin iyi kimin kötü olduğunu bilemezsin.
81/3	گر طمع داری از آن جامِ مُرَصَّع می لعل/ ای بسا دُر که به نوکِ مژدهات باید سُفت Ger tama' dârî ez ân câm-ı murassa' mey-i lâl/ Ey besâ dor ki be nevk-i müje-et bâyed soft Eğer sen Murassa' kadehten la'l renkli şarabı içmek istiyorsan/ Kirpiklerinin ucundan çokça inci derilmesi gerekir.
89/1	یا رب سببی ساز که یارم به سلامت/ بازآید و برهاندَم از بندِ مَلامت Ya Rab! Sebebî sâz ki yârem be selâmet/ Bâz-âyed u be-rehânedem ez bend- i melâmet Ya Rab! Bir sebep yarat ki sevgilim selâmete ulaşsın/ Geri dönsün ben de melâmet bağından bu sayede kurtulayım.
101/1	شراب و عیش نِهان چیست؟ کارِ بی‌بنیاد/ زدیم بر صفِ رندان و هر چه بادا باد Şarâb u îş-i nihân çîst ? Kâr-ı bî-bünyâd/ Zedîm ber saf-ı rindân ve her çe bâdâ bâd Gizli şarap içmek, gizli işret etmek nedir? Temeli olmayan bir iş! / Ben rintlerin safına geçtim. Ne olursa olsun!

111/5	من ز مسجد به خرابات نه خود افتادم/
-------	------------------------------------

	ایم از عهد ازل حاصل فرجام افتاد Men zi mescit be harâbât ne hod oftâdem/ İnem ez ahd-i ezel hâsıl-ı fercâm oftâd Ben mescitten meyhâneye kendi kararım la gitmedim/ Beni oraya ezelde kararlanan iş götürdü.
121/9	و گر گوید نمی‌خواهم چو حافظ عاشق مفلس/ بگو بیدش که سلطانی گدایی همنشین دارد Ve ger gûyed nemî hâhem çü Hâfız âşık u müflis/ Be-gûyedeş ki sultânî gedâyî hem-neşîn dâred Eğer o kişi diyorsa: Ben Hâfız gibi âşık ve müflis olmak istemiyorum/ Ona deyin ki Sultan dilenci ile oturmaktadır.
178/3	صوفیان واسبتند از گرو می همه رخت/ دلّی ما بود که در خانه خمار بماند Sûfiyân vâsted-end ez gerv-i mey hemi raht/ Delg-i mâ boved ki der hâne-i hammâr be-mând Sûfilerin hepsi hırkalarını meyhaneye rehin bıraktılar/ Ancak bizim hırkamız meyhanede kaldı yani biz günahkâr sayıldık!
179/3	چو پرده دار به شمشیر می‌زند همه را/ کسی مُقیم حَریم نخواهد ماند Çü perde-dâr be şemşîr mî zened hemi râ/ Kesî mukîm-i harîm-i harem ne-hâhed mâned Perde sahibi herkesin başını kılıçtan geçirmektedir./ Kimse sevgilinin hareminde daima kalamaz.
182/5	زاهد از کوچه رندان به سلامت بگذر/ تا خرابت نکند صحبت بدنامی چند Zâhit ez kûçe-i rindân be-selâmet be-gozer/ Tâ harâbet ne-koned sohbet-i bednâmî çend Zahit! Rintlerin yanından selâmet yurduna kaç! / Kötü isimlilerle olan bu sohbet seni harap etmesin.
201/2	من ار چه عاشقم و رند و مست و نامه سیاه

	هزار شکر که یاران شهر بی‌گنهند Men er çe âşıkem u rind u mest u nâme-siyâh/ Hezâr şükr ki yârân-ı şehir bî-güneh-end Ben aşık, rint, sarhoş ve günahkâr olsam da/ Şükürler olsun ki şehirdeki dostlarımız günahsızdır(!).
218/7	نیک نامی خواهی ای دل با بدان صحبت مدار خودپسندی جان من بُرهان نادانی بُود Nîk-nâmî hâhî ey dil bâ be-dân sohber me-dâr/ Hod-pesendî cân-ı men burhân-ı nâdânî boved Ey gönül! İyi isimle anılmak istersen kötülerle sohbet etme! / Ey benim canım! Kendini beğenmişlik cahilliğin delilidir.
222/1	از سر کوی تو هر کو به ملالت برود نرود کارش و آخر به خجالت برود Ez ser-i kûy-i tu her kû be melâlet be-reved/ ne-reved kâreş u âhir be hicâlet be-reved Her kim ki senin köyünde bunalmış, rahatsız olmuştur/ Onun işi rast gitmemiş ve nihayetinde utanç içinde kalmıştır.
223/7	هر که خواهد که چو حافظ نشود سرگردان دل به خوبان ندهد وز پی ایشان نرود Her ki hâhed ki çü Hâfız ne-şaved sergerdân/ Dil be hûbân ne-dehed vez pey-i îşân ne-reved Kim ki Hâfız gibi perişân olmayı istemiyorsa/ Güzellere gönül vermesin ve onların peşinden gitmesin.
224/9	سیاه نام‌تر از خود کسی نمی‌بینم چگونه چون قلمم دودِ دل به سر نرود Siyâh-nâme-ter ez hod keşî nemî bînem/ Çegûne çûn kalemem dûd-i dil be ser ne-reved

	Ben kendimden daha günahkâr bir kimse tanımıyorum/ O halde nasıl olsun da gönlümün âhı kalemimin ucuna ulaşsın.
240/6	دامنی گر چاک شد در عالم رندی چه باک جامه‌ای در نیکنامی نیز می‌باید درید Dâmenî ger çâk şod der âlem-i rindî çe bâk/ Câmeî der nîk-nâmî nîz mî bâyed derîd Rintlik aleminde benim eteğim yırtılsa ne korku? / İyi isim elbisesinin de burada yırtılması gerekir.
259/3	ز مشکلاتِ طریقتِ عنانِ متابِ ای دل که مردِ راه نیندیشد از نشیب و فراز Zi müşkilât-ı tarikat inân metâb ey dil/ Ki merd-i râh ne-yendîşed ez neşîb u ferâz Yolda karşılaştığın müşkillerden gönlün soğumasın ey gönül!/ Yol eri alçaklığı ve yüksekliği hesap etmez.
300/9	به چشمِ خلق، عزیز جهان شود حافظ که بر در تو نهد رویِ مسکنت بر خاک Be çeşm-i halk azîz-i cihân şeved Hâfız/ Ki ber der-i tu nehed ruy-i meskenet ber hâk Hâfız halkın gözünde cihânın en azîz insanı olmuştur/ Senin kapında ise yüzünü toprağa sürmüştür.
315/3	چو ذره گرچه حقیرم، ببین به دولتِ عشق که در هوای رخت، چون به مهر پیوستم Çü zerre gerçi hakîrem be-bîn be devlet-i ışk/ Ki der hevây-ı ruhat çün be mihr peyvestem Bu aşk devletine bak! Ben zerre kadar hakîr olsam da/ Senin yüzünün arzusu beni güneşe dahil etmiştir.
453/5	بگذر از نام و ننگ خود حافظ ساغر می‌طلب که مخموری Be-gozer ez nâm u neng-i hod Hâfız/ Sâğar-ı mey taleb ki mahmûrî Ar namustan geç Hâfız!/ Sarhoşluk veren kadehi iste!
457/10	من ار چه حافظ شهرم جوی نمی‌ارزم

	مگر تو از کرم خویش یار من باشی Men er çe Hâfız-ı şehrem cûy ne-mî erzem/ Meger tu ez kerem-i hîş yâr-ı men bâşî Ben her ne kadar bu şehrin Hâfız' ı da olsam bir buğday tanesine değmem/ Sen ancak kendi kereminden benim yârim olmuşsun.
462/3	می ده که گر چه گشتم نامه سیاه عالم نومید کی توان بود از لطف لایزال Mey deh ki ger çe goştem nâme-siyâh-ı âlem/ Nevmi'd key tevân boved ez lutf-i lâ-yezâlî Ben her ne kadar alemin günâhkarı da olsam sen şarap sun! / Hâlık' ın lütfundan nasıl ümit kesilir?
463/11	کجا یابم وصال چون تو شاهی من بدنم رند لالابالی Kucâ yâbem visâl çün tu şâhî/ Men-i bed-nâm-ı rind-i lâubâlî Senin gibi bir şâha nereden yol bulayım? / Bu rint, kötü isimli ve lâubâlî halimle...
470/5	در طریق عشق بازی امن و آسایش بلاست ریش باد آن دل که با درد تو خواهد مرهمی Der tarîk-i ışk-bâzî emn u âsâyîş belâst/ Rîş bâd ân dil ki bâ derd-i tu hâhed merhemî Âşıklık yolunda asâyîş ve emniyette olmak belâdır/ Senin derdine devâ arayan bir gönül yok olsun!
483/4	مروت گر چه نامی بی نشان است نیازی عرضه کن بر نازنینی Mürüvvet gerçi nâmî bî-nişân est/ Niyâzî arza kon ber nâzenînî İnsanlık nişansız bir isim sahibi olmaktadır. / Sen nâzenîn olana niyâz et.

Cem Sultan

Cem Sultan'ın melâmete dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.2. 10

28/7	İhtiyâr-ı melamet et ey Cem/ Çün yaramaz sana bu zühd ü salâh
114/7	Nâm ü neng isteme ey müddeî Cem'den yûri var/ Bî- nevâlar ne bilür nâm ü neng nedür
134/6	Ayş umma dehr-i dundan iy âşık-ı belâ-keş/ Aşık cihânda hürrem olduğu yokdur olamaz
176/6	Senden ötrü ey Sanem seng-i melâmet başuma/ Bir cevâhir bast ider kim efser-i Dârâda yok
250/2	Penbe-i gûşunu çekünse işit can sözini/ Arı ko dârı kabul eyle ki Hallâc olasın
305/5	Olmuşam Cem bigi âvâre vü rüsvây-ı cihân/ Bana bu işleri ol şûh-ı cihân eyleyli

Ahmet Paşa

Ahmet Paşa'nın melâmete dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.2. 11

134/5	Sımaga şişe-i nâmûsun Ahmed'in nice bir/ Hemîşe reng-i melâmet ala avâm u havâs
-------	--

Necati Beg

Necâtî Bey'in melâmete dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.2. 12

152/7	Bir selâmet yakasına çıkarar/ Beni bu dâmen-i melâmetdür
227/5	Her kanda ise tîr-i belâna nişâne-yüz/ Ey kâş olmaya idi nâm ü nişânumuz
236/2	Şöyle merdânelerüz şanma ki bir zerre kadar/ Sanma kim halk-ı cihândan bizi âr eyleyevüz
241/4	Şâhid-i islâm ise sofî bu tâc ü taylesân/ Baş açık abdâlıyuz birdür bizüm ikrârumuz
287/4	Şem gibi ışk odına yanayın kon yanayın/ Mahv olunca dünyede nâm ü nişânı kendümün
290/5	Olmuşam ser menzil-i kûy-i melâmetde mukîm/ Şükr ana kim dimediler bu degül yirün senün
291/6	Âlûde-dâmân olmuşuz nice varalum mescide/ Bir kimse kalmadı bizi kûy-i mugânda görmedük
384/5	Andurma ben garîbe diyâr-ı melâmeti/ Öğretme mübtelâya efendi belâ yolın
398/5	Ey Necâtî selâmet ehli idün/ Ne acâyib melâmet olmuşsın
563/4	Melâmet oklarına sînemi siper itdüm/ Umaram ola mezârum nişâne yercügezi
568/5	Tanrı cānum almasın ey çeşme-i Âb-ı Hayât/ Suya salmayınca neng ü nâmı bayram irtesi
589/7	Kimdür Necâtî dir isen ey serv-i ser-ferâz/ Bî-i'tidâl kendüyi bilmez melâmetî
609/6	Cānumuz iver sohbete lutf eyle Necâtî/ Nâmûsı unut nengi gider nâmı ko şimdi

627/5	Zülfün gamı ile dâr-ı melâmet yeter bize/ Başdan ayağa şofîye Dârü's-selâmını
-------	---

Fatih Sultan Mehmet

Fâtih Sultan Mehmet'in melâmete dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.2. 13

28/3	Hoş gören âkil fenâ tavrını şöhret gözlemez/ Künc-i uzlet isteyen kendüyi meşhûr istemez
------	--

Şeyhî

Şeyhî'nin melâmete dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.2. 14

41/1	Rind-i melâmetüz bizüm hâtırumuz güzeldedir/ Bize öğüt viren sanur gönül ile göz eldedür
60/3	Bulmaz safâ bâzârını terk itmeyenler ârını/ Işk u melâmet dârını makbûl ider Mansûr'ı gör
91/4	Âkil isen tut sözüm nâm ile nâmûsı ko/ Ârif olan itmez ol kimseneden ihtiyât
99/7	Tevbe vü zühd ü salâh ile bulımadum felâh/ Hâzır ol Şeyhî melâmet ihtiyâr itsem gerek
156/5	Ârif olan katı neng ola eger saklaya nâm/ Zahmet iden bize nâmûs ile âr oldı yine
159/7	Şeyhî'yi kûy-ı melâmetde nişân itmek için/ Virürüz ârı yile nâm u nişân ile bile
179/4	Bî-âr devleti girev itmiş melâmete/ Bulmayalar bu dünyede illâ girü beni

179/5	Nâmûsı yile toprağa nâmı şarâb için/ Virdüm dahı ne oda salısar bu su beni
180/3	Ârif isen yırtagör âr u hayâ perdesin/ Âkil isen yire çal nengüni vü nâmunı

Kemal Ümmî

Kemal Ümmî'nin melâmete dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.2. 15

39/5	Daşına il ta'nınınun sabr ide kılmaya gile/ Kandüye ne sansa anı sana her kardaşına
43/11	Kendü kusûrumdur ki dilüme geldüm/ Sen dahı varırsa o şânunı terk it
50/19	Bizi kim kadh u zemm iderse bizüm/ Ana kıldugumuz medh ü senâdır
51/9	Bu cihânda hakîr ü gam-gîn olan/ Âhiretde emîr ü mesrûrdur
51/24	Şöhret âfetdürür giç Ümmi Kemâl/ Dime adum şehirde meşhûrdur
52/6	Dünyâ bilisinde ana ahmak diyeler il/ Yol içre gey âgâh u haber-dâr gerekdür
57/7	Niçe söhret kuşın avlamag için/ Oturup kurasın hiyle fakın dur
61/2	Ta'na taşından kaçır mı Tanrı'nun zâkirleri/ Gel kılur ölürlerişe başların haşhâşlar
61/8	İhtiyârıla kişi halka melâmet mi olur/ İztrârîdür şu rind ü fâş olan kallâşlar
61/9	Ne ögersen sevinür ne hod sögersen yirinür/ Şol şarâb-ı ıskıla sarhoş olan evbaşlar
62/3	Mustafâ (el fakru fahrî) didügi çün i azîz/ Fakr ıla itdi kodı ârını dervîşler
74/4	Kimesne ıskıla ârı bir elde cem idemez/ Gel imdi âşıkısan ol melâmetî evbaş

83/5	Kor ızz u nâzı memleket u mâlı ışk eri/ Ana ne tâc u taht u ne tabl u alem gerek
85/12	Âşık ma'şûk yolında âr u nâmus perdedür/ Terkin urmayınca yâre kimse irmez ârınun
85/21	Gaybetinden giç bu halkun agzunı yum gözün aç/ Heybetinden korkarısan dû-cihân Cebbârunun
85/40	Kişiler var kim dem urur cân u baş terk itmege/ Lîk kıymaz bir teline cübbe vü destârunun
91/25	Ad u san u cân u şöhret gözleme/ Dirlik eyle ölümün san tevbe kıl

Dede Ömer Rûşenî

Dede Ömer Rûşenî'nin melâmete dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.2. 16

52/8	İy melâmet idici 'ışkında ma'şûkun meni/ Âşık insâfun olsa itmezidün lev m ü lem
85/1	Men ol hoşdur ki olam rind-i âmî/ Degül nîgû çü zühd-i nîk nâmı

Eşrefoğlu Rûmî

Eşrefoğlu Rûmî'nin melâmete dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.2. 17

4/5	Var riyaset putın uşat yire sal nâmûsunı/ Halk içinde nefsi hor it bul sa'âdet tâ ebed
7/10	Evliyâ yolına sıdkıla gelen gerçek mürîd/ Mâlî mülki cân u başı nâmûsı ârı nider
10/7	Vahdet-i sırra irenler ol dostıla dost olanlar/ Ol denizde gark olanlar ada sana kalmayalar
19/10	Şöhreti ko şöhret âfetdür didi Hayrû'l-beşer/ Seni komaz oda illâ işbu nâmûsıla âr
25/6	Zâtumı fehm itmege ilm-i ledün bilmek gerek/ Gerçi zâte mazhar oldum bî-nişânım andadur
38/6	Ene'l-hak sırrını fâş eylerem fâş/ Melâmet oluram pinhân gerekmez
40/7	Derdün artur sen iy Eşrefoglı Rûmî ârı ko/ Derdile rüsvây olan âlemde pinhân istemez
41/1	Bî-âr ola gör kim ârıla ol yâr ele girmez/ Dek turmagıla rü'yet-i dîdâr ele girmez
60/5	Taşa çaldı şişesin nâm u nengün/ Oda yakdı yuvasın ad ı u sanun
68/3	Gel bu âşıklar öninde yire sal nâmusunu/ Gel bu zühdi ıška degşür aklı b'i-hôş eylegil
72/11	Korku kaygu âr u nâmûs olmaya âşıklara/ Dost için baş oynaram vehm ü hayâlet itmezem
74/6	Uram ışk odını câna yanam nite ki pervâne/ Olam şöyle ki dîvâne melâmet ihtiyâr idem
75/6	Namûsum şişesini taş çaldım/Niderem ârı çün dîvâna geldüm
83/2	Ne dünyâ âhiret ne zühd ü takvâ/ Ne gayret âr u nâmûs ne ad u şan

91/10	Sen iy cân varlıgun nûrın söyündür/ Ki bu ism ü resimden kurtulasın
96/1	Zâhidâ gel ışka uy âr eyleme/ Tevhîdine ışkun inkâr eyleme
110/8	Kalmadı nâm u nişânı zerrece/ Garka virdi gitdi ışkun siline
111/5	Bu ışk meydânıdur bunda âr olmaz/ Başunı top eyle meydân içinde
134/6	Yâra yâr olmak gerek yâr isteyen/ Yâr için komak gerekdür ârını
138/1	Bu ışka yoldaş olalı komışam nâmûsı ârı/ Devâsuz derde düş oldum aglaram kıluram zârı
141/4	Melâmet yolını tutdum selâmet mülkine yitdüm/ Bu âşıklar makâmıdur komazlar bunda ra'nâyı

3.3 Meyhâne

Hâfız'ın lafzen ve mânen meyhâneyi işaret ettiği beyitleri incelendiğinde aşağıdaki gibi bir portre çıkmaktadır: İçkinin saklandığı ve tüketildiği bir mekân olan meyhâne, Hâfız'a göre kutsal bir yerdir. Bazı yerlerde Hâfız; pîr, sâlik, şeyh, vird, tarikat gibi tasavvuf/tekke ıstılahlarını meyhâneye ait unsurlar olarak kullanmıştır.¹⁷ Bu kavramlar üzerinde daha ayrıntılı bir şekilde duracak olursak; Meyhânenin Pîri, Hâfız'ın çok saygı duyduğu ve dediği her şeyi yapmaya hazır ve çok istekli olduğu kimsedir.¹⁸ Meyhânenin, şeyh/ pîr haricindeki diğer mensupları da Hâfız'ın gözünde çok saygı değer ve kâmil insanlardır.¹⁹ Bu kişilerin hepsi belirli bir yolda giden, bir nevî tarikat mensubu kimseler gibidir. Meyhâne içerisinde Pîr'in idâresi altında yaşan insanlardır.²⁰

¹⁷ H.D(47/1), H.D(53/1), H.D(69,9), H.D(127/6), H.D(331/5).

¹⁸ H.D(405/1).

¹⁹ H.D(182/7), H.D(196/10), H.D(201/8).

²⁰ H.D(405/1).

Yukarıda saydığımız sebepler, Hâfız'ın meyhâneye niçin kutsiyet atfettiğini göstermektedir. Bunlara bağlı olarak Hâfız aynı zamanda; meyhâneye hizmetkâr olmayı, kendisini buraya adamayı en şerefli bir iş olarak görmektedir. Ona göre meyhânenin iklimi; cennet köşklerine²¹, içinde hazineler saklayan bir yere, dünya meşgalesi ile uğraşmaktan kurtulmanın mekanına ve sadece dostluğun olduğu bir yere benzemektedir.

Bunların yanı sıra Hâfız, meyhâneyi, genel olarak; mescit, tekke gibi ibadethanelerin ve medresenin tam karşısında konumlandırmaktadır.²² Çünkü bu gibi ibadethanelerde ve medresede, züht ve riya vardır.²³ Meyhâne ise samimiyetten başka bir şey yoktur. Aynı şekilde bu ibadethânelerin ehli olan; şeyhler, vaizler, sûfîler ve müderrisler de Hâfız'ın şiiirinde züht, riya gibi samimiyetten uzak, kötü özellikleri üzerlerinde taşırlar.²⁴ Burada dikkat çeken bir nokta şudur: Tekke müntesibi olan bir sûfî veya kuru zühtü temsil eden bir şeyh veya vaiz bir zaman sonra hidayete ererek ve meyhânenin zevkini görerek artık meyhâne ehlinden olur.²⁵

Diğer bir husus Hâfız'ın meyhâne ehli olmayı bir ilâhi hidâyet²⁶ ve aynı zamanda da ezeli bir kısmet olarak görmesidir. Hâfız'ın düşüncesinde meyhâne bulunmak ve meyhâne ehlinden olmak kadere mebnî ve ezeli bir lütuftur.²⁷

Diğer bir önemli nokta ise; meyhânenin ilâhi sırları alma yeri olmasıdır. Yani Hâfız, ilâhi sırları, meyhâne, bazen bir hâtiften²⁸ bazen ise bir melekten aldığını ifade etmektedir.²⁹ Ayrıca şarabın içinde barındırdığı sır da yine meyhâne aşikâr olmaktadır.³⁰ Bu nedenle meyhâne Hâfız'ın sırları öğrendiği mahaldir.³¹

Hâfız'ın meyhâne hakkında diğer bir önemli görüşü de meyhâneyi tasavvuf terminolojisindeki “vatan-ı aslî” kavramıyla aynileştirmesi ve meyhâneyi vatan-ı aslî

²¹ H.D(254/5).

²² H.D(175/8), H.D(427/son).

²³ H.D(195/8).

²⁴ H.D(162/5), H.D(220/Son).

²⁵ H.D(170/1), H.D(260/5).

²⁶ H.D(263/3).

²⁷ H.D(111/5), H.D(214/5), H.D(321/5).

²⁸ H.D(266/7).

²⁹ H.D(37/3).

³⁰ H.D(47/3).

³¹ H.D(405/4).

olarak görmesidir.³² Burada dikkat çekici olan husus şudur: Hâfız hem ilk yaratılış âlemi olmak itibariyle hem de nihâi varış yeri olarak meyhâneyi görmektedir. O aynı zamanda çamurdan yaratılmış olan insanın, hamurunun meyhânedan alındığını ifade etmektedir.³³

Son olarak, Hâfız'ın meyhâne konusunda dikkatini yoğunlaştırdığı konulardan birisi de meyhânenin ikliminin gamdan uzak olmasıdır. Hâfız meyhânenin bu özelliğine çok fazla vurgu yapmaktadır. Hâfız'ın düşüncesinde, meyhânedeki asla gam yoktur.³⁴ Gam sahibi insanlar gamlarından burada kurtulmaktadır.

Meyhâne anlam dairesinde ortaya çıkan kavram haritası şu şekildedir: harâbât, pîr, züht, deyr-i mugân, meykede, sır, hankâh, mescit, mürîd, şeyh, kader, savmea, gam.

Hâfız'ı, incelediğimiz Türk şairler ile karşılaştırdığımızda karşımıza şu portre çıkmaktadır:

Hâfız ve Cem Sultan'da meyhânedeki bahsedilen beyitlerde müşterek olarak “harâb” ifadesi geçmektedir: H.D(19/3), (29/1), (37/3), (101/8), (182/5), (299/6), C.S.D(59/7).

Hâfız ve Cem Sultan ölümlerinden sonra kendi naaşlarının meyhâneye bırakılacağını söylemişlerdir: H.D. (263/7), C.S.D. (107/5).

Hâfız'da ve Türk şairlerinde meyhâne; vatan ve sürekli durulacak yer anlamında müşterek olarak geçmektedir: H.D(131/3), C.S.D(212/2), F.S.M.D(56/9), D.Ö.R.D(85/5).

Hâfız ve Türk şairlerinde “mescit ve meyhane” ibâreleri lafzen bir arada kullanılmıştır ve bu iki yere de gelmekten muradın sevgiliyi aramak olduğu ifade edilmiştir: H.D(53/4), C.S.D(262/5), N.B.D(19/7).

Zâhit tipinin zühtü terk ederek meyhane ehlinde olması Hâfız ve Cem Sultan'da müşterek olarak geçmektedir: H.D(9/5), (116/7), (170/1), C.S.D(329/2).

³² H.D(131/3).

³³ H.D(184/1), H.D(199/7).

³⁴ H.D(198/5), H.D(226/3), H.D(317/7).

Meyhânede sır görmek veya burada bir sırra vakıf olmak Hâfız ve Ahmet Paşa'da müşterek olarak geçmektedir. “Sır” ifadesi lafzen de müşterek olarak kullanılmıştır: H.D(47/3), (143/1), (405/4), A.P.D(144/8).

Hâfız ve Ahmet Paşa'da meyhane ile ilgili beyitlerde, Ramazan ayı ile ilgili unsurlar, müşterek olarak geçmektedir: H.D(131/2), (272/2), A.P.D(317/8).

Hâfız ve Türk şairlerinde meyhâne; içerisinde hazine bulunduran bir yere benzetilmiştir: H.D(101/8), N.B.D(9/4), Ş.D(197/1).

Hâfız'da ve Türk şairlerinde meyhânenin tam karşısına ibadethane anlamına gelen “savme'a” konulmuştur. Bu kelime, şairlerde müşterek olarak geçmektedir: H.D(195/8), (209/1), (220/son), N.B.D(11/2), (238/3), (551/3), Ş.D(169/4).

Sûfî tipinin sürekli meyhanede bulunması, Hâfız ve Necâtî Bey'de müşterek olarak geçmektedir: H.D(260/5), N.B.D(155/7), (238/3), (451/6).

Meyhânenin insanı gamdan kurtarıcı bir yer olması Hâfız ve Türk şairlerde müşterek olarak geçmektedir: H.D(226/3), (317/7), (359/6), N.B.D(157/2), (300/7), (458/3), (551/3), F.S.M.D(62/5).

Meyhânede bulunan “pîr” ve ona hizmet Hâfız'da ve Türk şairlerinde müşterek olarak geçmektedir. “Pîr” ifadesi lafzen de müşterek olarak kullanılmıştır: H.D(10/1), (53/1), (69/9), (182/8), (205/1), (209/1), (331/5), (361/5), (405/1), N.B.D(223/8), F.S.M.D(35/1), (53/1) Bu beyitte ayrıca pîre hizmet geçiyor. Dikkat. Ş.D(124/1).

Meyhânenen bahsedilen beyitlerde “rint” tipinden bahsedilmesi Hâfız ve Türk şairlerinde müşterek olarak geçmektedir: H.D(115/2), (404/1), (466/son), (488/3), N.B.D(518/5), (525/1), F.S.M.D(41/6), (54/2).

Hâfız'da ve Türk şairlerinde meyhâne, “cennet”e benzetilmiştir: H.D(254/5), F.S.M.D(34/1), D.Ö.R.D(61/3).

Hâfız, meyhâneye çok fazla kıymet vermiştir. Benzer anlamı ihtiva eden bir beyit Fatih Sultan Mehmet'te de vardır: F.S.M.D. (34/5), H.D(64/5), (76/3), (201/8), (252/1), (263/3), (350/6), (352/1).

Hâfız, meyhânede bulunmayı kaderle irtibatlandırmaktadır. Benzer bir beyit Fâtih Sultan Mehmet’te de vardır: F.S.M.D(35/1), H.D(111/5), (214/5), (263/3), (266/7), (321/5).

“Aşk meyhanesi” ifadesi Hâfız ve Dede Ömer Rûşenî’de müşterek olarak geçmektedir: H.D(199/7), (272/2), (317/7), D.Ö.R.D(42/5).

Benzer Beyitler:

Hâfız ve Türk şairlerinin lafzen veya manen benzer beyitleri aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir. Beyitlerde geçen müşterek kavramlar siyah renkle vurgulu halde gösterilmiştir.

Tablo.3.3. 1

405/1	به جان پیر خرابات و حق صحبت او که نیست در سر من جز هوای خدمت او Be cân-ı pîr-i harâbât ve hakk-ı sohbet-i û/ Ki nîst der ser-i men coz hevây-ı hizmet-i û Meyhâne Pîr’ inin canına ve sohbetine yemin olsun ki/ Benim ona hizmet etmekten başka bir hayalim yoktur.	Hâfız-ı Şîrâzî
53/1	Yine mestâne gelün azm-i harâbât idelüm/ Hizmet-i pîr-i mugân ile mübâhât idelüm	Fatih Sultan Mehmet

Tablo.3.3. 2

167/10	ز راه می‌کده یاران عنان بگردانید/ چرا که حافظ از این راه رفت و مفلس شد Zi râh-ı meykede yârân inân ber-gerdânîd/ Çerâ ki Hâfız ez ân râh reft ü müflis şod	Hâfız-ı Şîrâzî
--------	--	-----------------------

	Ey dostlar! Meyhâne yolundan yüz çevirin! / Çünkü Hâfız bu yoldan gitmiş ve nihayetinde müflis olmuştur.	
608/7	Sakınun devletlüler mey-hâne yolından ki ana/ Uğramayınca Necâtî böyle kıllâş olmadı	Necâtî Bey

53/4	غرض ز مسجد و میخانهام وصال شماسست/ جز این خیال ندارم خدا گواہ من است Garaz zi mescit ü meyhâne visâl-i şomâ-est/ Coz îñ hayâl nedârem hudâ güvâh-ı men est Mescit ve meyhâneye gitmekten murat sizin visâlinizdir./ Allah şahidimdir bundan başka bir hayalim yoktur.	Hâfız-ı Şîrâzî
262/5	Gâh deyre varuram geh mescidi / Ya'ni kim yârı araram kû-be-kû	Cem Sultan
19/7	Gâh mescid gösterür geh mey-kede / Olmaduk biz ışkun ile bir yana	Necâtî Bey

Tablo.3.3. 3

170/1	زاهد خلوت نشین دوش به میخانه شد/ از سر پیمان بر رفت با سر پیمانه شد Zâhid-i halvet-nişîn dûş be meyhâne şod/ Ez ser-i peymân be-reft bâ ser-i peymâne şod Halvette oturan zâhit dün meyhâneye geldi/ Daha önce verdiği sözü unuttu ve kadehin başına oturdu.	Hâfız-ı Şîrâzî
178/3	صوفیان واسندند از گرو می همه رخت/ Hâfız-ı Şîrâzî	Hâfız-ı Şîrâzî

	دلّی ما بود که در خانه خَمّار بماند Sûfiyân vâsted-end ez gerv-i mey hemi raht/ Delg-i mâ boved ki der hâne-i hammâr be- mând Sûfilerin hepsi hırkalarını meyhaneye rehin bıraktılar/ Ancak bizim hırkamız meyhanede kaldı yani biz günahkâr sayıldık!	
329/2	Zâhit ki ta'n iderdi mey-i ışka dün ü gün/ Mey-hâne içre başda sebûdur imâmesi	Cem Sultan
238/3	Müdâm mey-kedelerde yatur durur sofi/ Unutdı savma'ayı ol evinde hörmetsüz	Necâtî

Tablo.3.3. 4

263/7	مَهْل که روز وفاتم به خاک بسپارند مرا به میکده بر، در خُم شراب انداز Me-hil ki rûz-i vefâtem be hâk be-sepâred/ Merâ be meykede ber der hum-i şarâb endâz Vefat gününde beni toprağa koyarken üzülme/ Beni meyhânede şarabın içine bırak	Hâfız-ı şîrâzî
107/5	La'lün meyi hevâsıyla Cem ölse toprağı/ Meyhânelerde yâ kadeh ü yâ sebû olur	Cem Sultan

Tablo.3.3. 5

143/4	گدایی در میخانه طُرفه اِکسیریست/ گر این عمل بگنی خاک زر توانی کرد Gedâî der-i meyhâne torfe iksiri-est/ Ger ân amel be-konî hâk zer tevânî kerd	Hâfız-ı şîrâzî
-------	---	-----------------------

	Meyhâne kapısında dilencilik büyük bir iksirdir./ Eğer bunu yapabilirsen toprağı altın edebilirsin.	
2/3	Bir nazarda kimyâ etmek dilerse toprağı/ Hâkini mey-hânenin kuhl-i basar kıl dâ'imâ	Ahmet Paşa
277/4	İşün altun olmag istersen harâbât ehli ol/ Vay ana kim bencileyin kimse devlet-hâhı yok	Necâtî Bey

Tablo.3.3. 6

47/3	بر آستانه میخانه هر که یافت ره‌ی/ ز فیض جام می اسرار خانگاه دانست Ber âsitâne-i meyhâne her ki yâft rehî/ Zi câm-ı mey esrâr-ı hânkâh dânist Meyhâne kapısına kim yol bulmuş ise/ Şarap kadehinde meyhâne sırrını görmüştür.	Hâfız-ı Şîrâzî
143/1	به سِرِّ جام جم آنکه نظر توانی کرد/ که خاکِ می‌کده کُحلِ بَصَرِ توانی کرد Be sırr-ı câm-ı cem ân-geh nazar tevânî kerd/ Ki hâk-i meykede kuhl-i basar tevânî kerd O zaman Cem kadehinin sırrı gözünü açar/ O zaman ki meyhâne toprağını gözüne sürme yaptığın andır.	Hâfız-ı Şîrâzî
144/8	Leblerin esrârını mey-hânedan sormak gerek/ Gayb-bin çoktur ve likin kâşif-i esrâr yok	Ahmet Paşa
69/2	Ey pîr-i deyr ehl-i harâbâtı mahrem it/ Keşf eyle bâde sırrını terk it behâneyi	Fatih Sultan Mehmet

--	--	--

Tablo.3.3. 7

175/8	ز خاتقاه به میخانه می رود حافظ/ مگر ز مستی زهدِ ریا به هوش آمد Zi hankâh be meyhâne mî reved Hâfız/ Meger zi mestî-i züht-i riya be hûş âmed Hâfız tekkeden meyhâneye gitti/ Sanki züht ve riya sarhoşluğu gidip akıl başa geldi.	Hâfız-ı Şîrâzî
2/5	Tutdı cihânı zerk ü riya âfiyet bulan/ Mey-hâne gûşesindeki halvet-nişîn ola	Şeyhî
125/6	Riya vü zerkı kogıl didi pîr-i mey-hâne/ Mevâ'izin işidicek hatîbe benzetdüm	Şeyhî

Hâfız-ı Şîrâzî

Hâfız'ın meyhâneye dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo.3.3. 8

9/3	گر چنین جلوه کند مغبچه باده فروش/ خاکروب در میخانه کنم مژگان را Ger çenîn cilve koned muğbeççe-i bâde-furûş/ Hâk-rûb-ı der- i meyhâne konem müjgân râ Eğer şarap satan mûğbeççe bu tarz işve yapacaksa/ Ben kirpiklerimi meyhânenin süpürgesi yaparım
-----	--

9/5	ترسم این قوم که بر دُر دکشان می‌خندند/ در سر کار خرابات کنند ایمان را Tersem î'n kavm ki ber dord-keşân mî handend/ Der ser-i kâr harâbât konend î'mân râ Tortulu şarap içenlere gülen kavmin başına gelmesinden korkuyorum/ İmânları nihâyetinde meyhâne eşiğinde olacak.
10/1	دوش از مسجد سوی میخانه آمد پیر ما/ چیست یاران طریقت بعد از این تدبیر ما Dûş ez mescit sûy-i meyhâne âmed pîr-i mâ/ Çîst yâran-ı tarîkat ba'd ez î'n tedbir-i mâ Dün gece bizim pîrimiz mescitten meyhâneye geldi/ Ey yol arkadaşlarım bundan sonra biz ne yapalım?
13/5	در میخانه بسته‌اند دگر/ إِفْتَتَحْ يَا مُفَتِّحَ الْأَبْوَابِ Der-i meyhâne beste-end diğér/ İftetih yâ müfettiha'l-ebvâb Artık meyhâne kapılarını kapattılar/ Ey kapıları açan bize kapı aç!
17/5	خرقه زهد مرا، آب خرابات ببرد/ خانه عقل مرا، آتش میخانه بسوخت Hırka-i züh-d-i merâ âb-ı harâbât be-bered/ Hâne-i akl-ı merâ âteş-i meyhâne be-sûht Benim züht hırkamı meyhâne suyu götürdü/ Akıl evimi meyhânenin ateşi yaktı.
19/3	هر که آمد به جهان نقش خرابی دارد/ در خرابات بگویند که هشیار کجاست Her ki âmed be cihân nakş-i harâbî dâred/ Der harâbât be-gûyîd ki huşyâr kocâ-est Bu cihâna gelen herkes harap olmak ile ma'luldür. / Söyleyin! Meyhânede sarhoş olmayan nerededir?

27/1	در دیر مغان آمد، یارم قدحی در دست/ مست از می و میخواران از نرگس مستش مست Der deyr-i mugân âmed yârem kadehî der dest/ Mest ez mey ü mey-hârân ez nergis-i mesteş mest Sevgilim elinde kadehle meyhâneye geldi/ O şaraptan, şarap içenlerse onun gözlerinden sarhoş oldular.
29/1	ما را ز خیال تو چه پروای شراب است؟ خُم گو سر خود گیر، که خُمخانه خراب است Mâ râ zi hayâl-i tu çe pervây-ı şarâb est/ Hum gû ser-i hod gîr ki hum-hâne harâb est Biz senin hayalin varken şaraptan niçin çekinelim?/ Şarap kendi haline baksın çünkü meyhâne harâb olmuştur.

37/3	چه گویم ات که به میخانه دوش مست و خراب/ سروش عالم غییم چه مزدها داده است Çe guyem-et ki be meyhâne dûş mest u harâb/ Sürûş-ı âlem-i gaybem çe müjde-hâ dade-est. Dün meyhânede mest ve harap bir halde iken/ Gayb âleminin meleği bana ne müjdeler vermiştir.
47/1	به کوی میکده هر سالکی که ره دانست/ دری دگر زدن اندیشه ای تبه دانست Be kûy-i meykede her sâlikî ki reh dânist/ Derî diger zeden endişe-î tebe dânist Meyhâneye yolunu bilen her sâlik/ Başka bir kapıyı çalmayı abes görür.
47/3	بر آستانه میخانه هر که یافت رهی/ ز فیض جام می اسرار خانگاه دانست Ber âsitâne-i meyhâne her ki yâft rehî/ Zi câm-ı mey esrâr-ı hânkâh dânist Meyhâne kapısına kim yol bulmuş ise/ Şarap kadehinde meyhâne sırrını görmüştür.
53/1	منم که گوشه میخانه خانقاه من است/ دعای پیر مغان ورد صبحگاه من است Menem ki gûşe-i meyhâne hânkâh-ı men est/ Duâ-i pîr-i mugân vird-i subh-gâh-ı men est

	Benim tekkem meyhâne köşesidir./ Meyhâne pîrinin duâsını ben sabah vakti virt edinmişimdir.
53/3	ز پادشاه و گدا فار غم بحمدالله/ گدای خاکِ در دوست، پادشاه من است Zi pâdişâh u gedâ fâriğem bi-hamdillâh/ Gedây-ı hâk-i der-i dûst pâdişâh-ı men est Elhamdülillâh padişah ve dilenciden kurtulmuşum./ Dost kapısının toprağının dilencisi benim padişahımdır.
53/4	غرض ز مسجد و میخانهام وصال شماست/ جز این خیال ندارم خدا گواه من است Garaz zi mescit ü meyhâne visâl-i şomâ-est/ Coz îñ hayâl nedârem hudâ güvâh-ı men est Mescit ve meyhâneye gitmekten murat sizin visâlinizdir. / Allah şahidimdir bundan başka bir hayalim yoktur.
64/5	به نیم جو نخرم طاق خانقاه و رباط/ مرا که مصطبه ایوان و پای خُم طنبیست Be nîm cû ne-harem tâk-ı hânkâh u ribât/ Merâ ki mestabe-i eyvân ü pâ-y-ı hum tanebî-est Tekke ve ribât kubbesi benim gözümde yarım buğday etmez/ Benim için şarabın yanı yani meyhane kıymetlidir.
65/8	زاهد شراب کوثر و حافظ پیاله خواست/ تا در میانه خواسته کردگار چیست Zâhit şârâb-ı kevser ü Hâfız piyâle hâst/ Tâ der meyâne hâste-i kird-gâr çîst Zâhit kevser şarabını Hâfız ise kadehi istemektedir./ Bu ikisi arasında Allah'ın murâdı nedir?

69/9	گر پیر مغان مرشد من شد چه تفاوت/ در هیچ سری نیست که سری ز خدا نیست Ger pîr-i muğân mürşid-i men şod çe tefâvût/ Der hiç serî nîst ki sırrî zi hüdâ nîst
------	--

	Eğer pîr-i muğan benim mürşidim olsa bunda ne vardır/ Hiçbir insan yoktur ki onda Hüdâ' nın sırrı olmasın.
71/10	بنده پیر خراباتم که لطفش دایم است/ ور نه لطفِ شیخ و زاهد، گاه هست و گاه نیست Bende-i pîr-i harâbâtem ki lutfesh dâim est/ Ver ne lutf-i şeyh ü zâhit gâh hest ü gâh nîst Lütfü dâim olan meyhâne pîrinin bendesiyim/ lütufları bir var bir yok olan Şeyh ve Zâhit' in değil.
76/3	چرا ز کوی خرابات روی برتابم/ کز این بهم، به جهان هیچ رسم و راهی نیست Çerâ zi kûy-i harâbât rûy ber-tâbem/ Kez îñ behem be cihân hîç resm ü râhî nîst Niye meyhânededen yüz çevireyim?/ Benim için meyhâne yolundan daha iyi bir yol yoktur.
101/8	بیا بیا که زمانی ز می خراب شویم/ مگر رسم به گنجی در این خراب آباد Beyâ beyâ ki zemânî zi mey harâb şevîm/ Meger resîm be gencî der îñ harâb-abâd Gelin gelin ! Ki bir süreliğine şaraptan harâp olalım/ Belki bu sayede bu meyhânede bir hazîneye ereriz.
111/5	من ز مسجد به خرابات نه خود افتادم/ اینم از عهدِ ازل حاصلِ فرجام افتاد Men zi mescit be harâbât ne hod oftâdem/ Înem ez ahd-i ezel hâsıl-ı fercâm oftâd Ben mescitten meyhâneye kendim düşmedim/ Beni buraya ezeldeki hüküm düşürdü.
115/2	چو مهمانِ خراباتی به عزت باش با رندان/ که دردِ سر کشی جانا، گرت مستی خمار آرد Çü mihmân-ı harâbâtî be izzet bâş bâ rindân/ Ki derd-i ser keşî câna geret hümâr âred

	Meyhâneye misafir olduğunda rintlere hürmetkâr ol! / Ey güzel eğer sana sarhoşluk gelirse sonra başın ağrır.
116/7	کسی که از ره تقوا قدم برون ننهاد/ به عزم میکند اکنون ره سفر دارد Kesî ki ez reh-i takvâ kadem burûn ne-nehâd/ Be azm-i meykede eknûn reh-i sefer dâred Ayağını takva yolundan dışarı koymayan kimse/ Şimdi meyhane yoluna azmetmektedir.
118/2	آبی که خضر حیات از او یافت/ در میکند جو، که جام دارد Âbî ki hıızr hayât ez û yâft/ Der meykede cû ki câm dâred Hızır'ın hayat bulduğu suyu/ Meyhânede ara! O kadehin içindedir.

125/8	با خرابات نشینان ز گرامات ملاف/ هر سخن وقتی و هر نکته مکانی دارد Bâ harâbât neşînân zi kerâmet melâf/ Her sohen vaktî ve her nükte mekânî dâred Meyhânede oturanlara kerametten bahsetme!/ Her sözün bir yeri ve zamanı vardır.
127/6	رطلِ گرانم ده ای مریدِ خرابات/ شادی شیخی که خانقاه ندارد Rıtl-ı girânem deh ey mürîd-i harâbât/ Şadî-i şeyhî ki hânkâh ne-dâred Ey harâbâtın mürîdi! Benim büyük kadehimi ver! / Tekkesi olmayan şeyhin selâmeti için...
131/2	ثوابِ روزه و حج قبول آن کس برد/ که خاک میکند عشق را زیارت کرد Sevâb-ı rûze ve hac kabul-i ân kes bered/ Ki hâk-i meykede-i aşk râ ziyâret kerd O kişinin haccı ve orucu kabul olmuştur. / O aşk meyhanesinin toprağını ziyaret eder.
131/3	مقامِ اصلی ما گوشه خرابات است/

	خداش خیر دهداد آن که این عمارت کرد Mukâm-ı aslî-i mâ kûşe-i harâbât est/ Hodâ-ş hayr dehâd ân ki în imâret kerd Bizim aslî vatanımız meyhâne köşesidir./ Orayı kim imar ettiyse Allah ona hayır versin.
132/1	به آب روشن می عارفی طهارت کرد/ عَلَى الصَّبَّاح، که میخانه را زیارت کرد Be âb-ı rûşen-i mey ârifi tahâret kerd/ Âle's-Sabûh ki meyhâne râ ziyâret kerd Şarap parlaklığının suyu ârifi temizledi/ Sabah vakti ki o sabah vakti meyhâneyi ziyâret etmişti.
143/1	به سِرِّ جام جم آنکه نظر توانی کرد/ که خاکِ میکده گُلِ بَصَرِ توانی کرد Be sırr-ı câm-ı cem ân-geh nazar tevânî kerd/ Ki hâk-i meykede kuhl-i basar tevânî kerd O zaman Cem kadehinin sırrı gözünü açar/ O zaman ki meyhâne toprağını gözüne sürme yaptığın andır.
143/4	گدایی در میخانه طُرفه اِکسیرِ است/ گر این عمل بگنی خاک زر توانی کرد Gedâi der-i meyhâne torfe iksiri-est/ Ger în amel be-konî hâk zer tevânî kerd Meyhâne kapısında dilencilik büyük bir iksirdir./ Eğer bunu yapabilirsen toprağı altın edebilirsin.
158/2	تا به غایت ره میخانه نمی دانستم/ ور نه مستوری ما تا به چه غایت باشد Tâ be-gâyet reh-i meyhâne ne-mî dânistem/ Ver ne mestûrî-i mâ tâ be gâyet bâşed Çok uzun zamandır meyhâne yolunu bilmiyordum/ Yoksa bu gelmeyişim gûnahtan kaçışımdan kaynaklanmıyor.
162/5	بیا ای شیخ و از خُمخانه ما/ شرابی خور که در کوثر نباشد

	Beyâ ey şeyh ü ez hum-hâne-i mâ/ Şarâbî hor ki der kevser ne-bâşed Ey Şeyh! Bizim meyhânemize gel!/ Kevserde bulamayacağın bir şarap iç!
167/10	ز راه می‌کده یاران عنان بگردانید/ چرا که حافظ از این راه رفت و مفلس شد Zi râh-ı meykede yârân inân ber-gerdânîd/ Çerâ ki Hâfız ez ân râh reft ü müflis şod Ey dostlar! Meyhâne yolundan yüz çevirin! / Çünkü Hâfız bu yoldan gitmiş ve nihayetinde müflis olmuştur.
170/1	زاهد خلوت نشین دوش به میخانه شد/ از سر پیمان برفت با سر پیمانه شد Zâhid-i halvet-nişîn dûş be meyhâne şod/ Ez ser-i peymân be-reft bâ ser- i peymâne şod Halvette oturan zâhit dün meyhâneye geldi/ Daha önce verdiği sözü unuttu ve kadehin başına oturdu.
175/8	ز خاتقاه به میخانه می‌رود حافظ/ مگر ز مستی زهد ریا به هوش آمد Zi hankâh be meyhâne mî reved Hâfız/ Meger zi mestî-i züht-i riyâ be hûş âmed Hâfız tekkeden meyhâneye gitti/ Sanki züht ve riyâ sarhoşluğu gidip akıl başa geldi.
182/5	زاهد از کوچه رندان به سلامت بگذر/ تا خرابت نکند صحبت بدنامی چند Zâhit ez kûçe-i rindân be selâmet be-gozer/ Tâ harâbet ne-koned sohbət-i bednâmî çend Zahit! Rintlerin yanından selâmete git! / Ki kötü isimlilerle arkadaşlık etmek seni de bozmasın
182/7-8	ای گدایان خرابات خدا یار شماست/ چشم انعام مدارید ز انعامی چند Ey gedâyân-ı harâbât hudâ yâr-i şomâ-est/ Çeşm-i inâm me-dârîd zi inâmî çend

	Ey meyhânenin dilencileri Allah sizin dostunuzdur/ Siz bu nimet içinde gözünüzü başka yere çevirmeyin پیر میخانه چه خوش گفت به دُردی کش خویش/ که مگو حالِ دلِ سوخته با خامی چند Pîr-i meyhâne çe hûş goft be durdî keş-i hûyeş/ Ki me-gû hâl-i dil-i sûhte bâ hâmî çend Meyhânenin pîri kendi sarhoşuna ne güzel söyledi/ Gönlü yanık olanların hâlini hamlara söyleme!
184/1	دوش دیدم که ملایک در میخانه زدند/ گِلِ آدمِ پسرشُتند و به پیمانه زدند Dûş dîdem ki melâyik der-i meyhâne zedend/ Gil-i âdem be-sereştend ü be peymâne zedend Dün gece melekler meyhânenin kapısına geldiler/ Âdemîn çamurunu ondan aldılar ve orada şekil verdiler.
188/3	ز عطر حور بهشت آن نَفَس برآید بوی که خاکِ میکده ما عبیرِ جیبِ کند Zi itr-i hûr-i beheşt ân nefes ber-âyed bûy/ Ki hâk-i abîr cîb koned Cennetin güzel hurilerinden gelen ıtır kokusu/ Meyhanenin toprağını kendilerine sürmelerinden ileri gelir.
195/8	بیا به میکده و چهره ارغوانی کن مرو به صومعه کآنجا سیاه کارانند Beyâ be meykede ve çehre erguvânî kon/ Me-rev be savmea kâncâ siyâh-kârânend Meyhâneye gel ve yüzünü kırmızı hâle getir. / İbâdethâneye gitme orada kötü iş yapanlar vardır.
196/10	بگذر به کوی میکده تا زُمره حضور اوقاتِ خود ز بهر تو صرفِ دعا کنند Be-gozer be kûy-i meykede tâ zümre-i huzûr/ Evkât-ı hod zi behr-i tu sarf-ı duâ konend

	Meyhâne köyüne dâhil ol! Ki huzûr ehline karışasın!/ O huzûr ehli kendi zamanlarını senin için dua ederek geçirir.
198/5	گفتم هوای می‌برد ز دل گفتا خوش آن گسان که دلی شادمان کنند Goftem hevây-ı meykede gam mî bered zi dil/ Goftâ hûş ân kesân ki dilî şâd-mân konend. Meyhâne havası gönülden gamı götürür dedim/ O da gönlü şâd olan kişiye ne mutlu! Dedi.
199/7	بر در میخانه عشق ای ملک تسبیح گوی گاندن آنجا طینتِ آدم مُحَمَّر می‌کنند Ber der-i meyhâne-i aşk ey melek-i tesbîh-gûy/ Kânder âncâ tıynet-i âdem muhammer mî konend Ey tespîh eden melek! Aşk meyhânesinin kapısında/ Âdem'in tıynetinin hamuru yoğruldu.
201/8	قدم منه به خرابات جز به شرطِ ادب که سالکان درش محرمان پادشهند Kadem meneh be harâbât coz be şart-ı edep/ Ki sâlikân-ı dereş mahremân-ı pâdişâhend Meyhâneye edepsiz bir şekilde adımını atma!/ O kapının sâlikleri padişâhın mahremleridir.
202/1	بُود آیا که در میکردها بگشایند گره از کار فروبسته ما بگشایند Boved âyâ ki der-i meykede-hâ be-goşâyend/ Gereh ez kâr-ı furû-beste-i mâ be-goşâyend Acaba meyhânenin kapısı açılacak mı? / Bizim kötü kaderimizin önündeki düğüm çözülecek mi?
203/1	سال‌ها دفتر ما در گرو صہبا بود رونق میکرده از درس و دعای ما بود Sâl-hâ defter-i mâ der gerû sahbâ boved/ Revnak-ı meykede ez ders u duây-ı mâ boved

	Yıllardır bizim defterimiz kadehin içinde kaldı. / Meyhânenin revnâkı bizim ders ve duâmızdan ileri geldi.
205/1	تا ز میخانه و می نام و نشان خواهد بود سر ما خاکِ رَه پیر مُغان خواهد بود Tâ zi meyhâne vü mey nâm ü nişân hâhed bûd/ Ser-i mâ hâk-i reh-i pîr-i mugan hâhed bûd Meyhane ve şaraptan bizim ismimiz böyle anılacak/ Bizim başımız pîr-i mugânın geçtiği yolun toprağı olacak.
207/6	دوش بر یادِ حریفان به خرابات شدم خُم می دیدم، خون در دل و پا در گل بود Dûş ber yâd-ı harîfân be harâbât şodem/ Hom-i mey dîdem hûn der dil ü pâ der gil boved Dûn dostların hatırasıyla meyhâneye gittim/ Şarap tortusunu görünce gönül kan ile doldu ayak ise çamura battı.
209/4	سر ز حسرت به در میکردها برکردم چون شناسای تو در صومعه یک پیر نبود Ser zi hasret be der-i meykede-hâ ber-kerdem/ Çün şenâsây-i tu der savmea yek pîr nebûd Hasretle meyhanelere gittim/ Zira ibadethanede Hakkı gerçekten tanıyan bir pîre rastlamadım.
214/5	بر آستان میکرده خون می خورم مدام روزی ما ز خوانِ قَدَر این نواله بود Ber âstân-ı meykede hûn mî horem müdâm/ Rûzî-i mâ zi hân-ı kader îñ nevâle bûd Dâimâ meyhâne kapısında kan içiyorum/ Kader sofrasından bizim rızkımıza bu nevâle düştü.
215/1	به کوی میکرده یا رب سحر چه مشغله بود؟ که جوش شاهد و ساقی و شمع و مشعله بود Be kûy-i meykede yâ rab seher çe meşgale bûd/ Ki cûş-i şâhid ü sâkî ü şem'u meş'ale bûd

	Ya rab! Seher vaktinde meyhâne köyünde ne yapılıyordu./ Sevgili, sâkî, mum ve meş'ale coşmuş halde idi.
220/7	حافظ به کوی میکده دایم به صدق دل چون صوفیان صومعه دار از صفا رود Hâfız be kûy-i meykede dâim be sıdk-ı dil/ Çün sûfiyân-ı savmea-dâr ez safâ reved Hâfız! Meyhâne bucağında daima kalp doğruluğu ile dur/ Çünkü tekkenin sûfileri safâdan/saflıktan uzaklaşmışlardır.
226/3	خواهم شدن به میکده گریان و دادخواه کز دست غم خلاص من آن جا مگر شود Hâhem şoden be meykede giryân ü dâd-hâh/ Kez dest-i gam halâs-ı men ân câ meğer şeved Niyâz eder halde ve ağlayarak meyhâneye gittim/ Çünkü benim gamdan halâs olmam belki oradan olur!
232/son	غفلت حافظ در این سراچه عجب نیست هر که به میخانه رفت بی خبر آید Gaflet-i Hâfız der î n serâçe aceb nîst/ Her ki be meyhâne reft bî-haber âyed Bu sarayda Hâfız'ın gafletine şaşırmmamak gerek/ Kim ki meyhâneye gitti kendinden habersiz oldu.
252/1-2	گر بُود عمر، به میخانه رَسَم بار دگر بجز از خدمت رندان نکم کار دگر Ger boved ömr be meyhâne resem bâr-ı diger/ Be-coz ez hizmet-i rindân ne-konem kâr-ı diger Eğer bir ömrüm daha olursa yine meyhânede geçiririm/ Rintlere hizmet etmekten başka bir iş tutmam! خُرَّم آن روز که با دیده گریان پرَوم تا زم آب در میکده یک بار دگر Hürrem ân rûz ki bâ dîde-i giryân be-revem/ Tâ zi nem- i âb der-i meykede yek bâr-ı diger

	O ne mutlu gündür! Ki ağlayan gözlerle meyhâneye giderim/ Gözyaşlarım yeniden meyhâne kapısına ulaşır.
254/5	زاهد اگر به حور و قصور است امیدوار مارا شرابخانه قصور است و یار حور Zâhit eger be hûr ü kusûr est ümîd-vâr/ Mâ râ şarâb-hâne kusûr est ü yâr hûr Zâhit hûri ve cennet köşklerini ümit ediyor/ Bizim içinse meyhâne köşk hûrî ise sevgilidir.
260/5	صوفی که بی تو توبه ز می کرده بود، دوش بشگست عهد، چون در میخانه دید باز Sûfî ki bî tu tevbe zi mey kerde bûd/ Be-şekest ahd çûn der-i meyhâne dîd bâz Sûfî sensiz şaraba tövbe etmiş idi/ Ahdi bozuldu çünkü meyhânenin kapısı yeniden açıldı.
262/7	گِردِ بیْتُ الحَرَامِ حُمُ حَافِظ گر نمیرد به سر بیوید باز Gird-i beytü'l-harâm hum Hâfız/ Ger ne-mîred be ser be-pûyed bâz Ka'be' nin tavafı şaraptır Hâfız/Ömrüm oldukça ben yine meyhaneyi tavaf edeceğim.
263/3	ز کوی میکده برگشته‌ام ز راهِ خَطَا مرا دگر ز کَرَمِ بارِ صواب انداز Zi kûy-i meykede ber-goşte-em râh-ı hatâ/ Merâ diger zi kerem bâ reh-i savâb endâz Meyhâne bucağından hata yoluna döndüm/ O kereminden beni tekrar doğru yola döndürdü.
263/7	مَهْل که روز وفاتم به خاک بسپارند مرا به میکده بَر، در حُمِ شراب انداز Me-hil ki rûz-i vefâtem be hâk be-sepâred/ Merâ be meykede ber der hum- i şarâb endâz Vefat gününde beni toprağa koyarken üzülme/ Beni meyhânede şarabın içine bırak

266/7	بیا که هاتِف میخانه دوش با من گفت که در مقام رضا باش و از قضا مگریز Beyâ ki hâtif-i meyhâne dûş bâ men goft/ Ki der makâm-ı rızâ bâş ü ez kazâ me-gorîz Gel! Meyhâne'nin hâtifi bana dün dedi ki/ Rızâ makamında ol! Kaderden kaçma!
272/2	زان باده که در میکده عشق فروشند ما را دو سه ساغر بده و گو رمضان باش Zân bâde ki der meykede-i aşk furûşend/ Mâ râ du se sâğar bede ü gû ramazân bâş O şaraptan ki o şarabı aşk meyhânesinde satarlar./ Bize iki üç kadeh ver ve ramazan oldu de!
299/6	فریب دختر رز طرفه میزند ره عقل مباد تا به قیامت خراب طارم تاک Ferîb-i dohter-i rez turfe mî zened reh-i akl/ me-bâd tâ be kıyâmet harâb târem-i tâk Şarabın hilesi akli öyle bir götürüyor ki/ Kıyamete kadar üzümün asması var olsun!
299/7	به راه میکده حافظ خوش از جهان رفتی دعای اهل دلت باد مونس دل پاک Be râh-ı meykede Hâfız hûş ez cihân refî/ Duây-ı ehl-i dilet bâd mûnis-i dil-i pâk Meyhâne yolunda Hâfız'ın akli cihandan geçti/ Pak gönlün dostu ve gönül ehlinin duası sana olsun.
317/7	تا شدم حلقه به گوش در میخانه عشق هر دم آید غمی از نو به مبارکبادم Tâ şodem halka be gûş-i der-i meyhâne-i aşk/ Her dem âyed gamî ez nev be mübârek-bâdem Aşk meyhânesinin kapısının kulağına halka olsaydım/ Ki bana gam geldiği her zaman her seferinde mübârek olsun derdim.
321/5	قسمت حوالتم به خرابات می کند

	هر چند کاین چُنین شدم و آن چُنان شدم Kısmet-i havâletem be harâbât mî koned/ Her çend ki ân çenîn şodem ü ân çenân şodem Benim kısmetimin tamamını meyhâneye verdiler/ Her ne kadar bazen orada bazen burada olsam da...
326/1	در نهانخانهٔ عِشرتِ صَنَمی خوش دارم کز سر زلف و رُخْش، نعل در آتش دارم Der nihân-hâne-i işret sanemî hûş dârem/ Kez ser-i zûlf ü ruhaş na'l der âteş dârem İşret meyhânesinde bir güzel sevgilim var/ Onun yüzü ve saçından dolayı ben de ateşe düştüm.
327/7	الا ای پیرِ فرزانه، مَکُن عییم ز میخانه که من در تَرکِ پیمانه دلی پیمان شکن دارم Elâ ey pîr-i ferzâne me-kon aybem zi meyhâne/ Ki men der terk-i peymâne dilî peymân-şeken dârem Ey bilgin pîr! Beni meyhânedan dolayı ayıplama!/ Çünkü ben şarabı terk etme hususunda ahit bozan bir gönle sahibim.
331/5	به فریادم رَس ای پیرِ خرابات به یک جرعه جوانم کن که پیرم Be feryâdem res ey pîr-i harâbât/ Be yek cur'a cevânem kon ki pîrem Ey meyhânenin pîri! Feryâdıma yetiş/ Bana bir yudum gençlik içkisi sun! Çünkü yaşı oldum.
333/4	خدای را مددی ای رفیقِ رَه تا من به کویِ میکده دیگر عَلمِ برافرازم Hudây râ mededî ey refîk-i reh tâ men/ Be kûy-i meykede dîger alem ber-efrâzem Allah için meded et ey yol arkadaşı! Çünkü ben/ Artık meyhâne bucağında alemini yakıyorum.
335/1	در خراباتِ مُغانِ گر گذر افتد بازم حاصلِ خرقه و سجاده، روانِ دربازم

	Der harâbât-ı mugân ger gozer oftêd bâzem/ Hâsıl-ı hırka vü seccâde revân der-bâzem Eger meyhane yoluna yine yolum düşerse/ Seccade ve hırkadan hasıl olan her şeyi bırakırım.
335/2	حلقه توبه گر امروز چو زُهَّاد زَنَم خازن میکند فردا نَکند در، بازَم Halka-i tevbe ger imrûz çü zühhâd zenem/ Hâzin-i meykede ferdâ ne-koned der bâzem Her ne kadar bugün zahitlerin meclisinde tevbe ediyor olsam da/ Yarın meyhane bucağında olarım.
346/3	عشق دردانهست و من غَوَّاص و دریا میکند سر فرو بُردم در آن جا تا کجا سر بُرُکنم Aşk dürdâne-est ve men gavvâs ve deryâ meykede/ Ser furû-bordem der ân câ tâ kocâ ser ber-konem Aşk inci tanesidir, ben dalgıç ve meyhâne denizdir./ Ben nihayete ulaşmak için başımı denize soktum.
349/6	من که ره بُردم به گنج حُسن بی‌پایان دوست صد گدای همچو خود را بعد از این قارون کنم Men ki reh bordem be genc-i hüsn-i bî-payân dûst/ Sad gedây-ı hemçü hod râ ba'd ez ân Kârun konem. Ben dostun nihayetsiz güzelliğine varan bir yolu buldum/ Bu bilgimle dosta gitmeye çalışan yüzlerce dilenciye Kârun ederim.
404/1	می‌فکن بر صف رندان نظری بهتر از این بر در میکند می‌کن گذری بهتر از این Mî feken ber saf-ı rindân nazarî bihter ez ân/ Ber der-i meykede mî kon gozerî bihter ez ân Rintler tarafına bak bu daha iyidir/ Meyhnâne kapısından geç bu daha iyidir.
405/1	به جان پیر خرابات و حق صحبت او که نیست در سر من جز هوای خدمت او

	Be cân-ı pîr-i harâbât ve hakk-ı sohbet-i û/ Ki nîst der ser-i men coz hevây-ı hizmet-i û Meyhâne Pîr' inin canına ve sohbetine yemin olsun ki/ Benim ona hizmet etmekten başka bir hayalim yoktur.
405/4	بر آستانه میخانه گر سری بینی مزن به پای که معلوم نیست نیت او Ber âsitâne-i meyhâne ger sırrı bînî/ Mezen be pây ki ma'lûm nîst niyet-i û Meyhâne kapısında eğer bir sır görürsen/ Bir kimseye bu sırdan bahsetme çünkü onun niyetini bilemezsin.
423/1	دوش رفتم به در میکه خواب‌آلوده خرقه تردامن و سجاده شراب‌آلوده Dûş refتم be der-i meykede hâb-âlûde/ Hırka ter-dâmen ü seccâde şarâb-âlûde Dün uykulu bir halde meyhâneye gittim/ Hırka ıslak seccâde şaraba boyanmış halde idi.
427/son	حدیث مدرسه و خاتمه مگوی که باز فتاد در سر حافظ هوای میخانه Hadîs-i medrese vü hân-kâh megûy ki bâz/ Fotâd der ser-i Hâfız hevây-ı meyhâne Medrese ve tekkeden bahsetme çünkü yine/ Hâfız'ın akli meyhâneye düşmüştür.
466/son	چون پیر شدی حافظ از میکه بیرون آی رندی و هوسناکی در عهد شباب اولی Çün pîr şodî Hâfız ez meykede bîrûn ây/ Rindî ve heves-nâkî der ahd-i şebâb evlâ Artık yaşlandın Hâfız meyhâneden dışarı gel/ Rintlik ve heves peşinde koşmak gençlik çağında daha iyidir.
471/3	بیا که خرقه من گر چه رهن میکه‌هاست ز مال وقف نبینی به نام من درمی

	Beyâ ki hırka-i men ger çe rehn-i meykede-hâ est/ Zi mâl-i vakıf nebînî be nâm-ı men der mey Gel ki benim hırkamın meyhaneye rehin olduğunu gör!/ Benim şarap içinde gördüğün ismimi vakıf malında göremezsın!
471/6	دلم گرفت ز سالوس و طبل زیر گلیم به آن که بر در میخانه برکشم علمی Dilem gereft zi sâlûs ü tabl zîr gelîm/ Beh ân ki ber der-i meyhâne ber- keşem alemî Riyâkar kimselerin sahte züht ve takvalarından gönlüm sıkıldı/ Meyhâne bucağına gitmek benim için daha iyidir.
483/10	ره میخانه بنما تا ببرسم مآل خویش را از پیش بینی Reh-i meyhâne be-nümâ tâ be-porseme/ Mâl-i hûyeş râ ez pîş bînî Bana meyhanenin yolunu göster de sorayım/ Kendi varlığını ortadan kaldırmış kimseye...
488/1	سحرم هاتف میخانه به دولتخواهی گفت بازای که دیرینه این درگاهی Seherem hâtif-i meyhâne be devlet-hâhî/ Goft bâz-ây ki dîrîne in dergâhî Seher vakti meyhanenin hatifi bana şöyle seslendi/ Bu eski dergâha geri gel!
488/3	بر در میکده رندان قلندر باشند که ستانند و دهند افسر شاهنشاهی Ber der-i meykede rindân kalender bâşend/ Ki setânend ü dehend efser-i şâhân-şâhî Meyhane kapısında rintler kalender dururlar/ Cihanın büyük hükümdarlarından daha kuvvetlidirler.
488/5	سر ما و در میخانه که طرف بامش به فلک بر شد و دیوار بدین کوتاهی Ser-i mâ ve der-i meyhâne ki taraf bâmeş/ Be felek ber şod ü dîvâr bedîn kûtâhî

	Bizim başımız ve meyhane/ Bu kadar kısa bir duvara sahip olduğu halde çatısı felektedir.
490/9	این حدیثم چه خوش آمد که سحرگه می‌گفت بر در می‌کده‌ای با دف و نی ترسایی În hadîsem çe hûş âmed ki seher-geh mî goft/ Ber der-i meykede-î bâ def ü ney ü tersâyî Seher vakti söylediğim bu söz ne güzeldir!/ Tersâ, ney ve def ile beraber meyhânenin kapısına gidelim.

Şeyhî

Şeyhî'nin meyhâneye dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo.3.3. 9

2/5	Tutdı cihânı zerk ü riyâ âfiyet bulan/ Mey-hâne gûşesindeki halvet-nişin ola
23/5	Egerçi gûşe-i mihrâba girdi hûnî gözün/ İder rumûz ile mey-hâneye işâretler
79/3	Eyledi gözde hayâl-i çeşm-i mahmûrun vatan/ Kâfir-i mestün belî yiri müdâm mey-hânedür
112/4	Çün müflis ü mahmûr iderem azm-i harâbât/ Redd eyler ise sâkin-i mey-hâne ne müşkil
124/1	Yine rindâne gelün azm-i harâbât idelüm/ Pîr-i mey-hâne ile zikr-i münâcât idelüm
125/6	Riyâ vü zerkı kogıl didi pîr-i mey-hâne/ Mevâ'izin işidicek hatîbe benzetdüm
138/4	Kanı bir ehl-i fütüvvet ki kerem bâbından/ Göstere meykede küncinde mürüvvet kapusın
169/1	Can h'ânını gel ışk ile mey-hâneden iste/ Kâmın dü cihânun leb-i cânâneden iste
169/2	Ger bini harâbâtda ser-mest görürisen/ Var cürmini sen sâğar u peymâneden iste

169/4	Çün savma'aya vardun u yârı bulamadun/ Şâyed bulasın gel berü mey-hânedan iste
197/1	Eydün şehe ki hıdmete geldi kemînesi/ Redd itmesün çü pür kerem oldı hazînesi

Kemal Ümmî

Kemal Ümmî'nin meyhâneye dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo.3.3. 10

89/10	Hubb-ı dünyâ mey-i Şeytân'dur içüb yime harâm/ Kim helâl ola sana maşrab-ı meyhâne gönül
-------	--

Fatih Sultan Mehmet

Fatih Sultan Mehmet'in meyhâneye dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo.3.3. 11

34/1	Behişt gibi oldı harâbât sahnı vesî'/Ki anda muğ-beçeler var ki hûr-şekl ü bedî'
34/3	Sâfâ ile ire mi anda tîre-dil sûfî/ Meger mübeddel ide eylüge hısâl-i şenî'
34/5	O mülke vü anun ehline iriş ey Avnî/ Bu devr ehline bakma eger şerîf ü vazî
35/1	Makâm-ı me'men-i meyhâne pîr-i deyr-i şefîk/ Kime ki ola müyesser nasîbidür tevîk
41/6	Avnîyâ rindân harâbât içre ayş itmek içün/ Arsa-i âlem ana sahn ü felek eyvân gerek
53/1	Yine mestâne gelün azm-i harâbât idelüm/ Hizmet-i pîr-i mugân ile mübâhât idelüm
54/2	Sadr-ı meyhânede rindân ile bezm eyleyüben/ Taht-ı Kâvûsa geçüp işret ile Cem olalum

56/9	Bu dâr'ül-hâdise içre niçe gün durmağ olursa/ Hemân yeğdür ki Avnî idesün meyhâneyi me'men
62/5	Leşker-i gam şâh-ı ıška niçe bulsun dest-res/ Avnîyâ meyhâne gibi bir hisârum var iken
69/2	Ey pîr-i deyr ehl-i harâbâtı mahrem it/ Keşf eyle bâde sırrını terk it behâneyi

Dede Ömer Rûşenî

Dede Ömer Rûşenî'nin meyhâneye dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo.3.3. 12

42/5	Taşradan zâhid-i hod-bîn ne bilür lezzetini/ Işk mey-hânesi içinde olan gulgulenün
61/3	Bize mey-hâne bucagı sana uçmak zâhidâ/ Biz sarâyın ihtiyâr eylemişüz dehlizi sen
85/3	Olam dürdî-keş-i mey-hâne-i ışk/ Çekem zâhid gözine karşı câmı
85/5	Olam evbâş u ayyâş u nazar-bâz/ Dutam mey-hâne küncinde makâmı

Cem Sultan

Cem Sultan'ın meyhâneye dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo.3.3. 13

59/3	Çeşmün hayali zülfüne uğrar gelür dile/ Ayyardur ki her gice meyhânedен gelür
59/7	Çeşmün şu resme mest ü harab eyledi Cem'i/ Her kim görürse dir ki bu meyhânedен gelür

107/5	La'lün meyi hevâsıyla Cem ölse toprağı/ Meyhânelerde yâ kadeh ü yâ sebû olur
212/2	Leblerün aksi tutaldan çeşm-i hûninde vatan/ Gûşe-i meyhâne her-dem hâne-gâhumdur benüm
262/5	Gâh deyre varuram geh mescidi/ Ya'ni kim yârı araram kû-be-kû
329/2	Zâhit ki ta'n iderdi mey-i ışka dün ü gün/ Mey-hâne içre başda sebûdur imâmesi

Ahmet Paşa

Ahmet Paşa'nın meyhâneye dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo.3.3. 14

2/3	Bir nazarda kimyâ etmek dilerse toprağı/ Hâkini mey-hânenin kuhl-i basar kıl dâ'imâ
92/4	Ey şarâb-ı nâb içip azm-i harâbât eyleyen/ Her kime ugrarsan anun hânesi virân olur
132/4	Bir söz açmış yanılıp râz-ı lebinden mey-füruş/ Kim şarab ol şevkden hum-hânedede cûş eylemiş
144/8	Leblerin esrârını mey-hânededen sormak gerek/ Gayb-bin çoktur ve likin kâşif-i esrâr yok
279/7	Derd-i dil mey-hânesinde nakd-i cân olur telef/ Hey demezsen Ahmed'â şol çeşm-i şâhid-bâzına
303/2	Şarâb-ı âşkımın hum-hânesinde/ Dü-alem devrine bir kâse düşdi
317/8	Çektim firâkın savmını erdim cemâlin ıydına/ Aç leblerin mey-hânesin ney gibi nâlân et beni

Necâti Beg

Necâtî Bey'in meyhâneye dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo.3.3. 15

9/3-4	Şol şehir içinde tırma ki hâzık tabîb yok/ Bir dahi şol mahalle ki meyhâne olmaya Şenlik hemîşe künc-i harâbât içindedür/ Genc ola mı şu yerde ki vîrâne olmaya
11/2	Gel mey-kede cenâbına mest ol şu resme kim/ Reşk ide künc-i şavma'ada ehl-i hâl ana
19/7	Gâh mescid gösterür geh mey-kede/ Olmaduk biz ışkun ile bir yana
80/2	Yüri var mey-kedede karşuma gelme nâsih/ Ki elüme sâgar alıcak gözüme kan görünür
120/1	Zâhidâ adı harâbâtun cihân-âbâddur/ Bu esâs-ı mey-kede bir kâfir-bünyâddur
155/7	Meyhânelere küp düşer iken yine sofî/ Mescidde varub bâde-i hamrâyî kınarlar
157/2	Gam-ı zemândan emîn olmaga sana ey dil/ Harîm-i dergeh-i pîr-i mugân penâh yiter
223/8	Ey Necâtî kadehi hörmî ile tutmayıcak/ Pîr-i meyhâne elümüze virür hörmetümüz
237/7	Necâtî mey-kede sadrına geçdi devletle/ Ne hoş bilür gör yirini vay bu devletsüz

238/3	Müdâm mey-kedelerde yatur durur sofî/ Unutdı savma'ayı ol evinde hörmetsüz
277/4	İşün altun olmag istersen harâbât ehli ol/ Vay ana kim bencileyin kimse devlet-hâhı yok
300/7	Din Necâtî gussadan gam çekmesün kim yokdürür/ Âsitân-ı mey-kede gibi penâhı kimsenün
405/3	La'l-i lebün safâsını sâgarda bulalı/ Mey-hâneler bucagını dünyâyâ virmez
425/2	Mey-kede def'i kapanmasun ölür mahmurlar/ Hayra girsün muhtesib şerr işi te'hîr eylesün
451/6	Hâtırun mey-hânede sen zikr idersen cehr ile/ Sofî umarsan ki suçun basıla gavgâ ile
458/3	Hamdü bi'llâh dostlar gam düşmanından kaçmaga/ Gûşe-i mey-hâne gibi bir hisârum var yine
496/6	Âlûde gördün ise harâbât ehlini/ Zâhirde kalma gel nazar it içersine
505/3	Şol şehir içinde durma ki hâzık tabîb yok/ Bir dahi şol mahallede mey-hâne olmaya
518/5	Bir zemân oldu ki kan ile berâber tutılır/ Bir iki rind eger mey-kedede kanlıg ide
525/1	Gönlümi virsem aceb mi sâgar ü peymâneye/ Rind olanlar nakd-i kalbi harc ider meyhâneye
551/3	Ne bilür savma'a-i gamda benüm çekdüğümü/ Yürüyüb mey-kedelerde şu ki peymâne çeke
569/5	Bugün mey-hâneyi cerr itdi vâiz/ Eline bir iki peymâne girdi

608/7	Sakınun devletlüler mey-hâne yolından ki ana/ Uğramayınca Necâtî böyle kallâş olmadı
-------	---

3.4 Rint

Hâfız'ın rintliğe dair beyitleri incelendiğinde ortaya çıkan portre şöyledir: Hâfız-ı Şîrâzî rintliği takip edilen bir yol, bir nevi mezhep olarak görmektedir. Şiirinde rintlik için “mezhep” ifadesini çok kez kullanmıştır.³⁵ Hâfız'da rintliğin özelliklerine geçmeden önce şunu belirtmek gerekir: Hâfız'ın şiirinde rint her zaman olumlu anlamda kullanılan bir kavram/tiptir. Divanında bunun aksine tek bir örnek yoktur.

Hâfız'ın zihnindeki rint tipinin özellikleri şöyledir: Rintler kendi vücutlarına bir varlık vermezler.³⁶ Bu sebeple tevazu sahibi kimselerdir³⁷. Hâfız'a göre bu tavır, adeta rintliğin şartıdır. Rintler dünyanın ve ahiretin bütün bağlarından azade olmuş kimselerdir.³⁸ Rint daima bir çaba içerisinde, bu meşrepte olan kimseler için dünyevî manada bir rahatlık ve huzur yoktur.³⁹ Rintler, dînin zâhirî ibâdetlerini yerine getirmemeleri sebebiyle günahkâr kimselerdir⁴⁰ ancak Hâfız, rintliği kaderle irtibatlı bir mesele olarak gördüğü için rintleri ma'zur görmektedir. Rintler, zâhirî günahkarlıkları sebebiyle daima eleştirilirler. Yine bu günahlardan dolayı halkın arasında kötü isimleri ile meşhur olmuşlardır. Hâfız'a göre iyi isimle anılmak rindâne tavra muhaliftir.

Yukarıda kısmen değindiğimiz kader bahsinin üzerinde biraz daha duracak olursak; Hâfız'ın, rintliğin kadere taalluk etmesi hakkındaki görüşleri için şu söylenebilir: Hâfız'a göre rintlik sonradan olma bir şey değildir. Tamamen ezel hükmüne yani kadere bağlıdır.⁴¹ Bu yönüyle Hâfız'ın rintliğe bakışı aşka bakışına çok

³⁵ H.D(319),H.D(493).

³⁶ H.D(493).

³⁷ H.D(84).

³⁸ H.D(479).

³⁹ H.D(98),H.D(470).

⁴⁰ H.D(313),H.D(417),H.D(450).

⁴¹ H.D(91), H.D(133),H.D(149),H.D(313),H.D(372),H.D(447).

benzerdir. Bu sebeple de rint ve aşk kavramını çok defa birlikte kullanmıştır.⁴² Hatta bazen bu iki kavramı aynîleştirmiştir.⁴³

Hâfız, rintliği bir mezhep, tarîkat gibi görmesi sebebiyle pîr, mürid gibi tasavvuf kültürüne ait bazı ifadeleri rintlik için kullanmıştır. Ayrıca Hâfız, rint tipinin tam karşısına “zâhit, hoca, vâiz” gibi kimseleri koymuştur. Bu kimselere sürekli tenkîdî bir gözle bakmıştır. Hâfız’ın rintlikle ilgili beyitleri incelendiğinde dikkat çeken noktalardan birisi de Hâfız’ın rintliğe dair beyitlerde şarap ve şarapla ilgili unsurlar olan: “meyhane, kadeh, pîr-i muğân” gibi ifadeleri çok kez kullanmasıdır.⁴⁴ Burada önemli diğer bir nokta ise Hâfız’ın zihnindeki rint tipinin yerinin daima meyhane olmasıdır.⁴⁵

Kendisini de bir rint olarak tanımlayan Hâfız, rintlere çok hürmet etmektedir.⁴⁶ Onun zihnindeki ideal-kemâle erişmiş insan, rint tipidir. Bu yönüyle birçok beyitte rintlere hizmet etmeyi arzuladığını ve bunu bir şeref olarak gördüğünü ifade etmiştir.⁴⁷

Rint anlam dairesi çevresinde oluşan kavram haritası şu şekildedir: zâhit, tevazu, şarap, kader, nasihat, meyhâne, aşk, günah, mezhep.

Hâfız-ı Şîrâzî’yi incelediğimiz Türk şairleri ile mukayese ettiğimizde karşımıza çıkan tablo şöyledir:

Hâfız ve Türk şairleri rindane tavırdan bahsederken aşktan da bahsetmişlerdir: H.D(135),(154),(158),(159),(311),(372),(450), C.S.D(158/7), A.P.D(81/2), F.S.M(46/5), E.R.D(35/5).

Hâfız’da ve Şeyhî’de rintliğin kadere taalluk etmesi müşterek olarak geçmiştir: H.D(91), (133),(149),(313),(372),(447), Ş.D(41/1), Ş.D(82/4).

Hâfız’da ve incelediğimiz diğer Türk şairlerinde rintlikten bahsedilen beyitlerde aynı zamanda şarap ve şarapla ilgili unsurlardan da bahsedilmiştir: H.D(149),(341),(356), C.S.D(157/3),(264/9), A.P.D(81/2),(247/1),

⁴² H.D(135), H.D(154),H.D(158),H.D(159),H.D(311),H.D(372),H.D(450).

⁴³ H.D(307).

⁴⁴ H.D(149),H.D(341), H.D(356).

⁴⁵ H.D(130), H.D(314),H.D(466).

⁴⁶ H.D(377),H.(488).

⁴⁷ H.D(314).

N.B.D(145/5),(180/4),(213/1),(525/1), F.S.M.D(5/4),(26/5),(54/2), Ş.D(82/4), (124/1), (41/5), (122/3), (141/6), (179/7), (180/2), D.Ö.R.D(26/4), (85/3).

Rintlerin mekân olarak meyhâneyi mesken edinmeleri hem Hâfız'da hem diğer Türk şairlerinde müşterek olarak geçmektedir: H.D(130), (314), (466), N.B.D(118/5), (213/1), (518/5), (525/1), F.S.M.D(41/6), (54/2), Ş.D(124/1), D.Ö.R.D(85/3).

Rintlğin kaderle irtibatlı olması Hâfız ve Şeyhî'de müşterek olarak geçmektedir: H.D(91), (133), (149),H.D(313), (372), (447), Ş.D(41/1), (82/4).

Rintlğin melâmî neşve ile ortak tarafları, Hâfız'da ve Türk şairlerinde müşterek olarak geçmektedir: H.D(98), (159), (182), (201), (227), (240), (450), C.S.D(158/7), N.B.D(118/5), (213/1), (584/4), Ş.D(120/7), D.Ö.R.D(85/1), E.R.D(96/4).

Hâfız, Necâtî Bey ve Şeyhî rintleri eleştiren kimseleri müşterek olarak tenkit etmektedir: H.D(149), H.D(188), H.D(311), H.D(417), H.D(447), N.B.D(166/6), Ş.D(41/1).

Rintlerin tam karşısında yer alan zâhit ,vaiz, hoca, sûfî gibi tipler, Hâfız'da ve incelediğimiz Türk şairlerde benzer şekilde geçmektedir: H.D(84), H.D(158), H.D(193), H.D(182), H.D(417), H.D(447), N.B.D(166/6), N.B.D(170/6), N.B.D(609/3), D.Ö.R.D(26/4), D.Ö.R.D(85/3).

Benzer Beyitler

Hâfız ve Türk şairlerinin lafzen veya manen benzer beyitleri aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir. Beyitlerde geçen müşterek kavramlar siyah renkle vurgulu halde gösterilmiştir.

Tablo.3.4. 1

98/8	صلاح و توبه و تقوا ز ما مجو حافظ/ ز رند و عاشق و مجنون کس نیافت صلاح	Hâfız-ı Şîrâzî
------	---	-----------------------

	Salâh u tevbe vü takvâ zi mâ me-cû Hâfız/ Zi rind u âşık u mecnûn kes ne-yâft salâh Selamet, tövbe ve takvayı bizden isteme Hafız! /Aşıklık rintlik ve mecnunluktan kimse rahatlık bulmadı	
179/7	Şeyhî komadı çün mey ü maşûk eteğini/ Rüsvây-ı halk iderse aceb mi bu sû beni	Şeyhî

Tablo.3.4. 2

130/9	بشارت بر به کوی می فروشان/ که حافظ توبه از زهد ریا کرد Beşâret ber be kuy-i mey-fürûş/ Ki Hâfız tevbe ez zühd-i riyâ kerd İçki satanların köyüne müjde!/ Hâfız riyâkâr zühde tevbe etmiştir.	Hâfız-ı Şîrâzî
170/6	Meyl iderüz Necâtî gibi tevbeye velî/ Ey hâce korkaruz yine vakt-i çemen gelür	Necâtî Bey

Tablo.3.4. 3

149/8	نصیحت گوی رندان را که با حکم قضا جنگ است/ دلش بس تنگ می بینم مگر ساغر نمی گیرد Nasîhat-gûy-i rindân râ ki bâ hükm-i kazâ cenk est/ Dileş bes teng mî bînem meğer sâgar ne-mî gîred	Hâfız-ı Şîrâzî
-------	--	-----------------------

	Rintlere bu yoldan dönmeleri için nasihat edenler hükm-i ilâhi ile savaş halindedirler/ Onlar şaraptan bî-haber oldukları için gönülleri dardır.	
160/6	Rind-i ser-meste nasîhat halk içinde eyleme/ Vâizâ hüşyâr isen sohbetde gavgâdan n olur	Necâtî Bey

Tablo.3.4. 4

161/7	آن نیست که حافظ را رندی بشد از خاطر / کاین سابقه پیشین تا روز پسین باشد Ân nîst ki Hâfız râ rindî be-şod ez hâtır/ Kîn sâbıka-i pîşîn tâ rûz-i pîşîn bâşed Hafız rintliği gönlünden çıkarmaz/ O tâ ezelden ebede kadar rint olacaktır.	Hâfız-ı Şîrâzî
82/4	Bizi takdîr-i ezel çün kıldı rind-i mey-perest/ Âh kim hâsıl degül tedbîr ile takdîrümüz	Şeyhî

Tablo.3.4. 5

165/3	مرا روز ازل کاری به جز رندی نفرمودند/ هر آن قسمت که آنجا رفت از آن افزون نخواهد شد Merâ rûz-i ezel kârî be coz rindî ne- fermûdend/ Her ân kısmet ki âncâ reft ez ân efzûn ne-hâhed şod	Hâfız-ı Şîrâzî
-------	---	-----------------------

	Bana ezelde rintlikten başka bir iş vermediler. / Cihanda kendi kısmetinden fazla bir iş işleyen yoktur.	
82/4	Bizi takdîr-i ezel çün kıldı rind-i mey-perest/ Âh kim hâsıl degül tadbîr ile takdîrümüz	Şeyhî

Tablo.3.4. 6

240/6	دامنی گر چاک شد در عالم رندی چه باک/ جامه ی در نیکنامی نیز می باید درید Dâmenî ger çâk şod der âlem-i rindî çe bâk/ Câme-î der nîk-nâmî mî bâyed derîd Rintlik aleminde eteğin yırtılmış olsa ne gam!/ Asıl iyi isim elbisesinin yırtılması gerekir.	Hâfız-ı Şîrâzî
85/1	Men ol hoşdur ki olam rind-i âmî / Degül nîkû çü zühd-i nîk nâmı	Dede Ömer Rûşenî

Tablo.3.4. 7

251/3	من از رندی نخواهم کرد توبه/ ولو اذیتتی بالهجر و الحجر Men ez rindî ne-hâhem kerd tevbe/ Vele ezîtenî bi'l-hicr ve'l hacr Ben rintlikten tövbe etmeyeceğim/ Beni sürseler de taşlasalar da...	Hâfız-ı Şîrâzî
170/6	Meyl iderüz Necâtî gibi tevbeye velî/ Ey hâce korkaruz yine vakt-i çemen gelür	Necâtî

Tablo.3.4. 8

252/1	گر بود عمر به میخانه رسم بار دگر / به جز از خدمت رندان نکنم کار دگر Ger boved ömr be meyhâne resem bâr-ı diger/ Be coz hizmet-i rindân ne-konem kâr-ı diger Bir ömrü daha meyhanede geçirsem/ yine rintlerin hizmetinden başka bir iş yapmam.	Hâfız-ı Şîrâzî
124/1	Yine rindâne gelün azm-i harâbât idelüm/ Pîr- i mey-hâne ile zikr-i münâcât idelüm	Fatih Sultan Mehmet

Tablo.3.4. 9

3/2	بده ساقی می باقی که در جنت نخواهی یافت کنار آب رُکن آباد و گُلگشت مُصلّا را Bede sâkî mey-i bâkî ki der cennet ne-hâhî yâft/ Kenâr-ı âb-ı rûkn-âbâd u gulgeşt-i musallâ râ Ey Sâki! Bize bâkî şarabı sun çünkü cennette bulamayacaksın/ Rûkn-âbâd suyunun kenarını ve musalla gülbahçesini!	Hâfız-ı Şîrâzî
157/3	Yad-ı lebine sâkî sun bize mey-i bâkî/ Ta kim alavuz bir dem bu ayş-ı cihândan haz	Cem Sultan
141/6	Getür sâkî mey-i bâkî fenâ olmazdan ön bir dem/ Budur cennetde de hâsıl salâh u zühd ü takvâdan	Şeyhî

Tablo.3.4. 10

1/1	أَلَا يَا أَيُّهَا السَّاقِي أَدِرْ كَأْسًا وَ نَاوِلْهَا که عشق آسان نمود اوّل ولی افتاد مشکل‌ها/ Elâ Yâ Eyyühe's-sâkî edir ke'sen ve nâvilhâ/ Ki ışk âsân nemûd evvel velî oftâd müşkil-hâ Ey Sâkî kadehi al! Bize sun!/ Aşk evvela kolay göründü ama sonra müşkiller çıktı.	Hâfız-ı Şîrâzî
247/1	Elâ yâ eyyühe's-sâki bakıyyen var ise dünden/ Ele bir câm-ı gül-gûn al ki yeg ola günün günden	Ahmet Paşa

Hâfız-ı Şîrâzî

Hâfız'ın rintliğe dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo.3.4. 11

1/1	أَلَا يَا أَيُّهَا السَّاقِي أَدِرْ كَأْسًا وَ نَوِّلْهَا که عشق آسان نمود اوّل ولی افتاد مشکل‌ها/ Elâ Yâ Eyyühe's-sâkî edir ke'sen ve nâvilhâ/ Ki ısk âsân nemûd evvel velî oftâd müşkil-hâ Ey Sâkî kadehi al! Bize sun!/ Aşk evvela kolay göründü ama sonra müşkiller çıktı.
3/2	بده ساقی می باقی که در جَنّت نخواهی یافت کنار آب رُکن‌آباد و گُلگشت مُصَلّا را Bede sâkî mey-i bâkî ki der cennet ne-hâhî yâft/ Kenâr-ı âb-ı rûkn-âbâd u gulgeşt-i musallâ râ Ey Sâki! Bize bâkî şarabı sun çünkü cennette bulamayacaksın/ Rûkn-âbâd suyunun kenarını ve musalla gülbahçesini!
84/6	زاهد غرور داشت سلامت نبرد راه/ رند از ره نیاز به دار اسلام رفت Zâhit gurur dâşt selâmet ne-borde râh/ Rind ez reh-i niyâz be dârü's-selâm reft Zahit gurur sahibidir. Yoldan bir gönül hoşluğu elde edememiştir. /Rint ise niyazdadır/tevazudadır bu yönüyle cennete gitmiştir.
91/10	حافظ شراب و شاهد و رندی نه وضع تو است/ فی الجملة می کنی و فرو می گذارمت Hâfız şarâb u şâhid u rindî ne vaz'-ı tu est/ Fî'l-cümle mî konî furû mî gozârem-et Hafız! Şarab, sevgili ve rintlik senin ihdas ettiğin şeyler değildir. / Sen bütün bunlarla hoş ol! Ben sana bir şey söylemiyorum.

94/3	رندان تشنه لب را ابی نمی دهند کس/ گویی ولی شناسان رفتند از این ولایت Rindân-ı teşne leb râ âbî ne-mî dehed kes/ Gûyî velî-şenâsân reftend ez ân vilâyet Kurumuş dudaklı rintlere kimse su vermiyor/Sanki bu şehirden velilerin/dostların kıymetini bilenler gitmişler.
98/8	صلاح و توبه و تقوا ز ما مجو حافظ/ ز رند و عاشق و مجنون کس نیافت صلاح Salâh u tevbe vü takvâ zi mâ me-cû Hâfız/ Zi rind u âşık u mecnûn kes ne-yâft salâh Selamet, tövbe ve takvayı bizden isteme Hafız! /Aşıklık rintlik ve mecnunluktan kimse rahatlık bulmadı
126/6	ای دل طریق رندی از محتسب بیاموز/ مست است و در حق او کس این گمان ندارد Ey dil tarîk-i rindî ez muhtesip be-yâmûz/ Mest est u der hak-ı û kes ân gumân ne-dâred Ey Gönül! Rintlik yolunu muhtesipten öğren!/ O sarhoştur! Ancak kimse onu sarhoş zannetmez!
130/9	بشارت بر به کوی می فروشان/ که حافظ توبه از زهد ریا کرد Beşâret ber be kuy-i mey-fürûş/ Ki Hâfız tevbe ez zühd-i riyâ kerd İçki satanların köyüne müjde!/ Hâfız riyâkâr zühde tevbe etmiştir.
133/9	حافظ مکن ملامت رندان که در ازل/ ما را خدا ز زهد ریا بی نیاز کرد

	Hâfız me-kon melâmet-i rindân ki der ezel/ Mâ râ hüdâ zi zühd-i riyâ bî-niyâz kerd Ey Hafız! Rintleri kınama çünkü ezelde/ Allah bizi züht ve riyadan âzâde kılmıştır.
135/7	نفاق و زرق نبخشد صفای دل حافظ/ طریق رندی و عشق اختیار خواهم کرد Nifâk u zerk ne-bahşed safây-ı dil Hâfız/ Tarîk-i rindî u ışk ihtiyâr hâhem kerd Nifak ve riyakarlık gönle safa vermez ey Hafız!/ Ben rintlik ve aşk yolunu tercih edeceğim.
149/8	نصیحت گوی رندان را که با حکم قضا جنگ است/ دلش بس تنگ می بینم مگر ساغر نمی گیرد Nasîhat-gûy-i rindân râ ki bâ hükm-i kazâ cenk est/ Dileş bes teng mî bînem meğer sâgar ne-mî gîred Rintlere bu yoldan dönmeleri için nasihat edenler hükm-i ilâhi ile savaş halindedirler/ Onlar şaraptan bî-haber oldukları için gönülleri dardır.
154/8	عشق و شباب و رندی مجموعه مراد است/ چون جمع شد معانی گوی بیان توان کرد İşk u şebâb u rindî mecmûa'-i murâd est/ Çün cem' şod ma'ânî gûy beyân tevân kerd Aşk, gençlik ve rintlik gönlün muradının tamamıdır/ Eğer bu üçü bir araya gelirse o zaman mana dolu sözler söylenilebilir.
158/4	زاهد ار راه به رندی نبرد معذور است/ عشق کاری است که موفق هدایت باشد

	Zâhit er râh be rindî ne-bered ma'zûr est/ Işk kârî est ki muvafık- hidâyet est Zahit eğer rintliğe ulaşamazsa mazur görülebilir/ Çünkü aşk hidayet bulmakla ilgilidir.
159/5	ناز پرورد تنعم نبرد راه به دوست/ عاشقی شوه رندان بلاکش باشد Nâz pervered tena'um ne-bered râh be dûst/ Âşıkî şîve-i rindân-ı belâ-keş bâşed Dost yolunda nimet ve rahatlıkla süslenmek olmaz/ Aşıklık bela çeken rintlerin yoludur.
161/7	آن نیست که حافظ را رندی بشد از خاطر/ کاین سابقه پیشین تا روز پسین باشد Ân nîst ki Hâfız râ rindî be-şod ez hâtır/ Kîn sâbıka-i pîşîn tâ rûz-i pîşîn bâşed Hafız rintliği gönlünden çıkarmaz/ O tâ ezelden ebede kadar rint olacaktır.
165/3	مرا روز ازل کاری به جز رندی نفرمودند/ هر آن قسمت که آنجا رفت از آن افزون نخواهد شد Merâ rûz-i ezel kârî be coz rindî ne-fermûdend/ Her ân kısmet ki âncâ reft ez ân efzûn ne-hâhed şod Bana ezelde rintlikten başka bir iş vermediler. / Cihanda kendi kısmetinden fazla bir iş işleyen yoktur.
177/4	غلام همت آن رند عافیت سوزم/ که در گدا صفاتی کیمیگری دارد

	Gulâm-ı himmet-i ân rind-i âfiyet-sûzem/Ki gedâ sıfâtî kîmyâ-gerî dâred Ben kendi sıhhatini yele vermiş o rindin himmetinin kuluyum/ Ki o dilenci sıfatıyla Hak katında yükseklik sahibidir.
182/5	زاهد از کوچه رندان به سلامت بگذر/ تا خرابت نکند صحبت بدنامی چند Zâhit ez kûçe-i rindân be selâmet be-gozer/ Tâ harâbet ne-koned sohbet-i bed-nâmî çend Ey zahit! Rintlerin sokağından selamet yurduna kaç!/ Ki adı kötüye çıkmış olanların sohbeti seni harap etmesin.
186/1	گر می فروش حاجت رندان روا کند/ ایزد گنه ببخشد و دفع بلا کند Ger mey-furûş hâcet-i rindân revâ koned/ Îzed güneh be-bahşed u def-i belâ koned Eğer şarap satan rintlere şarap veriyorsa/ Allah affedicidir belaları defedicidir.
188/1	مرا به رندی و عشق آن فضول عیب کند/ که اعتراض بر اسرار علم عیب کند Merâ be rindî u ışk ân fuzûl ayb koned/ Ki i'tirâz ber esrâr-ı âlem-i gayb koned Beni aşıklık ve rintlikten dolayı o fuzuli kimse ayıplıyor/ Halbuki o beni değil gayp ilminin sırlarını ayıplamaktadır.
193/10	زاهد ار رندی حافظ نکند فهم چه شد/ دیو بگریزد از آن قوم که قرآن خوانند Zâhit er rindî-i Hâfız ne-koned fehm çe şod/ Dîv be-gorîzed ez ân kavm ki Kur'ân hânend

	Zahit eğer Hafız'ın rintliğini anlamazsa ne çıkar/ Zira Kuran okunan yerden şeytan kaçır.
201/2	من ارچه عاشقم و رند و مست و نامه سیاه/ هزار شکر که یاران شهر بی گنه اند Men er çe âşıkem u rind u mest u nâme-siyâh/ Hezâr şükr ki yârân-ı şehr bî-güneh-end Ben her ne kadar aşık, rint, sarhoş ve günahkâr da olsam/ Binlerce şükür ki bütün şehrin halkı günahsız(!) insanlardır.
227/2	رندی آموز و کرم کن که نه چندان هنر است/ حیوانی که ننوشت می و انسان نشود Rindî âmûz u kerem kon ki ne çendân hüner est/ Hayvânî ki ne-nûşed mey u insân ne-şevêd Rintliği öğren! Kerem kıl çünkü o kadar da hüner değildir/ Zira hayvan şarap içmez ama bu yönünden dolayı insan da olmaz.
240/6	دامنی گر چاک شد در عالم رندی چه باک/ جامه ی در نیکنمی نیز می باید درید Dâmenî ger çâk şod der âlem-i rindî çe bâk/ Câme-î der nîk-nâmî mî bâyed derîd Rintlik aleminde eteğin yırtılmış olsa ne gam!/ Asıl iyi isim elbisesinin yırtılması gerekir.
246/9	ترسم که روز حشر عنان بر عنان روند/ تسبیح شیخ و خرقه رند شراب خوار Tersem ki rûz-i haşr inân ber inân revend/ Tesbîh-i şeyh u hırka-i rind-i şarâb-âlûd Korkarım ki kıyamet günü birbirine eşit sayılacak/ Şeyhin tespîhi ve şarap içen rindin hırkası...

251/3	من از رندی نخواهم کرد توبه/ ولو اذیتتی بالهجر و الحجر Men ez rindî ne-hâhem kerd tevbe/ Velez ezîtenî bi'l-hicr ve'l hacir Ben rintlikten tövbe etmeyeceğim/ Beni sürseler de taşlasalar da...
252/1	گر بود عمر به میخانه رسم بار دگر/ به جز از خدمت رندان نکنم کار دگر Ger boved ömr be meyhâne resem bâr-ı diger/ Be coz hizmet-i rindân ne-konem kâr-ı diger Bir ömrü daha meyhanede geçirsem/ yine rintlerin hizmetinden başka bir iş yapmam.
268/3	قصر فردوس به پاداش عمل می بخشند/ ما که رندیم و گدا دیر مغان ما را بس Kasr-ı firdevs be pâdâş-ı amel mî bahşend/ Mâ ki rindim u gedâ dîr-i mugân mâ râ bes Firdevs cenneti konaklarını amel karşılığında veriyorlar/ Biz rindiz ve dilenci sıfatlıyız meyhane bizim için yeterlidir.
272/3	در خرقه چو اتش زدی ای عارف سالک جهدی کن و سر حلقه رندان جهان باش Der hırka çü âteş zedî ey ârif-i sâlik/ Cehdî kon u ser-halka-i rindân-ı cihân bâş Hırkayı ateşe verdin ey arif sıfatlı Salik! / Şimdi çalış ki cihanın rintlerinin baştacı olasın.

274/7	مرید طاعت بیگانگان نشو حافظ/ ولی معاشر رندان پارسا می باش Mürîd-i tâ'at-ı bî-gânegân ne-şev Hâfız/ Velî muâşir-i rindân-ı pârsâ mî bâş Yabancı olanlara mürit olma ey Hafız! / Sen takva sahibi rintlerle birlikte ol.
284/7	رندی حافظ نه گناهی است صعب/ با کرم پادشه عیب پوش Rindî-i Hâfız ne gunâhî est/ Bâ kerem-i pâdişeh-i ayb pûş Hafız'ın rintliği çok ağır bir günah değildir/ Ayıp örten padişahın lütfu bu kadar geniş olduğu müddetçe...
294/1	در وفای عشق تو مشهور خوبانم چو شمع/ شبنشین کوی سربازان و رندانم چو شمع Der vefây-ı ışk-ı tu meşhur-i hûbânem çü şem'/ Şeb-neşîn-i kûy-ı ser-bâzân u rindânem çü şem' Tıpkı mum gibi senin aşkının yolunda güzeller içerisinde meşhur oldum/ Tıpkı mum gibi rintlerin ve aşıkların köyünde gece oturur hale geldim.
307/2	تحصیل عشق و رندی اسان نمود اول/ اخر بسخت جانم در کسب این فضائل Tahsîl-i ışk u rindî âsân nemûd evvel/ Âhir be-sûht cânem der kesb-i îh fezâil Aşk ve rintliği tahsil etmek baştan kolay göründü/ Ancak sonra bu meziyetleri kazanmak canımı incitti.
311/2	عاشق و رند و نظربازم و می گویم فاش/ تا بدانی که یه چندین هنراراسته ام

	Âşık u rind u nazar-bâzemu mî gûyem fâş/ Tâ bedânî ki çendîn hûner ârâstem Aşık, rint ve güzelden anlayan bir kimseyim ve bunları gizli yapmıyorum/ Ey Ayıplayan! Bil ki ne hüneler sahibiyim.
313/4	عيبم مکن به رندی و بدنامی ای حکیم/ کاین بود سرنوشت ز دیوان قسمتم Aybem me-kon be rindî u bed-nâmî ey hakîm/ Kîn bûd ser-neveşt zi dîvân-ı kısmetem Ey Bilge! Adımın kötüye çıkmasından dolayı ve rintliğimden dolayı beni ayıplama/ Bu ezelde bana yazılmış olan kısmettir.
314/4	عافیت چشم مدار از من نیخانه نشین/ که دم از خدمت رندان زده ام تا هستم Âfiyet çeşm me-dâr ez men-i meyhâne neşîn/ Ki dem ez hizmet-i rindân zede-em tâ hestem Bu meyhaneyi mesken eylemiş olan benden sıhhatli olmayı umma! / Ben var olduğumdan beridir rintlerin hizmetini görmekteyim.
319/1	سالها پیروی مذهب رندان کردم/ تا به فتوای خرد حرص به زندان کردم Sal-hâ peyrevî-i mezheb-i rindân kadem/ Ta be fetvây-ı hîred hırs be zindân kerdem Yıllar yılı rintlik mezhebini yol edindim/Yüksek aklın fetvasına uydum, dünya sevgisini zindana attım.
341/2	زهد رندان نو اموخته راهی به دهی است/ من که بدنام جهانم چه صلاح اندیشم

	Zühd-i rindân-ı nev-âmûhte râhî be-dehî est/ Men ki bed-nâm-ı cihânem çe salâh endişem Rintlîğin yeni öğrenenleri tavrı akıl üzerinedir/ Ben cihan içinde adı en kötüye çıkmış olanım salaha ermek gibi bir düşünce nereden bana gelsin?
356/9	رموز و مستی و رندی ز من بشنو نه از واعظ/ که با جام و قدح هر دم ندیم ماه و پروینم Rumûz u mestî u rindî zi men beşnev ne ez vâiz/ Ki bâ câm u kadeh her dem nedîm-i mâh u pervînem Rintlîk ve sarhoşluğun işaretlerini benden dinle! Vaizden değil/ Zira kadeh ile gökyüzünde seyreden benim.
372/2	روز نخست دم رندی زدیم و عشق/ شرط آن بود که جز ره آن شیوه نشیریم Rûz-ı nehost dem-i rindî zedîm u ışk/ Şart- ân bûd ki coz reh-i ân ne- şeperîm Ezelde aşktan ve rintlîkten dem vurduk/ Bir daha bu yoldan geri dönmemek üzere.
377/5	مدد از خاطر رندان طلب ای دل ورنه/ کار صعب است مبادا که خطایی بکنیم Meded ez hâtır-ı rindân taleb ey dil ver-ne/ Kâr-ı sa'b est mebâdâ ki hatâyî be-konîm Himmeti rintlerin gönüllerinden iste ey gönül yoksa/ İşin zordur aman hata etmiş olma!

417/3	ما را به رندی افسانه کردند/ پیران جاهل شیخان گمراه Mâ râ be rindî efsâne kerdend/ Pîrân-ı câhil şeyhân-ı gumrâh Bizi rintliğimizden dolayı hor gördüler-fiillerimizi anlamsız buldular/ Cahil pirlar ve yolunu kaybetmiş şeyhler.
447/4	بد رندان مگو ای شیخ و هش دار/ که با حکم خدایی کینه داری Bed-i rindân megû ey şeyh u huş dâr/ Ki bâ hükm-i hüdâyî kîne-dârî Ey akıllı Şeyh! Rintleri kötüleme/ Ki -bunu yaparsan- Allah'ın hükmüne kin tutmuş olursun.
450/10	گرچه رندی و خرابی گنه ما است ولی/ عشقی گفت که تو بنده بر آن می داری Gerçi rindî u harâbî güneh-i mâ est velî/ Işkî goft ki tu bende ber ân mî dârî Gerçi rintlik ve sarhoşluk bizim günahımızdır ama/ Bizi bu hale koyan aşktır.
466/7	چون پیر شدی حافظ از میکرده بیرون ار/ رندی و هوسناکی در عهد شباب اولا Çün pîrî şodî Hâfız ez meykede bîrûn âr/ Rindî u heves-nâkî der ahd-i şebâb evlâ Artık yaşlandın ey Hafız meyhaneden dışarı gel/ Rintlik ve heves gütmek gençliğe daha çok yakışır.
470/6	اهل کام و ناز را در گوی رندی راه نیست/ رهروی باید جهانسوزی نه خامی بی غمی

	Ehl-i kâm u nâz râ der kûy-i rindî râh nîst/ Rehrevî bâyed cihân-sûzî ne hâmî bî gamî Rahatını düşünen naz ehli için rintlik köyünde bir yol yoktur/ Cihan yakacak bir önder gerek gamsız ve ham olan değil.
479/6	ساقی به بی نیازی رندان می ده/ تا بشنوی ز صوت مغنی هو الغنی Sâkî be bî-niyâzî-i rindân mey be-deh/ Tâ beşnevî zi savt-ı mağnî hüve'l-Ganî Ey Saki! Rintlerin müstâğni olmaları şerefine şarap sun/ Ki Allah zengindir sesinin manasını duyasın.
488/3	بر در میکرده رندان قلندر باشند/ که ستانند و دهند افسر شاهنشاهی Ber der-i meykede-i rindân kalender bâşend/ Ki setânend u dehend efser-i şâhen-şâhî Rintler mana dünyasında padişahlar gibidir. / Padişahlar gibi ordulara istikamet verirler.
493/10	فکر خود و رای خود در عالم رندی نیست/ کفر است در این مذهب خودبینی و خودداری Fikr-i hod u rây-ı hod der âlem-i rindî nîst/ Küf rest der ân mezheb-i hod-bînî u hod-dârî Kendi kanaatin ve fikrin rintlik mezhebinde yoktur/ Bu mezhepte kendini beğenmek ve kendine varlık vermek küfürdür.

Şeyhî'nin rintliğe dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo.3.4. 12

41/1	Rind-i melâmetüz bizüm hâtırumuz güzelledür/ Bize öğüt viren sanur gönül ile göz eldedür
82/4	Bizi takdîr-i ezel çün kıldı rind-i mey-perest/ Âh kim hâsıl degül tedbîr ile takdîrümüz
124/1	Yine rindâne gelün azm-i harâbât idelüm/ Pîr-i mey-hâne ile zikr-i münâcât idelüm
41/5	Şeyhî bahâr günleri menfa'atı yok öğüdün/ Fıkr şarâb u şâhid ü çeng ü ney ü gazelledür
100/1	Ne cân kim dil-beri vaslın müyesser kıldı devr anun/ Hoş olsun vakti âlemde ki zevkin sürdi devrânun
120/7	Bahâr tevbeye Şeyhî cünûn dimiş âkil/ Bugün muvâfakat it irt e pârsâ olalum
122/3	Şol rind kim yâr u meyi cân u cihândan yig göre/ Ger bî-haber inkâr ide ben cândan ikrâr eyleyem
141/6	Getür sâkî mey-i bâkî fenâ olmazdan ön bir dem/ Budur cennetde de hâsıl salâh u zühd ü takvâdan
179/7	Şeyhî komadı çün mey ü maşûk eteğini/ Rüsvây-ı halk iderse aceb mi bu hû beni
180/2	Alma cihân mülkini sohbetüne bir nefes/ Virme iki âleme câm-ı dil-ârâmunı

Eşrefoğlu Rûmî

Eşrefoğlu Rûmî'nin rintliğe dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo.3.4. 13

35/5	İlm ü amel tâ'at ü zühd âşıklarun kârı degül/ Âşık kendi varlığından geçüş azm-i dîdâr ider
------	---

79/4	Elvedâ olsun sana iy zühhd ü takva elvedâ/ Cezb idüp çekdi beni ol bahr-i ummân giderem
96/4	Işka degşür tesbîhi seccâdeyi/ Bundan özge dahı bâzâr eyleme

Kemal Ümmî

Kemal Ümmî'nin rintliğe dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo.3.4. 14

31/22	Bu bahâr-ı bag-ı ömrün hâsılı esmâridur/ Tâ'at u zikr ü tilâvet tevbe vü savm u namâz
61/8	İhtiyârıla kişi halka melâmet mi olur/ İztırârîdür şu rind ü fâş olan kallâşlar
76/12	Nîçe nîçe beng u şarâb u kebâb/ Nîçe nîçe çeng u kopuz nây u def
91/36	Nîçe bir beng ü şarâb u çeng ü sâz/ Gündüz esrük gice hayrân tevbe kıl
109/29	İ harâb evde şarâb u iş u nûş uman delü/ Hiç serâb ardınca yilen kana mı atşâniken
112/10	Ölüm şarâbı mestligin anarsan i humâr/ Bu cem içinde şâhid ü şem ü şarâbı ko
115/7	Kimesne âr birle yâre irmez/ Yolında rind ü kallâş olmayınca

Fatih Sultan Mehmet

Fatih Sultan Mehmet'in rintliğe dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo.3.4. 15

5/4	Başumda gerd-i mezellet elümde köhne sifâl/ Kanı benüm gibi devr içre bir gedâ-yı şerâb
-----	---

26/5	Bugün mülk ü hazâyin her ne cem‘iyyet ki cem‘ itdün/ Mey ü mahbûba sarf olmazsa Avnî cümle zâyî’dür
34/5	O mülke vü anuñ ehline iriş ey Avnî/ Bu devr ehline bakma eger şerîf ü vazî
46/5	Avnî asmaz kulağına dürr ü lâ‘lin âlemün/ Tûtî-i tab‘ı ider ol şekkerîn-güftâra meyl
69/6	Avnî o bezme varmağa lâyıf degülse ger/ Men itmeñüz ki bâri öpe âstânei
41/6	Avnîyâ rindân harâbât içre ayş itmek içün/ Arsa-i ‘âlem ana sahn ü felek eyvân gerek
54/2	Sadr-ı meyhânedede rindân ile bezm eyleyüben/ Taht-ı Kâvûsa geçüp işret ile Cem olalum

Dede Ömer Rûşenî

Dede Ömer Rûşenî’nin rintliğe dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo.3.4. 16

4/1	است کیف بال کیفیت عشق است ⁴⁸ خیف زبان بهر او رندان
85/1	Men ol hoşdur ki olam rind-i âmî/ Degül nîgû çü zühdi-i nîk nâmı
26/4	Aç gözün sûfî iç mey-i sâfî/ Zühdi koy dime mey mübâh olmaz
56/1	Hâşâillillah kim yuyam men el mey ü mahbûbdan/ Yâ ma’âzallah ki yumam dîde rûy-ı hûbdan
85/3	Olam dürdî-keş-i mey-hâne-i ışk/ Çekem zâhid gözine karşı câmı

⁴⁸ “İşk keyfiyet-i bâl-i keyf est/ Rindân-ı ü behr-i zebân hayf est” “Aşk keyfiyetten hâlidir/ Onun rintleri ise konuşmazlar.”

Cem Sultan

Cem Sultan'ın rintlîğe dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo.3.4. 17

157/3	Yad-ı lebine sâkî sun bize mey-i bâkî/ Ta kim alavuz bir dem bu ayş-ı cihândan haz
158/7	Cem yüzini gördi dir bî-ihliyâr/ El-vedâ ey zühd ü takvâ el-vedâ
264/9	Cihân rindi olupdur Cem ki her-dem/ Gözi gönlü şarâb ile püserde

Ahmet Paşa

Ahmet Paşa'nın rintlîğe dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo.3.4. 18

81/2	Kan yutan dil-teşneler düşmüş kaşın sevdâsına/ Rind olan mey-hâreler ıyd ayına müştâkdır
247/1	Elâ yâ eyyühe's-sâki bakıyyen var ise dünden/ Ele bir câm-ı gül-gûn al ki yeg ola günün günden

Necâtî Bey

Necâtî Bey'in rintlîğe dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo.3.4. 19

145/5	Zülfün ki ârifâne egilüb öper lebün/ Bir rinddür ki câm-ı şarâbı çöker çeker
-------	--

160/6	Rind-i ser-meste nasîhat halk içinde eyleme/ Vâizâ hüşyâr isen sohbetde gavgâdan n olur
196/3	Yâr hüsnin zıkr iderken cenneti anmaz gönül/ Söylemez dünyâ sözün şol kimse kim Kur'ân okur
213/1	Ey rind-i harâbât bize âr gerekmez/ Mest-i mey-i ışk olana inkâr gerekmez
223/6	Muttasıl savmaada pîr-i mugândur çekilen/ Rind-i âlem geçerüz kani bizüm gayretümüz
518/5	Bir zemân oldu ki kan ile berâber tutılır/ Bir iki rind eger mey-kedede kanlıg ide
525/1	Gönlümi virsem aceb mi sâgar ü peymâneye/ Rind olanlar nakd-i kalbı harc ider meyhâneye
118/5	Kon beni yolumdan ayırup davet itmen mescide/ Lâübâlî âşıkam ser-menzilüm mey-hânedür
170/6	Meyl iderüz Necâtî gibi tevbeye velî/ Ey hâce korkaruz yine vakt-i çemen gelür
180/4	Yok dime hâsiyet-i bâdeye kim lutf-ı Kerîm/ Gülde bû yaradur u efîde tiryâk eyler
229/1	Gıdâ-yi cân gerek ehl-i dil olana şeksüz/ Güzelsüz olmazuz oluruz etsüz etmeksüz
575/7	Zebân-ı hâl ile sebze Necâtî sana aydur şimdi/ Esâs-ı tevbeyi bozmak zarâfetdür hemân şimdi
579/3	Evvel kişiye cân gerek andan cihân belî/ Cânânelerledür bu cihânun güzelliği
584/4	Câm-ı safâ niyâz ile özl-i günâh iken/ Tesbîh olur riyâ ile şeytân oyuncağı

585/1	Câm-ı şarâb ü yâr-ı şeker-leb didükleri/ Oldur cihânda ârife meşreb didükleri
609/3	Nâsîh varuruz mescide varmaz degülüz lîk/ Gül vaktidürür gel berü ibrâmı ko şimdi

3.5 Şairlik

Hâfız'ın kendi şairliğini anlatan beyitleri, lafzen ve mânâen incelendiğinde aşağıdaki gibi bir tablo ortaya çıkmaktadır: Hâfız-ı Şîrazî, şiirinin sadece insanlara değil başka varlıklara da tesir ettiğini ifade etmektedir.⁴⁹ Örneğin: Melekler, Hâfız'ın şiirinden zevk almakta ve onun şiirini ezberlemektedirler⁵⁰ veya bazı beyitlerde hüsn-i ta'lîl yoluyla feleğin dönmesindeki zevkin, kendi şiirinden kaynaklı olduğunu ifade etmektedir.⁵¹

Hâfız'a göre şairlik kudreti, Allah tarafından insana verilmiş bir yetenektir.⁵² Bu yönüyle şairin yaratılışıyla yani tabiatıyla doğrudan irtibatlıdır.⁵³

Hâfız bazı beyitlerinde kendi şiirini tenkit edenlerden veya kıskananlardan şikâyet etmiştir.⁵⁴ Aynı zamanda onun, şiiri içerisinde bu kimselere ağır hakaretler ettiği görülmektedir.⁵⁵ Bunun yanında kendi şiirinin güzelliğinin, sevgilisinin güzelliğinden kaynakladığını ifade eden birçok beyiti vardır.⁵⁶ Hâfız bu nevi beyitlerde bazen sevgilisinin güzelliğinden bahsederken bazen de muayyen bir sevgiliye temas etmeksizin doğrudan doğruya aşk konusunu işler.⁵⁷

Hâfız'ın kendi şiirini övdüğü diğer bir nokta ise şiirinin çokça okunmasıdır.⁵⁸ Hatta öyle ki şiirinin sadece kendi muhitinde değil başka coğrafyalarda da okunması

⁴⁹ H.D(258/9), H.D(333/9).

⁵⁰ H.D(199/8).

⁵¹ H.D(34/9).

⁵² H.D(167/8).

⁵³ H.D(48/9).

⁵⁴ H.D(33/10), H.D(37/11), H.D(42/7), H.D(55/6), H.D(125/10).

⁵⁵ H.D(44/6), H.D(162/11).

⁵⁶ H.D(40/5), H.D(51/8), H.D(52/4), H.D(89/9), H.D(105/8), H.D(217/7), H.D(265/9), H.D(307/1), H.D(321/4).

⁵⁷ H.D(217/7).

⁵⁸ H.D(25/9), H.D(52/4), H.D(217/7), H.D(440/8).

Hâfız için önemlidir⁵⁹ ve Hâfız, şiirinin bu yönüyle iftihar etmektedir. Ayrıca Hâfız-ı Şîrâzî, kendisini bulunduğu devrin en iyi şâiri olarak görmektedir.⁶⁰

Hâfız ayrıca kendi şiirini; âb-ı hayata, muskaya, güzel bir suya, sözün damadına, inciye, çok hızlı yol kateden küçük bir bebeğe, kutsal kitaplara, şeker lezzetinde bir meyveye ve hikmet hazinelerine benzetmiştir.⁶¹ Bu benzetmelerin yanında Hâfız, birçok beyitte kendi sözünü tarif ederken şeker ifadesini kullanmıştır.⁶² Ayrıca Hâfız kendi şiirini vassfederken şiirine; hayale sevkedici, taze ve şirin, cennet bahçesindeki nimetlerden olma, dil-keş yani gönül çelici olma, ömrünün yadigarı olması, Hızır'ın suyundan üstün nitelikte olma gibi sıfatlar vermiştir.⁶³

Hâfız bazı beyitlerde de kendi sözlerini, mutribin meclisini süsleyen şiirler olarak görmektedir.⁶⁴ Hâfız'ın şairliğiyle ilgili beyitleri incelediğinde dikkat çeken diğer noktalar şöyledir: Hâfız kendi kalemını veya fikrini muhtelif kuşlara benzetmiştir.⁶⁵ Şâirliğiyle ilgili beyitlerde, kalemin ucu anlamına gelen “kilk” ifadesini çok kez kullanmıştır.⁶⁶

Şâirlik anlam dairesinde ortaya çıkan kavram haritası şu şekildedir: kilik, şeker, âb-ı hayât, müddeî, şîrîn, nazm, dür/inci, tab'/tabîat, aşk, su, ter/taze, mutrip, gül, bülbül, sohen/söz, defter, Zebûr.

Sevgiliye ait; Saç, boy, yanak, hat, dudak, ben, diş gibi güzellik unsurlarını, Hâfız ve Türk şairleri kendi şiirlerinin özelliklerini açıklarken müşterek olarak kullanmışlardır: H.D(40/5), (89/9), (105/8), C.S.D(14/4), (221/5), A.P.D(151/7), N.B.D(16/4), (591/5), Ş.D(81/7), (197/7).

⁵⁹ H.D(41/7), H.D(259/7).

⁶⁰ H.D(319/10).

⁶¹ H.D(87/10), H.D(173/5), H.D(204/9), H.D(225/4), H.D(238/9), H.D(240/9), H.D(265/9), H.D(273/4), H.D(307/1), H.D(404/7), H.D(410/5), H.D(414/7), H.D(447/7), H.D(469/10).

⁶² H.D(39/10), H.D(106/7), H.D(326/5), H.D(404/7), H.D(419/11).

⁶³ H.D(149/14), H.D(161/4), H.D(206/10), H.D(253/9).

⁶⁴ H.D(173/5), H.D(340/9).

⁶⁵ H.D(212/8), H.D(261/6), H.D(273/4), H.D(321/3), H.D(411/8).

⁶⁶ H.D(25/9), H.D(31/9), H.D(39/10), H.D(125/10), H.D(404/7), H.D(410/5).

Hâfız-ı Şîrâzî ve Türk şairleri kendi şiirlerinin güzel olma sebebini aşkla ve âşık oldukları kişilerle irtibatlandırmışlardır: H.D(34/9), (51/8), (52/4), (105/8), (265/9), (321/3), (321/4), C.S.D(14/4), A.P.D(44/7), (151/7), N.B.D(220/5), (588/5).

Bütün şairler kendilerini; karga, bülbül, papağan gibi kuşlara benzetmişlerdir. Bununla beraber kuşun genel ismi olan “mürg” ifadesi Hâfız’da ve Türk şairlerde müşterek olarak geçmektedir: H.D(31/9), (212/8), C.S.D(133/9), A.P.D(1/11), (20/9), (45/5), (66/5), (76/7), (126/8), (288/11), (306/13), (323/7), (334/6), (344/5), N.B.D(36/6), (100/5), (155/8), (488/7).

Hâfız ve Türk şairleri kendilerini içinde bulundukları devrin en iyi şairi olarak görmektedir: H.D (319/10), (447/7), A.P.D(37/5), (294/5), N.B.D(206/8), (544/5), (636/5), Ş.D(63/7), Ş.D(123/8).

Hâfız ve Necâtî Bey, şiirlerinin sadece kendi coğrafyalarında değil başka yerlerde de meşhur olması ile övünmektedir: H.D(41/7), (105/8), (259/7), (321/3), N.B.D(448/7).

Hâfız ve Necâtî Bey, şiirlerinin çok okunması yani şöhreti ile övünmektedir: H.D(25/9), (52/4), (217/7), N.B.D(171/7), (636/5).

Hâfız ve Necâtî Bey, şairlikteki kudretlerini tabiatları ile ilişkilendirmişlerdir. Yani ikisinde de bu bakımdan kendi hilkatlerine övgü vardır: H.D(37/11), (48/9), N.B.D(16/4), (66/7), (490/6).

Hâfız ve Türk şairleri, şiirden veya şairlikten bahsedilen beyitlerde gül ve bülbül mazmunlarını birlikte kullanmışlardır: H.D(261/6), (273/4), (495/8), C.S.D(133/9), A.P.D(1/11), (20/8), (20/9), (45/5), (306/13), (323/7), (344/5), N.B.D(36/6).

Hâfız-ı Şîrâzî, Necâtî Bey ve Şeyhî kendi şiirlerini, Kur’ân-ı Kerîm veya Zebûr’a benzetmişlerdir. Veya kutsal kitaplara ait olan özellikleri kendi şiirlerine nispet etmişlerdir.⁶⁷ H.D(273/4), (447/7), N.B.D(175/9), (554/7), Ş.D(23/6).

⁶⁷ Necâtî Bey kendi şiiri için “Mu’ciz” ifadesini kullanmaktadır.

Hâfız ve Türk şairleri kendi şiirlerini beğenmeyen kimseleri sert ifadelerle eleştirmişlerdir. Burada en dikkat çekici nokta; Hâfız ve Türk şairlerinin eleştirilerinin odağında müşterek olarak “müddeî” tipinin olmasıdır. Hâfız’da ve Türk şairlerinde “müddeî” ifadesinin lafzen aynı şekilde kullanılması da dikkat çekicidir: H.D(33/10), (37/11), (42/7), (44/6), (55/6), (125/10), (162/11), A.P.D(89/13), (126/5), N.B.D(619/6), Ş.D(79/7), (185/7).

Hâfız, Necâtî Bey ve Şeyhî kendi sözlerini hem kıymet hem güzellikleri bakımından inci tanelerine benzetmişlerdir. Kelimenin Farsçadaki karşılığı olan “dür” ifadesi şairlerde lafzî olarak da müşterek olarak geçmektedir. H.D(204/9), (238/9), (307/1), (329/11), (452/6), N.B.D(178/5), (591/5), (615/8), Ş.D(81/7), (130/9), (197/7).

“Nazım cevheri” veya “Nazım madeni” şeklinde tercüme edilebilecek “Gevher-i Nazm” ifadesi Hâfız ve Ahmet Paşa’da müşterek olarak geçmektedir: H.D(48/9), A.P.D(97/8).

Hâfız, Ahmet Paşa ve Necâtî Bey kendi şiirlerinden bahsederken “defter” ifadesini lafzen müşterek olarak kullanmışlardır. Şairlerde lafzen müşterek olan ifade, “gül defteri” anlamına gelen “defter-i gül” tamlamasıdır: H.D. (206/10), A.P.D(1/11), (44/7), (294/5), (324/8), N.B.D(101/7).

Hâfız ve Necâtî Bey kendi şiirlerinin mûsikî meclislerine yakıştıklarını söylemektedir: H.D(173/5), (340/9), N.B.D(472/7), (445/5), (563/5).

Hâfız ve Türk şairleri müşterek olarak kendi şiirlerini şekerle benzetmişlerdir. Hâfız’ın kendi şiiri için kullandığı “şeker-feşân” ve “şehd ü şeker” lafızları Türk şairlerinde de aynıyle tekrar edilmiştir: H.D(39/10), (106/7), (404/7), (410/5), (419/11), A.P.D(83/9), (324/7), N.B.D(199/7), (310/6), Ş.D(134/7).

Hâfız, Ahmet Paşa ve Şeyhî kendi şiirlerinden bahsederken “şirin” sıfatını kullanmıştır. Hâfız’da geçen “Şîrîn-suhan” ifadesi aynı lafızla Necâtî Bey’de de geçmektedir: H.D(34/9), (51/8), (149/14), A.P.D(45/5), (76/7), (220/6), N.B.D(16/7), Ş.D(134/7), (173/6).

Hâfız ve Necâtî Bey, şiirlerinin sıfatı olarak, taze anlamına gelen “Ter” kelimesini kullanmıştır. “Şi’r-i ter” ifadesi iki şairde de müşterek olarak geçmektedir. H.D(149/14), (240/9), N.B.D(54/6), N.B.D(472/7).

Hâfız-ı Şîrâzî, Necâtî Bey ve Cem Sultan kendi şiirlerini suya benzetmiştir. Hâfız’da “âb-ı hayat”, “âb-ı hızır” ve “âb-ı lütf” ifadeleri geçerken Necâtî Beyde kendi şiiri için sadece “akarsu” ifadesi vardır. Cem Sultan ise “âb-dâr” ifadesini kullanmıştır: H.D(31/n), (87/10), (265/9), (410/5), (305/7), C.S.D(221/5), N.B.D(191/7), (241/7), (440/5).

Hâfız ve Necâtî Bey, güzelliği sebebiyle; meleklerin, kendi şiirlerini okuduklarını söylemektedir: H.D(199/8), N.B.D(196/10).

Hâfız ve Türk şairlerinde görülen müşterek diğer bir taraf da daha önce yaşamış meşhur şâirlerden ismen bahsederek kendilerini bu büyük isimlerle kıyaslamalarıdır: Bu şairler şunlardır: **Nizâmî (ö. 1214)**; H.D. (469/10), F.S.M.D (68/7), **Selman (ö. 1376)**; A.P.D. (38/5), (93/5), (220/6), N.B.D. (136/6), (151/7), F.S.M.D. (68/7), Ş.D. (25/8), (185/7), **Kemâl (ö. 1401)**; N.B.D. (38/5), (263/9), Ş.D. (25/8), **Hassan (ö. 608)**; N.B.D. (594/7), Ş.D. (25/8), **Sa’dî-i Şîrâzî (ö.1292)**; A.P.D. (83/9), F.S.M.D. (68/7), N.B.D. (36/6).

Benzer Beyitler

Hâfız ve Türk şairlerinin lafzen veya manen benzer beyitleri aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir. Beyitlerde geçen müşterek kavramlar siyah renkle vurgulu halde gösterilmiştir.

Tablo 3.5. 1

206/10	شعر حافظ در زمان آدم اندر باغ خُلد دفتر نسرین و گل را زینتِ اوراق بود	Hâfız-ı Şîrâzî
--------	--	----------------

	Şi'r-i Hâfız der zamân-ı Âdem ender bâğ-ı huld/ Defter-i nesrîn u gül râ zînet-i evrâk bûd Hâfız'ın şiiri Âdem zamanında cennetin içerisindeydi/ Gül ve nesrîn defteri onun şiirinin yapraklarını süsledi.	
127/5	Gül şanma sen Necâtî bu rengîn varağlarını/ Evrâğ-ı şi'rdür begenüb gül yüze sürer	Necâtî Bey

Tablo 3.5. 2

410/5	آب حیوانش ز منقار بلاغت می چکد طوطی خوش لهجه یعنی کلک شکرخای تو Âb-ı hayvâneş zi minkâr-ı belâğat mî çeked/ Tûtî-i hûş-lehçe ya'nî kilik-i şeker-hây-ı tu Hayat suyu senin kaleminin gagasından dökülmektedir/ O gaga, senin şeker saçan ve papağana benzeyen kalemine aittir.	Hâfız-ı Şîrâzî
155/8	Yoh yirlere harc eyleme sözünü Necâtî/ Söyler diyu tûtî-i şeker-hâyi kınarlar	Necâtî Bey

Tablo 3.5. 3

161/4	هر کو ننگد فهمی زین کلک خیال انگیز/ نقشش به حرام ار خود صورتگر چین باشد	Hâfız-ı Şîrâzî
-------	--	-----------------------

	Her kû ne-koned fehmi zîn kilik-i hayâl-engîz/ Nakşes be harâm er hod suret-ger-i çîn bâşed Her kim ki Hâfız'ın hayale sevk eden kaleminin ucunu anlamazsa/ O Çîn ressamı gibi de olsa resim ona harâm olur.	
542/7	Necâtî râstı bu kim hayâl-engîzdür tab'un/ Anunçün sözlerün da'im okunur derd-mendâne	Necâtî Bey

Tablo 3.5. 4

265/9	در قلم آورد حافظ قصه لعل لبش آب حیوان می رود هر دم ز اقلام هنوز Der kalem âvered Hâfız kıssa-i la'l-i lebeş/ Âb-ı hayvân mî reved her dem zi eklam-em henüz Hâfız'ın kalemi onun la'l dudağını yazmaya başlamıştır/ Bu sebeple şimdi kalemimden hayat suyu akmaktadır.	Hâfız-ı Şîrâzî
197/7	Leb ü dendânunı Şeyhî dil ile vasf idicek/ Nice hoş nazm ider ol la'l ile dūr-dâneleri	Şeyhî

Tablo 3.5. 5

411/8	خوش چمنیست عارضت خاصه که در بهار حسن	Hâfız-ı Şîrâzî
-------	--------------------------------------	-----------------------

	حافظ خوش کلام شد مرغ سخنسرائی تو Hûş çemenîst ârizet hasa ki der bahâr-ı hüsn/ Hâfız-ı hûş-kelâm şod mürğ-i sohen-serâ-i tu Bahar mevsiminde yanağın hoş bir bahçedir/ Güzel sözlü Hâfız, senin bahçenin şarkılar söyleyen kuşudur.	
133/9	Ruhı devründe nola uyku harâm olsa Cem'e/ Mevsîm-i gül olıcak mürğ-i hoş-elhân uyumaz	Cem Sultan
45/5	Bülbül-i bâğ-ı suhan Ahmed-i şîrîn-güftâr/ Bezm-i Şeh gülşenine murg-ı hoş-elhân yaraşır	Ahmet Paşa
66/5	Ahmed'i gülşen-i aşkında görüp dil uzatan/ Eline taş aluban murg-ı hoş-elhâna atar	Ahmet Paşa

34/9	سرود مجلس اکنون فلک به رقص آرد/ که شعر حافظ شیرین سخن ترانه تو است Sürûd-i meclis eknûn felek be raks âred/ Ki şi'r-i Hâfız-ı şîrîn-sohen terâne-i tu est Meclisin şarkısı şimdi feleği raks ettirmeye başladı/ Çünkü Hâfız'ın şirin sözü senden bahsetmektedir.	Hâfız-ı Şîrâzî
16/7	Cânâ Necâtî ile gel ağız bir eyle kim/ Sana şeker-dehen dine şîrîn-suhan bana	Necâtî Bey

Tablo 3.5. 6

489/7	کَلک تو خوش نويسد در شَأن يار و اغيار تعويذ جان فزايی افسون عمر کاهی Kilk-i tu hûş nevîsed der şe'n-i yâr u ağyâr/ Ta'vîz-i cân fezâyî efsûn-i ömr-kâhî Senin kaleminin ucu dost ve düşmanı beraber yazmıştır/ Ömrü artıran ve cana can katan bir muska gibi...	Hâfız-ı Şîrâzî
546/4	Yazılmaya idi yâr ile ağyâr muttasıl/ Mecmâ'a-i zemânede eş'ârum olmasa	Necâtî Bey

Tablo 3.5. 7

414/7	حافظ اگر چه در سخن خازن گنج حکمت است از غم روزگار دون طبع سخن گزار کو Hâfız eger çe der sohen hâzin-i genc-i hikmet est/ Ez gam-ı rûz-gâr-ı dûn tab'-ı sohen- güzâr kû Hâfız her ne kadar söz söylemede hikmet hazînelerinin sahibi olsa da/	Hâfız-ı Şîrâzî
2/1	Şi'rinde lutf ola mı gönül kim hazîn ola/ Yaz deftere bu şi'ri ki hikmet hemîn ola	Şeyhî

Tablo 3.5. 8

176/8	چون صبا گفته حافظ بشنید از بلبل	Hâfız-ı Şîrâzî
-------	--	-----------------------

	عنبر افشان به تماشای ریاحین آمد Çün sabâ gofte-i Hâfız be-şeneved ez bülbül/ Anber-efşân be-temâşây-i reyâhîn âmed Sabah rüzgârı Hâfız'ın sözlerini bülbülden işittiği vakit/ Anber kokusu saçarak reyhan çiçeklerini izlemeye geldi.	
503/7	Şi'r isteyen Necâtîye gelsün ki vechi yok/ Anber şatun alan kişi attâra gelmeye	Necâtî Bey

Tablo 3.5. 9

185/6	رقص بر شعر تر و ناله‌ی خوش باشد خاصه رقصی که در آن دستِ نگاری گیرند Raks be şi'r-i ter ve nâle-i ney hûş bâşed/ Hâsa raksî ki der ân dest-i nigârî gîred Taze bir şiir ve ney nağmeleriyle raks hoş olur/ Hele bir de bu raksta sevgilinin eli tutuluyorsa...	Hâfız-ı Şîrâzî
472/7	Ey Necâtî yaraşur mutribi şeh meclisinün/ Raks urub okuya bu şi'r-i teri döne döne	Necâtî Bey

Tablo 3.5. 10

307/7	از آب دیده صد ره طوفانِ نوح دیدم وز لوح سینه نقشِ هرگز نگشت زایل Ez âb-ı dîde sad reh-i tûfân-ı Nuh dîdem/ Vez levh-i sîne nakş-et hergiz ne-geşt zâyil	Hâfız-ı Şîrâzî
-------	--	-----------------------

	Göz yaşında Nuh tufanına yüzlerce yol gördüm/ Buna rağmen gönül levhasından senin nakşın gitmedi.	
63/5	Gözü yaşı yle yazar sürhî yerini dem-be-dem/ Avnîyâ eş‘ârını levh-i dile mestûr iden	Fatih Sultan Mehmet

Tablo 3.5. 11

48/9	حافظ این گوهر منظوم که از طبع انگیزت/ اثر تربیت آصف ثانی دانست Hâfız in gevher-i manzum ki ez tab' engîht/ Zi eser-i nevbet-i Âsâf-i sâni dânist Hâfız! Bu nazmedilen cevher senin tabiatındandır/ İkinci Âsâf'ın sırası bundadır.	Hâfız-ı Şîrâzî
490/6	Var iken tab' ı güher-rîz-i Necâtî bahri kon/ Anmak olmaz her hasîsi degme cömerd üstine	Necâtî Bey

Tablo 3.5. 12

106/7	شفا ز گفته شکریشان حافظ جوی/ که حاجتت به علاج گلاب و قند مباد Şifâ zi gofte-i şekker-feşân-ı Hâfız cûy/ Ki hâcet-et be ilâc ü kand me-bâd	Hâfız-ı Şîrâzî
-------	--	-----------------------

	Şifâyı Hâfız'ın şeker saçan sözlerinde ara!/ Çünkü senin ihtiyacın olan şey gülsuyu veya şeker değildir.	
324/7	Beyân varakları vasf-ı lebinle doldu şeker/ Zebân-ı hâme-i Ahmed şeker-fişân ola m	Ahmet Paşa

Hafız-ı Şîrâzî

Hâfız'ın şairliğe dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.5. 13

25/9	زبان کَلکِ تو حافظ چه شکر آن گوید که گفته سُخت می‌برند دست به دست Zebân-ı kilc-i tu Hâfız çe kükr ân gûyed/ Ki gofte-i sohenet mî berend dest be dest Ey Hâfız! Senin kaleminin ucu, şükür ki şöyle söylüyor ki/ Senin sözlerini elden ele gezdiriyorlar.
31/9	آب حیوانش ز منقار بلاغت می‌چکد زاغِ کَلکِ من به نام ایزد چه عالی مشرب است Âb-ı hayvâneş zi minkâr-ı belâğat mî çeked/ Zağ-ı kilc-i men be nâm-ı îzed çe âlî meşreb-est Belâğat kaleminden âb-ı hayat damlıyor/ Allah adı için! Benim kalemimin kuşu ne yüksek meşreptedir.

33/10	حافظ تو ختم کن که هنر خود عیان شود/ با مدعی نزاع و محاکا چه حاجت است Hâfız tu hatm kon ki hüner-i hod âşikâr şeved/ Bâ müddeî nizâ' ve muhâkâ çe hâcet est Hâfız sen tamamla! Çünkü senin hünerin âşikârdır./ Müddeî ile çekişme ve kavga neye yarar?
34/9	سرود مجلس اکنون فلک به رقص آرد/ که شعر حافظ شیرین سخن ترانه تو است Sürûd-i meclis eknûn felek be raks âred/ Ki şî'r-i Hâfız-ı şîrîn-sohen terâne-i tu est Meclisin şarkısı şimdi feleği raks ettirmeye başladı/ Çünkü Hâfız'ın şirin sözü senden bahsetmektedir.
37/11	حسد چه می بری ای سست نظم بر حافظ/ قبول خاطر و لطف سخن خدا داد است Hesed çe mî berî ey sost nazm ber Hâfız/ Kabûl-i hâtır ve lûtf-i sohen hudâ-dâd est Ey nazmı bozuk olan kimse! Bana niye haset ediyorsun?/ Söz söyleme güzelliği ve sözün kalbe tesiri Allah vergisidir.
39/10	حافظ چه طرفه شاخ نباتی است کلک تو/ کش میوه دلپذیرتر از شهد شکر است Hâfız çe turfe şâh-ı nebâtî est kilik-i tu/ Keş meyve-i dil-pezîr ez şehd-i şekker est Hâfız! Senin kaleminin ucu ne garip bir köktür/ Şekerden daha lezzetli meyveler bu kalemin ucundan biter.
40/5	شرح شکن زلف خم اندر خم جانان/ کوتاه نتوان کرد که این قصه دراز است

	Şerh-i şeken-i zülf-i ha ender ham-ı canân/ Kûteh ne-tevân kerd ân kıssa derâz est Sevgilinin saçının kıvrımlar içindeki buklesinin şerhi/ Bu kısa kesilemez çünkü bu kıssa uzundur.
41/7	عراق و فارسی گرفتی به شعر خوش حافظ/ بیا که نوبت بغداد و وقت تبریز است Irâk u Fârsî gereftî be şi'r-i hûş-i Hâfız/ Beyâ ki nevbet-i bağdâd u vakt-i tebrîz est Senin hoş şiirin İran ve Irak'ı tutmuştur./ Gel şimdi de sıra Bağdat ve Tebrîzde'dir.
42/7	همچو حافظ به رگم مدعیان/ شعر رندانه گفتم هوس است Hemçü Hâfız be rağm-ı müddeiyân/ Şi'r-i rindâne goftem heves-est Hâfız gibi müddeilere rağmen/ Rindâne şiir söylüyorum hevesim budur.
44/6	حدیث مدعیان و خیال همکاران/ همان حکایت زردوز و بوریاباف است Hadîs-i müddeiyân u hayâl-i hem-kârân/ Hemân hikâyet-i zerdûz ve bûr-yâbâf est Müddeilerin sözü ve onların işbirlikçilerinin hayalleri/ Sadece kalpazan ve sahtekarlık hikâyeleridir.
44/7	خموش کن و این نکته ها چون زر سرخ/ نگاه دار که قلاب شهر صراف است Hamûş kon ân nükte-hâ çün zer-i sorh/ Nigâh-dâr ki kolâb-ı şehr sarrâf est

	Sessiz ol! Çünkü bu nokteler kırmızı altın gibidir./ Sen sahip çık! Zira şehrin bilgesi sarraftır.
48/9	حافظ این گوهر منظوم که از طبع انگیخت/ اثر تربیتِ آصفِ ثانی دانست Hâfız îñ gevher-i manzum ki ez tab' engîht/ Zi eser-i nevbet-i Âsâf-i sâñî dâñist Hâfız! Bu nazmedilen cevher senin tabiatındandır/ İkinci Âsâf'ın sırası bundadır.
51/8	آن که در طرزِ غزل نکته به حافظ آموخت/ یارِ شیرین سخنِ نادره گفتارِ من است Âñ ki der tarz-ı gazel nûkte be Hâfız âmûht/ Yâr-i şîrîn sohen-i nâdire goftâr-ı men Hâfız'a bu gazel tarzını öğreten kişi/ Nâdir ve şirin sözleri olan sevgilidir.
52/4	تا مرا عشقِ تو تعلیم سخن گفتن کرد/ خلق را وردِ زبانِ مدحت و تحسینِ من است Tâ merâ ışk-ı tu ta'lîm-i sohen goften kerd/ Halk râ vird-i zebân medhat u tahsîn-i men kerd Senin aşkın bana söz söylemeyi öğretti/ Halkın vird-i zebânı senin ve benim medhim oldu.
55/6	تو پنداری که بدگو رفت و جان برد/ حسابش با کرامِ الکاتبین است Tu pendârî ki bed-gû رفت u cân bered/ Hisâbeş bâ kirâmu'l- kâtibîn est

	Sen zannediyor musun ki benim şiirime kötü sözler söyleyen öldü ve canı kurtuldu/ Şimdi onun hesabı kirâmen kâtibîn ile dir.
63/6	فریادِ حافظ این همه آخر به هرزه نیست/ هم قصه‌ای غریب و حدیثی عجیب هست Feryâd-ı Hâfız î n hemi âhir be herze nîst/ Hem kıssa-i garîb ve hadîs-i acîb est Hâfız'ın feryâdı boş yere inlemek değildir./ Garip bir kıssa ve acayip bir sözdür.
86/8	حافظ تو این سخن ز که آموختی که بخت/ تعویذ کرد شعر تو را و به زر گرفت Hâfız tu î n sohen zi ki âmûhtî ki baht/ Ta'vîz kerd şi'r-i tu râ ve be zer gereft Ey Hâfız sen bu sözü nereden öğrendin ki felek/ Senin şiirini altın ile bağlayarak kendi boynuna asmaktadır.
87/10	حافظ چو آبِ لطف ز نظم تو می‌چکد/ حاسد چگونه نکته تواند بر آن گرفت Hâfız çü âbı lütf zi nazm-ı tu mî çeked/ Hâsid çe-gûne nükte tevâned ber ân gereft Hâfız senin şiirinden güzel bir su damlıyor/ Kıskanç nasıl ondan bir incelik alabilsin?

89/9	کوته نکند بحث سر زلف تو حافظ/ پیوسته شد این سلسله تا روز قیامت Kûteh ne-koned bahş-i ser-i zûlf-i tu Hâfız/ Peyveste şod ân silsile tâ rûz-i kıyâmet Hâfız senin saçının bahsini kısa kesemedi/ Bu zincir tâ kıyamete dek uç uca eklenir.
105/8	به غلامی تو مشهور جهان شد حافظ/ حلقه بندگی زلف تو در گوشش باد Be gulâmiyy-i tu meşhur-i cihân şod Hâfız/ Halka-i bendegî-i zûlf-i tu der gûşeş bâd Hâfız sana köle olmasından dolayı sayesinde cihanda meşhur olmuştur./ Senin saçına köle olmasının alâmeti kulağındadır.(Küpe)
106/7	شفا ز گفته شکریشان حافظ جوی/ که حاجتت به علاج گلاب و قند مباد Şifâ zi gofte-i şekker-feşân-ı Hâfız cûy/ Ki hâcet-et be ilâc ü kand me-bâd Şifâyı Hâfız'ın şeker saçan sözlerinde ara!/ Çünkü senin ihtiyacın olan şey gülsuyu veya şeker değildir.
125/10	مدعی گو لغز و نکته به حافظ مفروش/ کلیک ما نیز زبانی و بیانی دارد Müddeî gû lağz u nûkte be Hâfız me-furuş/ Kilk-i mâ nîz zebâni ve beyâni dâred

	Ey iddiacı! Hâfız'a süslü sözleri satma!/ Bizim kalemimiz de yüksek beyan ve söz söylemeyi bilir!
131/8	حدیثِ عشق ز حافظ شنو نه از واعظ/ اگر چه صنعتِ بسیار در عبارت کرد Hadîs-i ışk zi Hâfız şenev ne ez vâiz/ Eger çe san'at-ı besyâr der ibâret kerd Aşk sözünü Hâfız'dan dinle! Vâizden dinleme!/ Her ne kadar vâiz ibâre söylemekte mâhir de olsa.
149/14	بدین شعر تر شیرین ز شاهنشہ عجب دارم/ که سر تا پای حافظ را چرا در زر نمی‌گیرد Bedîn şî'r-i ter-i şîrîn zi şâhanşeh-i aceb dârem/ Ki ser tâ pâ-y-i Hâfız râ çerâ der zer ne-mî gîred Bu kadar yeni ve güzel şiirime rağmen ilginç bir pâdişâhım var/ Neden Hâfız'ı baştan ayağa kadar altınla donatmaz ki!
161/4	هر کو نَکَنَد فهمی زین کِلکِ خیال انگیز/ نقشش به حرام ار خود صورتگر چین باشد Her kû ne-koned fehmî zîn kilc-i hayâl-engîz/ Nakşêş be harâm er hod suret-ger-i çîn bâşed Her kim ki Hâfız'ın hayale sevk eden kaleminin ucunu anlamazsa/ O Çîn ressamı gibi de olsa resim ona harâm olur.
162/11	کسی گیرد خطا بر نظم حافظ/

	که هیچش لطف در گوهر نباشد Kesî gîred hatâ ber nazm-ı Hâfız/ Ki hîçeş lütf der gevher ne-bâşed Bir kimse Hâfız'ın şiirinde eğer hata bulursa/ O özünde hiçbir cevher barındırmıyor demektir.
167/8	چو زر عزیز وجود است نظم من آری/ قبولِ دولتیانِ کیمیایِ این مس شد Çü zer azîz-i vücut est nazm-ı men ârî/ Kabûl-i devletiyân kimyây-ı îñ mis şod Benim şiirim altın gibi azizdir, evet/ Bu kimya ilmini ızhar eden Hakk'ın kabulüdür.
173/5	ای عروس هنر از بخت شکایت مِیما/ حجلهٔ حُسن بیارای که داماد آمد Ey arûs-ı hüner ez baht şikâyet me-nümâ/ Hicle-i hüsn beyâr ey dâmâd âmed Ey san'at gelini! Kaderden şikâyet etme/ Yüzünün örtüsünü kaldır çünkü damat geliyor.
173/8	مطرب از گفتهٔ حافظ غزلی نَغز بخوان تا بگویم که ز عهدِ طربم یاد آمد Mutrib ez gofte-i Hâfız gazel-i nağz be-hân/ Tâ be-gûyîm ki zi ahd-i tarabem yâd âmed

	Ey Mutrip! Hâfız'ın sözlerinden parlak bir gazel oku/ Ki neş'eli zamanlarımız akla gelsin.
184/7	کس چو حافظ نگشاد از رخ اندیشه نقاب/ تا سر زلف سخن را به قلم شانه زدند Kes çü Hâfız ne-goşâd ez roh-i endişe nikâb/ Tâ ser-i zülf-i sohen râ be kalem şâne zedend Hiç kimse Hâfız gibi düşüncenin yüzünden örtüyü kaldıramadı/ Sözün saçını kalemin omuzlarına döktün.
199/8	صبحدم از عرش می آمد خروشی، عقل گفت قدسیان گویی که شعر حافظ از بر می کنند Subh-dem ez arş mî âmed hurûşî akl goft/ Kudsiyân gûyî ki şî'r-i Hâfız ez ber mî konend Sabah vakti arştan bir çırpınma sesi geldi/ Sanki melekler Hâfız'ın şiirini ezberliyorlardı.
204/9	یاد باد آن که به اصلاح شما می شد راست نظم هر گوهر ناسفته که حافظ را بود Yâd bâd ân ki be ıslâh-ı şomâ mî şod râst/ Nazm-ı her gevher-i nâ-softe ki Hâfız râ bûd O zamanı hatırla! Ki senin hayrınadır/ Dizilmemiş her inci tanesi Hâfız'ın sözünde mevcuttur.
206/10	شعر حافظ در زمان آدم اندر باغ خلد

	دفتر نسرین و گل را زینتِ اوراق بود Şi'r-i Hâfız de zamân-ı Âdem ender bâğ-ı huld/ Defter-i nesrîn u gül râ zînet-i evrâk bûd Hâfız'ın şiiri Âdem zamanında cennetin içerisindeydi/ Gül ve nesrîn defteri onun şiirinin yapraklarını süsledi.
212/8	حافظ آن ساعت که این نظم پریشان می‌نوشت طاير فکرش به دام اشتیاق افتاده بود Hâfız ân saat ki în nazm-ı perîşân mî nevešt/ Tâîr-i fikreş be dâm-ı iştiyâk oftâd Hâfız bu perîşân şiiri yazdığı vakit/ Onun fikrinin kuşu iştiyâk tuzağına tutulmuştu.
214/8	دیدیم شعر دلکش حافظ به مدح شاه یک بیت از این قصیده به از صد رساله بود Dîdîm şî'r-i dilkeş-i Hâfız be medh-i şâh/ Yek beyt ez în kaside beh ez sad risâle bûd Hâfız'ın gönül çelen şiirinin Şah'ı övdüğünü gördük/ Bu kasidenin bir beyiti yüz mektuptan yeğdir.
217/7	مرا تا عشق تعلیم سخن کرد حدیثم نکته هر محفلی بود Merâ tâ ışk ta'lîm-i sohen kerd/ Hadîsem nükte-i her mahfilî bûd

	Bana söz söylemeyi aşk öğretti/ Sözlerim her meclisin nüktesi oldu.
225/4	طیّ مکان ببین و زمان در سلوکِ شعر کاین طفل یک شبه ره یک ساله می‌رود Tayy-ı mekân be-bîn u zamân der sülûk-i şî'r/ Kîn tıfl-ı yek-şebe reh-i yek-sâle mî reved Şiirin yolculuğu içerisinde mekân ve zaman katetmesini gör(Tasavvûfî anlamda)/ Bu bir günlük bebek yüz yıllık yolu almaktadır.
233/6	گویند ذکر خیرش در خیلِ عشق‌بازان هر جا که نامِ حافظ در انجمن برآید Gûyend zıkr-i hayr-eş der hayl-i ışk-bâzân/ Her câ ki nâm-ı Hâfız der encümen ber-âyed Aşıklar güruhu içinde onu hayırla analım dediler/ Hak aşıkları Hâfız'ı hep hayırla andılar.
238/9	ز شوق روی تو حافظ نوشت حرفی چند بخوان ز نظم‌ش و در گوش کن چو مروارید Zi şevk-i rûy-i tu Hâfız neveşt harfî çend/ Be-hân zi nazmeş u der gûş kon çü mervârîd Hâfız senin yüzünün şevkiyle birçok söz söyledi/ Sen onun şiirini oku! Ve kulağına buradan inciler diz.
240/9	تیر عاشق گش ندانم بر دلِ حافظ که زد این قدر دانم که از شعر ترش خون می‌چکد

	Tîr-i âşık-koş ne-dânem ber dil-i Hâfız ki zed/ İn kader dânem ki ez şî'r-i tereş hûn mî çeked Hâfız'ın kalbini vuran ok kadar âşık öldüren bir şey bilmiyorum/ Sadece şunu biliyorum ki onun taze şiirinden şu an kan damlamaktadır.
245/11	به یمنِ دولتِ منصور شاهى عَلَم شد حافظ اندر نظم اشعار Be yümn-i devlet-i mansûr şâhî/ Alem şod Hâfız ender nazm-ı eş'âr Mansur Şâh'ın kudreti sayesinde/ Hâfız'ın şairlik kudreti bir sembol oldu.
253/9	حافظ سخن بگوی که بر صفحه جهان این نقش ماند از قَلَمَتِ یادگارِ عمر Hâfız sohen be-gûy ki ber safha-i cihân/ İn nakş mâned ez kalem-et yâd-gâr-i ömr Hâfız söz söyle ki cihânın sayfasında/ Ömrünün yâdigârı olarak kaleminden çıkacak nakış kalacaktır.
258/9	غزل سُرایی ناهید صرفه‌ای نَبَرَد در آن مقام که حافظ برآورد آواز Gazel-serâyî nâhîd sörfe-î ne-bered/ Der ân makâm ki Hâfız ber-âvered âvâz Zühre yıldızının gazel söylemesi o kadar yüksek değildir/ O yüksek makama Hâfız'ın sadası ulaşmıştır.

259/7	فکند زمزمه عشق در حجاز و عراق نواي بانگِ غزلهاي حافظ از شیراز Fekend zemzeme-i ışk der hicâz ü ırâk/ Nevây-ı bâng-i gazel-hâ-i Hâfız ez Şîrâz Aşk coşkunuğu Hicaz ve Irak'a attı/ Şiraz'dan Hâfız'ın gazellerinin sesini...
261/6	بيا كه بلبلِ مطبوعِ خاطرِ حافظ به بوی گُلبنِ وصلِ تو می‌سراید باز Beyâ ki bülbül-i matbû hâtır-ı Hâfız/ Be bûy-i gülbin-i vasl-ı tu mî serâyed bâz Gel! Ki Hâfız'ın gönlünün yazı yazma bülbülü/ Senin vuslat gülünün kokusundan yine ötmeye başlamıştır.
265/9	در قلم آورد حافظ قصه لعلِ لبش آب حیوان می‌رود هر دم ز اqlامم هنوز Der kalem âvered Hâfız kıssa-i la'l-i lebeş/ Âb-ı hayvân mî reved her dem zi eklam-em henüz Hâfız'ın kalemi onun la'l dudağını yazmaya başlamıştır/ Bu sebeple şimdi kalemimden hayat suyu akmaktadır.
273/4	زبور عشق نوازی نه کار هر مرغیست بيا و نوگلِ اين بلبلِ غزل خوان باش

	Zebûr-i ışk nevâzî ne kâr-ı her mürgî-est/ Beyâ ve nevgel-i îñ bûlbûl-i gazel-hân bâş Aşk okşayıcı Zebûr, her kuşun işi değildir./ Gel ve bu gazel okuyan bûlbûlün yeni gülü ol.
305/7	حجابِ ظلمت از آن بست آبِ خضر که گشت ز شعرِ حافظ و آن طبعِ همچو آبِ خجل Hicâb-ı zulmet ez ân best âb-ı Hızır ki geşt/ Zi şi'r-i Hâfız ve ân tama' hemçü âb hacil Hızır'ın suyunun karanlık renge sığınmasının sebebi/ Hâfız'ın şiirinin parlaklığından sakınmak istemesidir.
307/1	هر نکته‌ای که گفتم در وصفِ آن شمایل هر کو شنید گفتا لله درُ قائل Her nûkte-î ki goftem der vâsf-ı ân şemâil/ Her kû şenîd goftâ lillâh der kâil Onun güzelliğini vâsıf ederken söylediğim her nûkte/ Bu nûkteleri işiten herkes Allah için! Bu konuşan bir incidir diyor.
319/10	گر به دیوان غزل صدرنشینم چه عجب؟ سال‌ها بندگی صاحبِ دیوان کردم Ger be dîvân-ı gazel sadr-neşînem çe aceb/ Sâl-hâ bendegî-i sâhib-i dîvân kerdem

	Eğer dîvânda gazel yazma hususunda en yukarı çıktıysam bunda şaşılacak ne var?/ Yıllar yılı dîvân sâhibine bendelik ettim.
321/4	اول ز تحت و فوق وجودم خبر نبود در مکتبِ غم تو چُنین نکته دان شدم Evvel zi taht u fevk-i vücûdem haber ne-bûd/ Der mekteb-i gam-ı tu çenîn nükte-dân şodem Daha önceleri benim kendi alt ve üstümden haberim yoktu/ Senin gamının mektebinde ben nükte-dân oldum.
329/11-14	گردون چو کرد نظمِ نُرِّیا به نامِ شاه من نظمِ دُر چرا نکنم؟ از کِه کمترم Gerdûn çü kerd nazm-ı süreyyâ be nâm-ı şâh/ Men dor nazm çerâ konem ez ki kemterem Felek padişahın adına Süreyyâ yıldızlarını sıralamıştır/ Ben neden inciler dizmeyeyim? Kimden daha aşağıyım? شعرم به یمنِ مدح تو صد مُلکِ دل گشاد گویِ که تیغِ توست زبانِ سُخنورم Şi' rem be yümn-i medh-i tu sad mülk-i dil goşâd/ Gûyî ki tîğ-i tûst zebân-ı sohen-verem Şiirim seni överek yüz tane gönül mülkünü fethetmiştir/ Sanki dilimle senin mızrağını taşıyorum.
333/9	ز چَنگِ زهره شنیدم که صبحدم می‌گفت غلامِ حافظِ خوش لهجۀ خوش آوازم Zi çeng-i zühre şenîdem ki subh-dem mî goft/ Gulâm-ı Hâfız-ı hûş lehçe-i hûş âvâzem

	Sabah vakti Zühre'nin şarkısından işittim(şöyle diyordu)/ Hoş lehçeli ve hoş sesli Hâfız'ın kölesiyim.
340/9	گر از این دست زَنَد مُطَرِبِ مَجْلِسِ رَه عَشَق شعر حافظ بَبَرَد وَقْتِ سَمَاعِ از هوشم Ger ez î'n dest zened mutrib-i meclis reh-i ışk/ Şi'r-i Hâfız be-berend vakt-i semâ' ez hûşem Eğer meclisin mutribi, aşk yolunda böyle olursa/ Hâfız'ın şiiri semâ' vakti benim aklımı başımdan götürür.
397/12	پس از ملازمت عیش و عشق مه رویان ز کارها که کنی شعر حافظ از بر کن Pes ez mülâzemet iş u ışk-ı meh-rûyân/ Zi kâr-hâ ki konî şî'r-i Hâfız ez ber kon Ay yüzlülere âşık olduktan ve işret meclisinde bulunduktan sonra/ Senin işin Hâfız'ın şiirini ezberlemek olsun.
404/7	کَلک حافظ شکرین میوه نباتیست بچین که در این باغ نبینی ثمری بهتر از این Kilk-i Hâfız şekkerîn meyve nebât-est/ Ki der î'n bâğ ne-bînî semerî behter ez î'n Hâfız'ın kalemi şeker lezzetinde bir meyvedir sen onu topl!/ Çünkü bu bahçede bundan daha iyi bir meyve göremeyeceksin.
410/5	آب حیوانش ز منقار بلاغت می‌چکد

	طوطی خوش لهجه یعنی کلک شکرخای تو Âb-ı hayvâneş zi minkâr-ı belâğat mî çeked/ Tûtî-i hûş-lehçe ya'nî kilk-i şeker-hây-ı tu Hayat suyu senin kaleminin gagasından dökülmektedir/ O gaga, senin şeker saçan ve papağana benzeyen kalemine aittir.
411/8	خوش چمنیست عارضت خاصه که در بهار حسن حافظ خوش کلام شد مرغ سخنسرای تو Hûş çemenîst ârizet hasa ki der bahâr-ı hüsn/ Hâfız-ı hûş-kelâm şod mürğ-i sohen-serâ-i tu Senin yüzün güzellik baharının bir bahçesidir/ Hâfız ise bu bahçenin güzel sesli papağanıdır.
414/7	حافظ اگر چه در سخن خازن حکمت است از غم روزگار دون طبع سخن گزار کو Hâfız eger çe der sohen hâzin-i genc-i hikmet est/ Ez gam-ı rûz-gâr-ı dûn tab'-ı sohen-güzâr kû Hâfız her ne kadar söz söylemede hikmet hazînelerinin sahibi olsa da/ Bu alçak dünya gamı içinde sözden anlayan kim vardır?
419/11	سخن اندر دهان دوست شکر ولیکن گفته حافظ از آن به Sohen ender dehân-ı dost şeker/ Velîkin gofte-i Hâfız ez an beh Söz dostun ağzının içinde şekerdir/ Ancak Hâfız'ın sözleri bundan da güzeldir.
440/8	به شعر حافظ شیراز می‌رقصند و می‌نازند

	سیه چشمان کشمیری و ترکان سمرقندی Be şî'r-i Hâfız-ı Şîrâz mî raksend u mî nâzend/ Siyeh çeşmân-ı Keşmîrî ve türkân-ı semerkandî Hâfız'ın şiirinden Şîrâz nazlanıyor ve dans ediyor./ Keşmirli siyah gözlüler Semerkantlı güzeller.
447/7	ندیدم خوشتر از شعر تو حافظ به قرآنی که اندر سینه داری Ne-dîdem hûş-ter ez şî'r-i tu Hâfız/ Be Kurânî ki ender sîne-dârî Ey Hâfız senin şiirinden daha güzelini görmedim/ Gönülün içindeki Kur'an hakkı için.
469/10	چو سلک در خوشاب است شعر نغز تو حافظ که گاه لطف سبق می‌برد ز نظم نظامی Çü sâlik der hûşâb est şî'r-i nağz-ı tu Hâfız/ Ki gâh lütf-i sebak mî bered zi nazm-ı Nizâmî Senin şiirin dizilmiş inci gibidir Ey Hâfız/ Nizâmî'nin nazmından ileri geçmiştir.
489/7	کَلک تو خوش نویسد در شأن یار و اغیار تعویذ جان فزایی افسون عمر کاهی Kilk-i tu hûş nevîsed der şe'n-i yâr u ağyâr/ Ta'vîz-i cân fezâyî efsûn-i ömr-kâhî

	Senin kaleminin ucu dost ve düşmanı beraber yazmıştır/ Ömrü artıran ve cana can katan bir muska gibi...
495/8	هر مرغ به دستانی، در گلشن شاه آمد بلبل به نواسازی، حافظ به غزل‌گویی Her mürğî be destânî der gülşen-i şâh âmed/ Bûlbûl be nevâ-sâzî Hâfız be gazel-gûyî Her güzel sesli bûlbûl şahın bahçesine geldi/ Bûlbüller şarkı söyledi Hâfız ise gazel yazdı.

Şeyhi

Şeyhî'nin şairliğe dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.5. 14

2/1	Şi'rinde lutf ola mı gönül kim hazîn ola/ Yaz deftere bu şi'ri ki hikmet hemîn ola
23/6	Müfesser eyleye Şeyhî Zebûr-ı Dâvûd'ı/ Rivâyet itse yüzün mushafından âyetler
25/8	Murtazâ şi'rüne çün hüsn-i hasen virdi Kemâl/ Ehl-i beyt ol söze Hassân'ı ko Selmân'a irür
63/7	Şeyhî nazmının kemâl-i gayretinden her fasîh/ Bozdı dîvânı nizâmı cümle söz defterdedür
79/7	Âkil isen müddeî dîvâne dime Şeyhî'ye/ Çünkü anun meyli dâim defter ü dîvânadur
81/7	Dürleri medhinde nazmum bahrdür lü'lü'-nisâr/ Şa'rı sevdâsında şi'rüm âleme anber saçar

100/7	Amel defterlerin Şeyhî riyâ vü zerk oda yandı/ Ne denlü su saça ana kuru söz ile dîvânun
118/7	Çü kıl ü kâl ile Şeyhî şuûr olmaz imiş/ Bu şi'r şa'rını pes nice bir şi'âr iderem
123/8	Şi'ri Şeyhî'nün kalîl ammâ delîl/ Söyledük hayrû'l-kelâmı ve's-selâm
127/9	Ne yazsa defterüne râzî ol ezel kalemi/ Ki Şeyhî adunı dîvânuma yegâne yazam
130/9	Şol leb ü dendân sözün nazm itdügince Şeyhî'nün/ Oldı lafzı lutfına la'l ü dür-efşân gözlerüm
134/7	Cihân hüsrevleri Şeyhî sözünden zevk alur her dem/ Meger şehd ile şekkerdür gelen ol lafz-ı şîrinden
160/5	Şeyhî bu defteri oda yak var sükût kıl/ Utanmadun mı şi'r ü gazelden ne fâyide
173/6	Şîrîn degül mi her gazeli Şeyhî'nün şehâ/ Şîrâne medh ider çü bugün ol gazâleyi
185/7	Eyidün harf urana Şeyhî'ye dîvâne diyü/ Âkil ise okusun defter ü dîvânımız
186/7	Şeh kıldı kemâl-i nazarı Şeyhî sözine/ Kim Ahmedî tavrın kodı Selmân'a irişdi
197/7	Leb ü dendânunı Şeyhî dil ile vasf idicek/ Nice hoş nazm ider ol la'l ile dür-dâneleri

Fatih Sultan Mehmet

Fatih Sultan Mehmet'in şairliğe dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.5. 15

63/5	Gözü yaşıyle yazar sürhî yerini dem-be-dem/ Avnîyâ eş'ârını levh-i dile mestûr iden
------	---

68/7	Bu kelâm ile Nizâmî işidürse sözünü/ İlteler sana hased Sa'di vü Selmân bu gice
------	--

Cem Sultan

Cem Sultan'ın şairliğe dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.5. 16

14/4	Can vereli Cem kadd-i ser-efrâzuna dilden/ Kaddün gibi her şi'rini mevzun eder ey dost
133/9	Ruhı devründe nola uyku harâm olsa Cem'e/ Mevsîm-i gül olıcak mürğ-i hoş-elhân uyumaz
221/5	Bağlayaldan Cem izârunla nizâm-ı nazmını/ Söylenen dillerde şi'r-i âb- dârumdur benüm

Ahmet Paşa

Ahmet Paşa'nın şairliğe dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.5. 17

1/11	Defter-i gülden meger eş'arım okur andelib/ Anun için bâd-ı subh okur varak gerdân ana
20/8	Dinlesen ragbetle bir gün Ahmed'in bir beytini/ Gül gibi her yıl çıka bir tâze divânı dürüst
20/9	Gonca gibi câmesin çâk ede çün bülbül gibi/ Okuya şi'rim cihân-Şâhın gazel-hânı dürüst
37/5	Güzellerde seni medh eyler Ahmed/ Anun için gayrdan eş'ârı yigdir

38/5	İşitirse ravzasından dura raks ura Kemâl/ Ahmed'in şî'r-i tarab-nâkin ki Selmân oynatır
44/6-7	Sen husrev-i hûbânın över hüsnünü Ahmed/ Kim nazm-ı Hasen gibi hoş-üslûb olacaktır Divânımın evrâkın edip gül gibi rengîn/ Vâsf-ı ruhun ol deftere mektûb olacaktır
45/5	Bülbül-i bâg-ı suhan Ahmed-i şîrîn-güftâr/ Bezm-i Şeh gülşenine murg-ı hoş-elhân yaraşır
51/5	Ey püser ebkâr-ı efkâr ile Ahmed gönlünün/ Her gece bir gûşesinde bin meh-i tâbân yatar
66/5	Ahmed'i gülşen-i aşkında görüp dil uzatan/ Eline taş aluban murg-ı hôş-elhâna atar
72/13	Şâh-ı şî'rimde tarâvet komasa tan mı firâk/ Esicek bâd-ı hazân berg-i gülistân dökülür
76/7	Tûti-i bag-ı suhan Ahmed-i şîrîn-güftâr/ Her nefes cân atıp ol la'l-i şeker-bârâ gider
83/9	Hoş şeker-rîz olur Sa'di-i Şiraz gibi/ Ahmed'in sözlerin okursa gazel-hân-ı Mısır
88/5	Âh-ı Ahmed'den oda yansa kayırmaz mihr ü mâh/ Hatt-ı eş'ârım çü nakş-ı gün bed-i minâ yeter
89/13	Hârdan bir havlıda gülşen görüp sandım ki bu/ Müdde'iler sohbetinde Ahmed'in divânıdır
93/5	Şî'ri Ahmed'in şehâ nemekîn olduğu bu kim/ Bahr-ı suhande dâmen-i Selmân tutup durur
97/8	Ahmed eger sözlerin kâsid olursa gam değil/ Cevher-i nazmın bahâ bulur harîdârın gelir

108/7	Leblerin yâkûtunu nazm edicek lûlû gibi/ Ahmed-i divânenin divânı gevherden dolar
126/5	Müdde'ilerden sakınsam şî'rimi ayb etme kim/ Şerbetin olmaz safâsı üstüne üşse mekes
126/8	Ahmed'i şirin sözüdür düşüren hicrânına/ Tûtıyı güftâridir eden giriftâr-ı kafes
151/7	Hatt-ı lâ'l ü kadd ü ruhsârın anıp eş'arımı/ Hûp u rengîn ü lâtif ü âb-dâr etsem gerek
220/6	Çün nizâmım oldu şîrîn ü kelâmım ber-kemâl/ Husrevi ko ben ki bahs etmege Selmân isterim
241/7	Göre tercîh ede deyu şî'rimi sâhib-nazar/ Nîk nazm edemezem şerm eyleyü üstâddan
285/3	Almazdı adım agzına ol matla'ı cemâl/ Mecnû'asında mahlâs-ı eş'arım olmasa
286/1	Füsûn-ger-i kalemim kıldı şî'rden tevbe/ San etti sâhir-i dîrîne sihrden tevbe
286/6	Dedi ki vâsf-ı cemâlimde âciz oldu ukûl/ Anuncün Ahmed eder fenn-i şî'rden tevbe
288/11	Ahmed'in şî'ri şeker-lebleri şâd etse ne tan/ Cânları hurrem eder tûtî kaçan söze gele
294/5	Ahmed'â eş'âr üküş divân ü defter çok veli/ Kimsenin bu resme yok bir şî'ri garrâ râstı
306/13	Nazmını eş'arımın görüp dedi ol gül-'izâr/ Andelib eden seni şevk-i gülistânım gibi
323/7	Gül gibi nâziksın ammâ nâzını az eyle kim/ Tab'ı bülbül gibi nâziktir dil-i şâ'ir dahi

324/7-8	Beyân varakları vâsf-ı lebinle doldu şeker/ Zebân-ı hâme-i Ahmed şeker-fişân ola mı Bahâr-ı hüsn ü cemâlinde defterinden anun/ Gazel deyu açılan tâze gül-sitân ola mı
334/6	Nâzeninsiz şâ'irin şi'rinde ne lûtf ola kim/ Söyleden dil tûtîsin bir âyine-tal'at gibi
344/5	Ahmed gazeliyâtına öykünmege bülbül/ Birkaç kelimât etti ki gonca güle yazdı

Necati Bey

Necâtî Bey'in şairliğe dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.5. 18

9/7	Okunmasun Necâtî getirmez gözine dost/ Şol şi'r-i dil-firîbi ki mestâne olmaya
16/4	Ol hinduvâne benleri ögmek kolay mıdır/ Virilmese idi lutf ile nazm-ı hasen bana
16/7	Cânâ Necâtî ile gel ağız bir eyle kim/ Sana şeker-dehen dine şîrîn-suhan bana
16/7	Cânâ Necâtî ile gel ağız bir eyle kim/ Sana şeker-dehen dine şîrîn-suhan bana
36/6	Olamaz tab-ı Necâtî gibi bülbül bezle-gûy/ Fi'l-meşel hıfz itse ebyât-ı gülistânı dürüst
54/6	Şîrîn-ter eyle mahlas-ı şi'rün Necâtiyâ/ Ki olur ta'am sonına halvâ-i ter lezîz
66/7	Âferînler Necâtî tab'una kim/ Tarz-ı eş'arda müsellemdür

100/5	Olsun Necâtî nazmunun âvâzesi bülend/ Ki anun katında bülbülün elhâmı pest olur
101/7	Gül defteri dürsün ki ruh-i dost yüzinden/ Eşâr-ı Necâtî ile dîvân yazılıbdur
104/5	Eşâr-ı güher-bâr ile müflis dirilürsün/ Bi'llâhi Necâtî bu yalana ne virürler
105/6	Fasl-ı bahâr ayn-ı behişt olmaya idi/ Yazmazdı Şeyh Sa'dî gülistâna bâblar
127/5	Gül şanma sen Necâtî bu rengîn varâklarını/ Evrâk-ı şî'rdür begenüb gül yüze sürer
136/6	Bir vech ile sûret virelüm şî're Necâtî/ Kim halk be bak ma'nî-i Selmâna disünler
136/7	Ey bâd-ı sabâ var yüri yârâna haber vir/Tarz-ı gazeli şöylece rindâne disünler
151/7	Kulun Necâtîye ideli şâhum iltifât/ Şeyhîyi kodı şîve-i Selmâna kasd ider
155/8	Yoh yirlere harc eyleme sözünü Necâtî/ Söyler diyu tûfî-i şeker-hâyî kınarlar
164/7	Göze görünmez Necâtî şî'ri lîk/ Bir perîdür âdemi bî-hûş ider
167/10	Yaraşur dinse Necâtî tab'ına meşşâta kim/ Bir gelincikdür hayâl elfâz anun tezyînidür
171/7	Bildüm Necâtî şî'rüne şöhret viren nedür/ Rengîn hayâl ü şîve ile hûb edâsıdur
175/9	Bu mu'ciz nazmı görüb ehl-i eş'âr/ Gazel dimekden istiğfâr iderler
178/5	Rişte-i nazma nasîhat dürlerin düzdün velî/ Ey Necâtî dil-bere ol sözlerün yalan gelür
182/6	Husrev ideli himmet bî-çâre Necâtîye/ Şeyhî gibi eş'ârı hûb ü hasen olmuşdur

191/7	Necâtî bahr-i eş'ârun nedendür pür-güher bu hod/ Selâsetde letâfetde hemânâ bir akar şudur
196/10	Tarz-ı eş'âra Necâtî bir letâfet virdi kim/ Her melek meyl-i zarâfet idüben dîvân okur
199/7	Bu cihân ağzına sen bir şeker ezdün neykim/ Ey Necâtî sözüne anca suhân- dân ezilür
201/6- 7	Fitne-i âhır zemân oldu Necâtî sözleri/ Her gazel kim diye bir mahbûb-ı hoş-âvâz olur Âferîn olsun benüm sihr-âferîn eş'âruma/ Hûb-rûlar içre ben sevdüklerüm mümtâz olur
206/8	Şi'r-i dil-sûz-i Necâtî var iken hayf ola kim/ Halk yazub yanılıb defter ü dîvân yazalar
220/5	Dil-ber cemâli vasfın idelden Necâtîyâ/ Üslûb-ı nazm içinde müsellemler degül miyüz
226/1	Şi'rümi mecmû'alarda yazasuz şevk ile siz/ Tâ kim ola her varak ışk odına bir bâd-bîz
241/7	Dostum nazm-ı Necâtîden nazar men itme kim/ Gönül açar bir akar şudur bizüm eş'ârumuz
261/6	Vech-i ta'rîf bana şi'r-i cihân-gîr yiter/ Aslı isbât ider çünkü ola fer' refî
263/9	Necâtâ nüktelerinden duya idi rûh-ı Kemâl/ Düşerdi uşbu kelâmı görüb Kemâle tîma
310/6	Gül-be-şekkerdür Necâtî bu gazel dersen nola/ Kim şekerdür sözlerüm gül- berg-i handândur lebün
330/7	Şi'r-i Necâtî olsa dahi itmeye eser/ ışk âteşinden olmayıcak muktebes gönül

424/10	Benüm eş'ârdur iden yirümi şaff-ı niâl/ Okuyan mahlasımı anlaya dîvânumdan
440/5	Be Necâtîbu gazel şi'r degüldür yâ nedür/ Serv-şadler kademinde bir aķar şudur bu
443/7	Yine sihr itdi Necâtî nice söz nice gazel/ Leb-i dil-ber şıfatında bir içim şudur bu
445/5	Râzun nihân ola mı Necâtî ki sözlerün/ Meclisler içre okunur uş çeng ü üd ile
448/7	Tutdı cihânı şöhret-i şi'rün Necâtîyâ/ Dünyâyâ şığmaz oldun o birkaç yalan ile
452/5	Avlayımadı sencileyin kime Necâtî/ Ol gözleri ser-mest gazâli gazeli ile
472/7	Ey Necâtî yaraşur mutribi şeh meclisinün/ Raks urub okuya bu şi'r-i teri döne döne
488/7	Bülbül-i şab'ı Necâtî söze âğâz idicek/ Kimse yokdur ki önünde gele irfândan öte
490/6	Var iken şab'ı güher-rîz-i Necâtî bahri kon/ Anmak olmaz her hasîsi degme cömerd üstine
502/8	Gerçi kim her-câyîdür dîvân-ı eş'ârum velî/ Hamdü li'llâh girmede âlemde nâ-dân koynına
503/7	Şi'r isteyen Necâtîye gelsün ki vechi yok/ Anber şatun alan kişi attâra gelmeye
505/7	Okunmasun Necâtî götürmez gözine dost/ Şol şi'r-i dil-firîbi ki mestâne olmaya
532/5	Kim tuyardı remzini ışk ehlinün/ Bir Necâtâ gibi kurnaz olmasa

542/7	Necâtî râstı bu kim hayâl-engîzdür tab'un/ Anunçün sözlerün da'im okunur derd-mendâne
544/5	Ben Necâtîyem cihânda adım oldu dâsitân/ Şi'r okımak ögredeyin şimdiki şâ'irlere
546/4	Yazılmaya idi yâr ile ağyâr muttasıl/ Mecnâ'a-i zemânede eş'ârüm olmasa
547/7	Necâtî şi'rünü mecnâ'a itme kağıda bür/ Sefîh olur güher ulaşıduran sefine ile
552/8	Sözünün sûzı ile yandı Necâtî dil ü cân/ Göreyin odlara yan sen dahi eş'ârun ile
554/7	Bu mu'ciz nazmun elfâzın Necâtî/ İşidenler ider güftâra tevbe
563/5	Necâtî şi'rin okıdun hoş itdün ey mutrib/ Yine terennüm it ol âşıkâne yercügezi
588/5	Üslûb-ı nazm içinde Necâtî kulun şehâ/ Vâsf itmeyince mihr-i ruhun mâhir olmadı
591/5	Di Necâtî dışınun vâsfını tâ kim nazmun/ Hacil idüb araka gark ide dürr-i Adeni
594/7	Necâtî vâsf-ı hüsnin ideli sen/ Bugün şi'r içre Hassân olmadu mı
615/8	Necâtî şi'rini şîrîn idüb dürlük döker oldu/ Görelden şol leb-i la'l-i güher-pûş ü şeker-pâşı
616/5	Ol cihetden kim Necâtîye Âtâyîdür kemâl/ Nazm içinde mâhir olmuşdur Nizâmîler gibi
619/6	Şâire lâf-ı riyâyı satamazsın zâhid/ Ki yalanı bilür elbette ki yalan ehli
619/7	İşk sultânı Necâtîye kulumdur diyeli/ Beni adumla okur defter ü dîvân ehli
627/7	Vâsf-ı ruhunla şi'rin okısun Necâtî'nün/ Dünyâda özleyen kişi cennet ta'aâmını

636/5	Unuduldu dükeli şâirün eşârı kamu/ Şimdi ellerde ve dillerde Necâtî gazeli
-------	--

3.6 Şarap

Hâfız'ın şaraptan bahsettiği beyitler incelendiğinde aşağıdaki gibi bir portre ortaya çıkmaktadır: Hâfız-ı Şîrâzî, şarabı aşk ve samimiyetle aynîleştirir. Hâfız'ın şiirinde aşkın ve samimiyetin insana tesiri ne ise şarabın tesiri de odur. Bu sebeple onun zihin dünyasında şarap biraz da dînî bir mefhumdur. Şarap kavramı etrafında din ve bilhassa tekke ıstıhlahlarını fazlaca kullanması, bu görüşü destekler mâhiyettir.⁶⁸ Hâfız'a göre şarap içmek çok kıymetli bir şeydir.⁶⁹ Aynı zamanda Hâfız bunu Allah'ın bir lütfu olarak görmektedir. Bu nedenle de şarap içmek, onun anlam dünyasında ezeli bir lütuftur.⁷⁰ Ayrıca Hâfız'a göre, şarap kadehinde veya bizzat şarabın kendisinde, kaderin sırrı vardır.⁷¹ Şarap içen kimseler adeta farklı hassalar kazanarak kaderin sırrından haberdâr olurlar.⁷² Bunun yanında şarapta başka ilâhi sırlar da vardır.⁷³ Şarap içen kimseler bu sırlara da vâkıf olurlar.⁷⁴

Şarabın bir diğer özelliği kişiden bozuk olan zühdü ve riyâyı almasıdır.⁷⁵ Şarap içen kimselerin gönüllerinde züht ve riyâ olmaz⁷⁶, onlar aleme sâfiyâne bakarlar. Bu sebeple de Hâfız'ın gözünde şarap, kuru züht ve riyânın karşısında daima kıymetlidir.⁷⁷

Hâfız'ın dikkat çektiği diğer bir nokta şarabın içinde hikmetleri barındırmasıdır.⁷⁸ Şarap içen kimseler bu hikmetlere sahip olurlar. Ayrıca şarap bu

⁶⁸ H.D(100/1).

⁶⁹ H.D(149/3), H.D(404/1).

⁷⁰ H.D(26/5), H.D(62/4), H.D(118/3), H.D(149/8).

⁷¹ H.D(24/3), H.D(47/4), H.D(119/1), H.D(148/5).

⁷² H.D(477/6).

⁷³ H.D(260/9).

⁷⁴ H.D(48/1), H.D(406/5).

⁷⁵ H.D(66/3).

⁷⁶ H.D(20/4), H.D(274/1).

⁷⁷ H.D(151/1), H.D(275/1).

⁷⁸ H.D(182/6), H.D(182/6), H.D(262/3).

özelliği ve yukarıda saydığımız diğer özellikleri sebebiyle insanı olgunlaştırıcı bir özelliğe sahiptir.⁷⁹ Şarap içmeyen kimseler mânen çiğdir.

Dikkat çeken diğer bir nokta ise Hâfız'ın hırkasını şaraba boyaması veya hırkasını şarapla temizlemesidir.⁸⁰ Burada kastedilen züht hırkasıdır. Hâfız kuru olan zühdü, şarapla temizlediğinden bahsetmektedir. Bunun yanında Hâfız, şarap içmeyi kötileyen zâhit⁸¹ veya nasihatçi tipi ile de problemlidir.⁸² Bazı beyitlerde kendisine şarabı terk etmesi için nasihat veren kimseleri tenkit eder.⁸³

Hâfız'da şarabın özelliklerinden bir diğeri de şarabın yol vurucu yani yoldan saptırıcı olmasıdır.⁸⁴ Şarap aklın, dînin⁸⁵ veya irâdenin⁸⁶ yolunu vurur. Bunun yanında Hâfız'ın şiirinde şarabın diğer bazı özelliklerini şöyle geçmektedir: Ferahlık vericidir.⁸⁷ Geceyi tutar.⁸⁸ Baş ağrıtır.⁸⁹ Madden ve mânen temizleyicidir.⁹⁰ Neş'e vericidir⁹¹. Gamı gönülden götürür⁹². Misk kokulu ve gül renklidir⁹³. Parlaktır.⁹⁴ Hazîneye ulaştırıcıdır.⁹⁵

Şarap anlam dâiresinde ortaya çıkan kavram haritası şu şekildedir: Akıl, bâde, bâde-i şeb-gîr (geceyi tutan şarap), câm, câm-ı Cem, din, dohter-i rez(üzümün kızı), ebed, elest, ezel, hırka, hikmet, humâr-ı sad-şebe(yüz gecelik sarhoşluk), gam, kader, nur, parlaklık, pertev, pîr, rint, riyâ, sır, tortulu şarap, şarabın kabarması. Manevî anlamda ise; çiğ-olgun, mezhep, sûfî, şarâb-ı ferah-bahş(ferahlık veren şarap), zâhit, züht.

⁷⁹ H.D(87/9), H.D(150/4), H.D(468/2).

⁸⁰ H.D(41/4), H.D(218/3), H.D(240/3), H.D(243/9), H.D(249/10), H.D(422/7), H.D(466/1), H.D(485/2).

⁸¹ H.D(26/5).

⁸² H.D(113/4), H.D(149/2).

⁸³ H.D(20/7), H.D(44/3).

⁸⁴ H.D(201/1), H.D(275/4).

⁸⁵ H.D(271/4).

⁸⁶ H.D(25/2).

⁸⁷ H.D(79/1).

⁸⁸ H.D(26/4).

⁸⁹ H.D(115/2), H.D(162/5).

⁹⁰ H.D(132/1), H.D(132/6), H.D(167/7).

⁹¹ H.D(148/5).

⁹² H.D(129/1), H.D(159/6).

⁹³ H.D(263/4).

⁹⁴ H.D(11/1), H.D(132/1), H.D(183/2).

⁹⁵ H.D(101/8).

Hâfız'ı incelediğimiz Türk şairleri ile mukâyese ettiğimizde karşımıza şu portre çıkmaktadır:

Şarabın insanın gönlünden gamı götürücü özelliği Hâfız ve Türk şairlerinde müşterek olarak geçmektedir: Hâfız'da ve Türk şairlerinde “gam” kelimesi lafzen de müşterek olarak geçmektedir: H.D(129/1),(159/6),C.S.D(70/6),A.P.D(60/6),N.B.D(33/7),(158/5)(164/6),(340/5) F.S.M.D(35/2), (68/4).

Saf şarap anlamına gelen “mey-i sâfi” ifadesi Hâfız'da ve Türk şairlerinde müşterek olarak kullanılmıştır: H.D(173/3), (278/5), (469/3), (483/2), C.S.D(153/7), A.P.D(272/6) N.B.D(8/6) Ş.D(140/1), D.Ö.R.D(26/4).

Şarabın tevbe bozucu özelliği Hâfız'da ve Türk şairlerinde müşterek olarak geçmektedir: H.D(25/2), C.S.D(260/5) N.B.D(165/3), (333/1), D.Ö.R.D(56/1).

Üzümün kızı anlamına gelen “dohter-i rez” ifadesi Hâfız'da ve Necâtî Bey'de müşterek olarak geçmektedir: H.D(64/6), (263/6), N.B.D(384/6).

Hâfız'da ve Türk şairlerinde şarap içmenin ezelde yazılmış olduğu ve kadere taalluk ettiği görüşü müşterek olarak geçmektedir: H.D(24/3), (26/5), (62/4), (118/3),(148/5), (149/8), A.P.D(233/1), N.B.D(33/7), (100/1), (429/2) E.R.D(73/1),(75/3).

Şarap, Hâfız ve Necâtî Bey'de müşterek olarak güneşe benzetilmiştir: H.D(234/1), (263/6), N.B.D(21/1).

Benzer Beyitler:

Hâfız ve Türk şairlerinin lafzen veya manen benzer beyitleri aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir. Beyitlerde geçen müşterek kavramlar siyah renkle vurgulu halde gösterilmiştir.

Tablo 3.6. 1

460/7	می باقی بده تا مست و خوشدل	Hâfız-ı Şîrâzî
-------	----------------------------	----------------

	به یاران برفشانم عمر باقی Mey-i bâkî bede tâ mest ü hûş-dil/ Be yârân ber-feşânem ömr-i bâkî Bâki şarabı ver ki gönül rahatlığı ve sarhoşlukla/ Ömrümüzün kalanını dostlara bağışlayalım.	
137/2	Geçtikçe sun ey sâki meyden var ise bâki/ Fırsattır alam tâ ki ömr-i güzerândan haz	Ahmet Paşa

Tablo 3.6. 2

143/4	گدایی در میخانه طُرفه اِکسیریست/ گر این عمل بکنی خاک زر توانی کرد Gedâi der-i meyhâne torfe iksiri-est/ Ger în amel be-konî hâk zer tevânî kerd Meyhâne kapısında dilencilik büyük bir iksirdir./ Eğer bunu yapabilirsen toprağı altın edebilirsin.	Hâfız-ı Şîrâzî
87/6	Câm-ı şarâb ile işin altun ide şu kim/ Pîr-i mugân işigi tozın kîmyâ bilür	Necâtî Bey

47/4	هر آن که راز دو عالم ز خط ساغر خواند/ رموز جام جم از نقش خاک ره دانست Her ân ki râz-ı dü-âlem zi hatt-ı sâgar hând/ Rumûz-ı câm-ı Cem ez nakş-ı hâk-i reh dânist İki cihânın sırrını da kadehten okuyanlar/ Yolun toprağının nakşından Cem'in kadehinin sırrını anlamışlardır.	Hâfız-ı Şîrâzî
71/8	Çıkar câm-ı Cemi Avnî hazînenden temâşâ kıl/ Eger bilmek murâdunsa kemâhî kâr-ı dünyâyı	Fatih Sultan Mehmet

24/4	İki âlem nakş ını görmek dilerseñ âşikâr/ Devr içinde şîşe-i mey câm -ı İskender yeter	Fatih Sultan Mehmet
------	--	----------------------------

Tablo 3.6. 3

66/3	بیار باده که رنگین کنیم جامه زرق/ که مست جام غروریم و نام هشیاریست Beyâr bâde ki rengîn konîm câme-i zerk/ Ki mest-i câm-ı gurûrîm ü nâm-ı hûş-yârî-est Şarap ver ki riya elbisesini renklendirelim/ Çünkü biz gurur kadehinin sarhoşlarıyız ve aynı zamanda iyi isim sahibi olmanın sarhoşlarıyız.	Hâfız-ı Şîrâzî
179/5	Nâmûsı yile toprağa nâmı şarâb için/ Virdüm dahı ne oda salısar bu su beni	Şeyhî

Tablo 3.6. 4

182/4	زاهد از کوچه رندان به سلامت بگذر تا خرابت نکند صحبت بدنامی چند Zâhit ez kûçe-i rindân be selâmet be-gozer/ Tâ harâbet ne-koned sohbet-i bednâmî çend Ey Zâhit! Rintlerin sokağından selâmete kaç/ Ki kötü isimlilerle sohbet seni harâp etmesin.	Hâfız-ı Şîrâzî
92/4	Ey şarâb-ı nâb içip azm-i harâbât eyleyen/ Her kime ugrarsan anun hânesi virân olur	Ahmet Paşa

Tablo 3.6. 5

406/5	ساقی بیار باده که رمزی بگویمت از سر اختران کهن سیر و ماه نو Sâkî beyâr bâde ki remzî be-gûyem-et/ Ez sırr-ı ahterân-ı köhen ü mâh-ı nev	Hâfız-ı Şîrâzî
-------	--	-----------------------

	Sâkî şarap ver ki sana bir sırrı söyleyeyim./ Eski yıldızların ve yeni ayın sırlarından...	
272/6	Sofiyâ nâme-i esrâr -ı Hakk'a mahrem isen/ Olma münkir mey-i sâfi gibi bed-nâmlara	Ahmet Paşa

Tablo 3.6. 6

483/2	که ای صوفی شراب آن گه شود صاف که در شیشه برآرد اربعینی Ki ey Sûfî şarâb ân geh şeved sâf/ Ki der şîşe ber-âred erbâînî Ey Sûfî şarap şöyle saflaşır/ Şişenin içinde erbain çıkarak.	Hâfız-ı Şîrâzî
153/7	Cem üç kadeh mey-i sâfî de bulduğu keşfi/ Yüz erba'in ile bulmadı zâhit- i mür tâz	Cem Sultan

Hâfız-ı Şîrâzî

Hâfız'ın şaraba dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.6. 7

11/1	ساقی به نور باده برافروز جام ما مطرب بگو که کار جهان شد به کام ما Sâkî be nûr-ı bâde ber-efrûz câm-ı mâ/ Mutrip begû ki kâr-ı cihân şod be kâm-ı mâ Ey Sâkî! Şarabın nuru hürmetine bize bir kadeh sun!/ Ey Mutrip! Sen de söyle çünkü cihanın işleri bizim isteğimize göre oldu.
20/4	باده نوشی که در او روی و ریایی نبود

	بهتر از زهدفروشی، که در او روی و ریاست Bâde nûşî ki der û rûy u riyâyî ne-boved/ Bihter ez zûht-furûşî ki der û rûy ü riyâ est Şarap içmekte yapmacıklık ve riya yoktur./ Şarap içmek zûht satmaktan iyidir çünkü onda riya yoktur.
20/7	چه شود گر من و تو چند قدح باده خوریم؟ باده از خون رزان است، نه از خون شماس Çe şevêd ger men ü tu çend kadeh bâde horîm/ Bâde ez hûn- i rezân est ne ez hûn-i şomâ-est Ben ve sen birkaç kadeh şarap içsek ne olur? / Şarap üzümün kanıdır sizin kanınız değil. Ey zahit biz şarap içiyorsak sana ne? Bu şarap üzüm kanıdır sizin kanınız değildir.
22/6	نخفته‌ام ز خیالی که می‌پزد دل من خمار صدشبه دارم شرابخانه کجاست Ne-hofte-em zi hayâlî ki mî pezed dil-i men/ Humâr- sad-şebe dârem şarâb-hâne kocâ est Gönlümde pişmekte olan hayalden dolayı uykusuzum/ Yüz gecelik sarhoşluğum var meyhâne nerededir?
24/3	می بده تا دهمت آگهی از سیر قضا که به روی که شدم عاشق و از بوی که مست Mey bedê tâ dehem-et âgehî ez sırr-i kazâ/ Ki be rûyî ki şodem âşık ü ez bûy ki mest Kader sırrından seni haberdâr etmem için bana şarap ver/ Çünkü ben bir yüze âşık oldum ve bir kokudan sarhoş oldum.
25/2	اساس توبه که در محکمی چو سنگ نمود

	ببین که جام زجاجی چه طرفه‌اش بشکست Esâs-ı tevbe ki der muhkemî çü seng nemûd/ Be-bîn ki câm-ı zücâcî çe turfe-eş be-şekest Többenin esası taş gibi sert olmasıdır/ Bu şarap kadehi nasıl kırılmıştır?
26/4	عاشقی را که چنین بادۀ شبگیر دهند کافر عشق بود گر نشود باده پرست Âşıkî râ ki çenîn bâde-i şeb-gîr dehend/ Kâfir aşk bûd ger ne-şaved bâde-perest Aşığa geceyi tutan bir şarap verdiler/ Eğer o şaraba tapmasaydı aşkın inkarcısı olurdu.
26/5	برو ای زاهد و بر دُرْدکشان خرده مگیر که ندادند جز این تحفه به ما روز الست Be-rev ey zâhit ü ber dord-keşân horde me-gîr/ Ki ne-dâdend coz îñ tuhfe be mâ rûz-i elest Ey Zâhit! Yürü tortulu şarap içen kimselere kızma/ Çünkü bize elest gününde bundan başka bir nasip yazmadılar.
40/2	خم ها همه در جوش و خروش اند ز مستی/ و آن می که در آنجا است حقیقت نه مجاز است Hom-hâ hemi der cûş ü hurûş-end zi mestî/ Ve ân mey ki der âncâ est hakîkat ne mecâz est Sarhoşluktan dolayı bütün şaraplar coşmuş ve kabarmıştır./ O şarap ki onda hakîkat vardır mecaz yoktur.
41/4	به آب دیده بشوییم خرقه‌ها از می که موسم ورع و روزگار پرهیز است Be âb- ı dîde be-şûyîm hırka-hâ ez mey/ Ki mevsim ver' ü rûzgâr-ı perhiz est Hırkayı şarap yerine gözyaşları ile yıkadık/ Çünkü sakınma ve perhiz mevsimi geldi.
44/3	فقیه مدرسه دی مست بود و فتوی داد/ که می حرام ولی به ز مال اوقاف است

	Fakîh-i medrese dî mest bûd ü fetvâ dâd/ Ki mey harâm velî beh zi mâl-i evkâf est Medresenin fakîhi dün sarhoştı ve şöyle bir fetva verdi/ Şarap haramdır ama vakıf malı yemekten daha iyidir.
46/3	در مذهب ما باده هلال است ولیکن/ بی روی تو ای سرو گل اندام حرام است Der mezheb-i mâ bâde helâl est velîkin/ Bî rûy-i tu ey serv-i gül-endâm harâm est Bizim mezhebimizde şarap helaldir ancak/ Senin yüzün olmadan ey gül endamlı servi haram olur.
47/4	هر آن که راز دو عالم ز خط ساغر خواند/ رموز جام جم از نقش خاک ره دانست Her ân ki râz-ı dü-âlem zi hatt-ı sâgar hând/ Rumûz-ı câm-ı Cem ez nakş-ı hâk-i reh dânist İki cihânın sırrını da kadehten okuyanlar/ Yolun toprağının nakşından Cem'in kadehinin sırrını anlamışlardır.
48/1	صوفی از پرتو می راز نهانی دانست/ گوهری هرکس از این لعل توانی دانست Sûfî ez pertev-i mey râz-ı nihânî dânist/ Gevherî-i herkes ez ân la'l tevânî dânist Sûfî şarabın parlaklığından gizli sırrı anladı/ Herkesin özünün bu kırmızılıktan olduğunu anladı.
62/4	سر ز مستی برنگیرد تا به صبح روز حشر/ هر که چون من در ازل یک جرعه خورد از جام دوست Ser zi mestî ber-ne-gîred tâ be subh-i rûz-i haşr/ Her ki çün men der ezel yek cür'a hored ez câm-ı dost Sarhoşluktan haşr gününün sabahına dek ayılamaz/ Benim gibi ezelden dostun kadehinden bir yudum alanlar.
64/6	جمال دختر رز نور چشم ماست مگر/ که در نقاب زجاجی و پرده عنیبست Cemâl-i dohter-i rez nûr-i çeşmî mâst meğer/ Ki der nikâb-ı zücâcî ve perde-i anîb-est

	Üzüm suyunun cemâli bizim gözümüzün nurudur/ Ancak o cam elbisesi içinde ve üzüm perdesi altındadır.
66/3	بیار باده که رنگین کنیم جامه زرق/ که مست جام غروریم و نام هشیاریست Beyâr bâde ki rengîn konîm câme-i zerk/ Ki mest-i câm-ı gurûrîm ü nâm-ı hûş-yârî-est Şarap ver ki riya elbisesini renklendirelim/ Çünkü biz gurur kadehinin sarhoşlarıyız ve aynı zamanda iyi isim sahibi olmanın sarhoşlarıyız.
69/6	بازای که بی روی تو ای شمع دل افروز/ در بزم حریفان، اثر نور و صفا نیست Bâz-ây ki bî rûy-i tu ey şem'-i dil-efrûz/ Der bezm-i harîfân eser-i nûr ü safâ nîst Geri dön! Senin yüzün olmadan ey gönül yakan güzel/ Dostların meclisinde sensiz safa ve nur yoktur.
79/1	کنون که می‌دمد از بوستان نسیم بهشت/ من و شراب فرح بخش و یار حورسرسشت Kenûn ki mî demed ez bûstân nesîm-i beheşt/ Men ü şarâb-ı ferah- bahş ü yâr-ı hûr-sereşt Şimdi bahçeden cennet rüzgârı esiyor/Ben, ferahlık veren şarap ve hûrî tabiatlı sevgili üzerine.
79/4	به می عمارت دل کن که این جهان خراب/ بر آن سر است که از خاک ما بسازد خشت Be mey imâret-i dil kon ki în cihân-ı harâb/ Ber ân ser est ki ez hâk-i mâ be-sâzed haşk Şarapla gönlünü imar et çünkü bu harap cihân/ Bizim de toprağımızı kurutacaktır.
87/9	بر برگ گل به خون شقایق نوشته‌اند/ کان کس که پخته شد می چون ارغوان گرفت Ber berg-i gül be hûn-i şakâyık neveşte-end/ Kân kes ki pohte şod mey çün erguvân gereft

	Gül yaprağı üzerine şakayık kanı ile yazdılar/ Kim ki çığlıktan kurtulmuş olgun olmuştur erguvan renkli şarap içer.
100/1	دی پیر می فروش که ذکرش به خیر باد/ گفتا شراب نوش و غم دل ببر ز یاد Dî pîr-i mey-furûş ki zikreş be hayr bâd/ Goftâ şarâb-nûş ü gam-ı dil be-ber zi yâd Dün şarap satanların pîri ki o hayırlar içinde olsun/ Dedi ki şarap iç ve gamı gönlünden götür.
101/8	بیا بیا که زمانی ز می خراب شویم/ مگر رسیم به گنجی در این خراب آباد Beyâ beyâ ki zamânî zi mey harâb şevîm/ Meger resîm be gencî der ân harâb-âbâd Gel gel ki biz bir zamandır şaraptan harap olduk/ Biz sanki bu harap yerde bir hazineye ulaşıyoruz.
113/4	برو معالجه خود کن ای نصیحتگو/ شراب و شاهد شیرین، که را زیانی داد؟ Borov muâlece-i hod kon ey nasihat-gû/ Şarâb ü şâhid-i şîrîn ki râ ziyânî dâd Ey nasihatçi! Sen git kendi tedbirini kendin tut!/ Şarap ve güzel sevgiliden kime zarar gelmiş?
115/2	چو مهمان خراباتی به عزت باش با رندان/ که درد سر کشی جانا، گرت مستی خمار آرد Çü mihmân-ı harâbâtî be izzet bâş bâ rindân/ Ki derd-i ser keşî cânâ geret mestî humâr âred Ey dost! Meyhâneye misafir olduğun zaman rintlerle hoş geçin!/ Şaraptan fazla sarhoş olursan nihâyetinde başın ağrır.
116/6	ز باده هیچت اگر نیست، این نه بس که تو را/ دمی ز وسوسه عقل بی خبر دارد Zi bâde hîçet eger nîst ân ne bes ki tu râ/ Demî ki vesvese-i akl bî-haber dâred

	Şaraptan sana hiçbir fayda yoksa bile şu faydası sana yeter/ Bir anlığına bile olsa seni aklın vesevesesinden alıkoyar.
118/3	سر رشته جان، به جام بگذار/ کاین رشته از او نظام دارد Ser-rişte-i cân be câm be-gozâred/ Kîn rişte ez û nizâm dâred Canın ipinin ucunu kadere bağladılar/ Bu ip kadehten düzenini aldı.
119/1	دلی که غیب نمای است و جام جم دارد ز خاتمی که دمی گم شود، چه غم دارد Dilî ki gayb-nümây est ü câm-ı Cem dâred/ Zi hâtemî ki demî gom şeved çe gam dâred Bir gönül ki gaybı gösteren Cem kadehine sahiptir/ Bir dem kaybolan bir yüzük onu nasıl üzebilir.
123/8	نغز گفت آن بت ترسابقه باده پرست/ شادی روی کسی خور که صفایی دارد Nağz goft ân büt-i tersâ-beççe-i bâde-perest/ Şâdî-i rûy-i kesî hûr ki safâyî dâred O şaraba tapan tersâ-beççe sevgili çok güzel söyledi/ Yüzü safalı sevgiliye bakan yüz ne güzeldir.
129/1	اگر نه باده غم دل ز یاد ما ببرد/ نهیب حادثه بنیاد ما ز جا ببرد Eger ne bâde gam-ı dil zi yâd-ı mâ be-bered/ Nehîb-i hâdis e bünyâd-ı mâ zi câ be-bered Eğer şarap gamı bizim gönlümüzden tamamen götürmeseydi/ Hadiselerin korkusu bizi temelimizden yıkarıdı.
132/1	به آب روشن می عارفی طهارت کرد/ علی الصَّبَّاح، که میخانه را زیارت کرد Be âb-ı rûşen-i mey ârifi tahâret kerd/ Ale's-Subh ki meyhâne râ ziyâret kerd Şarabın parlaklığının suyu arifi temizledi/ Çünkü o sabah vakti meyhaneyi ziyaret etmiş idi.

132/6	اگر امام جماعت طلب کند امروز/ خبر دهید که حافظ به می طهارت کرد Eger imâm-ı cemâat talep koned imrûz/ Haber dehîd ki Hâfız be mey tahâret kerd Eğer bugün cemaatin imamı kabûl ederse/ Ona haber verin ki Hâfız şarapla abdest almıştır.
142/5	دیدمش خُرم و خندان قدح باده به دست/ و اندر آن آینه صد گونه تماشا می‌کرد Dîdem-eş hürrem ü handân kadeh-i bâde be dest/ Ve ender ân âyîne sad güneh temâşâ mî kerd Onu elinde kadehle mutlu ve mesut bir halde gördüm/ Ve o ayna içerisinde yani kadehte yüz günahı temâşâ ediyordu.
145/1	چه مستی است؟ ندانم که رو به ما آورد/ که بود ساقی و این باده از کجا آورد Çe mestî est nedânem ki rû be mâ âvord/ Ki bûd sâkî vü in bâde ez kocâ âvord Bu nasıl bir sarhoşluktur ki bizim başımıza geldi?/ Bu sâkî kim idi? Şarabı nereden getiriyordu?
148/5	خُرم دل آن که همچو حافظ/ جامی ز می آلت گنبد Hürrem dil-i ân ki çü Hâfız/ Câmi zi mey-i elest gîred Hafız gibi gönlü neşeli olan şu kimsedir ki o/ Elest şarabından bir kadeh almıştır.
149/2	خدا را ای نصیحتگو، حدیث ساغر و می گو/ که نقشی در خیال ما از این خوشتر نمی‌گیرد Hüdâ râ ey nasihat-gû hadîs-i sâğar ü mey gû/ Ki nakşî der hayâl-i mâ ez in hûş-ter ne-mî gîred Ey nasihatçi! Allah için bize şarap ve kadehten bahset/ Çünkü bizim için bunlardan daha hoş bir hayal yoktur.
149/3	بیا ای ساقی گلرخ بیاور باده رنگین/ که فکری در درون ما از این بهتر نمی‌گیرد

	Beyâ ey sâkî-i gül-ruh beyâver bâde-i rengîn/ Ki fikrî der derûn-i mâ ez ân bihter ne-mî gîred Ey gül yanaklı sâkî! Bize renkli bir şarap getir!/ Bizim fikrimizin derinliklerinde bundan daha iyi bir şey yoktur.
149/8	نصیحتگوی رندان را که با حکم قضا جنگ است/ دلش بس تنگ می‌بینم مگر ساغر نمی‌گیرد Nasîhat-gûy-ı rindân râ ki bâ hükm-i kazâ cenk est/ Dileş bes teng mî bînem meğer sâğar ne-mî gîred Rintlere nasihat eden kişi kaderin hükmü ile cenk halindedir/ Ve ben o kimsenin gönlünü çok dar görüyorum yoksa kadehten bir nasibi yok mudur?
150/1	ساقی ار باده از این دست به جام اندازد/ عارفان را همه در شرب مُدام اندازد Sâkî er bâde ez ân dest be câm endâzed/ Ârifân râ hemî der şûrb-i müdâm endâzed Sâkî eğer şarabı elinden kadehe koyar ise/ Arifleri de daimî bir sarhoşluğa/ içki içmeye atmış olur.
150/4	زاهدِ خام که انکار می و جام کند/ پخته گردد چو نظر بر می خام اندازد Zâhid-i hâmi ki inkâr-ı mey ü câm koned/ Pohte gerded çü nazar ber mey-i hâmi endâzed Ham zahit kadeh ve şarabı inkâr etse de/ Olgun kimsenin gözü taze şaraptadır.
150/5	روز در کسبِ هنر کوش که می خوردنِ روز/ دلِ چون آینه، در زنگِ ظلام اندازد Rûz der kesb-i hüner kûş ki mey horden-i rûz/ Dil-i çün âyîne der reng-i zülâm endâz Gündüz vakti şarap içmeye çalış ve bu yolda bir hüner kazan/ Zira bu iş senin gönlünden karanlığı götürecektir ve gönül aynanı parlatacaktır.
151/2	به کوی می فروشانش به جامی بر نمی‌گیرند/ زهی سجاده تقوا که یک ساغر نمی‌ارزد

	Be kûy-i mey-furûşâneş be câmî ber ne-mî gîrend/ Zehî seccâde-i takvâ ki yek sâgar ne-mî erzed O şarap satan muhitin kenarından bir kadeh bile almıyor/ Onunki ne güzel takva seccâdesi (!) bir kadehe içkiye bile değmez.
153/4	من از رنگ صلاح آن دم به خون دل بستم دست/ که چشم باده پیمایش صلا بر هوشیاران زد Men ez reng-i salâh ân dem be hûn-i dil be-şostem dest/ Ki çeşm bâde peymâyeş salâ ber hûşyârân zed Ben takva renginden gönlün kanıyla elimi yıkadım/ Onun şarap dolu gözleri akılların salasını verdi.
159/6	غم دنیای دنی چند خوری؟ باده بخور/ حیف باشد دل دانا که مشویش باشد Gam-ı dünyây-ı denî çend horî bâde be-hor/ Hayf bâşed dil-i dâna ki müşevveş bâşed Bu alçak dünyanın gamını ne zamana kadar çekeceksin? Şarap iç!/ O karmakarışık olan bilgili gönle ne kadar yazık!
162/8	شرابی بی خمارم بخش یا رب/ که با وی هیچ درد سر نباشد Şarâbî bî hümrâem bahş yâ rab/ Ki bâ vey hîç derd-i ser ne-bâşed Bana sarhoşluk vermeyen bir şarap ver ya rabbi!/ Ki onunla hiç başım ağrımasın.
167/7	لب از ترش می پاک کن برای خدا/ که خاطرم به هزاران گنه مؤسوس شد Leb ez teraşşüh-i mey pâk kon berây-ı hüda/ Ki hâtirem be hezârân güneş müvesvis şod Allah için dudağımı şarap dökerek temizle/ Benim gönlüm binlerce günahattan vesvese alıp durmaktadır.
173/3	باده صافی شد و مرغان چمن مست شدند/ موسم عاشقی و کار به بنیاد آمد Bâde sâfi şod ü mürğân-ı çemen mest şodend/ Mevsim-i âşikî vü kâr be bünyâd âmed

	Saf şarap geldi ve çemenin kuşları sarhoş oldular/ Aşıklık mevsimi temelinden kuruldu.
182/3	چون می از خُم به سبو رفت و گل افکند نقاب/ فرصتِ عیش نگه دار و بزن جامی چند Çün mey ez hum be sebû reft ü gül efkend nikâb/ Fırsat-ı îş negeh-dâr ü be-zen câmî çend Şarap kaynayıp testiye gitti ve gül yüzünden örtüyü çıkardı/Sen de bu işret fırsatını gözet birkaç kadeh şarap iç.
182/6	عیبِ می جمله چو گفتی، هنرش نیز بگو/ نفی حکمت مکن از بهر دلِ عامی چند Ayb-ı mey cümle mî goftî hünereş nîz be-gû/ Nefyi hikmet me-kon behr-i dil-i âmî çend Şarabın ayıbını herkes söylüyor sen de hünerlerini söyle/ Avamın gönlü olsun diye hikmeti nefyetme!
183/2	بیخود از شَغَشَعِ پرتو ذاتم کردند/ باده از جامِ تَجَلّی صفاتم دادند Bî-hod ez şa'ş'a-i pertev- i zâtem kerdend/ Bâde ez câm-ı tecellî-i sıfâtem dâdend Ben kendimde değilken zâtımın parlaklığının nurunu verdiler/ Sıfatlarımın tecellisinin kadehinden bir şarap verdiler.
201/1	شرابِ بی‌غش و ساقیِ خوش دو دام رهند که زیرکان جهان از کمندشان نَرهند Şarâb-ı bî-gaş ü sâkî-i hûş dü dâm-ı rehend/ Ki zeyrekân- cihân ez kemendişân ne-rehend Hoş sâkî ve katıksız bir şarap iki yol vurucudur/ Cihanın akıllıları bu ikisinin kemendinden kurtulamamıştır.
218/3	خود گرفتم کافگَنم سجاده چون سوسن به دوش همچو گل بر خرقه رنگ می مسلمانی بُود Hod gereftem ki efkenem seccâde çün sevsen be dûş/ Hemçü gül ber hırka reng-i mey müselmânî boved

	Seccadeyi kendim omzuma attım/ Tıpkı şarap rengindeki gülün hırkasını omzuna çekip Müslüman olması gibi...
218/9	دی عزیزی گفت حافظ می‌خورد پنهان شراب ای عزیز من! نه عیب آن به که پنهانی بود Dî azîzî goft Hâfız mî hored pinhânî şarâb/ Ey azîz-i men ne ayb ân beh ki pinhânî bûd Dün bir aziz dedi ki Hâfız gizlice şarap içiyor./ Ey benim dostum belki gizlice içmesi daha iyidir.
227/2	رندی آموز و کرم کن که نه چندان هنر است حیوانی که ننوشت می و انسان نشود Rindî âmûz ve kerem kon ki ne çendân hüner est/ Hayavânî ki ne-nûşed mey ü insân ne-şaved Rintlik öğren ve kerem sahibi ol bu o kadar da büyük hüner değildir./ Hayvanlar şarap içmezler ama insan da olmazlar.
234/1	چو آفتاب می از مشرق پیاله برآید ز باغ عارض ساقی هزار لاله برآید Çü âfitâb-ı mey ez maşrık-ı piyâle ber-âyed/ Zi bâğ-ı ârız-ı sâkî hezâr lâle ber-âyed Şarap güneşi kadeh doğusundan görüldüğü vakitte/ Sakî' nin yanağının bahçesinde bin lale çıkar.
240/1	ابر آذاری برآمد باد نوروزی وزید وجه می می‌خواهم و مُطرب، که می‌گوید رسید Ebr-i âzârî ber-âmed bâd-ı nevrûzî vezîd/ Vech-i mey mî hâhem ü mutrip ki mî gûyed resîd Eziyet eden bulut kalktı ve nevrûz rüzgârı esti./ Şarabın yüzünü ve geliyor diyen mutribi istiyorum.
240/3	قَطِّ جُود است آبروی خود نمی‌باید فروخت باده و گل از بهای خرقة می‌باید خرید Kaht-ı cûd est âbrûy-ı hod ne-mî bâyed furûht/ Bâde vü gül ez bahây-ı hırka mî bâyed harîd.

	Kendi onurunu satmamalısın! Bu tembelliktendir. / Şarap ve gülü ise hırka ile aynı pahadan almalısın.
243/9	ما باده زیر خرقه نه امروز می‌خوریم صد بار پیر میکند این ماجرا شنید Mâ bâde zîr-i hırka ne imrûz mî horîm/ Sad bâr pîr-i meykede ân mâcerâ şenîd Biz şarabı hırkanın altında bugün/yeni içmiyoruz/ Yüz defa meyhânenin pîri bu macerâyı dinlemiştir.
246/6	می‌خور به شعر بنده که زیبایی دگر دهد جام مُرَصَّع تو بدین دُرّ شاهوار Mey hor be şi'r-i bende ki zîbî diger dehed/ Câm-ı murassa'- ı tu bedîn dürr-i şâhvâr Şarap iç zira benim şiirim başka bir süs daha verir/ Senin inciye benzeyen bu kadehine...
249/10	دلّی حافظ به چه ارزد؟ به می‌اش رنگین کن وان گهش مست و خراب از سر بازار بیار Delg-i Hâfız be çe erzed be mey-eş rengîn kon/ Vân geh-eş mest ü harâb ez ser-i bâzâr be-yâr Hâfız'ın hırkasının değeri nedir? Sen onu şaraba boya!/ O vakit o hırkayı sarhoş bir halde pazara çıkar.
260/9	چون باده باز بر سر خُم رفت کف زنان حافظ که دوش از لب ساقی شنید راز Çün bâde bâz ber ser-i hum reft kef zenân/ Hâfız ki dûş ez leb-i sâkî şenîd râz Şarap yine el çırparak kabarmaya gittiğinde/ Hâfız dün sâkînin ağzından sırrı işitti.
262/3	جز فَلَاطُون خُم نشین شراب سیر حکمت به ما که گوید باز Coz felâtûn-ı hum-neşîn-i şerâb/ Sırr-ı hikmet be mâ ki gûyed bâz Meyhânede oturan Eflâtun şarabından başka/ Kim bize hikmetlerin sırrını yeniden söyler?

263/2	مرا به گشتی باده در افکن ای ساقی که گفته‌اند نیکویی کن و در آب انداز Merâ be keştî-i bâde der-efken ey sâkî/ Ki gofte-end nikûyî kon der âb endâz Ey sâkî! Bizi şarap gemisine at!/ Demişlerdir ki iyilik yap! Denize at!
263/4	بیار زان می گلرنگ مشک بو جامی شرار رشک و حسد در دل گلاب انداز Beyâr zân mey-i gül-reng-i müşk-bû câmî/ Şerâr-ı reşk ü hased der dil gül-âb endâz Misk kokan ve gül renkli şaraptan bir kadeh getir ki/ Gönüldeki kıskançlık ve haset kıvılcımını gül suyuna atalım.
263/6	به نیم شب آفتاب می‌باید ز روی دختر گلچهر زرق نقاب انداز Be nîm-i şeb eger-et âftâb mî bâyed/ Zi rûy-i dohter-i gül-çehr-i rez nikâb endâz Eğer sana gecenin yarısında güneş gerekiyorsa/ Üzümün gül çehreli kızının yüzünden örtüyü kaldır.
263/7	مهل که روز وفاتم به خاک بسپارند مرا به میکده بر، در خم شراب انداز Me-hil ki rûz-i vefâtem be hâk be-sepârend/ Merâ be meykede ber der hum-i şerâb endâz Vefat günümde beni toprağa bırakma/ Beni meyhanede şarabın içine bırak.
271/4	زاهد از ما به سلامت بگذر کاین می لعل دل و دین می‌برد از دست بدان سان که می‌پرس Zâhit ez mâ be selâmet be-gozer kîn mey-i la'l/ Dil ü dîn mî bered ez dest bedân sân ki me-pors Zahit bizden selâmet köşesine kaç çünkü bu la'l renkli şarap/ Din ve gönlünü öyle bir götürür ki sorma gitsin!
272/2	زان باده که در میکده عشق فروشند ما را دو سه ساغر بده و گو رمضان باش

	Zân bâde ki der meykede-i aşk furûşend/ Mâ râ du se sâgar bedeh ve gû ramazân bâş Aşk meyhânesinde satılan şaraptan/ Bize iki üç kadeh ver ve de ki Ramazan oldu!
274/1	به دور لاله قدح گیر و بی‌ریا می‌باش به بوی گل نفسی همدم صبا می‌باش Be devr-i lâle kadeh gîr ve bî-riyâ mî bâş/ Be bûy-i gül nefesî hem-dem-i sabâ mî bâş Lâle zamanında eline kadeh al ve riyâsız ol!/ Gül kokusunun nefesine ve sabâ rüzgarına hemdem ol!
275/1	صوفی گلی بچین و مُرَقَّع به خار بخش وین زهد خشک را به می خوشگوار بخش Sufî gülî be-çîn ü murakka' be hâr bahş/ Vîn zühd-i huşk râ be mey-i hoş-güvâr bahş Sufî gül der! Ve hırkayı dikene bağışla/ Ve bu kuru zühtü lezzeti hoş olan şaraba bağışla!
275/4	راهم شراب لعل زد ای میر عاشقان خون مرا به چاه زَنَخدان یار بخش Râhem şarâb-ı la'l zed ey mîr-i âşıkân/ Hûn-i merâ be çâh-ı zenehdân-ı yâr bahş Ey aşıkların dostu! Benim yolumu la'l renkli şarap vurdu!/ Benim kanımı sevgilinin çenesindeki çukura bağışla.
275/8	ساقی چو شاه نوش کند باده صَبوح گو جام زر به حافظ شب زنده دار بخش Sâkî çü şâh nûş koned bâde-i sabuh/ Gû câm-ı zer be Hâfız-ı şeb zinde-dâr bahş Ey Sâkî! Şah sabah şarabı içiyor/ Sen ona şunu söyle! Altın kadehi gece uyumayan Hâfız'a ver!
277/8	صوفی سرخوش از این دست که کج کرد کلاه به دو جام دگر آشفته شود دستارش

	Sûfî-i ser-hûş ez ân dest ki kec kerd kulâh/ Be dü câm-ı diger âşüfte şevêd destâreş Sûfî'nin sarhoşluktan dolayı külâhı eğri oldu/ Birkaç kadeh daha içerse destarı da bozulacak.
278/5	بیا تا در می صافیت راز دهر بنمایم به شرط آن که نثمایی به کج طبعان دل کورش Beyâ tâ der mey-i sâfîy-et râz-ı dehr be-nümâyem/ Be şart-ı ân ki ne-nümâyî be kec-tab'ân-ı dil- kûreş Gel ki saf şarapta sana dehrin sırrını göstereyim/ Sadece şu şartla: Onun gözü görmez gönlünü bize gösterme!
326/2	عاشق و رندم و میخواره، به آواز بلند وین همه منصب از آن حور پری و ش دارم Âşık ü rindem ü mey-hâre be âvâz-ı bülend/ Vîn hemi mansıb ez ân hûr-i perî-veş dârem Aşık, rint ve şarap içer haldeyim. / Bu rütbelerin hepsini o peri gibi güzelden aldım.
404/1	می فکن بر صف رندان نظری بهتر از این بر در می کده می کن گذری بهتر از این Mî feken ber saf-ı rindân nazarî bihter ez ân/ Ber der-i meykede mî kongüzerî bihter ez ân Rintlerin safına bak! Daha iyidir./ Meyhânenin kapısından geç! Daha iyidir.
406/5	ساقی بیار باده که رمزی بگویمت از سر اختران کهن سیر و ماه نو Sâkî beyâr bâde ki remzî be-gûyem-et/ Ez sırr-ı ahterân-ı köhen-seyr ü mâh-ı nev Sâkî şarap ver ki sana bir sırrı söyleyeyim./ Eski yıldızların ve yeni ayın sırlarından...
411/6	شور شراب عشق تو آن نفسم رود ز سر کاین سر پر هوس شود خاک در سرای تو

	Şûr-ı şarâb-ı aşk-ı tu ân nefesem reved zi ser/ Kîn ser-i pür-heves şevêd hâk-der-i serây-ı tu Senin aşkının şarabının kabarması o demde başımdan gitti/ Bu heveslerle dolu başım senin sarayında toprak oldu!
422/7	گفت حافظ دگرت خرقه شراب آلودهست مگر از مذهب این طایفه بازآمده‌ای Goft Hâfız diger-et hırka şarâb-âlûde est/ Meger ez mezheb-i ân tâife bâz-âmede-î Ey Hâfız artık hırkan şaraba bulanmış haldedir/ Yoksa bu zümrenin mezhebini bırakıyor musun?
444/5	می بی‌غش است دریاب وقتی خوش است بشتاب سال دگر که دارد امید نوبهاری Mey bî-gaş est der-yâb vaktî hûş est be-şetâb/ Sâl-i diger ki dared ümîd-i nev-bahârî Şarap katışıksızdır eline al! Vakit güzel ve gelmiştir./ Diğer yıl bahar ümidi kimdedir?
460/7	می باقی بده تا مست و خوشدل به یاران برفشانم عمر باقی Mey-i bâkî bede tâ mest ü hûş-dil/ Be yârân ber-feşânem ömr-i bâkî Bâkî şarabı ver ki gönül rahatlığı ve sarhoşlukla/ Ömrümüzün kalanını dostlara bağışlayalım.
466/1	این خرقه که من دارم در رهن شراب اولی وین دفتر بی‌معنی غرق می‌ناب اولی În hırka ki men dârem der rehn-i şarâb evlâ/ Vîn defter-i bî-ma'nâ ğarg-ı mey-i nâb evlâ Benim sahip olduğum bu hırkayı şaraba rehin vermek daha iyidir/ Bu manasız defteri parlak şaraba boğmak daha iyidir.
468/2	اگر این شراب خام است اگر آن حریف پخته به هزار بار بهتر ز هزار پخته خامی

	Eger in şarab hām est eger ān harīf pohte/ Be hezār bār bihter zi hezār pohte hāmī Eğer bu şarap ham ve bu dost da olgun ise/ Olgun olan zāt ham olandan bin kat daha iyidir.
469/3	بیا به شام غریبان و آب دیده من بین به سان باده صافی در آبگینه شامی Beyâ be şâm-ı garîbân ü âb-ı dîde-i men bîn/ Be sân bâde-i sâfî der âb-gîne- şâmî Gel ve gariplerin akşamında benim gözyaşlarımı gör!/ O tıpkı akşam içilen şarap gibidir.
477/6	ببین در آینه جام نقش بندی غیب که کس به یاد ندارد چنین عجب زمینی Be-bîn der âyine-i câm nakş-bendî-i ğayb/ Ki kes be yâd ne-dâred çenîn aceb zemenî Kadehin aynasında gaybın planlarını gör!/ Kimse böyle acayip bir zemin görmemiştir.
483/2	که ای صوفی شراب آن گه شود صاف که در شیشه برآرد اربعینی Ki ey Sûfî şarâb ân geh şeved sâf/ Ki der şîşe ber-âred erbâînî Ey Sûfî şarap şöyle saflaşır/ Şişenin içinde erbain çıkararak.
485/2	بوی یک رنگی از این نقش نمی آید خیز دلّی آلوده صوفی به می ناب بشوی Bûy-i yek rengî ez in nakş ne-mî âyed hîz/ Delg-i âlûde-i suff be mey-i nâb be-şûy Tevhid rengi bu nakıştan gelmiyorsa/ Sûfî'nin kirlenmiş hırkasını şarap ile yıka!

Şeyhî

Şeyhî'nin şaraba dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.6. 8

9/6	Şeyhî saâdet ol kişinün ola kim müdâm/ Şuğli safâ vü iş ola vü işret ü tarab
38/3	Câm-ı cihân-nümân yüzini pâk dut müdâm/ Âlemde nîk ü bed ferah u gam gelür gider
51/7	Nakd-i ömrün azîzdür Şeyhî/ Şükr kim şâhid ü şarâba gider
69/7	Dil gamzesini görmeyeli meyli yok meye/ Yaşum şarâb olup kabağum dolu câmdur
140/1	Nasîbün var ise sûfî safâdan/ Mey-i sâfî içüp sâf ol riyâdan
179/5	Nâmûsı yile toprağa nâmı şarâb içün / Virdüm dahı ne oda salısar bu su beni

Eşrefoğlu Rûmî

Eşrefoğlu Rûmî'nin şaraba dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.6. 9

68/1	Gel bu ıskun şerbetinden bir kadeh nûş eylegil/ Gel bu ıskıla başını tâ ebed hoş eylegil
73/1	Ezelden ışk odına yana geldüm/ İçüp ıskun şarâbın kana geldüm
75/3	Ezel nûş itmişem ıskun şarabın/ Ebed ayrılmazam mestâna geldüm
111/3	İçüp ıskun meyin şöyle mest ol kim/ Dîvâne disünler akrân içinde
130/9	Şarâb-ı Lâ-yezâli ben içüp hayrân ü mest oldum/ Sözüm mestâne anun çün ider nükte-yi garrâyı

Kemal Ümmî

Kemal Ümmî'nin şaraba dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.6. 10

45/2	Yazar humârını içen tevbe şarâbın/ Hüşyâr dutar pendî gönül levhine yazar
51/15	O Şarâben tahûrı arzu kılan/ N'ider anı ki âb-ı engûrdür

61/9	Ne ögersen sevinür ne hod sögersen yirinür/ Şol şarâb-ı ıskıla sarhoş olan evbaşlar
78/19-20	Çünkü ümmü'l-habâ'isi içesin/ Togar andan kamu yaramazlık Her ki üzüm sücüsini içse/ Girü irteye degin olur ayık
89/10	Hubb-ı dünyâ mey-i Şeytân'dur içüb yime harâm/ Kim helâl ola sana maşrab-ı meyhâne gönül
96/25	Çün seni Ümmü'l-habâ'is esride/ Hiç yazuk komaz sana işletmedin
99/3	Düşdüm ol bî-hûş olanlar düşdüğü sevdâya ben/ İçdüm ol serhoş olanlar içdüğü peymânedin
99/4	İçeli ıskun şarâbın gâhi mestem geh humâr/ Hergiz ayıklık gelür mi âşık-ı mestânedin
109/29	İ harâb evde şarâb u îş u nûş uman delü/ Hiç serâb ardınca yilen kana mı atşâniken
112/10	Ölüm şarâbı mesliğin anarsan i humâr/ Bu cem içinde şâhid ü şem ü şarâbı ko

Fatih Sultan Mehmet

Fatih Sultan Mehmet'in şaraba dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.6. 11

24/4	İki âlem nakşını görmek dilersen âşikâr/ Devr içinde şîşe-i mey câm-ı İskender yeter
26/5	Bugün mülk ü hazâyin her ne cem'ıyyet ki cem' itdün/ Mey ü mahbûba sarf olmazsa Avnî cümle zâyî'dür
27/2	Bâdeye baş üzre yir idüp ayağa salmazuz/ Hürmetin câm-ı meyüñ ol denlü idrâk eylerüz
35/2	Melâl-i devri gönülden refîk-i mey giderür/ Velî dirîğ ki yokdur bu devr içinde refîk

36/1	Bâde-i nâb ile buldı ruh-i cânân revnak/ Gûyiyâ güller ile buldı gülistân revnak
53/2	Hum-ı meyden götüri âlemi seyrân idelüm/ Tûr-ı ıška cıkalum yine münâcât idelüm
53/5	Hüsn-i yâr âyine-i dilde görünmezse eger/ Avnîyâ bâde-i nâbı ana mir'ât idelüm
56/4	Felek her gün çü merdân-ı cihânı zîr-i hâk eyler/ Ko câm-ı merg yâdını getür bir câm-ı merd-efgen
61/4	Kevseri anmaz ol içdüğü mey-i nâbı içen/ Mescide varmaz o varduğı kilisâyı gören
68/4	Sâkîyâ def'-i melâl itmege peymâne getür/ Çün sıdı dilberümüz ahd ile peymân bu gice
69/2	Ey pîr-i deyr ehl-i harâbâtı mahrem it/ Keşf eyle bâde sırrını terk it behânei
69/4	Ol mey ki levh-i dilden ala şüşt ü şûy ile/ Ayş-ı mugânei vü cefâ-yı zemânei
71/8	Çıkar câm-ı Cemi Avnî hazîneñden temâşâ kıl/ Eger bilmek murâduñsa kemâ-hî kâr-ı dünyâyı

Dede Ömer Rûşenî

Dede Ömer Rûşenî'nin şaraba dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.6. 12

8/3	Şarâb-ı vahderi nûş it sürâhî gulgulın gûş it/ Ki içen humm-ı vahdetden demî hel min mezîd olur
26/4	Aç gözün sûfî iç mey-i sâfî/ Zühdi koy dime mey mübâh olmaz
56/1	Hâşâlillah kim yuyam men el mey ü mahbûbdan/ Yâ ma'âzallah ki yumam dîde rûy-ı hûbdan
84/1	Lebün devrinde her kim nûş ider mey/ Kapar âb-ı hayâta Hızr-veş pey

Cem Sultan

Cem Sultan'ın şaraba dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.6. 13

8/1	Çün kim bilürsin ahir olur meskenün türab/ Devr-i kamerde hoş durur içmek şarâb-ı nâb
66/4	La'l-i mey-gûnun hayâli câ tualdan sînede/ Gönlüm ol demden berü meyl- i mey-i hamrâ kılır
70/6	Bu dâr-ı gamda ey Cem ger ararsan/ Refik-i bî-halel câm ü gazeldir
153/7	Cem üç kadeh mey-i sâfide bulduğı keşfi/ Yüz erba'in ile bulmadı zâhit- i mürtâz
193/1	Kîse-i ömrü tehî eylemedün dest-i ecel/ Sâkiyâ kâse-i mey sun ki gide tûl- i emel
213/2	Kankı zâhit züht idüp meyden tecennüp eylese/ Ger velî olursa andan ictinâbum var benüm
254/1	Câm-ı la'lün var-iken kimdür mey-i nâb isteyen/ Yâ görüp gül yüzini gül- berg-i sîrâb isteyen
260/5	La'lün Cem'e bir câm sunuptur soraram kim/ Ol tevbe unutturıcı peymâne midür bu
264/9	Cihân rindi olupdur Cem ki her-dem/ Gözi gönlü şarâb ile püserde
345/3	Sûfi-i zerrâk dir kim bana zinhar içme mey/ Kim tutar âlemde şeytan olanın tedbirini

Ahmet Paşa

Ahmet Paşa'nın şaraba dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.6. 14

34/7	Sabr yagmacısı sâkîler elinden dâd kim/ Âteş-i bâdeyle aklın hânûmânın yaktılar
35/3	Ayş nev-rûzunda gül-bîz olmadan ferrâş-ı bâd/ Bâdeden cân bezmine berg-i gül-i handân yagar
60/6	Cân hayâl-i leb ü hattınla bulur zevk u safâ/ Sebze vü mey dil-i gam-gîni ferah-nâk eyler
92/4	Ey şarâb-ı nâb içip azm-i harâbât eyleyen/ Her kime ugrarsan anun hânesi virân olur
137/2	Geçtikçe sun ey sâki meyden var ise bâki/ Firsattır alam tâ ki ömr-i güzerândan haz
192/5	Lebi nişânımı sırr ile sormaga Ahmed/ Müdâm câm-ı mey-i hoş-güvara yalvaralım
223/1	Câm-ı ezel ser-mestiyim sâki mey-i rahşanı sun/ Bâzâr-ı derdim germdir ser-maye-i dermânı sun
272/6	Sofiyâ nâme-i esrâr-ı Hakk'a mahrem isen/ Olma münkir mey-i sâfi gibi bed-nâmlara
303/2	Şarâb-ı âşkımın hum-hânesinde/ Dü-alem devrine bir kâse düşdi
312/1	Gül-gün ayagı al ele lâle yüzlü hey/ Kim tuta bâg-ı hüsnünü tâze nesîm-i mey
335/11	Hoş idi hum bigi hâmûş ola idüm n'ideyin/ Getirir âteş-i dil cûşa mey-i nâb gibi
346/2	Mey verdi safâ ayşımızın telhligine/ Sâki lebinin aksi meger sâgara düşdi
350/3	Sâkiyâ esnâ-yi sohbette tükendikçe şarâb/ Halkı mest etmek dilersen as bu zibâ süreti

Necâtî Bey'in şaraba dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.6. 15

8/6	İçmeyeliden kıdurdum mı nice oldum bilmezem/ Sâf ü pâk âb-ı revânler kıp kızıl kandur bana
11/3	Meclisler içre gül gibi beşşâş olur şarâb/ Geydürse aks-i ârız-ı dil-dâr al ana
15/3	Dem-be-dem benlik şarâbı kohusın def itmege/ Vâsf-ı hâlün düşmez ağzumdandır karanfüldür bana
20/2	Her kangı bezimde ki leb-i la'lün anıla/ Câm-ı şarâbı ağıza almak günâh ola
21/1	Çün nev-bahâr-ı devlet-i Şâh-ı cihân ola/ Horşid-i bî-zevâl mey-i erguvân ola
22/3	Cânânenün şarâb-ı leb-i rûh-perverin/ Ger bizden ayru göresin ey dil harâm ola
22/5	Yek-reng yâr var ise âlemde ey gönül/ Sâkî-i gül-izâr ü mey-i lâl-fâm ola
33/7	Gamdan halâs ister isen gel Necâtîyâ/ Dil cür'asını câm-ı mey-i erguvâna at
34/2	Her kişi bezm-i ezel mestidürür ammâ ki ben/ Cür'a-i câm-ı lebünle olmuşam tekrâr mest
43/1	Devr-i zemâne itmez imiş âdemi ferah/ Devr eylesün piyâle gidersün gamı ferah
87/6	Câm-ı şarâb ile işin altın ide şu kim/ Pîr-i mugân işigi tozın kîmyâ bilür
100/1	Halkun kimisi sofî kimi mey-perest olur/ Ey hâce bu muâmele rûz-i Elest olur
105/6	Fasl-ı bahâr ayn-ı behişt olmaya idi/ Yazmazdı Şeyh Sa'dî gülistâna bâblar
109/7	Lebüne inmek içün düşer ayaklara şarâb/ Bir denîdir mey-i gül-çihre neden nâzlanur

158/5	Dünyâ Necâtîyâ yime içmekdürür velî/ Yimez zemâne gussasın ol kim şarâb içer
164/6	Işk bezminde mey-i gamdan murâd/ Bî-haber olmak imiş aldum haber
165/3	Ey hâce vâiz okuduğı tutsun anı kim/ Gül mevsiminde tevbeyi meyden yegin tutar
198/4	Hamdü li'llâh mey-i cân-bahş ile sâkîlerümüz/ Âb-ı Hayvân ile kevser suyun istetmediler
214/5	İçerüz sâkî elinden bâde-i hel min mezîd/ Bizi ser-hoşlukdan ağlar sanma biz ayıklarız
217/4	Sofîlik ile kardaş okuşmadug idi ya/ İllâ ki mey-i nâb ile oğlan ele girmez
259/1	Doldur var iken sâkî yâkût-ı revândan haz/ Çün ömr degül bâkî al kût-ı revândan haz
275/4	Şarâb-ı nâb didüğün nedür nenün emidür/ İçüb içüb kişi mest ü melâmet olmayıcağ
291/3	Bir dem şarâbun sohbetin iki cihâna virmezüz/ Kim seyr-i sâğar lutfını devr-i zemânda görmedük
291/9	Nâsih Necâtîyem beni men itme bey'-i bâdeden/ Gerçi kim assı görmedük el-hak ziyân da görmedük
305/7	Gonca-veş câm ü surâhî hep ağız bir itdiler/ İç diyu sofî Necâtîye ne lâzım sen demek
317/2	Mey gibi el üzre tutulmak umanlar kendüyi/ Pây-mâl-i hıdmet-i pîr-i mugân itmek gerek
319/6	Ne kati bî-haber oldun harîf şohbetden/ Şarâb-ı nâb ile sâkîler aldılar haberün
333/1	Çün tevbelüsen isteme ey dil şarâb-ı âl/ Sâkî sözünü sıma ayağı elüne al

340/5	Işk câmını tut cihândan geç/ Kıl Necâtî mey ile def'-i melal
384/6	Gelmez kinâra duhter-i rez virmez el bana/ Pîr-i muğâna gerçi yetürdüm ata yolın
390/5	Sâkiyâ nukl-i lebün sun bağrumuz ezdi şarâb/ Acımuşdur bize nâ-geh bir belâ göstermesün
409/5	Pîr-i muğânı inen ögersen Necâtîyâ/ Yoksa üzüm suyunı bilece sıkar mısın
418/5	Cân virür Îsî suyu diyu leb-i handânuna/ Ömri içinde şarâb-ı erguvânı bilmeyen
427/3	Nass ile vâcib oldı meyün hörmeti bize/ Zâhidlerün elinde ise hörmet itmesün
429/2	Yüri sen and içe gör biz mey-i nâb ey sofî/ Sana peymânı komışlar bize peymânedekin
498/7	Mahmûra mey nenün gibidür bildünüz mi hîç/ Şol şerbet-i hakîm ki bîmâra yaraya
510/1	Sayd eyledün güzelleri ol la'l-i nâb ile/ Cânâ neler şikâra gelürmiş şarâb ile
538/4	Sunulmaz mest-i lâ-ya'kıl olana bâde ey yârân/ Ecel câmı ire nâ-gâh hüş-yâr olmasun kimse

3.7 Zühht ve Zâhit

Hâfız'ın zühht ve zâhit kavramlarını konu edinen beyitleri incelendiğinde ortaya şöyle bir portre çıkar: Hâfız'ın zihninde zâhitlik ve zühht kavramları samimiyetsizlik ve aldatıcılık ile aynîleşir. Hâfız, zühht sahibi kimseleri -ona göre dinin özünü temsil eden -samimiyetten uzak görür⁹⁶. Bu sebeple Hâfız içinde “riyâ barındıran zühht”ten⁹⁷ tevbe edilmesi gerektiğini düşünür. Bunun yanında Hâfız'ın zihnindeki zâhit portresinin en önemli özelliklerinden birisi zâhitin kendini beğenmiş ve gurur sahibi

⁹⁶ H.D(175/9), H.D(400/9).

⁹⁷ H.D(130/4), H.D(417/4).

olmasıdır.⁹⁸ Hâfız’a göre, Yaratıcı ezelde lütfederek züht sahibi olmayanları mükafatlandırmıştır.⁹⁹ Yani züht ve zahitlik de bu yönü itibariyle kadere taalluk etmektedir.¹⁰⁰ Hâfız’ın üzerinde dikkatini yoğunlaştırdığı diğer bir kavram ise “züht hırkası”dır. Hâfız’a göre bu hırka, riyayı temsil etmektedir ve çok değersiz bir eşyadır.¹⁰¹

Hâfız’a göre zâhitlerin bir diğer özelliği halkı kınayıcı tavırlar takınmalarıdır.¹⁰² Züht sahibi kimseler mânen “ham tabiatlı¹⁰³” ve “anlayış itibariyle de noksandır”.¹⁰⁴ Zâhitlerin önemli özelliklerinden bir diğeri ise bütün hesaplarını ahirete göre yapmalarıdır.¹⁰⁵ Bu bazen cennete kavuşma arzusu iken bazen cehennemden korku olarak ortaya çıkmaktadır. Zâhit’in diğer bir özelliği sürekli yüzünün asık olmasıdır.¹⁰⁶ Hâfız zâhitin meclisinden uzakta olmayı daima kâr saymaktadır.¹⁰⁷

Zâhit kavramını işlediği beyitlerinin birçoğunda rint tipini, zâhitin tam karşına koymuştur.¹⁰⁸ Bu noktada dikkat çekici olan diğer bir husus ise zâhit ile ilgili beyitlerin yine çoğunda şaraptan bahsetmesidir.¹⁰⁹ Bu noktada şarabın insanı saflaştırıcı tesirini, zâhitin hesapçı tabiatına bir ilaç olarak görmektedir.

Zâhit ve züht etrafında oluşan kavram haritası şu şekildedir: Rint, Gurur/Kibir, Huşk/Kuru, Şarap, Takva, Hırka/Züht Hırkası, Riya, Tevbe, Ezel, Ham, Hûrî, Cennet, Ahiret, Yüz Çirkinliği.

Hâfız’ı, incelediğimiz Türk şairleri ile mukayese ettiğimizde karşımıza çıkan tablo şöyledir:

⁹⁸ H.D(84/1), H.D(205/4).

⁹⁹ H.D(196/4).

¹⁰⁰ H.D(133/5).

¹⁰¹ H.D(141/6), H.D(371/5), H.D(407/8).

¹⁰² H.D(264/8).

¹⁰³ H.D(150/7).

¹⁰⁴ H.D(296/7).

¹⁰⁵ H.D(254/5), H.D(332/8), H.D(419/6).

¹⁰⁶ H.D(379/2).

¹⁰⁷ H.D(373/20).

¹⁰⁸ H.D(133/5), (158/8), (182/10), (193/10).

¹⁰⁹ H.D(116/2), (118/3), H.D(271/6), H.D(480/6).

Hâfız, zâhitin kendini beğenmiş ve kibirli tavrını ifade ederken “gurur” ve “hod-bîn” ifadelerini kullanmıştır. Türk şairlerinde de durum bunun aynısıdır. Bütün şairler zâhitin kibri hakkında hemfikir oldukları halde, aynı zamanda bu noktada dikkat çekici olan önemli husus bu tavrı aynı kelimelerle ifade etmeleridir. Sadece Dede Ömer Rûşenî bir beytinde bu kelimeler yerine “hod-râ” ve “hod-ârâ” ifadelerini kullanmıştır: H.D. (84/6), (205/4), (264/8), Ş.D(197/6), N.B.D(68/1), N.B.D(113/5), N.B.D(402/6), F.S.M.D(33/4), Ş.D(197/6), D.Ö.R.D(42/5), D.Ö.R.D(50/2)

Hâfız’da ve incelediğimiz Türk şairlerinde zâhitten bahsedilen beyitlerde, müşterek olarak şarap, kadeh veya meyhâne gibi şarapla ilgili unsurlardan bahsedilmiştir: H.D(118/4) H.D(130/10) H.D(141/7), C.S.D(213/2), A.P.D(120/8), A.P.D(141/3), N.B.D(120/1), N.B.D(427/3), N.B.D(461/4), N.B.D(190/6), F.S.M.D(33/4), F.S.M.D(54/3), D.Ö.R.D(42/5), D.Ö.R.D(85/3)

Hâfız’da ve incelediğimiz Türk şairlerinde ortak olarak görülen noktalardan birisi zühtün sıfatı olarak kuru anlamına gelen “huşk” ifadesini kullanmalarıdır. Şairlerin hepsinde bu mana aynı lafızla ifade edilmiştir: H.D.(116/8), C.S.D(252/3), A.P.D(161/6), N.B.D(146/5), F.S.M.D(53/3), Ş.D(58/3)

Hâfız ve Türk şairleri zühtün içindeki riyakâr tavra dikkat çekmişlerdir: H.D(175/8), (371/8), (407/8) C.S.D(300/4), A.P.D(124/4), (316/5), N.B.D(224/5), (494/3), (619/6), F.S.M.D(57/6), Ş.D(149/7), E.R.D(54/2), (96/1).

Züht ehlinin, özellikle âşıkları, rindâne yaşayanları kınaması Hâfız’da ve incelediğimiz Türk şairlerde müşterek olarak eleştirilmiştir: H.D(133/5)H.D(264/8), C.S.D(329/2), A.P.D(289/7), N.B.D(113/5), N.B.D(419/4), N.B.D(486/3), N.B.D(536/5), N.B.D(588/2), Ş.D(197/6), C.S.D(182/3)

Zâhit; Hâfız, Cem Sultan, Ahmet Paşa ve Necâtî Bey’de şeytana benzetilmiştir. Şairlerdeki bu ortak benzetme dikkat çekicidir. Hâfız’da şeytanı ifade etmek için “Dîv” kelimesi kullanılırken diğer şairlerde doğrudan “Şeytan” ifadesi kullanılmıştır: H.D(193/10), C.S.D(300/4) A.P.D(50/6), N.B.D(119/4)

Hâfız ve Türk şairleri zâhit tipini aşağılık olarak görmüşlerdir ve şiirlerinde bunu ifade etmişlerdir: H.D(393/9) H.D(467/5) A.P.D(115/6), A.P.D(227/5), D.Ö.R.D(56/2), D.Ö.R.D(57/3), E.R.D(85/17)

Hâfız ve Türk şairlerinde müşterek olan bir diğer nokta zâhit tipinin anlayış zayıflığına vurgu yapmalarıdır. Şairlere göre zâhit tipi ya tabiatından kaynaklı olarak ya da hatalarının çokluğundan dolayı gerçekleri anlayamamaktadır: H.D(158/8) H.D(296/7) A.P.D(137/5), A.P.D(261/8), A.P.D(329/2), A.P.D(330/5), A.P.D(332/2), N.B.D(68/1), N.B.D(383/2), D.Ö.R.D(56/2), E.R.D(37/7),

Hâfız ve Türk şairlerinde zâhit tipinin cenneti ümit ederek veya cehennemden korkarak sürekli ahireti düşünmesi tenkit edilmiştir. Bu tenkidin sebeplerinden birisi zâhitin yarını düşünürken bugünü kaçırmasıdır. Tenkidin yoğunlaştığı diğer bir nokta ise zâhitin aşktan uzak olup hesapçı davranmasıdır: H.D (254/14) H.D(332/8) H.D(419/6) A.P.D(224/5), A.P.D(275/7), N.B.D(12/3), N.B.D(147/5), N.B.D(225/2), N.B.D(241/3), N.B.D(390/4), N.B.D(403/2), N.B.D(403/7), N.B.D(448/5), N.B.D(452/4), N.B.D(545/2), Ş.D(40/1), Ş.D(113/3), Ş.D(166/4), D.Ö.R.D(61/3), E.R.D(109/9)

Zâhitin memnuniyetsizlikten kaynaklı yüzünün asıklığı ve yüzünün çirkinliği Hâfız, Ahmet Paşa ve Necâtî Bey’de müşterek olarak geçmektedir: H.D(379/2) A.P.D(275/7), N.B.D(152/4), N.B.D(341/4)

Zâhitin ibadetlerini kıymetsiz görmek Hâfız ve diğer Türk şairlerinde müşterek olarak geçmiştir: H.D(400/) N.B.D(40/5), N.B.D(452/4), N.B.D(494/3), Ş.D(179/3), D.Ö.R.D(61/4), E.R.D(15/4), C.S.D(182/3)

Hâfız ve Necâtî Bey’de zâhitin sıfatı olarak “ham” ifadesi kullanılmıştır. İki beyitte de “ham” ifadesinin Farsça zıt anlamlısı olan “puhte” kelimesi kullanılmıştır. Yine bu iki beyitte de şarap kelimesinin zikredilmesi dikkati çekmektedir: H.D(150/4) N.B.D(461/4)

Züht ve zâhitliğin, kader sırrına taalluk etmesi Hâfız, Şeyhî ve Eşrefoğlu Rûmî’de müşterek olarak geçmiştir: H.D(205/7), H.D(480/1), Ş.D(41/2), E.R.D(118/6),

Zahitin meclisinde bulunmamak arzusu hatta başka bir dünyada bile zahitle aynı yerde olmamak isteği Hâfız, Dede Ömer Rûşenî ve Ahmet Paşa'da müşterek olarak geçmektedir: H.D(373), D.Ö.R.D(61/6), A.P.D(275/7).

Benzer Beyitler:

Hâfız ve Türk şairlerinin lafzen veya manen benzer beyitleri aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir. Beyitlerde geçen müşterek kavramlar siyah renkle vurgulu halde gösterilmiştir.

Tablo 3.7. 1

205/4	برو ای زاهد جودبین که ز چشم من و تو / راز این پرده نهران است و نهران خواهد بود Be-rev ey zâhid-i hod-bîn ki zi çeşm-i men u tu/ Râz-ı ın perde nihân est u nihân hâhed mând Ey kendini beğenmiş zahit git! Zira benim ve senin gözünden/ Gayp perdesi sırlıdır ve sırlı kalacaktır .	Hâfız-ı Şîrâzî
41/2	Kendüzüne vir ögüdün yûri i zâhidem diyen/ Mahv idemezsin alnumuz yazusu çün ezeldedür	Şeyhî

Tablo 3.7. 2

254/5	زاهد گر به حور و قصور است امیدوار / ما را شراب خانه قصور است و یار حور Zahit ger be hûr u kusûr est ümît-vâr/ Mâ râ şerâb- hâne kusûr est u yâr hûr Zahit eğer ki hûrîlere kavuşmayı ümit ediyorsa/ Bizim için hûrî zaten meyhane ve sevgilidir.	Hâfız-ı Şîrâzî
-------	---	-----------------------

12/3	Hoşdürür gül yüzlülerle bana gülşen güşesi/ Zâhidâ hûrî ler ile cennet-i Me'vâ sana	Necâtî Bey
40/1	Zâhide firdevs-i âlâ hoş gelür/ Bize dîdâr-ı hüveydâ hoş gelür	Necâtî Bey
113/3	Zâhide sidre makâmı vü bize kâmet-i dost/ Müntehâ gözler isen bu nazar âlî mi değül	Şeyhî

271/4	زاهد از ما به سلامت بگذر کاین می لعل/ دل و دین می برد دست بدانسان که می‌رس Zâhit ez mâ be selâmet be-gozer kîn mey-i la'l/ Dil u dîn mî bered dest bedinsân ki me-pors Ey Zahit! Bizden selamet yurduna doğru kaç! Çünkü bu kırmızı renkli şarap/ Gönü ve dîni elden öyle bir götürüyor ki sorma gitsin!	Hâfız-ı Şîrâzî
182/5	زاهد از کوچه رندان به سلامت بگذر/ تا خرابت نکند صحبت بدنامی چند Zâhit ez kûçe-i rindân be selâmet be-gozer/ Tâ harâbet ne-koned sohbet-i bed-nâmî çend Ey zahit! Rintlerin sokağından selamet yurduna kaç!/ Ki adı kötüye çıkmış olanların sohbeti seni harap etmesin.	Hâfız-ı Şîrâzî
251/6	Kaşlarının takına ey zâhid-i perhîz-gâr/ Bakma sakın kim binâ-yi zühd virân olmasın	Ahmet Paşa

Tablo 3.7. 3

393/9	مبوس جز لب ساقی و جام می حافظ/ که دست ز هذروشان خطا است بوسیدن	Hâfız-ı Şîrâzî
-------	---	-----------------------

	Me-bûs coז leb-i sâkî u câm-ı mey Hâfız/ Ki dest-i zühd-furûşân hatâ est bûsîden Ey Hafız! Sakinin dudağı ve kadehten başka bir şeyi öpme/ Ki züht satanların ellerini öpmek hatadır.	
427/3	Nass ile vâcib oldı meyûn hörmeti bize/ Zâhidlerün elinde ise hörmet itmesün	Necâtî Bey

Hâfız-ı Şîrâzî

Hâfız'ın züht ve zahitliğe dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.7. 4

84/6	زاهد غرور داشت سلامت نبرد راه/ رند از ره نیاز به دار اسلام رفت Zâhit gurûr dâşt selâmet ne-bord râh/ Rind ez reh-i niyâz be dârü's-selâm reft Zahit gurur sahibidir. Yoldan bir gönül hoşluğu elde edememiştir. /Rind ise niyazdadır/tevazudadır bu yönüyle cennete gitmiştir.
116/5	ز زهد خشک ملولم کجاست باده ناب/ که بوی باده مدامم دماغ تر دارد Zi zühd-i huşk melûlem kocâ-est bâde-i nâb/ Ki bûy-i bâde müdâmem dimâğ ter dâred Kuru zühtten bîzârım nerede parlak kadeh? / Ki sürekli içtiğim o şarabın kokusu benim zihnimi rahata erdirir.
118/4	ما و می و زاهدان تقوا/ تا یار سر کدام دارد Mâ vü mey ü zâhidân-ı takvâ/ Tâ yâr ser-i kodâm dâred

	Biz ve şarap ve zahitler ve takva/Acaba sevgili hangimiz ile beraberdir?
130/9	بشارت بر به کوی می فروشان/ که حافظ توبه از زهد ریا کرد Beşâret ber be kûy-i mey-furûşân/ Ki Hâfız tevbe ez zühd-i riyâ kerd Meyhane köyüne müjde/ Çünkü Hafız riyâkar tarzda olan zühde tövbe etmiştir.
133/9	حافظ مکن ملامت رندان که در ازل/ ما را خدا ز زهد ریا بی نیاز کرد Hâfız me-kon melâmet-i rindân ki der ezel/ Mâ râ Hüdâ zi zühd-i riyâ bî-niyâz kerd Ey Hafız! Rintleri kınama çünkü ezelde/ Allah bizi züht ve riyadan âzâde kılmıştır.
141/5	نه به هفت آب که رنگش به صد آتش نرود/ آنچه با خرقه زاهد می انگوری کرد Ne be hef âb ki rengeş be sad âteş ne-reved/ Ânce bâ hırka-i zâhid mey-i engûrî kerd Yedi defa su ile yıkansa yüz defa ateşle yakılsa onun kirliliği gitmez. (Zahit'in hırkası) / Ancak şarap Zahit'in hırkasının kirliliğini giderir.
150/4	زاهد خام که انکار می و جام کند/ پخته گردد چو نظر بر می خام اندازد Zâhid-i hâm ki inkâr-ı mey u câm koned/ Pohte gerded çü nazar ber mey-i hâm endâht Ham sıfatlı Zahit şarap ve kadehi inkâr ediyor/ Pişmiş/ Kâmil olan ise iyi sarhoş edici olan şaraba gözünü dikmiş durumdadır.
158/4	زاهد ار راه به رندی نبرد معذور است/ عشق کاری است که موفق هدایت باشد Zâhit er râh be rindî ne-bered ma'zûr est/ Işk kârî est ki mevfûk-ı hidâyet bâşed Zahit eğer rintliğe ulaşamazsa mazur görülebilir/ Çünkü aşk hidayet bulmakla ilgilidir.
175/8	ز خانقاه به میخانه می رود حافظ/ مگر ز مستی زهد و ریا به هوش آمد

	Zi hankâh be meyhâne mî reved Hâfız/ Meger zi mestî zühd ü riya be hûş âmed Hafız tekkeden meyhaneye gidiyor/ Aceba zühht ve riya sarhoşluğundan akla mı hicret etmektedir?
182/5	زاهد از کوچه رندان به سلامت بگذر/ تا خرابت نکند صحبت بدنامی چند Zâhit ez kûçe-i rindân be selâmet be-gozer/ Tâ harâbet ne-koned sohbet-i bed-nâmî çend Ey zahit! Rintlerin sokağından selamet yurduna kaç!/ Ki adı kötüye çıkmış olanların sohbeti seni harap etmesin.
193/10	زاهد ار رندی حافظ نکند فهم چه شد/ دیو بگریزد از آن قوم که قرآن خوانند Zâhit er rindî-i Hâfız ne-koned fehm çe şod/ Dîv be-gozârîd ez ân kavm ki Kur'ân hânend Zahit eğer Hafız'ın rintliğini anlamazsa ne çıkar/ Zira Kuran okunan yerden şeytan kaçır.
196/4	چون حسن عاقبت نه به رندی و زاهد است/ آن به که کار خود به عنایت رها کنند Çün hüsn-i âfiyet ne be rindî u zâhid-est/ Ân beh ki kâr-ı hod be inâyet rehâ konend Güzel akıbet ne rintlikte ne zahitliktedir/ Kim Hak'tan yardım alırsa akıbet ona aittir.
205/4	برو ای زاهد خودبین که ز چشم من و تو/ راز این پرده نهان است و نهان خواهد بود Be-rev ey zâhid-i hod-bîn ki zi çeşm-i men u tu/ Râz-ı îh perde nihân est u nihân hâhed bûd Ey kendini beğenmiş zahit git! Zira benim ve senin gözünden/ Gayp perdesi sırlıdır ve sırlı kalacaktır .
254/5	زاهد گر به حور و قصور است امیدوار/ ما را شراب خانه قصور است و یار حور

	Zahit eger be hûr u kusûr est ümît-vâr/ Mâ râ şerâb-hâne kusûr est u yâr hûr Zahit eğer ki hûrîlere kavuşmayı ümit ediyorsa/ Bizim için sevgili hûrî, kusurumuz ise meyhânedir.
264/8	یا رب این زاهد خودبین که به جز عیب ندید/ دود آهیش در آینه ادراک انداز Yâ rab ân zâhid-i hod-bîn ki be coz ayb ne-dîd/ Deved âhî-eş der âyine-i idrâk endâz Ya Rab! Bu ayıptan başka bir şey görmeyen Zahit/- için- ayıpladığı kişilerin âhını ona bildir ki artık ayıplamaktan vaz geçsin.
271/4	زاهد از ما به سلامت بگذر کاین می لعل/ دل و دین از می برد دست بدانسان که می‌رس Zâhit ez mâ be selâmet be-gozer kîn mey-i la'l/ Dil u dîn ez mî bered dest bedinsân ki me-pors Ey Zahit! Bizden selamet yurduna doğru kaç! Çünkü bu kırmızı renkli şarap/ Gönlü ve dîni elden öyle bir götürüyor ki sorma gitsin!
296/7	بی خبرند زاهدان نقش بخوان و لا تقل/ مست ریا است محتسب باده بخواه و لا تخف Bî- haber-end zâhidân nakş be-hân u lâ tekul/ Mest-i ri-yâ est muhtesib bâde be-hâh u lâ tehaf Zahitler habersizdir sen güzel besteler oku onları düşünme/ Muhtesip riya sarhoşudur. Şarap iste, korkma!
332/3	چو طفلان تا کی ای زاهد فریبی/ به سیب بوستان و شهد و شیرم Çü tıflân tâ key ey zâhit ferîbî/ Be sîb-i bustân u şehd ü şîrem Ey zahit! Bu çocuklar gibi aldanış ne zamana kadar?/ Cennet meyvelerine ve oradaki güzel yiyeceklere...
371/5	در خرقة از این بیش منافق نتوان بود/ بنیاد از این شیوه رندانه نهادیم

	Der hırka ez ân bîş münafık ne-tevân bûd/ Bünyâd ez ân şîve-i rindâne nihâdîm Züht Hırkasının içerisinde fazlaca münafıklık vardır-daha çok olamaz-/ Biz bundan kaçmak için rintliğe sığındık.
373/7	ور نه‌د در ره ما خار ملامت زاهد/ از گلستانش به زندان مکافات بریم Ver nehed der reh-i mâ hâr-ı melâmet zâhit/ Ez gülistâneş be zindân-ı mükâfât berîm Eğer zahit bizim yolumuza melamet dikenleri ekerse/ Zahidin gül bahçesinde olmaktansa bu bize bir ödül gibidir.
379/2	عبوس زهد به وجه خمار ننشیدند/ مرید خرقه دزدی کشان خوش خویم Abûs-ı zühd be vech-i humâr ne-neşîned/ Mürîd-i hırka derdî-keşân-ı hûş-hûyîm Zahidin yüzünün acılığını şarap içmek bile götüremedi/ Biz şarap içen iyi huyluların müridiyiz.
393/9	مبوس جز لب ساقی و جام می حافظ/ که دست ز هد فروشان خطا است بوسیدن Me-bûs coz leb-i sâkî u câm-ı mey Hâfız/ Ki dest-i zühd-furûşân hatâ'st bûsîden Ey Hafız! Sakinin dudağı ve kadehten başka bir şeyi öpme/ Ki züht satanların ellerini öpmek hatadır.
400/9	زاهد چو از نماز تو کاری نمی رود/ هم مستی شبانه و راز و نیاز من Zâhit çü ez namâz-ı tu kârî nemî reved/ Hem mestî-i şebâne vü râz u niyâz-ı men Ey Zahit! Senin namazın gibi işe yaramıyor- halkı aldatmak noktasında- / Benim gece sarhoş olmam, niyaz etmek ve sırrım.
407/8	اتش زهد ریا خرمن دین خواهد سوخت/ حافظ این خرقه پشمینه بینداز و برو

	Âteş-i zühd-i riyâ hırmen-i dîn hâhed sûht/ Hâfız ân hırka-i peşmîne be-yendâz u be-rev Riyakâr zühdün ateşi din harmanını yaktı/ Ey Hafız! Sen bu kötü züht hırkasını at ve yürü.
417/4	از دست زاهد کردیم توبه/ وز فعل عابد استغفر الله Ez dest-i zâhit kerdîm tevbe/ Vez fi'l-i âbid estağfirullah Zahit'in elinden tövbe ettik/ Abid(!) olanın işlediği günahlara-fiillerine-tövbe!
419/6	به خلد دعوت ای زاهد مفرما/ که این سیب زرخ ز ان بوستان به Be huld-em da'vet ey zâhit me-fermâ/ Ki ân sîb-i zeneh zi ân bostân beh Ey zahit! Beni cennete davet etme/ Ki sevgiliye ait çene çukuru senin cennet bahçenden iyidir.
467/5	گله از زاهد بدخو نکم رسم این است/ که چو صبحی بدمد در پی اش افتد شامی Gele ez zâhid-i bed-hû ne-konem resmî n est ki/ Ki çü sabuhî be-demed der pey-eş oftet şâmî Kötü huylu zahitten şikâyet etmiyorum çünkü adet böyledir/ Ki Sabahın peşinden akşam gelir.
473/4	زاهد پشیمان را باده خواهد کشت/ عاقلا مکن کاری کاورد پشیمانی Zâhid-i peşîmân râ bâde hâhed koşt/ Âkılâ me-kon kârî kâr-verd peşîmânî Pişman olmuş zahidi şarâb neredeyse öldürecek/ Ey Akıllı Kimse! Sen nihayeti pişmanlık olan işi yapma!
480/6	بر تو گر جلوه کند شاهد ما ای زاهد/ از خدا جز می و معشوق تمنا نکنی Ber tu ger cilve koned şahid-i mâ ey zâhit/ Ez hüdâ mey u ma'sûk temennâ ne-konî

	Ey Zahit! Eğer bizim sevgilimiz sana bir nazar kılsaydı/ Allah'tan şarap ve maşuktan başka hiçbir şey istemezdin.
--	---

Şeyhî

Şeyhî'nin züht ve zahitliğe dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.7. 5

40/1	Zâhide firdevs-i âlâ hoş gelür/ Bize dîdâr-ı hüveydâ hoş gelür
41/2	Kendüzüne vir öğüdün yûri i zâhidem diyen/ Mahv idemezsin alnumuz yazusu çün ezelledür
58/3	Salarsa zülfün ucı halka halka zencîrin/ Hezâr zâhid-i huşki keşân keşân iledür
60/5	Zâhid yanağın alına ger zühd ü dîni alına/ Elbette gamzen âline fâş olısar mestûrı gör
113/3	Zâhide sidre makâmı vü bize kâmet-i dost/ Müntehâ gözler isen bu nazar âlî mi değül
124/7	Zühde meyl eyle velî ışk ile hoş geç Şeyhî/ Belki dâyim bunı ol rahmet-i evkât idelüm
149/7	İy zâhid âhir cûş kıl vaktüni bir dem hoş kıl/ Gel gel melâhat nûş kıl terk eyle nâm u nengi sen
151/5	Saçun küfrin yüzün nûrın görürse zâhid ü râhib/ Bu mescidden diye yâ hâ vü ol büt-hânedan yâ hû

166/4	Va'de-i cennet ise yarın u bir gün zâhid/ Bize dîdâr durur nakd-i musavver bu gice
179/3	Zâhid salâ-yı mescid ider ben hevâ-yı dost/ Niçün salar bu toğru yolumdan yayubanı
197/1	Eydün şehe ki hıdmete geldi kemînesi/ Redd itmesün çü pür kerem oldu hazînesi
197/6	Vargıl iy zâhid-i hod-bîn bana efsûn okıma/ Ben de çok okımışam halka bu efsâneleri

Eşrefoğlu Rûmî

Eşrefoğlu Rûmî'nin züht ve zahitliğe dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.7. 6

15/4	Kâfirün ışkıla küfri akibet îmân olur/ Zâhidün sa'yi kamu ıksuz hebâen mensûrdur
37/7	Zâhid var varuna bu ıskdan tuyarun yok senün/ Bilmedi bilmeyiser bî-derd bizüm esrârumuz
54/2	İy zâhid-i dünyâ-ğereş var zühdüni'arz eyleme/ Ben âşık-ı şûrîdeyem zerk ü riyâ neme gerek
85/17	Ne bilsün gark-ı istigrak ki deryâ olmayan zâhid/ Ne bilsün sırr-ı insânı bu yolda olmayan merdân
96/1	Zâhidâ gel ıška uy âr eyleme/ Tevhîdine ışkun inkâr eyleme
109/9	Âşık ol kim göresin dost yüzini bunda bugün/ Magrûr olma zâhidün ol va'de-i ferdâsına
118/4	Tevbe virmişdi ki zâhid ışk şarâbın içmeyem/ Sındı tevbem tolu tolu yine içildi yine

118/6	Derziye ısmarladum Rûmî zâhid tonı biç/ Tutmadı sözümi âşık tonı biçildi yine
-------	---

Kemal Ümmî

Kemal Ümmî'nin züht ve zahitliğe dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.7. 7

12/13	Ne bellü zâhidem dâyim ne bellü fâsikam nâyim/ Ne bellü gündüzün sâyim ne bellü gice bî-dâram
27/6	Kanı ol şeyhümüz Hâmid sa'îd ü müttekî zâhid/ Fenâ âlemden ol âbid bekâ milke güzer kıldı
27/18	Anun ol pend ü irşâdı biliş kıldı kamu yâdı/ Ki her ubbâd u zühhâdı tapusına nöker kıldı
43/4	Âşık-ı dizârisan ko her dû cihânı/ Zâhidisen bâri hânümânı terk it
45/4	Azar yolından ne kadar zâhid olursa/ Şol kim kıla bi haste-i dil-rîşi dil-âzâr
51/11	Her ki oldı riâyıyla zâhid/ Kamu zühdi hebâ-i menşûrdur
51/16	Âşıkun zâhidün necâtına/ Işk u zühdi eldinde mensûrdur
54/12	Bir fâsikun mecâzını iltür hakîkate/ Bir zâhidün hakâyıkın âhir mecâz ider
79/5	Kanı bir âbid u zâhid mücâhid/ Ki ola fi'li kavline mutâbık
79/14	Yürürüz taşumuz hoş içümüz boş/ Suretde zâhid ü ma'nîde fâsik
85/25	Hiç bahil Uçmağa girmez zâhid olursa dahı/ Assısı yokdur sehâsuz tâ'at u ezkârınun

Fatih Sultan Mehmet

Fatih Sultan Mehmet'in züht ve zahitliğe dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.7. 8

22/2	Her niçe zühd ü salâha mâil olur hâtırum/ Gördüğümce ol nigârı ihtiyâr elden gider
33/4	Kesret-i meyden sudâ irüp nemâza çıkmadı/ Zâhid-i hod-bîn bu özriyle meger ma'zûrmış
53/3	Zâhid-i huşk kabûl eyleyüben öZRümüzi/ El virürse bir ayağ ile mükâfât idelüm
54/3	Halvetine bizi nâ-mahrem ider zâhidi gör/ Duhter-i rezle varup biz dahi mahrem olalum
57/6	Işk-ı riyâyı terk idemez zâhidi görün/ Şükr-i Hudâ ki Avnî degül şerm-sâr-ı hüsn
67/5	Yüzüne âşık olana münkir imiş döstüm/ Zâhidün gönlinde yokdur nûr-ı îmân var ise

Dede Ömer Rûşenî

Dede Ömer Rûşenî'nin züht ve zahitliğe dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.7. 9

26/5	Sâde-rûlardan yumma göz zâhid/ Revnakı ıskun bî-milâh olmaz
32/5	Zâhidâ tap kurı zühdile depele özünü/ Âşık ol hoş ışk deryâsına bat mânend-i bat
42/5	Taşradan zâhid-i hod-bîn ne bilür lezzetini/ Işk mey-hânesi içinde olan gulgulenün
50/2	Düzme koşma zâhid-i hod-râ vü hod-ârâ kimi/ Sûfî-i peşmîne sanma sûfî-i Allahîyem
56/2	Zâhide gösterme pinhân it kabagun sâkîyâ/ Kâşif-i esrârı gizle merdüm-i mahcûbdan
57/3	Mahbûb-ı hoş-âvâze ki zâhid ider inkâr/ Görmek mi işitmek mi gelür kûrile kerdem

61/3	Bize mey-hâne bucagı sana uçmak zâhidâ/ Biz sarâyın ihtiyâr eylemişüz dehlîzi sen
61/4	Göz yaşıdur yârün ışiginde tuhfe zâhidâ/ Kır el açmah sanursın anda dest-âvîzi sen
61/6	Zâhidâ yâ sen öleydün görmeyeydük biz seni/ Yâ olaydun kûr hergiz görmeyeydün bizi sen
85/3	Olam dürdî-keş-i mey-hâne-i ışk/ Çekem zâhid gözine karşı câmı

Cem Sultan

Cem Sultan'ın züht ve zahitliğe dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.7. 10

153/7	Cem üç kadeh mey-i sâfide bulduğu keşfi/ Yüz erba'ın ile bulmadı zâhit-i mürtâz
182/3	Secde etsem kuyuna ta'n itme zâhit kim anun/ Yiğ durur bir secdesi cümle namazundan senün
213/2	Kankı zâhit züht idüp meyden tecennüp eylese/ Ger velî olursa andan ictinâbum var benüm
239/2	Zahidâ vermegil bana tevbe/ Tevbeye tevbe-i nasûh olsun
252/3	Saçı yüz zâhit-i huşki çeker seccadeden ser-mest/ Irar bin âbidi çeşmi salâh u zühd ü takvâdan
300/4	Zâhit iblis kadar mı kılasın ta'atı kim/ Bir riya için anun kılduğu mahvoldu heme
309/3	Zâhidâ bî-dîn dime uşşâka zîrâ anlara/ Küfr-i zülf-i yâr her-dem görünür îmân gibi
329/2	Zâhit ki ta'n iderdi mey-i ışka dün ü gün/ Mey-hâne içre başda sebûdur imâmesi

Ahmet Paşa

Ahmet Paşa'nın züht ve zahitliğe dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.7. 11

15/5	Zâhid sözüne germ olup aglama gözüm kim Serd olsa havâ olmaya merdümde der ey dost
20/1	Âşıkın gönlü sınıktır ahd ü peymânı dürüst Zâhidin olmaz saçın küfrünsüz îmânı dürüst
50/6	Ruhu mihrin rakîbe açma zâhid Sakın îmânını şeytân ugurlar
115/6	Yeridir eger nâr-ı cehîme gire zâhid Kim yanıcı anda hacir olur hatab olmaz
120/8	Rişte-i tesbih elimden gitse zâhid gam değil Rûz u şeb destimde çün kim sâk-ı sâkidir henüz
124/4	Zâhide mezheb sorarsan zerk u tezvir ü riyâ Âşıka meşreb sorarsan hüsn-i hûbân-ı Tarâz
135/4	Koma selâse-i gassaleyi ki keşfin anun Yüz erba'inle bulmadı zâhid-i murtaz
137/5	Zâhid yanagın vasfin idrâk edemez zîrâ Kesb eyleyemez a'mâ âyine-i cândan haz
141/3	Zâhidin pendi yübûset verdi sâkî meclise Bir kadeh sun kim ter ola revh-i rehatten dimağ

161/6	Zâhid-i huşg olmaga çeşmin gibi mest-i harâb Sâkiyâ lâ'l-i lebin gibi mülün vardır senin
224/5	Nâr ile korkutma bizi ey zâhid-i bârid-nefes Kim biz oda çok yanmışız ol lâ'lil âteş-reng için
227/5	Dîde-i zâhit ne idrâk ede hüsnün kadrini Mâ'il olmaz ahsen-i takvîme insân olmayan
233/3	Hüsnü kandîlin uyarmış nûr-ı Hakdan nâr-ı aşk Zahidâ inkâr-ı nûr-ı Zü-l-Celâl etmek neden
251/6	Kaşlarının takına ey zâhid-i perhîz-gâr Bakma sakın kim binâ-yi zühd virân olmasın
261/8	Zâhid ne bile meclis-i aşkın edeblerin Çünkü mü'essir olmaya sohbet ne fâ'id
275/7	Zâhidâ Ahmed'i korkutma azâb ile kim ol Oldu mu'tâd yüzün görelî derd ü eleme
280/6	Zâhid kılâdesin n'eder ol dil ki boynuna Zülfün hayâlî silsile-i müşg-bâr ede
284/7	Zâhidâ kûyunu terk ettiği budur Ahmed'in Âşık-ı sâdık hemân kalmak gerek dîdârda
289/7	Zâhid melâmet sengiyle uşatma gönlüm şişesin Ta'n etme âgâh olmadan hal-i dil-i âgâhıma
298/6	Bizi yoldan çıkarma ey zâhid Bilmeziz sanma kendü râhımızı

316/5	Şıkar-ı zerk edici turfe murg imiş zâhid Ki düzdü zerk ile tesbih dâm ü dâne dahi
329/2	Hatın tefsir-i hüsnündür hatâ sanmış anı zâhid Aceb mi dîde-i kej-bîn eger etse nigâh egri
330/5	Yüzü âyinesi yârın dürüst âyinedir zâhid Sen anı râst görmezsin edersin çün nigâh egri
332/2	Nigâr egri bakan gözden cemâlin gizler ey zâhid Sen ol didârı görmezsin çün edersin nigâh egri

Necâtî Beg

Necâtî Bey'in züht ve zahitliğe dair bütün beyitleri aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir.

Tablo 3.7. 12

12/3	Hoşdürür gül yüzlülerle bana gülşen güşesi/ Zâhidâ hûrîler ile cennet-i Me'vâ sana
40/5	İremezsın zâhidâ vaslına ol Îsî-demün/ Dem-be-dem sa'y-i riyâzetle gerekse göke uç
41/3	Işk meydânına Manşûr olımaz zâhid-i saht/ Çekemez her nice nerm ise kemânı hallâc
68/1	Perhîz öğredür bana zâhid kışilenür/ Miskîn gam-ı nigârı ne bilsün yenür şanur
113/5	Bakub her âşika seg dime zâhid/ Eyâ mağrûr yiter kendüni gör

119/4	Yâr derdi ile ölürken bana şerbet ey hakîm/ Şol sudur ki îmân içün bîmâra şeytân arz ider
120/1	Zâhidâ adı harâbâtun cihân-âbâddur/ Bu esâs-ı mey-kede bir kâfirî bünyâddur
146/5	Yüzi cennet lebi kevser boyı Tûbâ var iken/ Zühd-i huşgi nideyin ben bana andan ne biter
147/5	Ne aceb murg imişsin ey zâhid/ Ki hemîşe murâdun uçmakdur
152/4	Zâhide anma hûbı ki âyîneye/ Bakmaz anlar ki zîşt-sûretdür
190/6	Necâtî ser-hoş olur zâhid olmaz yârân/ Meseldürür ki ere bir hüner yiter dirler
224/5	Beli mihrâb-ı ibâdetde iki büküldi/ Zâhidi gör ki daîi bâb-ı riyâdan geçemez
225/2	Eydünüz uşşâkı zâhid nâr ile korkutmasun/ Ârif olan irteye kalan belâdan korkmaz
230/5	Yıkıldı zâhidün virdüğü tevbe/ Dirîğâ kışda yapu muhkem olmaz
241/3	Va'de ile virdi zâhid kâsîd olmağın metâ'/ Nakd iledür ey yüzi cennet bizüm bâzârumuz
294/5	Yakmadun ruhsârına dil virmedün la'line cân/ Zâhidâ işün ne mûm itdün ne hod bal eyledün
296/7	Zâhidâ bu ışkdan âşıklara maksûd ne/ İd-i vasla irişüb cânını kurbân eylemek
316/1	Âşık irdi id-i vasla zâhid eyler dahi şek/ Kimine yemek nasîb olur kimisine emek
337/1	Zâhidâ Ka'beye dayanma gel ey gevden al/ Cân ü dil pîş-keş it işigine evden gel

341/4	Anun için çeker işkence zâhid/ Ki eder ikrârını ikrâh ile ol
383/2	Âyet-i hüsnüni zâhid okuyamaz gerçi kim/ Hatt u hâl eksük komamış nokta vü i'râbdan
390/4	Zâhidâ dünyâ degül meyl eyler isem cennete/ Sevdüğümün yüzün Allah'um bana göstermesün
402/6	Ko gurûrî zâhidâ dünyâ degüldür ber-çarâr/ Ne sen îmân ile kalursın ne oğlan ile ben
403/2	Cehennem hâlini görmüş gibi şerh itdi bir vâiz/ Firâk-ı dostân afet gibi geldi cehennemden
403/7	Necâtî cenneti zâhid öğüb göklere çıkarsa/ Yirini bekleyen yiger meseldür mâ-tekaddemden
419/4	Bugün uşşâkı zâhid ko ki yarın/ Bilesin sen hisâbun okuyasın
427/3	Nass ile vâcib oldı meyün hörmeti bize/ Zâhidlerün elinde ise hörmet itmesün
448/5	Bağlarlar ise turmaya cennetde zâhidi/ Görse yüzünü sünbül-i anber-feşân ile
452/4	Ey yüzi güneş cennet-i nakdi kodı zâhid/ El-minnetü li'llâh ki kaldı ameli ile
461/4	Puhteler meyden beni men itmege gör zâhidi/ İstimâ itmek olurdı sözünü hâm olmasa
486/3	Zâhidâ küfrini ışkun tut kim îmân bilmişüz/ Sû-i zan itmek ne lâzım bir müselmân hakkına
494/3	Halkı namâzun ile hep bî-huzûr kıldun/ Ey zâhid-i riyâyî bir bir kazâyâ başla

498/6	Mümkin midür ki hoş gele zühhâda ehl-i ışk/ Olmış mıdur ki mest ola huş-yâra yaraya
501/2	Âyet-i hüsnüne inkârı komaz zâhid-i şehir/ Vây bu kâfir ne aceb dahi müselmân degüla
514/3	Zâhidâ ayb ü hüner ışk ile akl ise eger/ Ne sana uslu disünler ne bana dîvâne
530/1	Gel ey zâhid temennâ kıl bana Hakdan duâ eyle/ Di kim dâim anı bir dil-rübâya mübtelâ eyle
536/5	Zâhidâ küfrini zülfün tut ki îmân bilmişüz/ Sûi zann itmek ne lâzım bir müselmân üstine
545/2	Zâhid iderse cennet-i kûy-i habîbi terk/ Bi'llâhi mâni' olma ko gitsün cehenneme
588/2	Zencîr-i zülf bendesini zâhid itme ayb/ Dîvâne oldu ise nola kâfir olmadı
597/3	Kaşun sevdâsına zâhid makâm idindi mihrâbı/ Kad ü zülfün hayâli ile olur geh doğru gâh egri
619/6	Şâire lâf-ı riyâyı satamazsın zâhid/ Ki yalanı bilür elbette ki yalan ehli
632/1	Gelmesün kapuna zâhid beklesün mihrâbını/ Lâyık oldur kim bile her kişi kendü bâbını

SONUÇ

Hâfız-ı Şîrâzî'nin gazellerinin 15. Yüzyıl Türk edebiyatı şairlerinin gazelleri ile mukayesesini inceleyen bu tezde Hâfız, Şeyhî, Ahmet Paşa, Necâtî Bey, Avnî, Cem Sultan, Kemâl Ümmî, Dede Ömer Rûşenî ve Eşrefoğlu Rûmî'nin gazelleri birbiri ile kıyaslanarak incelenmiştir. Bu incelememiz neticesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

“Şairlik” başlığı altında tespit edilen sonuçlar aşağıda sıralanmıştır:

1. Hâfız ve Türk şairlerinin kendi şiirlerini överken güzellik unsuru olarak kullanılan saç, boy, yanak, hat, dudak, ben gibi unsurları ortak bir şekilde kullandıkları tespit edilmiştir.
2. Hâfız ve Türk şairlerinin şairlik bakımından kendilerini değerlendirdikleri beyitler incelendiğinde hepsinde ortak olarak karga, bülbül, papağan gibi kuşların benzetme unsuru olarak kullanıldığı görülmüş, kuş anlamına gelen, “mürğ” ifadesinin de Hâfız'da ve Türk şairlerinde müşterek şekilde geçtiği anlaşılmıştır.
3. Hâfız ve Türk şairlerinin kendilerini bulundukları devrin en iyi şairi olarak gördükleri tespit edilmiştir.
4. Hâfız ve Necâtî Bey kendi şiirlerinin sadece bulundukları coğrafyada değil başka yerlerde de okunması ile övündükleri görülmüştür.
5. Hâfız ve Necâtî Bey şairlik kudretini yaratılışla irtibatlı olarak görmektedir. Bu bakımdan bu iki şairde kendi yaratılışlarına benzer tarzda övgüde bulundukları görülmüştür .
6. Şiirle irtibatlı beyitlerde “gül ve bülbül” mazmunlarının birlikte benzer şekilde kullanılması Hâfız'da ve Türk şairlerinde müşterek olduğu tespit edilmiştir.
7. Hâfız, Şeyhî ve Necâtî Bey kendi şiirlerini Kur'an-ı Kerîm ve Zebûr'a benzetmiştir. Kutsal kitaplara ait bazı özellikleri de kendi şiirlerine nispet ettikleri görülmüştür.

8. Hâfız ve Türk şairleri kendi şiirlerini beğenmeyen kimseleri sert ifadelerle eleştirmişlerdir. Şiirlerini tenkit eden kimseleri “müddeî” olarak isimlendirmişlerdir. Hâfız’da ve Türk şairlerinde “müddeî” ifadesi lafzen ortak olarak kullanıldığı görülmüştür.
9. Hâfız, Necâtî Bey ve Şeyhî kendi sözlerini hem kıymet hem güzellikleri bakımından inci tanelerine benzetmişlerdir. Kelimenin Farsçadaki karşılığı olan “dür” ifadesinin şairlerde lafzî olarak da aynı geçtiği tespit edilmiştir.
10. “Nazım cevheri” veya “Nazım madeni” şeklinde tercüme edilebilecek “Gevher-i Nazm” ifadesi Hâfız ve Ahmet Paşa’da müşterek olarak kullanıldığı görülmüştür.
11. Hâfız, Ahmet Paşa ve Necâtî Bey kendi şiirlerinden bahsederken “defter” ifadesini lafzen müşterek olarak kullanmışlardır. Şairlerde lafzen müşterek olan ifade, “gül defteri” anlamına gelen “defter-i gül” tamlaması olduğu görülmüştür.
12. Hâfız ve Necâtî Bey’in kendi şiirlerinin mûsikî meclislerine yakıştıklarını söyledikleri ortak beyitler olduğu tespit edilmiştir.
13. Hâfız ve Türk şairleri müşterek olarak kendi şiirlerini şekere benzetmişlerdir. Hâfız’ın kendi şiiri için kullandığı “şeker-feşân” ve “şehd ü şeker” lafızları Türk şairlerinde de aynıyle tekrar edildiği görülmüştür.
14. Hâfız, Ahmet Paşa ve Şeyhî kendi şiirlerinden bahsederken “şirin” sıfatını kullanmıştır. Hâfız’da geçen “Şîrîn-suhan” ifadesi aynı lafızla Necâtî Bey’de de geçtiği görülmüştür.
15. Hâfız ve Necâtî Bey, şiirlerinin sıfatı olarak, taze anlamına gelen “Ter” kelimesini kullanmıştır. “Şî’r-i ter” ifadesinin iki şairde de müşterek olarak geçtiği tespit edilmiştir.
16. Hâfız-ı Şîrâzî, Necâtî Bey ve Cem Sultan kendi şiirlerini suya benzetmiştir. Hâfız’da “âb-ı hayat”, “âb-ı hızır” ve “âb-ı lûtf” ifadeleri geçerken Necâtî Beyde kendi şiiri için sadece “akarsu” ifadesi vardır. Cem Sultan’ın ise “âb-dâr” ifadesini kullandığı görülmüştür.

17. Hâfız ve Necâtî Bey, güzelliği sebebiyle; meleklerin, kendi şiirlerini okuduklarını söylediği tespit edilmiştir.

18. Hâfız ve Türk şairlerinde görülen müşterek tarafların birisi de daha önce yaşamış meşhur şâirlerden ismen bahsederek kendilerini bu büyük isimlerle kıyaslamalarıdır: Bu şairler şunlardır; Nizâmî(ö.1214), Selmân(ö.1376), Kemâl(1401), Hassân(ö.608), Sâdî-i Şîrâzî(ö.1292). Bu noktada dikkat çekici bir husus şudur. İncelediğimiz şairler Hâfız’dan tercüme sayılabilecek iktibaslar yapmalarına rağmen ne Hâfız’ın doğrudan ismine ne de onun bir başka lakabına herhangi bir atıf yapmadıkları tespit edilmiştir.

“**Kader**” başlığı altında tespit edilen sonuçlar aşağıda sıralanmıştır:

19. Hâfız’da ve Türk şâirlerinde ezel bezmine atıf yapılan beyitlerin sayısı çok fazladır. “Ezel” kelimesi hem Hâfız’da hem de Türk şâirlerinde lafzen geçtiği tespit edilmiştir.

20. Hâfız ve Türk şairlerinde, bütün fiillerin Allah’a ait olduğunu bilmek anlamına gelen “tevhîd-i ef’al” anlayışına göre yorumlanabilecek beyitler müşterek olarak geçtiği görülmüştür.

21. Kaderle ilgili beyitlerde, şarap ve şarapla ilgili unsurlardan veya şarap içmenin sonucu olan sarhoşluktan bahsedilmesi, Hâfız’da ve incelediğimiz Türk şairlerinde müşterek olarak geçtiği sonucuna ulaşılmıştır.

22. Hâfız ve Türk şairleri kaderden bahsettikleri beyitlerde aynı zamanda aşktan da bahsettikleri tespit edilmiştir.

23. Hâfız’da ve Türk şairlerinde kulun iradesini hiçe sayan, cebrî kader anlayışı ile örtüşen müşterek beyitler olduğu görülmüştür.

24. Hâfız ve Türk şairlerinin insanları hatalarından veya bulundukları halden dolayı eleştirenleri tenkit ettikleri ortak beyitler tespit edilmiştir.

25. Hâfız ve Türk şairlerinin kaderin cevrenden şikâyet ettikleri ortak beyitler tespit edilmiştir.

26. Kaderle ilgili beyitlerde; yazı, nakış, nakkaş, hat, hattat, defter, kalem, levh, kâtip gibi ifadelerin Hâfız ve Türk şairlerinde müşterek olarak geçtiği görülmüştür.
27. Kaderle ilgili beyitlerde “çarh” kelimesi Hâfız’da ve Türk şairlerinde ortak olarak geçtiği tespit edilmiştir.
28. Hâfız, Cem Sultan ve Şeyhî’nin, kader kavramını işledikleri beyitlerinde, elest bezmindeki “belâ” kelimesine atıf yaptığı ve aynı zamanda bu kelimeyi gerçek anlamında kullandıkları görülmüştür.
29. Kaderle ilgili beyitlerde “kısmet” ifadesinin Hâfız’da ve Türk şairlerinde müşterek olarak geçtiği görülmüştür.
30. Kaderle irtibatlı beyitlerde, Hâfız’da ve Türk şairlerinde “tedbîr ve takdîr” kelimelerinin birlikte kullanıldığı tespit edilmiştir.
- “**Melâmet**” başlığı altında tespit edilen sonuçlar aşağıda sıralanmıştır:
31. Türkçeye “ar ve nâmus” olarak tercüme edilebilecek “nâm u neng” ifâdesi Hâfız’da Türk şairlerinde birebir şekilde birçok kez tekrar edildiği görülmüştür.
32. “Nâm u neng” yerine kelimenin Türkçe tercümesi sayılabilecek “ar ve nâmus” ifadesinin, Türk şairlerinde daha fazla geçtiği sonucuna ulaşılmıştır.
33. “Ar- namus” anlamında kullanılan “nişân” kelimesinin Hâfız’da lafzen bir yerde geçtiği halde Türk şairler tarafından daha çok tercih edildiği anlaşılmıştır.
34. “Nîk-nâm” (iyi isim) ve “bed-nâm” (kötü isim) ifadelerinin Hâfız’da ve Türk şairlerinde müşterek olarak geçmekle birlikte lafızları farklıdır. Türk şairlerin bazı beyitlerde bu kelimelerin tercümelerini kullandığı tespit edilmiştir.
35. Hâfız ve Türk şairlerinin kendi melâmî tavırlarını ifâde ederken “selâmet” kelimesini kullandıkları görülmüştür.

36. “Belâ” kelimesi bazen elest bezmine atıf yapılarak bezen de musibet anlamında kullanılmıştır. Hâfız, Cem Sultan ve Necâtî Bey’de müşterek olarak bu kullanım tarzının geçtiği tespit edilmiştir.
37. Melâmetin kadere mebnî olup ihtiyarî olmadığı konusunda Hâfız, Şeyhî, Kemal Ümmî ve Eşrefoğlu Rûmî’nin fikir birliği içinde oldukları sonucuna varılmıştır.
38. Hâfız ile birlikte Cem Sultan ve Şeyhî’nin melâmetin zıt anlamlısı olarak “salâh” kelimesini kullandıkları görülmüştür.
39. Hâfız kendi melâmî tavrını ifâde ederken rintliğine de vurgu yapmıştır. Bu noktada benzer bir beytin Şeyhî’de de var olduğu tespit edilmiştir.
- “**Meyhâne**” başlığı altında tespit edilen sonuçlar aşağıda sıralanmıştır:
40. Hâfız ve Cem Sultan’da meyhânedeki bahsedilen beyitlerde müşterek olarak “harâb” ifadesinin geçtiği görülmüştür.
41. Hâfız ve Cem Sultan ölümlerinden sonra kendi naaşlarının meyhaneye bırakılacağını ifade ettikleri müşterek beyitler tespit edilmiştir.
42. Hâfız’da ve Türk şairlerinde meyhâne; vatan ve sürekli durulacak yer anlamında müşterek olarak geçtiği görülmüştür.
43. Hâfız ve Türk şairlerinde “mescit ve meyhane” ibâreleri lafzen bir arada kullanılmıştır ve bu iki yere de gelmekten muradın sevgiliyi aramak olduğu ifade edilen müşterek beyitlerin varlığı tespit edilmiştir.
44. Zâhit tipinin zühtü terk ederek meyhane ehlinde olması Hâfız ve Cem Sultan’da müşterek olarak geçtiği görülmüştür.
45. Meyhânedeki sır görmek veya burada bir sırda vakıf olmak Hâfız ve Ahmet Paşa’da müşterek olarak geçmektedir. “Sır” ifadesinin lafzen de müşterek olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.
46. Hâfız ve Ahmet Paşa’da meyhane ile ilgili beyitlerde, Ramazan ayı ile ilgili unsurların, ortak olarak kullanıldığı görülmüştür.

47. Hâfız ve Türk şairlerinde meyhânenin; içerisinde hazine bulunduran bir yere benzetildiği ortak beyitler tespit edilmiştir.
48. Hâfız'da ve Türk şairlerinde meyhânenin tam karşısına ibadethane anlamına gelen “savme’a” konulmuştur. Bu kelimenin, bütün şairlerde ortak olarak geçtiği tespit edilmiştir.
49. Sûfî tipinin sürekli meyhanede bulunmasının, Hâfız ve Necâtî Bey'de müşterek olarak geçtiği görülmüştür.
50. Meyhânenin insanı gamdan kurtarıcı bir yer olmasının Hâfız ve Türk şairlerde ortak olarak geçtiği tespit edilmiştir.
51. Meyhânedeki bulunan “pîr” ve ona hizmet Hâfız'da ve Türk şairlerinde müşterek olarak geçmektedir. “Pîr” ifadesinin lafzen de müşterek olarak kullanıldığı görülmüştür.
52. Meyhânedeki bahsedilen beyitlerde “rint” tipinden de bahsedilmesinin Hâfız ve Türk şairlerinde ortak olarak geçtiği tespit edilmiştir.
53. Hâfız'da ve Türk şairlerinde meyhânenin, “cennet”e benzetildiği ortak beyitler tespit edilmiştir.
54. Hâfız, meyhâneye çok fazla kıymet vermiştir. Benzer anlamı ihtiva eden bir beytin Fatih Sultan Mehmet'te de olduğu görülmüştür.
55. Hâfız, meyhânedeki bulunmayı kaderle irtibatlandırmaktadır. Benzer bir beytin Fâtih Sultan Mehmet'te de olduğu görülmüştür.
56. “Aşk meyhanesi” ifadesinin Hâfız ve Dede Ömer Rûşenî'de müşterek olarak geçtiği sonucuna ulaşılmıştır.

“**Rint**” başlığı altında tespit edilen sonuçlar aşağıda sıralanmıştır:

57. Hâfız ve Türk şairlerin rindane tavırdan bahsederken aşktan da bahsettikleri tespit edilmiştir.
58. Hâfız'da ve Şeyhî'de rintliğin kadere taalluk etmesi müşterek olarak geçtiği görülmüştür.

59. Hâfız'da ve incelediğimiz diğer Türk şairlerinde rintlikten bahsedilen beyitlerde aynı zamanda şarap ve şarapla ilgili unsurlardan da bahsedildiği tespit edilmiştir.
60. Rintlerin mekân olarak meyhâneyi mesken edinmeleri hem Hâfız'da hem diğer Türk şairlerinde müşterek olarak geçtiği konuyla ilgili ortak beyitlerden anlaşılmıştır.
61. Rintlğin kaderle irtibatlı olarak işlenmesinin Hâfız ve Şeyhî'de müşterek olarak geçtiği görülmüştür.
62. Rintlğin melâmî neşve ile ortak taraflarının, Hâfız'da ve Türk şairlerinde ortak olarak geçtiği tespit edilmiştir.
63. Hâfız, Necâtî Bey ve Şeyhî'nin rintleri eleştiren kimseleri müşterek olarak tenkit ettiği görülmüştür.
64. Rintlerin tam karşısında yer alan zâhit ,vaiz, hoca, sûfî gibi tiplerin, Hâfız'da ve incelediğimiz Türk şairlerde benzer şekilde geçtiği tespit edilmiştir.
- “Şarap”** başlığı altında tespit edilen sonuçlar aşağıda sıralanmıştır:
65. Şarabın insanın gönlünden gamı götürücü özelliği Hâfız ve Türk şairlerinde müşterek olarak geçmektedir: Hâfız'da ve Türk şairlerinde “gam” kelimesinin lafzen de müşterek olarak geçtiği görülmüştür.
66. Saf şarap anlamına gelen “mey-i sâfî” ifadesinin Hâfız'da ve Türk şairlerinde müşterek olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.
67. Şarabın tevbe bozucu özelliğinin Hâfız'da ve Türk şairlerinde ortak olarak geçtiği görülmüştür.
68. Üzümün kızı anlamına gelen “dohter-i rez” ifadesinin Hâfız'da ve Necâtî Bey'de müşterek olarak geçtiği tespit edilmiştir.
69. Hâfız'da ve Türk şairlerinde şarap içmenin ezelde yazılmış olduğu ve kadere taalluk ettiği görüşünün müşterek olarak geçtiği görülmüştür.
70. Şarap, Hâfız ve Necâtî Bey'de aynı tarzda güneşe benzetildiği tespit edilmiştir.

“Züht ve Zâhit” başlığı altında tespit edilen sonuçlar aşağıda sıralanmıştır:

71. Hâfız, zâhitin kendini beğenmiş ve kibirli tavrını ifade ederken “gurur” ve “hod-bîn” ifadelerini kullanmıştır. Türk şairlerinde de durum bunun aynısıdır. Bütün şairler zâhitin kibri hakkında hemfikir oldukları halde, aynı zamanda bu noktada dikkat çekici olan önemli husus bu tavrı aynı kelimelerle ifade etmeleridir. Farklı olarak sadece Dede Ömer Rûşenî’de bir beyitte bu kelimeler yerine “hod-râ” ve “hod-ârâ” ifadelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.
72. Hâfız’da ve incelediğimiz Türk şairlerinde zâhitten bahsedilen beyitlerde, müşterek olarak şarap, kadeh veya meyhâne gibi şarapla ilgili unsurlardan bahsedildiği görülmüştür.
73. Hâfız’da ve incelediğimiz Türk şairlerinde ortak olarak görülen noktalardan birisi zühtün sıfatı olarak kuru anlamına gelen “huşk” ifadesini kullanmalarıdır. Şairlerin hepsinde bu mananın aynı lafızla ifade edildiği tespit edilmiştir.
74. Hâfız ve Türk şairlerinin zühtün içindeki riyakâr tavra dikkat çektikleri tespit edilmiştir.
75. Züht ehlinin, özellikle âşıkları, rindâne yaşayanları kınamalarının Hâfız’da ve incelediğimiz Türk şairlerde müşterek olarak eleştirildiği görülmüştür.
76. Zâhit; Hâfız, Cem Sultan, Ahmet Paşa ve Necâtî Bey’de şeytana benzetilmiştir. Şairlerdeki bu ortak benzetme dikkat çekicidir. Hâfız’da şeytanı ifade etmek için “dîv” kelimesi kullanılırken diğer şairlerde doğrudan “Şeytan” ifadesi kullanıldığı tespit edilmiştir.
77. Hâfız ve Türk şairleri zâhit tipini aşağılık olarak görmeleri ve şiirlerinde bunu ifade ettikleri ortak beyitler üzerinden tespit edilmiştir.
78. Hâfız ve Türk şairlerinde müşterek olan bir diğer nokta zâhit tipinin anlayış zayıflığına vurgu yapmış olmalarıdır. Şairlerin, zâhit tipinin ya tabiatından kaynaklı olarak ya da hatalarının çokluğundan dolayı gerçekleri anlayamadığını ifade ettikleri görülmüştür.

79. Hâfız ve Türk şairlerinde zâhit tipinin cenneti ümit ederek veya cehennemden korkarak sürekli ahireti düşünmesi tenkit edilmiştir. Bu tenkidin sebeplerinden birisi zâhitin yarını düşünürken bugünü kaçırmasıdır. Tenkidin yoğunlaştığı diğer bir noktanın ise zâhitin aşktan uzak olup hesapçı davranması olduğu görülmüştür.
80. Zâhit tipinin memnuniyetsizlikten kaynaklı yüzünün asıklığı ve yüzünün çirkinliği Hâfız, Ahmet Paşa ve Necâtî Bey’de müşterek olarak geçtiği görülmektedir.
81. Zâhitin ibadetlerini kıymetsiz görmek Hâfız ve diğer Türk şairlerinde müşterek olarak geçmiştir.
82. Hâfız ve Necâtî Bey’de zâhitin sıfatı olarak “ham” ifadesi kullanılmıştır. İki beyitte de “ham” ifadesinin Farsça zıt anlamlısı olan “puhte” kelimesi kullanıldığı görülmüştür. Yine bu iki beyitte de şarap kelimesinin zikredildiği tespit edilmiştir.
83. Züht ve zâhitliğin, kader sırrına taalluk etmesine Hâfız, Şeyhî ve Eşrefoğlu Rûmî’nin müşterek olarak dikkat çektiği tespit edilmiştir.
84. Zahitin meclisinde bulunmamak arzusu hatta başka bir dünyada bile zahitle aynı yerde olmamak isteğinin; Hâfız, Dede Ömer Rûşenî ve Ahmet Paşa’da müşterek olarak geçtiği tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Ali Emîrî Efendi: **Tezkire-i Şuarây-ı Amid**, haz. İdris Kadioğlu, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2018.
- Arı, Ahmet: “Fars Şiiri Mi? Farsça Şiir Mi? Klâsik Türk Şiir Geleneğinin Oluşumu ve Sınırları Hakkında Düşünceler”, **Bilig**, sy.25 (Aralık 2003), s.173-205.
- Ahencan, Feyruze; Nevruz, Mehdî; Abbasî, Ferzâd: “Te’sîr-Pezîrî-i Hâfız Ez Hâcû-yi Kirmânî Der Mezâmîn-i Musavver-i Âşıkâne ve Ârifâne Ber Esâs-ı Nazariyye-i Bînâmetnât Jerâr Jenet”, **Mütalaat-ı Hüner-i İslâmî**, (1401), s.111-123.
- Âşık Çelebi: **Meşâiru’ş-Şuarâ**, haz. Filiz Kılıç, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2018
- Aksoyak, İ. Hakkı: “Hafız Divanındaki İlk Beytin Osmanlı Edebiyatına Etkisi”. **Bilig**, 8 (Haziran 1999), s.99-104.
- Arı, Osman Sacid: “Osmanlı’da Hâfız Dîvânı’na Sûfî Bakış: Mehmed Vehbî Konevî’nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ı”. **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi** sy.30,(Aralık 2019), s. 241-260.
- Ayar, Mehmet Taha: “Hâfız Dîvânı ve Osmanlı Şerhleri”, **Misbah**, sy.3, 2013, s.289.
- Bağdemir, Abdullah: "MÜZEKKİ'N-NÜFUS (EŞREFOĞLU, ABDULLAH)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/muzekki-n-nufus>. [Erişim Tarihi: 10 Şubat 2024].

- Beyânî: **Tezkiretü’ş-Şuarâ**, Aysun Sungurhan, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2017
- Cem Sultan: **Cem Sultan’ın Türkçe Divanı**, haz. Halil Ersoylu, İstanbul, Kervan Kitapçılık, 1981.
- Çakır, Müjgan: "DÎVÂN (ŞEYHÎ)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-seyhi>. [Erişim Tarihi: 10 Şubat 2024].
- Dâverî, Perîsâ: “Te’sîr-pezîr-i Hâfız Ez Nizâmî Bâ Tekye Ber Sâkînâme ve Ma’nî-nâme, Mütalaat-ı Zebân ve Edebiât”, (1401). S.42-59
- Doğan, Muhammed Nur: **Fâtih Dîvânı ve Şerhi**, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2023.
- Eren, Hulusi: "FÂL-I REYHÂN-I SULTÂN CEM (CEM)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/fal-i-reyhan-i-sultan-cem-cem-sultan>. [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2024].
- Eren, Hulusi: "DÎVÂN-I TÜRKÎ (CEM)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-i-turki-cem-sultan>. [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2024].
- Elkatmış, Veysel: “Etkilenme Endişesi” Çerçevesinde Hâfız – Fûzûlî Karşılaştırması”. **Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi**, 2018, s.190-218.

- Fâik Reşad: **Eslâf**, haz. Emrah Aydemir, Fatih Özer, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2019.
- Fatın Davud: **Fatın Tezkiresi (Hâtimetü'l-Eşâr)**, haz. Ömer Çiftçi, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2017
- Gelibolulu Mustafa Âlî: **Künhü'l- Ahbâr'ın Tezkire Kısım**, haz. Mustafa İsen, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2017.
- Gölpınarlı, Abdülbaki: **Hâfız Dîvânı**, M.E.B. Yayınları, İstanbul, 1992.
- Güneş, Mustafa: "DÎVÂN (EŞREFOĞLU, ABDULLAH)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-tees-643>. [Erişim Tarihi: 10 Şubat 2024].
- Güneş, Mustafa: , "TARİKAT-NÂME (EŞREFOĞLU, ABDULLAH)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/tarikat-name>. [Erişim Tarihi: 10 Şubat 2024].
- Güneş, Mustafa: "Eşrefoğlu Rûmî ve Dîvânı", (basılmamış doktora tezi), İnönü Üniversitesi SBE, Malatya, 1994.
- İnce, Adnan: CEMŞİD Ü HURŞİD / ÂYÂT-I UŞŞÂK (CEM)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/cemsid-u-hursid-ayat-i-ussak-cem-sultan>. [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2024].
- İsti'lâmî, Muhammed: **Nakd u Şerh-i Gazelhây-ı Hâfız**, Kütüphâne-i Millî-i İrân, 1382

- İlhan, Enes: "DÎVÂN (NECÂTÎ)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-necati-bey>. [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2024].
- İnalcık, Halil: "MEHMED II", **DİA**, C. XXVIII, s.395-407.
- İsen, Mustafa: "DÎVÂN (AVNÎ)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-avni>. [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2024].
- Kadaş, Sercan: "DÎVÂN (AHMED)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-ahmed-pasa>. [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2024].
- Kartal, Ahmet: **Şiraz'dan İstanbul'a Türk Fars Kültür Coğrafyası Üzerine Araştırmalar**, Kurtuba Yayınları, İstanbul, 2010
- Kaya, Bayram Ali: "Necâtî Bey", **DİA**, C:XXXII, s.477-478.
- Kesik, Beyhan: "VEFÂT (KEMÂL ÜMMÎ)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/vefat-kemal-ummi>. [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2024].
- Kesik, Beyhan: "HİKÂYE-İ HAZÎRE-İ KUDS (KEMÂL ÜMMÎ)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/hikaye-i-hazire-i-kuds-kemal-ummi>. [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2024].
- Kınalızade Hasan Çelebi: **Tezkiretü's-Şuarâ**, haz. Aysun Sungurhan, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2017.
- Koç, Munise: "KIRK ARMAĞAN (KEMÂL ÜMMÎ)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/kirk-armagan-kemal-ummi>. [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2024].

- Köprülü, Fuat: **Edebiyat Araştırmaları**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999.
- Kut, Günay: “Cem Sultan(Edebî Yönü)”, **DİA**, C.:XVII., s.284-286.
- Kut, Günay: “Ahmet Paşa”, **DİA**, C:II, İstanbul, s.111.
- Latîfî: **Tezkiretü’ş- Şuarâ ve Tabsiratü’n- Nüzamâ**, haz. Rıdvan Canım, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara,2018
- Levend, Agah Sırrı: **Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1960.
- Mazıoğlu, Hasibe: **Fuzûlî-Hâfız: İki Şair Arasında Bir Karşılaştırma**, TTK Basımevi, Ankara, 1956.
- Mehmed Tevfik: **Kâfile-i Şuarâ**, haz. Hanife Koncu, Müjgan Çakır, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2017
- Mirzâ-zâde Mehmed Sâlim: **Mirzâ-zâde Mehmet Sâlim, Tezkiratü’ş-Şuarâ**, haz. Adnan İnce, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2018.
- Özgü, Melahat: “Goethe ve Hâfız”. **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi** 1, sy. 4, (Eylül 1952), s.89-103.
- Pekolcay, Necla; Uçman, Abdullah: “Eşrefoğlu Rûmî”, **DİA**, C: XI, İstanbul, 1995, s.480-482.
- Polat, Kadim: "DÎVÂN-I FÂRİSÎ (CEM)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-i-farisi- cem>. [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2024].
- Rızâ Fazlullah: Firdevsî ve Hâfız, **Mecmûa-i Yağmâ**, (1348), s.413-422.

- Riyâzî Muhammed **Riyâzu’ş-Şuarâ**, haz. Namık Açıköz, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2017.
- Saylan, Betül: “Mevlânâ’nın Göç Kervanı: Mevlânâ Üzerinde Ferîdüddîn Attâr Etkisi”. **AKADEMİAR Akademik İslam Araştırmaları Dergisi** 3/3, (Aralık 2017), 133-154.
- Sâzvârî, Mahmudrızâ: “Te’sîr ve teessiri-i Selmân-ı Savecî ve Hâfız-ı Şîrâzî”, **Mecelle-i Sebûk Şînâsî Nazm ve Nesr-i Fârsî**, 1389, s.169-182.
- Sehî Beg: **Heşt Bihişt**, haz.: Haluk İpekten, Günay Kut, Mustafa İsen, Hüseyin Ayan, Turgut Karabey, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2017
- Sönmez, Faruk: "NEYNÂME (RÛŞENÎ DEDE ÖMER)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/neyname>. [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2024].
- Şeneraslan, Necip Fazıl: "KALEMNÂME/ DER BEYÂN-I SIFAT-I KALEM (RÛŞENÎ ÖMER DEDE)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/kalemname-der-beyan-i-sifat-i-kalem-ruseni-omer-dede>. [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2024].
- Şeyhî: **Şeyhî Dîvânı**, haz. Halit Biltekin, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2018.

- Tâhiru'l-Mevlevî: Tâhiru'l- Mevlevî, haz. Hasan Çelik, **Dîvan Edebiyatı Yazıları-Birinci Kitap**, Büyüyenay Yayınları, İstanbul, 2020.
- Tarlan, Ali Nihat: **Fuzûlî Dîvânı Şerhi**, Akçağ Yayınları, İstanbul, 2017.
- Tarlan, Ali Nihat: **Necâtî Beg Dîvânı**, MEB yayınları, İstanbul, 1997.
- Tarlan, Ali Nihat: **Ahmet Paşa Divanı**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1992.
- Tavukçu, Orhan Kemal: "MİSKİNLİKÂNÂME (RÛŞENÎ, DEDE ÖMER)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/misliklikname-ruseni-dede-omer>. [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2024].
- Tavukçu, Orhan Kemal: "DÎVÂN (RÛŞENÎ)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-ruseni>. [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2024].
- Tavukçu, Orhan Kemal: **Dede Ömer Rûşenî; Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Divanının Tenkidli Metni**, Suna Yayınları, Erzurum, 2005
- Turgut, Kadir: "Kemalpaşazâde'nin Hâfız'a Ait Bir Beytin Şerhini İçeren Farsça Risalesi", **Doğu Araştırmaları** 11 (Ocak 2013), s.25-48.
- Vural, Hanifi: "ÇOBANNÂME (RÛŞENÎ, DEDE ÖMER)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/cobanname-ruseni-dede-omer>. [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2024].

- Yavuzer, Hayati. “Kemal Ümmî Dîvânı”, (basılmamış doktora tezi), Gazi Üniversitesi SBE, Ankara, 1997.
- Yazıcı, Tahsin: “Hâfız-ı Şîrâzî”, **DİA**, C: XV, İstanbul, 1997, s.104-106.
- Yıldız, Ayşe: "HUSREV Ü ŞÎRÎN (ŞEYHÎ)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/husrev-u-sirin-seyhi>. [Erişim Tarihi: 10 Şubat 2024].

ÖZGEÇMİŞ

Ömer EFE, 1997 yılında Ankara’da dünyaya gelmiştir. İlk ve Orta öğrenimini Ankara/Çubuk’ta tamamlamıştır. 2015 yılında Uluslararası Fatih Sultan Mehmet Anadolu İmam Hatip Lisesinden mezun olmuştur. 2021 yılında İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesini bitirmiştir. 2024 yılında İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Sanatları ve Tarihi Anabilimdalı Türk İslam Edebiyatı Bilim Dalında yüksek lisansını tamamlayarak mezun olmuştur.

